

ÜMİDÎ AHMET DÎVÂNÎ
(İNCELEME-METİN-ÖZEL ADLAR DİZİNİ)

İbrahim Etem BUYRUK

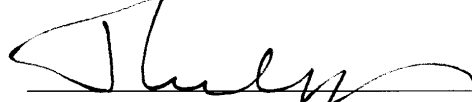
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ankara, 2009

KABUL VE ONAY

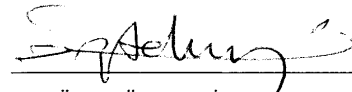
İbrahim Etem BUYRUK tarafından hazırlanan “Ümidî Ahmet Dîvânı (İnceleme-Metin-Özel Adlar Dizini)” başlıklı bu çalışma, 10.06.2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. F. Tulga OCAK (Başkan)

Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK

Prof. Dr. Ülkü ÇELİK ŞAVK

Doç. Dr. Fatma S. KUTLAR OĞUZ (Danışman)

Dr. Özge ÖZTEKİN

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. İrfan ÇAKIN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

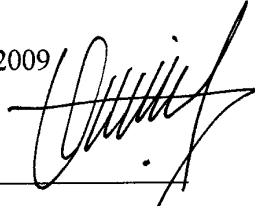
Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Tezim sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

10.06.2009

İbrahim Etem BUYRUK

ÖZET

BUYRUK, İbrahim Etem, Ümîdî Ahmet Dîvânı (İnceleme-Metin-Özel Adlar Dizini), Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009.

İstanbulu Ümîdî (ö. H. 979 / M. 1571) XVI. yüzyılın Divan sahibi şairlerindedir. Önceleri Sıdkî mahlasını kullanan şair Bostan Efendi ve Kadızade Efendi'den dersler almış, kaynaklarda söz söyleme ve yeni manalar bulmadaki mahareti ve sözlerinin akıcı olması yönüyle övülmüştür.

Bâkî tarzı şiir anlayışının önemli temsilcilerinden biri olan Ümîdî, rint dünya görüşünü benimsemiş, bu düşünceden hareketle şiirlerini meydana getirmiştir. Şaire göre insan ömrünün kısa olması sebebiyle ele geçen fırsatlar iyi bir şekilde değerlendirilmeli, gam ve kedere yer verilmemelidir. Din ve tasavvufa nadiren müracaat eden şair, bu konuları genellikle hüner göstermek amacıyla benzetmeler içinde kullanmıştır.

Bâkî'nin pek çok şiirine nazire yazan Ümîdî bu sebeple “taklitçilik” ile itham edilmiştir. Şiirlerinde anlamdan çok sese önem veren şairin şiirleri ilk okunuşta anlaşılabilir niteliktedir. Ümîdî, İstanbul Türkçesi'ni başarılı bir şekilde kullanmış, yerel ifadelerin yanı sıra deyimler ve atasözlerinden oldukça çok yararlanmış.

Mecmualar da dahil olmak üzere 26 nüshayı karşılaştırarak hazırladığımız metne göre Ümîdî Divanı “12 kaside, 279 gazel, 13 kıt'a, 17 müfred, 7 matla” ’dan oluşmaktadır. Bu metin üzerinde yaptığımız çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Ümîdî'nin hayatı ve edebî kişiliği üzerinde durulmuş, ikinci bölümde divan metni şekil ve içerik bakımından incelenmiş, üçüncü bölümde ise divanın metni ve dizin verilmiştir.

Anahtar Sözcükler

İstanbulu Ümîdî Ahmet, XVI. Yüzyıl Divan Şiiri, Bâkî, Nazîre, Rintlik

ABSTRACT

BUYRUK, İbrahim Etem, Divan of Ümîdî Ahmet (Textual Analysis-Transcription Text-Special Names Index), Master's Thesis, Ankara, 2009.

Ümîdî from Istanbul (ö. H. 979 / Gregorian 1571) is one of the Divan owner poets of XVIth century. The poet, who used Sıdkî as a nickname at first, got training from by Bostan Efendi and Kadızade Efendi and was praised in resources for his fluently speech and his ability to speak and find new meanings.

Ümîdî, who was one of the important representatives of Bâkî style poetry concept, had adopted rint philosophy and had created his poetry from this point of view. According to the poet as life is short every opportunity should be used in a good way, and there should not be place for worry and sadness. The poet, who rarely applies to religion and Sufism, generally used these subjects in similer to indicate ability.

Ümîdî, who wrote nazires for many poems of Bâkî, was accused of being an “imitator” for this reason. The pomes of the poet who gave more importance to the voice than the meaning are understandable at first reading. Ümîdî used Istanbul Turkish very successfully and benefitted from idioms and proverbs besides local expressions.

In accordance to the text which we prepared by comparing 26 copies including periodicals Divan of Ümîdî is made of “12 odes, 279 lyrics, 13 quatrains and 17 mufred, 7 matla styled.” The study we had on this text is made of three parts. In the first part the life and literal personality of Ümîdî are emphasized, in the second part divan text is examined in terns of form and content and in the third part the transcription text of divan and the index are given.

Key Words

Ümîdî Ahmet from Istanbul, XVIth Century Divan Poetry, Bâkî, Nazîre, Rint Philosophy

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ÖNSÖZ.....	viii
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ: XVI. YÜZYIL OSMANLI SAHASINDA EDEBÎ DURUM	1

I. BÖLÜM

ÜMİDÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE ESERİ

1.1. Hayatı.....	4
1.2. Edebî Kişiliği.....	6
1.2.1. Kaynaklarda Yer Alan Bilgiler.....	13
1.2.2. Ümîdî'de Bâkî Etkisi ve Ümîdî'nin Nazireleri.....	19
1.3. Eseri.....	28

II. BÖLÜM

ÜMÎDÎ DİVANİ'NİN İNCELENMESİ

2.1. Şekil Özellikleri.....	29
2.2. Dil ve Üslup.....	33
2.3. Muhteva Özellikleri	
2.3.1. Âşık ve Sevgili.....	57
2.3.2. Rakîp.....	60
2.3.3. Zühd ve Zahidlik.....	63
2.3.4. Din ve Tasavvuf.....	65
2.3.5. Âdet ve İnanışlar.....	70
2.3.6. Tabiat.....	75
SONUÇ.....	88

III. BÖLÜM

ÜMÎDÎ DİVANİ'NİN TENKİTLİ METNİ

3.1. Nüshaların Tanıtılması.....	91
3.2. Tenkitli Metnin Hazırlanmasında İzlenen Yöntem ve Çevriyazı İşaretleri.....	98
3.3. Ümîdî Divanı (Tenkitli Metin)	
Kasîdeler.....	103
Gazeller.....	158

Kıt'alar.....	441
Matla'lar.....	446
Müfredler.....	448
ÖZEL ADLAR DİZİNİ.....	452
KAYNAKÇA.....	457
ÖZGEÇMİŞ	

ÖNSÖZ

Klâsik Türk edebiyatının Fuzûlî, Bâkî, Nedim gibi ön planda olan ve bu edebiyata damgasını vuran şairlerinin yanı sıra onlara yetişmek yolunda gayret gösteren başka şairler de yetişmiştir. Klâsik Türk Edebiyatının eksiksiz bir tarihini yazmak bu grupta yer alan şairlerin eserleri üzerinde yapılacak çalışmalarla mümkündür. İsimleri tezkirelerde geçen ikinci grup şairlerden bir kısmının şiirleri kaybolmuş, bir kısmının şiirleri mecmualarda kalmış, bir kısmının divanlarının nüsha ya da nüshaları bize ulaşmıştır. Divanı günümüze ulaşan bu şairlerden biri İstanbullu Ümîdî'dir.

Klâsik Türk Edebiyatı çalışmalarına katkıda bulunmak düşüncesiyle üzerinde herhangi bir çalışmanın yapılmadığını tespit ettiğimiz divanlardan XVI. yüzyılda yaşamış İstanbullu Ümîdî'nin divanı tarafımızdan tez konusu olarak seçilmiştir. Hazırladığımız bu çalışmada konu esas olarak üç ana başlıkta ele alınmıştır:

Birinci bölümde Ümîdî'nin hayatı ve edebi kişiliği kaynaklardan ve eserinden hareketle incelenmiştir.

İkinci bölümde Ümîdî'nin divanındaki şiirler şekil ve muhteva özellikleri bakımından ele alınmıştır. Şairin hayatı ve edebi kişiliği incelenmiş, Bâkî'nin şair üzerindeki etkisi değerlendirildikten sonra divan; aşk, din-tasavvuf, âdet ve inanışlar, tabiat, konuları incelenmiş, sonuçta ise yaptığımız değerlendirme maddeler halinde verilmiştir.

Üçüncü bölümde ise önce müellif hattı nüshasına ulaşamadığımız divanın çeşitli kütüphanelerde yer alan nüshaları ve şairin şiirlerinin bulunduğunu tespit ettiğimiz şiir mecmuaları tanıtılmıştır. Sonra metni hazırlarken takip edilen yol hakkında bilgi verilmiş ve divanın sırasıyla kaside, gazel, kıt'a, müfret ve matla'larından oluşan çevriyazılı metni sunulmuştur. Metni oluşturan şiirlerdeki nüsha farklılıkları ile Arapça atasözü ve Hadis-i Şerif'in anlamları dipnotlarda gösterilmiştir.

Çalışmamızın sonunda yararlanılan kaynakların yer aldığı kaynakça ve özel adlar dizini verilmiştir.

Mayıs 2007’de “Ümîdî’nin Şiirleri” başlıklı bir makale projesi dışında herhangi bir çalışma yapılmadığının tespit edilmesi üzerine, yüksek lisans tezimizin konusu olarak seçilmiş ve tez önerimiz doğrultusunda çalışmamız Haziran 2008’de tamamlanmıştır. Fakat daha fazla mecmua tarayabilmek, buralarda tespit edeceğimiz şiirleri de dahil ederek daha hacimli bir metin oluşturabilmek düşüncesiyle ek süre talep edilmiş ve tamamladığımız çalışma 2008 Güz döneminde okuması için tez danışmanı Doç. Dr. Fatma S. Kutlar Oğuz’a teslim edilmiştir. Ancak daha sonra, aynı konuda Afyon Kocatepe Üniversitesinde Muhammed Selvi tarafından *Ümîdî, Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanı* isimli bir çalışma yapıldığı ve YÖK’ten aldığımız bilgilere göre bu tezin PDF’sinin Mart 2009’da kullanıma açıldığı anlaşılmıştır. Bizden kaynaklanmayan bu çakışma üzerine söz konusu tez tarafımızdan incelenmiştir. Sonuçta gerek tespit edilen şiir sayısı gerek okumalar bakımından tezin bizim hazırladığımız çalışmadan farklı olduğu belirlenmiş ve bu konuya burada işaret edilmesi gerekli görülmüştür. Çalışmamızın konusu adı geçen çalışmayı eleştirmek olmadığı için sadece, dört nüshadan hareketle hazırlanan söz konusu yüksek lisans tezinin 4 kaside, 229 gazel ve 1 kıt’adan, bizim çalışmamızın ise 12 kaside, 279 gazel, 13 kıt’a, 17 müfred, 7 matla’dan oluştuğunu belirtmekle yetinmekteyiz.

Sayın Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK, Ümîdî Divanı için Sayın M. Ali Tanyeri’nin İstanbul’daki kütüphanelerden elde ettiği ve kendisine verdiği malzemenin yararlanmamızı sağlamış; yazacağı makale için yaptığı çalışmalar sonucundaki tespitlerinden ve Ümîdî’nin nazireleri hakkında Burcu Bolat’a yaptırdığı lisans tezinden bizi haberdar etmiştir.

Yaptığımız bu çalışmayla Ümîdî Divanı’nın tam bir nüshasını oluşturmaya çalıştık. Elbette hazırladığımız metnin ve yaptığımız incelemenin tümüyle doğru olduğunu iddia edemeyiz. Dolayısıyla yapılacak eleştiriler, ileride yapacağımız çalışmalarda nelere dikkat etmemiz gerektiği noktasında bize yol gösterecektir.

Bu vesileyle öğrenciliğim boyunca her zaman yardım ve teşvikleriyle desteklerini gördüğüm, kıymetli bilgilerinden yararlandığım Sayın Hocam Prof. Dr. F. Tulga OCAK’a; büyük bir özveri ve sabırla kıymetli mesailerini ayırarak çalışmamızı satır satır okuyan, karşılaştığımız zorlukların çözümünde yardımcı olan ve kendisinden çok şey kazandığıma inandığım danışman hocam Sayın Doç. Dr. Fatma S. KUTLAR OĞUZ’a; İstanbul’daki kütüphanelerde yapmış olduğu araştırmalardan yararlandığımız

Sayın M. Ali TANYERİ'ye; yaptığı araştırmalarda elde ettiği bütün bilgileri bizimle paylaşan Sayın Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK'a; Dr. Özge ÖZTEKİN'e, Araştırma Görevlisi Fazile EREN'e, teşvik ve desteklerini esirgemeyen Kaymakam Sayın Salih BIÇAK'a, aileme ve emeği geen herkese teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

KISALTMALAR

- AE1 :** Ali Emiri Mnz. 580, Kasâid, Eş'âr ve Gazeliyyât
- AE2 :** Ali Emiri Mnz. 673 Mecnû'a-i Eş'âr
- A1 :** Ankara Milli Kütüphane , No : 06 Mil Yz A 4228/1 Mecnû'a-i Eş'âr
- A2 :** Ankara Milli Kütüphane , No : 06 Mil Yz A 2400/1 Mecnû'a-i Eş'âr
- A3 :** Ankara Milli Kütüphane , No : 06 Mil Yz A 801 Mecnû'a-i Eş'âr
- A4 :** Ankara Milli Kütüphane , No : 06 Mil Yz A 796 Mecnû'a-i Eş'âr
- A5 :** Ankara Milli Kütüphane , No : 06 Mil Yz A 730 Fevrî Divanı
- A6 :** Ankara Milli Kütüphane , No : 06 Mil Yz A 4277/1 Mecnû'a-i Eş'âr
- A7 :** Ankara Milli Kütüphane, No: 06 Mil Yz A 3821/1 Mecnû'a-i Eş'âr
- AKM :** Atatürk Kültür Merkezi
- Ç :** Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi , Dîvân-ı Ümîdî, No : 19 Hk 2233
- G :** Gazel
- GŞ :** Ahdi, Gülşen-i Şu'arâ, Hazırlayan : Süleyman Solmaz, Ankara : AKM Yayınları, 2005
- H :** Hasan Çelebi , Tezkiretü's-Şu'arâ , Hazırlayan : İbrahim Kutluk, Ankara : Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989.
- İ :** İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı , Mecnû'a-i Eş'âr, No: M.Cevdet O. 103/3
- K :** Konya Mevlana Müzesi Türkçe Yazmalar Bölümü, Dîvân-ı Ümîdî, No : 2435/1
- KT :** Kıt'a
- M :** Müfred
- MC1 :** Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yazmalar Bölümü Mecnû'a-i Eş'âr, Mustafa Con A 686

- MC2 :** Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yazmalar Bölümü,
Mecmû'a-i Eş'âr , Mustafa Con A 727 (MC2)
- M.O :** Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yazmalar Bölümü
Mecmû'a-i Eş'âr, Muzaffer Ozak I 774
- MT :** Matla
- ö. :** Ölümü
- R :** Riyâzî, Riyâzü'ş-Şu'arâ, Hazırlayan : Namık Açıkgoz, Ankara
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış)
- S1 :** Süleymaniye Kütüphanesi , Mecmû'a-i Eş'âr, Beşir Ağa Eyüp No : 196
- S2 :** Süleymaniye Kütüphanesi , No : 34 Sü-Aşir 458/1 Mecmû'a-i Eş'âr
- S3 :** Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 3424 Mecmû'atü'l-Kasâ'id
- S4 :** Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih 3849, Mecmû'atü'l Eş'âr
- Ü1 :** İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü, Mecmû'a-i
Nezâ'ir, No: Ty.739
- Ü2 :** İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü, Mecmû'a-i
Eş'âr, No: Ty. 3572
- Ü3 :** İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü, Mecmû'a-i
Eş'âr, No: Ty. 3363
- Ü4 :** İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü, Mecmû'a-i
Eş'âr, No: Ty. 1909

GİRİŞ

XVI. YÜZYIL OSMANLI SAHASINDA EDEBİ DURUM*

XVI. yüzyılda Osmanlı Devleti siyasî, mimarî, askerî ve kültürel alanlarda altın çağını yaşamıştır. Bu yükseliş hiç şüphesiz ki edebiyatta da kendini göstermiştir. Padişahların şiire ve şairlere verdikleri önemin sonucu olarak şairlerin oranında önemli bir artış görülmektedir. Bu dönemde İran şairlerinin etkisi sürmekle beraber Divan şiiri “klasikleşme” sürecine girmiş, çağa damgasını vuran Fuzûlî, Bâkî, Hayâlî Bey gibi daha pek çok başarılı şair yetişmiştir. İran şairlerinin kullandıkları mazmunlar şiirde dikkat ve itina ile işlenmiş; atasözleri, deyimler ve bunun gibi milli unsurların şiirde büyük oranda kullanılmasıyla Türk şiiri sadece İran şiirinin bir benzeri olmaktan çıkarılmış daha yerli ve klasik bir Türk şiiri meydana getirilmiştir. Bu dönem şairleri kullandıkları orijinal söyleyişlerle İran şairlerini geçtiklerini ve kendilerini onlardan üstün gördüklerini belirtmişlerdir. XVI. yüzyılda yazılmış olan manzum ve mensur eserlerle Divan edebiyatı olgun bir edebiyat görünümü kazanmış, bu yüzyılda yetişmiş olan şairlerin ortaya koydukları eserlerle kendilerinden sonra gelecek olan şairlere güzel bir örnek teşkil etmiştir.

Şuarâ tezkirelerinde ise bu yüzyılda büyük bir artış görülür. Latîfî-Tezkiretü’ş-Şuarâ, Bağdatlı Ahdî-Gülşen-i Şuarâ, Âşık Çelebi-Meşa‘irü’ş-Şuarâ, Kınalızâde Hasan Çelebi-Tezkiretü’ş-Şuarâ, Beyânî-Tezkiretü’ş-Şuarâ gibi tezkireler bu dönemin önemli eserleri arasında yer alır. Bu dönemde Letâif-nâme, muammâ, nazire mecmuaları, dînî, ahlakî ve tasavvufî risaleler, hilye ve mevlidler, hadis-i erbain çevirileri, fetihnâmeler, şehrengizler, manzum hiciv ve tarihlerin yazıldığı görülmektedir. Zâtî ve Lâmiî’nin letâif-nâmeleri ; Basirî, Lâmiî, Nihâlî, Sâgarî’nin hiciv ve latifeleri ; Emrî, Fürgî, Fehmî, Misâlî, Rumizî, ve Mirî’nin yazdıkları muammalar bu yüzyılın ürünüdür.

* Bu bölümün hazırlanmasında şu kaynaklardan yararlanılmıştır: Mazıoğlu 1983: 111-123; Küçük-Yıldırım-Demirel 2004: 222-330; Şentürk-Kartal 2006: 238-334; İsen-Horata-Aksoyak-Kılıç-Macit 2002: 84-108; İpekten-İsen 1992: 130-156.

Edirneli Emrî, Arşî, Kandî, Saî, Nazmî, gibi şairler yazmış oldukları manzum tarihleriyle tanınmıştır. Bâkî'nin Kanuni Sultan Süleyman'ın vefatı üzerine yazmış olduğu mersiyesi ve Ruhî'nin terkib-i bendi sosyal hicivde şahaser niteliğindedir. Eğridirli Hacı Kemal, Edirneli Nazmî ve Pervâne Bey'in yazdıkları nazire mecmuaları da bu dönemin önemli eserleri arasında yer almaktadır.

Bu yüzyılda dil önceki yüzyıllardan daha süslü ve ağdalıdır. Arapça ve Farsça'nın Türk dili üzerindeki etkisi daha da yoğunlaşmış, özellikle bazı mensur eserlerde dili anlaşılabilir hale getirmiştir. Pek çok Arapça, Farsça kelime ve deyim dilimize girmiş, uzun tamlamalar kullanılmıştır. Şiirde gazel ve mesnevilerin dili daha sade iken, kasidelerde hüner gösterme ve beğenilme kaygısı ön planda olduğu için kasidelerin dili daha ağırdır. Şiir dilini yabancı kelimelerden kurtarmak ve sade Türkçe ile şiir yazılabileceğini göstermek amacıyla Edirneli Nazmî, Tatavlı Mahremî ve Terzizâde Ulvî şiirde daha sade bir dil kullanmışlarsa da, sanatçı olarak fazla güçlü olmadıklarından bu hareketleri tesirli olamamıştır. Nesir dilinde ise üç ayrı yolun izlendiği görülmektedir. Bunlardan ilki Sinan Paşa üslubu olarak adlandırılan süslü, sanatlı nesir üslubu; ikincisi sade bir dille yazılıp halkın yararlanmasını amaçlayan eserler; üçüncüsü ise sözü edilen iki üslup arasında orta yolu izleyenlerdir. Özellikle bu dönemde yazılmış Tâcüt-Tevârih, Fuzûlî'nin Şikâyetnâmesi, Ahlâk-ı Alâî ve Hasan Çelebi Tezkiresi'nde süslü nesir örneklerine rastlamak mümkündür. Halk hikayeleri ve menakıbnamelerde ise daha sade bir dil tercih edilmiştir.

Bu yüzyılda divanlardaki şiirlerin konuları klasiktir. Din, tasavvuf, övgü, hikmet, aşk, rindlik, hiciv ve bunun gibi konuların yanında çevre ve yerli unsurların şiirde önemli ölçüde yer aldığı görülür. Şairlerin bu dönemde aruz veznine hâkimiyeti, olgun şiirlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Mesnevi konularında ise daha önceki yüzyıllarda yararlanılan klasik konuların yanında, konularını yerli hayattan alan eserler de yazılmıştır. Yusuf u Züleyha, Leyla vü Mecnun, Vamık u Azra gibi geleneksel çift kahramanlı aşk hikayeleri yerlerini korumakla beraber küçük hikayelerden oluşan mesneviler de yazılmış, yerli tasvirlerle gelenek ve göreneklere yer verilmiştir. Taşlıcalı Yahya'nın Gencine-i Râz'ı, Kara Fazlî'nin Gül ü Bülbül mesnevisi bu dönemin önemli mesnevileri arasındadır. Dini-ahlaki konuda eser veren Süleyman Çelebi'nin yazdığı Mevlid'in etkisiyle Hilve yazan diğer önemli bir şair Hakanî Mehmed'dir. Duygularını

içtenlikle dile getiren Hakanî, eserini ağır bir dille yazdığından Mevlid kadar itibar görmemiştir.

XVI. yüzyılda divanlarda büyük bir artış görülmektedir. Fuzûlî, Hayâlî Bey, Zâtî, Nev'î, Emrî ve daha pek çok şair divan oluşturmuşlar hem dönemlerine hem de kendinden sonrakilere güzel bir örnek teşkil etmişlerdir. Bu dönemin önemli şairlerinden biri de devrinde Sultânü'ş-Şuarâ olarak bilinen Bâkî'dir. Şiir yazmada kabiliyetli, rint, nüktedan bir şair olarak tanınan Bâkî, Kanuni Sultan Süleyman'ın himayesi ile de devrinin başarılı şairleri arasına girmiştir. Bâkî'ye göre insan hayatı gül devri gibi kısadır. Bu sebeple ele geçen imkanlar değerlendirilmeli, gam ve kedere yer verilmemelidir. Din ve tasavvufa nadiren değinen şair, klasik bir divanda yer alan tevhit, münacat, naat gibi dini türde şiirler yazmamıştır. Anlamdan çok ses ve biçim mükemmelliğine önem veren Bâkî, kabiliyeti ve şiirlerinin mükemmelliği ile dünya sayfasında sesinin sonsuza kadar yankılanacağına inanmıştır.

XVI. yüzyıl şairlerinden Ümîdî, devrin Sultânü'ş-Şuarâsı olarak bilinen Bâkî'yi örnek almış, onun şiir anlayışını benimsemiştir. Bâkî'nin pek çok şiirine nazîre yazan Ümîdî bu nedenle devrinde "taklitçilik" ile itham edilmiştir. Bâkî tarzı şiir anlayışının önemli temsilcilerinden biri olan Ümîdî, rint dünya görüşünü benimsemiş, bu düşünceden hareketle şiirlerini meydana getirmiştir.

Bu çalışmada, Ümîdî'nin hayatı ve edebi kişiliği incelendikten sonra divanının tenkitli metni ele alınacaktır.

I. BÖLÜM

ÜMÎDÎ 'NİN HAYATI ve EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1.1. HAYATI

XVI. yüzyıl şairlerinden olan Ümîdî, İstanbul'da doğmuştur. Doğum yılı ile ilgili olarak kaynaklarda herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Asıl adı Ahmet'tir. Öğrenimine Bostan Efendi'nin yanında başlamış ve Kadızade'den mülazım olmuştur (Hasan Çelebi 1989 : 181-182 ; Âşık Çelebi 1994 : 160 ; Ahdî 2005 : 214 ; Beyânî 1997 : 34).

Hayatı hakkında sınırlı bilgiler tespit edebildiğimiz Ümîdî'nin birçok kaynaktan hastalıklı olduğu tekrarlanmıştır. Âşık Çelebi, Ümîdî'nin pek çok hastalığa mübtela olduğunu işaret eder ve felçli olduğunu da ekler :

“Ammā ser-tā-pā ma'lūl u meflūc idi ve cümle emrāz-ı bedeniyye bir cāme idi ki rast anuñ kıddine mensūc idi ve bi'l-cümle esāmī-i emrāza fihrist idi.” (Âşık Çelebi 1994 : 160).

Nitekim çağdaşı Emrî de önceleri Sıdkî mahlasını kullanan Ümîdî'nin bu durumu üzerine tariz olarak şu muammayı söylemiştir :

Be-ism-i Şıdkî : İsterüm senden ey Hudā-yı kerīm
Kötrüm olsun raķīb ü başı dü-nīm

(Âşık Çelebi 1994 : 160)

Riyâzî ve Hasan Çelebi, şairin hastalıklı ve zayıf biri olduğunu, H. 979 (1571) yılında hastalandığını ve durumunu hasb-i halinde şöyle dile getirdiğini belirtirler :

Şarardup cism-i zerdüm itdi altun
Beni hırcanmaķ ister gibi gerdün

(Hasan Çelebi 1989 : 183 ; Riyâzî 1982 : 41)

Riyâzî, “..ol marâzdan rehâ bulmayup fevt olduĝda..” cümlesiyle Ümîdî'nin hastalıktan öldüğünü işaret eder (Riyâzî 1982 : 40). Hasan Çelebi'nin verdiği bilgiye göre Ümîdî'nin vefat tarihi “sene sitte ve erba'in ve tis'ami'e” (Hasan Çelebi 1989 : 182) yani H. 946'dır. Riyâzî tezkiresinin Süleymaniye Kütüphanesi Lala İsmail ve Esad Efendi koleksiyonlarında bulunan nüshalarının sayfa kenarında Hasan Çelebi'nin vermiş olduğu vefat tarihinin yanlış olduğu belirtilmiştir. “Hasan Efendi bu Ümîdî için sitte ve erba'inde fevt olmuşdur dir, ĥatâ ider.” Riyâzî tezkiresinde, Bursalı Cinânî'nin şairin vefatı için düşürdüğü tarihe de yer verilmiştir.

Ümîdî'nin vefatı için Bursalı Cinânî'nin yazmış olduğu tarih şöyledir :

Tārīḥ berāy-ı vefāt-ı merḥūm Ümîdî raḥīme'ullāh

- 1 Bu dehr-i bî-beḳādan ḳaṭ' eyleyüp ümîdi
Ḳıldı Ümîdî āḥir 'azm-i diyār-ı 'uḳbā
- 2 Gūş eyleyüp Cinānî fevtine didi tārīḥ
“Ḳaṭ' eyleyüp recāyı gitdi Ümîdî eyvā” (H. 979) (1571) *
(Cinânî 1994 : 410)

* Cihan Okuyucu tarafından hazırlanan Cinânî Divanı'nda bu mısra, “Ḳaṭ' eyleyüp recāyı gitdi Ümîdî eyvāh” (H. 984) şeklindedir (Cinânî 1994 : 410). Hem şairin ölüm tarihinin H. 979 (1571) olması hem de kafîye düzeni gereği mısra “Ḳaṭ' eyleyüp recāyı gitdi Ümîdî eyvā” (H. 979) şeklinde düzeltilmiştir.

1.2. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Ümîdî Ahmet, Bostan Efendi ve Kadızadeden ders almış ilme meraklı, söz söyleme ve yeni manalar bulmada mahir, çağdaşlarından üstün, sözlerinin latif ve akıcı olması yönleriyle övülmektedir. Bilinen tek eseri divanıdır:

“...şâhib-i dîvân fâ’ıku’l-akrân icād-ı ma’nāya kâdir şâ’ir-i pür-‘unvândur” (Hasan Çelebi 1989 : 182), “Fâ’ıku’l-akrân şâhib-i dîvândur” (Beyânî 1997 : 34), “Tariḫ-i ‘ilmi aşlınca ve her fenni bâb u faşlınca görüp nihâl-i ahvâli müşmir ü bârver olmuşdur...Zihninde leḫâfet ve edâsında nezâfet fikrinde selâmet ve şî’rinde selâset vardır” (Âşık Çelebi 1994 : 160), “Rûz u şeb ṭab’-ı pâki taḫşîl semtine sâlik ve ma’rifet-i cüz’ide küllîye mâlik...”(Ahdî 2005 : 214).

Hasan Çelebi, Ümîdî’yi şöhret sahibi bir şair olarak tanıtırken Ahdî; Ümîdî’nin âşıkâne gazelleri ve parlak manalar bulmada usta olmasına rağmen şairler arasında şöhret bulamadığını belirtir:

“...elfâz-ı laṭîf ile şîrîn edāya kâdir ve fikr-i ṭarab-fezâ ile rengîn ma’nâ bulmada mâhir ve kelimât-ı âbdârı sūznâk ve gıll ü gışdan pâkdür. Zırafâ yanında eş’âr-ı ‘âşıkânesi çok lâkin şu’arâ dilinde me’ânî-i hâş ile çendân şöhreti yok” (Ahdî 2005 : 214).

Şair bir gazelinin son beyitinde de divan sahibi olduğunu açıkça belirtmektedir:

Şimdi **dîvānum** ile Hüsrev-i mülk-i nazmam

Defter-i şî’ri Ümîdî n’ola dürse şu’arâ

G 1/6

Ümîdî şiir yazmada devrin Sultânü’ş-Şuarâsı olan Bâkî’yi örnek almış ve şiirlerinde en çok tevriye ve îham sanatlarını kullanmıştır:

“..şanāyi’-i bedi’iyyeden ekşer-i tevriye üslûbına verziş itmişdür” (Âşık Çelebi 1994 : 160) , “Tevriye vü îhâm cānibine meyl-i tāmı olup egerçi Bâkî Çelebinün eş’âr-ı belâgat-simâtını mir’ât idinüp tūṭî-i ṭab’ı aña göre tekellüm ve bülbül-i lisāmı ol vādide terennüm itmegi ‘âdet itmişdür” (Hasan Çelebi 1989 : 182).

Ümîdî’nin şiirlerini oluşturmada Bâkî’yi örnek alması yönüyle de bazı tezkirelerde “Bâkî’nin taklitçisi” olarak anılmaktadır:

“Bâkî Efendinin muḳallidlerindendir” (Beyânî 1997 : 34) , “Dâ’imâ Bâkîye taḳlîd idüp...” (Hasan Çelebi 1989 : 184). Fuad Köprülü de Ümîdî’nin Bâkî taklitçisi olduğu görüşüne katılır; “Ümîdî, Tâbî gibi muasırlarından başlayarak bir çok mukallitleri, nazirecileri yetiştî” (Köprülü 1934 : 267).

Şiirlerinde derin manalara yer vermemekle beraber Ümîdî’nin şiirleri ilk okuyuşta anlaşılabilir düzeydedir. Kendisini “nazım ülkesinin padişahı” olarak nitelendiren şair, diğer şairlerin şiirlerini değersiz görür. O, öyle bir avcıdır ki belagat ormanında oka benzeyen kalem ile mana ahusunu avlar:

Ben o şayyâdam belâgat mişesinde eyledüm
Tîr-i hâmeyle niçe âhû-yı ma’nâyı şikâr
K 4/31

Tîğ-i nazm ile me’ânî mülkini fetḫ eyledüm
Ser-fürü itdi gelüp baña bugün gerden-keşân
K 8/32

Tîr-i hâmeyle me’ânî deştünü şayyâdıyam
Ḳudretüm destindedür şimdi benüm her bir yabân
K 8/34

Şimdi dîvânum ile Ḥusrev-i mülk-i nazmam
Defter-i şi’ri Ümîdî n’ola dürse şu’arâ
G 1/6

Ḥusrev-i mülk-i me’ânîdür Ümîdî çâkerüñ
Yazılır[sa] yiridür aḫkâm-ı dîvânı dürüst
G 17/5

Yiridür gûş-ı şehensâha irürse sözlerüñ
Ey Ümîdî her kelâmuñ bir dür-i şehvârdur
G 31/5

Mülk-i nazmuñ Ümîdî ḥusrevisin
Hâme-i nâmuñ oldı saña ‘alem
G 165/6

Sultan II. Selim'e biri gül redifli olmak üzere iki kaside sunan Ümîdî, kasidesinde içinde bulunduğu durumu arz eder:

Bir şikâyet var tapuña rûzigârımdan şehâ
Olmışam bād-ı semûm-ı guşşadan berg-i hâzân

K 1/35

Kim nazâr eylerse rûy-ı zerdüme giryân olur
Gerçi kim dirler feraḥ virür ḳulûba za'ferân

K 1/36

Âsitânuñ var iken eflâke baş egmez varup
Minnet-i dñnâni itmez kendüye bâr-ı girân

K 1/37

Hocası Mehmed Efendi için yazdığı kasidelerde açıkça kendisinin layık olduğu makamda olmadığını ve liyakatsiz kişilerin mevki sahibi olmasından yakınır. Düşmanlarının da olduğunu belirten şair hocasından yardım ister:

Ben nice olmayayın Zâl-i sipihr-i ğaddâr
Ele tiryâk şunar bendeñe zehr-i ḳattâl

K 3/42

Ne revâdur felek idüp yirümi şaff-ı ni'âl
Şadr-ı 'âlîye geçe dñn u denî vü erzâl

K 3/43

Dildeki bâr-ı melâli dimege ḥâcet yok
Saña ma'lûm durur her ne ise mâ-fi'l-bâl

K 3/44

Seng-i bî-dâd ile göñlüm ḥânesin yıḳdı felek
Dest-i iḥsânuñla ta'mîr eyleseñ anı ne var

K 4/32

Bir yañadan ğayret-i aḳrân u ta'n-ı düşmenân
Bir yañadan miḥnet ü âlâm-ı cevri-rûzigâr

K 4/33

Eyledi hāmūnveş yire ber-ā-ber ahr idüp
Dā'imā gögsüm gererken 'āleme kühsārvār

K 4/34

Dest-i luṭfuñla demidür sil gözüm yaşını kim
Virmesün ğara cihānı seyl-i ṭūfān-ı bahār

K 5/43

Dal olup şarşar-ı ālām ile şāḥ-ı addüm
Teb-i miḥnetle ḥazān bergi gibi dil lerzān

K 7/34

Nāle vü āhumı taḥrīre ser-āġāz idicek
Ḥāme destümde olur ney gibi ol dem nālān

K 7/35

Ümîdî, Bâkî'nin şiirlerine nazireler yazması yönüyle eleştirilmiştir. Bâkî'nin "şaf şaf", "cānā", "dürüst", "gūyā" ve bunun gibi şiirlerine yazdığı nazireleri ile dikkat çekmektedir :

Ümîdî Bugün sākî-i bezmüñ bende-i fermānıyuz cānā
Bir iki cām-ı meyle ālemüñ sulṭānıyuz cānā

G 7/1

Bâkî Ezelden şāḥ-ı 'aşuñ bende-i fermānıyuz cānā
Maḥabbet mülkinüñ sulṭān-ı 'ālî-şānıyuz cānā

G 13/1

Ümîdî Dizülür arşuñā erbāb-ı dil ü cān şaf şaf
Ka'beye arşu durur ehl-i Ḥicāzān şaf şaf

G 117/1

Bâkî Müje ḥaylin dizer ol ġamze-i fettān şaf şaf
Gūyiyā cenge ṭurur nīze-ġüzārān şaf şaf

G 229/1

Ümîdî Leb-i la'lüñ şarābdur gūyā
Dür-i dendān ḥabābdur gūyā

G 2/1

Getürdi arķasın yire hilāl-i çerħ-i minānuñ
 Kaşuñ meydān-ı ħüsnüñ bir ser-āmed pehlevānidur

G 73/2

Ümîdî, tıpkı Bâkî’de olduğu gibi rint, zevk ve eğlenceye düşkün, dünya nimetlerinin hiç birini kaçırmak istemeyen, yaşanan zamanın değerlendirilmesi gerektiğini düşünen ve bu nedenle hayatın dolu dolu yaşanması gerektiğine inanan bir şairdir. Ona göre insan ömrü kısadır. Gam ve kederle zamanını heba etmemeli, dünün üzüntülerini ve yarının endişelerini göz önüne almamalıdır:

Cevr ü cefāyı añma ki vaķtı degül anuñ
 Mihr ü vefālar eyle mürüvvet zamānidur

G 44/3

Naķd-i ħayāt elde iken var Ümîdiyā
 Şarf eyle ‘ayş u nūşa ħanīmet zamānidur

G 44/5

‘Ayş u nūşa Ümîdî sa’y eyle
 Böyle ķalmaz şaķın geķer ‘ālem

G 161/7

Virelüm cāna şafā cām-ı muşaffā çekelüm
 ‘Ayş idüp yād-ı lebüñle mey-i ħamrā çekelüm

G 162/1

Ümîdî, bir gazelinde şarabın yasaklanarak şarap taşıyan gemilerin denizin ortasında yaktırıldığına değinmiş, meyhanelerin kapatılarak rind ehlinin meyhaneden uzaklaştırıldığını belirtmiştir:

Yasağ olalı sākî bāde-i cām-ı muşaffāya
 Muşaşşal varacağum gelmez oldu ħiķ Ġalaţaya

Ķapusın ķapayu zabţ eyleyüp mey-ħāneyi a’dā
 Ayak başdurmadı bir daĥı rind-i bāde-peymāya

Yine bir pāre od olmuş miyān-ı ābda gördüm
Nezāketle meger od virdiler keştī-i şāhbāya

Baturdı rūzigār-ı nā-muvāfıķ fülk-i şāhbāyı
Yine pīr-i muġān ser-māyesin aldurdı deryāya

Ayaķlanmadı ķaldı cur‘aveş hāk-i mezelletde
Ümidī acımalıdur bugün cām-ı muşaffāya

G 231/1-5

1.2.1. KAYNAKLARDA YER ALAN BİLGİLER

Şiir yazma anlayışını Bâkî'ye dayandıran Ümîdî hakkında verilen bilgiler incelendiğinde kaynaklar arasında farklılıklar dikkat çekmektedir. Tezkirelerin bir kısmı Ümîdî'yi “Bâkî'nin taklitçisi” olarak nitelendirerek onun ifadelerini kötü bir şekilde değiştirdiğini ileri sürmüşler, diğer tezkire yazarları da şairi “taklitçi” olarak nitelemeden şiir ve şairlik yönü itibariyle incelemişlerdir.

1) Ümîdî'yi “Taklitçi” Olarak Niteleyenler

- * Hasan Çelebi
- * Beyânî
- * Riyâzî

2) Ümîdî'yi “Taklitçi” Olarak Nitelemeden Ele Alanlar

- * Âşık Çelebi
- * Ahdî
- * Gelibolulu Âlî

1) Ümîdî'yi “Taklitçi” Olarak Niteleyenler

a) **Hasan Çelebi** : Ümîdî'nin şiirlerinde Bâkî'nin etkisine açıkça işaret eden Hasan Çelebi, Bâkî'nin şiir anlayışından hareketle daima onu “taklit” ederek kaside ve gazellerine nazireler söylemekle şiirlerini oluşturduğunu belirtir:

“Bâkî Çelebinün eş'âr-ı belâgat-simâtını mir'ât idinüp tûfî-i tab'ı aña göre tekellüm ve bülbül-i lisânı ol vâdîde terennüm itmegi 'âdet itmişdür...Dâ'imâ Bâkî'ye taqlîd idüp gazellerine ve kaşâ'idine nazîre dimekle muşayyed idi” (Hasan Çelebi 1989 : 182-184).

Hasan Çelebi, Ümîdî'nin divan sahibi, çağdaşlarından üstün, yeni manalar bulmada mahir olduğunu belirterek şairlik yönünden övgüyle bahsetmekte, Ümîdî'nin şöhretli bir şair olduğunu belirtmektedir:

“Hakka ki bülegâ-yı Rûm-ı leâfâfet maşhûb miyânında şî'ri hûb ve güftâr-ı mergûbla ma'dûd u maşsûb olan şu'arânuñ nâmdârlarından gülistân-ı feşâhatüñ bülbül-i nağme-serâ ve Hindistân-ı belâgatüñ tûfî-i şekker-güftârlarındandır... şâhib-i dîvân fâ'îku'l-aqrân îcâd-ı ma'nâya kâdir şâ'ir-i pür-'üvândur” (Hasan Çelebi 1989 : 182).

Hasan Çelebi'nin verdiği bilgiye göre Ümîdî, Bostan Efendi'den gerekli ilgiyi göremeyince Kadızâde Efendi'ye intisab etmiş ve nihayetde muradına nail olmuştur:

“Taşîl-i 'ilm ü kemâl ve tekmi'l-i fûnün u ma'ârife iştiğâl idüp niçe zamân Bûstân Efendi merhûmuñ gülistân-ı fezâ'ilinde hûşe-çîn ve âsitân-ı ehâlî-i âşiyânında serber-zemîn olup nihâl-i ümmîdi bârver ve şüret-i me'mûli mir'ât-ı hûşülde cilveger olmayıcağ Kâdî-zâde Efendiye istinâd idüp âhîrî'l-emr ol bâbdan ber-murâd olduğdan soñra...” (Hasan Çelebi 1989 : 182).

Hasan Çelebi, Bâkî'nin hâtem redifli kasidesine nazire yazan Ümîdî'nin şu beyitinin beğenildiğini belirtir:

Altun adın bakır eyler hâzer itsün zinhâr
Böyle dâ'im taqılup illere n'eyler hâtem
(Hasan Çelebi 1989: 184)

Ümîdî'nin bir tellağa âşık olduğunu belirten Hasan Çelebi, şairin şu beyiti hamamın duvarına yazdığını ifade eder:

N'ola ol sîm-ten dellâke naqd-i eşki harc itsem
Meşeldür ey Ümîdî çünki hammâma giren derler
(Hasan Çelebi 1989: 183)

Şair ömrünün son zamanlarında bazı hastalıklara mübtela olmuş ve kendisi için şu beyiti söylemiştir:

Şarardup cism-i zerdüm itdi altun
Beni hârcanmañ ister gibi gerdün
(Hasan Çelebi 1989: 183)

Hasan Çelebi'nin verdiği bilgiye göre Ümîdî'nin vefat tarihi “sene sitte ve erba‘în ve tis‘ami’e” (Hasan Çelebi 1989 : 182) yani H. 946/1538’dir. Şairin gerek II. Selim’e yazmış olduğu kasideler, gerek Cinânî'nin kayd ettiği vefat tarihi göz önüne alındığında Hasan Çelebi'nin vermiş olduğu tarih hatalı olup şairin vefat yılı H. 979/1571’dir.

b) Beyânî : Ümîdî'nin mülazım iken öldüğünü belirten Beyânî, Bâkî'nin taklitçilerinden olduğunu belirtmekle beraber, Ümîdî'nin çağdaşları arasında üstün olup divan sahibi olduğunu belirterek Ümîdî'nin hastalıklı ve zayıf olması sebebiyle kendisi için hasb-i hal söylediğini vurgular:

“Mülâzım iken fevt olmışdur. Bâkî Efendinüñ muqallidlerindendir. Zerd ü nizâr olmağla kendüye hasb-i hâl demişdür:

Şarardup cism-i zârum itdi altun
Beni harcanmak ister gibi gerdün
(Beyânî 1997 : 34)

c) Riyâzî : Ümîdî'yi en sert bir şekilde eleştiren tezkirecidir. Bâkî'nin kullandığı mazmunların büyük bir kısmının adını kötü bir şekilde değiştirerek kullandığını ifade eden Riyâzî, şairin H. 979’da hastalandığını, bu hastalıktan kurtulamadan vefat ettiğini belirterek Bursalı Cinânî'nin Ümîdî'nin vefatı üzerine söylediği tarihe yer verir. Ümîdî'nin Bâkî'yi örnek almasıyla şiirlerinin değer kazandığını belirtir. Ayrıca Bâkî'nin Ümîdî için kendisinin bir tekrarı olduğunu belirttiğini söyler:

“Haqqâ ki şâh-râh-ı belâgatde pey-rev-i Bâkî olmağla eş‘arı derece-i kabûle vüşûl bulmuşdur. Ol üstâd-ı fenn-i belâgatüñ ekşer mazmûnların adını tağyîr ile aḥz itdügine dil-gîr olup “Ümîdî bizi yañsılar” diyü ta‘bîr buyururlardı” (Riyâzî 1982 : 40)...Fi‘l-vâkî‘ ol marâzdan rehâ bulmayup fevt olduḡda Cinânî-i Burusevî demişdür :

Tārîḡ

“Kaḡ‘ eyleyüp recâyı gitdi Ümîdî ey vây”

(Riyâzî 1982 : 41).

2) Ümîdî'yi ‘‘Taklitçi’’ Olarak Nitelemeden Ele Alanlar

a) **Âşık Çelebi** : Ümîdî'yi taklitçi olarak nitelendirmeden şiir ve şairlik yönlerine değinir. Şairin Bostan Efendi'nin yanında eğitim gördüğünü, Emrî Çelebi ile Ümîdî'nin yakın arkadaş olduğunu, Ümîdî'nin; muamma söylemede ve diğer ilimlerde Emrî Çelebi'ye hocalık yaptığını, Ümîdî'nin felç olması sebebiyle daha önceleri Sıdkî mahlasını kullanan Ümîdî için Emrî Çelebi'nin Sıdkî ismine bir muamma söylediğini belirtir. Ümîdî'nin şiir söyleme üslubunu medh eden Âşık Çelebi, şairin kastettiği manayı her yönüyle şiirinde toplamaya muktedir olduğunu ifade eder:

‘‘Tārîḳ-i ‘ilmi aşlınca ve her fenni bâb u faşlınca görüp nihâl-i ahvâli müşmir ü bārver olmuşdur....Zihninde leṭâfet ve edâsında nezâfet fikrinde selâmet ve şî'rinde selâset vardır. Muḥaşşal ḳaşd itdügi ma'nâyı her vech ile cem'e ḳâdirdür ...ve Emrî Çelebi anuñ hevâdâr u pür-ümîdi idi. Anuñ mu'ammâda ve sâ'ir 'ulümde bir mu'allimi var idi ki nâmı gibi baht-ı ferḥunde ve ṭâli'-i ḥurremi var idi. Ammâ ser-tâ-pâ ma'lûl u meflûc idi ve cümle emrâz-ı bedeniyye bir câme idi ki râst anuñ ḳaddine mensûc idi ve bi'l-cümle esâmî-i emrâza fihrist idi’’ (Âşık Çelebi 1994 : 160).

Mu'ammâ : Be-ism-i Şıdkî : İsterüm senden ey Ḥudâ-yı kerîm
Kötrüm olsun raḳîb ü başı dü-nîm
(Âşık Çelebi 1994 : 160)

b) **Ahdî** : Ümîdî'nin tahsil ve şairlik yönünden övgüyle bahseder. Şairin parlak manalar bulmada mahir olduğunu, sözlerinin kin ve hileden uzak, âşıkane şiirleri bulunduğuna değinir. Ümîdî'nin böyle özelliklere sahip olmasına karşın şairler arasında tam anlamıyla şöhretinin olmadığını ve düşmanlarının olduğunu belirten Ahdî, Ümîdî'nin düşmanlarının kötülemesinden kurtularak şöhrete kavuşmasını dileyerek onun şiirlerinden örnekler verir:

‘‘Rûz u şeb ṭab'-ı pâki taḥşîl semtine sâlik ve ma'rifet-i cüz'ide küllîye mâlik elfâz-ı laṭîf ile şîrîn edâya ḳâdir ve fikr-i ṭarab-fezâ ile rengîn ma'nâ bulmada mâhir ve kelimât-ı âbdârı sūznâk ve ḡıl ü ḡışdan pâkdür. Zırafâ yanında eş'âr-ı 'âşıkânesi çok lâkin şu'arâ dilinde ma'ânî-i ḥâş ile çendân şöhreti yok. Ümmîddür ki rûzgâr ile a'dâ dilinden ḥalâş bulup şöhret-i tâm ile şâ'ir-i nîkû-nâm ola’’ (Ahdî 2005 : 214).

c) **Gelibolulu Âlî** : Künhü'l-Ahbâr'ın tezkire kısmında Ümîdî'ye de yer veren Âlî, Ümîdî'nin İstanbullu olup halk arasında beğenilerek kabul gördüğünü belirtir. Ümîdî'nin "enaniyet" ile hareket ederek Bâkî ile olan kavgasını sona erdirmediğini, Bâkî'nin her gazel ve kasidesine nazire söylemekle Ümîdî'nin kendi edasını yitirdiğini belirtir. Doğrudan "taklitçi" kelimesini kullanmasa da Ümîdî'yi eleştirerek şairin Bâkî'ye yönelik tavrının ayıplandığını belirtir. Ümîdî'nin bu anlayışla divan oluşturduğu için herkes tarafından ayıplandığını, Bâkî'nin talihi günden güne artarken Ümîdî'nin tam tersi şekilde itibar kaybettiğini ve kimin kapısını çaldıysa beklediği alakayı göremediğini belirtir. Ümîdî'nin şiirlerinden örnekler veren Âlî, vermiş olduğu örneklerin Ümîdî'nin Bâkî'ye taarruz amacıyla yazılıp mana itibariyle yoğun olmayan şiirler olduğunu belirterek şairin vebadan vefat ettiğini ifade eder:

"...inde'l-ahālî maqbûl ü mergûb olmuş idi. Lâkin tek turmadı ve enāniyyet ile Mevlānā Bākîye mu'āraza semtin tutup da'vāsını gāyete irgürmedi. Ve her gāzele mu'āraza ile muqābil diyerek ve her kaşîde-i pesendîdesine muqābele ile nazîre söyleyerek kendü edāsın yitürdi...herkes seng-i ta'n ile kendüyi taşladı. Ol vech ile Monlā Bākî'nün t̄ālî'i günden güne zirve-i i'tibāra 'urûc itmede ve Mevlānā-yı mezbūruñ baht-ı lāmi'i şemātet-i a'dā gibi zulmet-hāneye vülûc itmede olup ma'ûnluqla t̄ā'ûndan vefāt itdi...Ve bi'l cümle mevlānā-yı mezbūr her kaŋgı kerîmüñ bāb-ı keremine daqq itdi ise maḥz-ı ümmîdle qalup nevmîd olmağın nā-murād olduğı hâlde dāhil-i 'ālem-i beḳā oldı" (Âlî 1994 : 197).

Tezkire yazarlarının Ümîdî hakkındaki görüşlerini kısaca değerlendirmek gerekirse Ümîdî, bütün tezkirelere göre iyi eğitilmiş, çağdaşlarından üstün, parlak manalar bulmada mahir, hastalıklı bir şair olarak değerlendirilmiş, Âşık Çelebi'de bu hastalığın felç olduğu vurgulanmıştır. Şairin şöhret yönü itibariyle Hasan Çelebi; Ümîdî'nin şöhretli olduğuna, Ahdî ise şairin bütün iyi özelliklerine rağmen şairler arasında şöhreti olmadığına dikkat çeker. Ümîdî'nin daha önce Sıdkî mahlasını kullanması ile ilgili bilgi Riyâzî ve Âşık Çelebi'de yer alır. Yine Âşık Çelebi'de Ümîdî ile Emrî Çelebi arasındaki arkadaşlıktan bahsedilmekte, Emrî Çelebi'nin muammada ve diğer ilimlerde Ümîdî'nin kendisine hocalık yaptığı bilgisine yer verilmektedir. Âlî ise şairi doğrudan taklitçi olarak nitelemese de Bâkî'nin kaside ve gazellerine nazire söylemekle kendi edasını yitirdiğini, şairin herkes tarafından ayıplandığını belirtir.

Riyâzî ve Hasan Çelebi tezkirelerinde ise Ümîdî'nin vefat tarihi ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Riyâzî, Cinânî'nin kaydettiği tarihe yer verirken; Hasan Çelebi şairin H. 946/1538 yılında vefat ettiğini belirtir. Cinânî'nin kaydettiği vefat tarihi göz önüne alındığında Hasan Çelebi'nin vermiş olduğu tarih hatalı olup şairin vefat yılı H. 979/1571'dir.

Tezkire yazarları dışında Bâkî üzerine çalışma yapmış olan bazı araştırmacılar da Ümîdî'nin şiirlerinin taklit ve nazire olduğunu ifade ederler. Haluk İpekten, M. Fuat Köprülü ve Bâkî Divanı'nın tenkitli metnini hazırlamış olan Sabahattin Küçük gibi araştırmacılar eserlerinde bu görüşü ortaya koymaktadır:

“Ümîdî, Tâbî gibi muasırlarından başlayarak bir çok mukallitleri, nazirecileri yetiştirdi” (Köprülü 1934 : 267); “Bâkî'yi en çok taklit eden 16. yüzyıl şairlerinden Ümîdî'dir. Şair bu bakımdan Ümîdî'ye çok kızar, ve “Ümîdî bizi yineler” dermiş (Küçük 2002: 32); “XVI. yüzyılda şair Ümîdî (ö. 1571-72/979) Bâkî'yi en çok taklid edenlerden biri olmuştur. Bâkî ise, şiirlerini bazı ufak tefek değişikliklerle olduğu gibi alıp sahiplenen Ümîdî'ye çok kızar “Ümîdî bizi yeniler” dermiş (İpekten 1998: 52).

Bize göre devrinde başarılı olan bir şairi örnek almak, onun gibi güzel şiir yazmak için gayret sarf etmek “taklitçilik” olarak nitelendirilemeyeceği gibi şairler arası etkileşim de olağan karşılanmalıdır. Ümîdî'nin şiirleri bu açıdan incelendiğinde onun Bâkî tarzı şiir anlayışının önemli temsilcilerinden biri olan ve aynı zamanda kendi üslubunu da oluşturan bir şair olarak değerlendirilmesi bizce daha uygun olacaktır.

1.2.2. ÜMÎDÎ'DE BÂKÎ ETKİSİ ve ÜMÎDÎ'NİN NAZİRELERİ

Ümîdî şiir yazmada devrin Sultânü'ş-Şuarâsı olan Bâkî'yi örnek almıştır. Bâkî'de gördüğümüz İstanbul Türkçesi'nin zarifliği, mahalli ve yerel ifadeler, deyim ve atasözlerden faydalanma, gelenek ve göreneklerin şiir yazmada dikkate alınması Ümîdî'nin şiirlerinde de geniş bir şekilde yer bulur. Şiirleri ilk okunuşta anlaşılabilir düzeyde olup derin ve girift manalar görülmez. Bâkî'nin en çok kullandığı edebi sanatlardan tevriye ve îhâm sanatları Ümîdî'nin şiirlerinde de yer alır:

Bâzâr-ı gâmda la'l-i leb-i yâr ile gözüm

Eşküm güherlerini ayağa düşürdiler

G 77/3

Boyuñca misk ile yazılı nüşadur senüñ

Ûmâr-ı zülfi başma efendi günâhdur

G 39/3

Ümîdî'nin atasözü ve deyimlere fazlasıyla yer verdiği görülmektedir. Bugün için de kullandığımız ağza düşmek, başa çıkmak, buluttan nem kapmak, dile düşmek, göz kulak olmak, kan ağlamak, tuzağa düşürmek, yüz vermek ve bunun gibi pek çok deyim ve atasözü Ümîdî'nin şiirlerinde yer edinmiştir. Bazı beyitlerde birden fazla deyime rastlamak mümkündür:

Baş a çıkmak-Yüz bulmak-Başına dar etmek :

Baş a çıkdı yüz bulup şahñ-ı çemende gonçeler

Yiridür *başına eylerse* külâhın *ñur* gül

K 2/14

Göz kulak olmak :

Senüñçün *göz kulağ olmışdur* ey meh

Ĥabâb-ı bâde ile sâğar-ı mey

G 260/2

Buluttan nem kapmak :

Ter düşer dūd-ı âh-ı 'âşıkdan

Yâr gökde *buluttan alur nem*

G 165/4

Bâkî'nin rintliği, zevk ve eğlenceye düşkün olması, yaşanan zamanın ve ele geçen fırsatların değerlendirilmesi gerektiği fikri Ümîdî'nin yaşam felsefesini oluşturur. Hayyam ekolü olarak da adlandırabileceğimiz bu anlayışa göre insan gam ve kederle zamanını heba etmemeli, geçmişin sıkıntılarını ve geleceğin endişelerine kapılmadan “şu anı” yaşmalıdır:

Ümîdî : ‘Ayş u nüşa Ümîdî sa’y eyle
Böyle kalmaz şaşın geçer ‘âlem
G 161/7

Bâkî : Çarh yüz döndürmedin gülşende ‘ayş it Bâkıyâ
Sebzeler zîbâ hevâlar i’tidâl üstindedür
G 124/8

Ümîdî : Devr-i gül irdi yine ‘azm-i gülistân idelüm
Biz de bülbül gibi bir güşeden efgân idelüm
G 166/1

Bâkî : Nev-bahâr oldu gelün ‘azm-i gülistân idelüm
Açalum gonca-i kâlbi gül-i handân idelüm
G 323/1

Ümîdî : Tâc-ı Cem sâğar-ı şarâb yiter
Câ-be-câ la’l aña habâb yiter
G 85/1

Bâkî : Bâkıyâ hem-dem ü hevâ-dârûñ
Câm-ı gül-reng ile habâb yiter
G 140/6

Bâkî, klasik bir divanda bulunması gereken tevhit, münacat gibi Allah’ın varlığını ve birliğini övüp ona yalvaran, naat gibi Hz. Peygamber’i ve din büyüklerini metheden dini konulu şiirler yazmamıştır. Ümîdî’nin de bu türde şiirleri bulunmamakla beraber din ve tasavvufa çok az yer verdiği, dini ve tasavvufu hüner gösterme amacıyla benzetmelerde kullandığı görülmektedir. Gül redifli kaside yazan Ümîdî, tıpkı Bâkî de olduğu gibi gül ve Hz. Muhammed ilişkisine tek beyitte yer vermiştir:

Bâkî	Döndi şafâda encümen-i Muştafâya bâğ Hayl-i şüküfe zümre-i Eşşâb u Āl gül G 308/3
Ümîdî	Câ-be-câ dikmezdi İshâkî ‘alemler olmasa Ger ‘alemdâr-ı resûl-i Aḥmed-i Muhtâr gül K 2/5

Din ve tasavvufun önemli konularından dünyanın faniliği, yaşamın geçici olması, bir gün her şeyin sona ereceği düşüncesi Ümîdî'nin şiirlerinde kullandığı temalar arasındadır. Şair bu temalara mutasavvıf edasıyla değil rint gözüyle bakar. Ona göre insan eline geçen fırsatları değerlendirmeli, zamanın kıymetini bilmelidir.

Ümîdî'nin şiirlerinde dini öğeler Bâkî'nin şiirlerine göre daha az yer alır. Ümîdî'nin şiirlerinde din sadece motif ve benzetme amacından öteye geçmez. Bâkî, tevhit, münacat ve naat gibi dînî türler yazmamasına rağmen bazı şiirlerinde dînî temalar açıkça görülür. Bâkî, tabiatta olan güzelliklerin Allah'ın lutuf ve ihsanının bir eseri olduğunu görebilmektedir. Dînî açıdan Bâkî ile Ümîdî'nin şiirleri karşılaştırıldığında Bâkî'de dînî ve tasavvufî öğelerin daha fazla olduğu görülmektedir:

Gelüñüz yüz tatalum bâr-geh-i Ğaffâre
Cân u dilden gelelüm tevbe vü istiğfâre
Bâkî G 426/1

Tatalum Ka'be-i tevfiḳ-i İlähî yolını
Bu beyâbânda 'abeḡ gezmeyelüm âvâre
Bâkî G 426/2

Büy-ı nesîm ü reng-i gül ü revnaḳ-ı bahâr
Āşâr-ı fazl u raḫmet-i Perverdīgârdur
Bâkî G 152/2

Mâ-sivâdan ṭama'-ı nuşreti az eyleyelüm
Luṭf u iḫsânı çok Allâha niyâz eyleyelüm
Bâkî G 317/1

Biñ günāh eylese bir ul yine rızın kesmez
 Őükr-i in‘ām-ı Şeh-i bende-nevāz eyleyelüm
 Bākî G 317/2

Her tezervüñ nice bir Őaydı hevāsında yilüp
 Dā’imā hırŐ u ama‘ çeŐmini bāz eyleyelüm
 Bākî G 317/3

Her naŞ u her nigār ki ılsañ müŐāhade
 Elāf-ı Şun‘-ı Hāl-ı Perverdigārı gör
 Bākî G 122/2

‘Āil odur kim cihānda yād idüp ‘iŐyānını
 Dūd-ı āhından dem-ā-dem gözlerin nem-nāk ide

Künc-i ‘uzlet itiyār idüp varup bir gūŐede
 Hāk bilüp kendüzin ölmezden evvel hāk ide
 Bākî /KT 20

Tanımı konusunda araştırmacılar arasında farklı görüŐler ileri sürülmekle beraber genel olarak Nazire, “bir Şairin Şiirine başka bir Őairce aynı ölçü uyak ve redifte yazılan” benzer Őiirlere verilen isim olarak adlandırılmaktadır. Bir Şairin Őirini tanzir etmek ona karşı duyulan saygının göstergesi olmakla birlikte o Şairin Şiir ve üslubunun beğenildiği anlamına da gelmektedir (Dilın 2004: 269).

Ümîdî, Bākî’nin pek ok gazel ve kasidesine nazire yazmıştır. Hatta bu yönüyle bazı tezkireciler tarafından Bākî taklitisi olarak değerlendirilmiş, Bākî’nin gazel ve kasidelerine nazire söylemekle kendi edasını yitirdiğini ve bu nedenle ok eleŐtirildiđi belirtilmiştir. Agah Sırrı Levend, “Nazire ve Cevap” başlıklı yazısında nazirelere nasıl bakılması gerektiğini ve nazire yazmanın sadece “taklitilik” olarak değerlendirilmemesini işaret ederek Şöyle der :

“Nazire, İslami edebiyatta, bugünkü anlamıyla bir taklit değildir. Şair, sevdiği ve saydığı bir Şairin herhangi bir Şiirini beğenir; aynı vezin ve kafiye ile onun benzerini meydana getirir. Aldığı, yalnız vezin ve kafiyedir. Nazirenin, aslıyla başka bir

benzerliği olmayabilir. Çok kez bu nazire aslından üstün de düşer. Bunun taklit ile hiçbir ilgisi yoktur. Sadece, şiirine nazire söylenilen şaire karşı gösterilmiş bir “cemile” dir” (Levend 1973 : 70).

Ümîdî'nin Bâkî'ye yazmış olduğu nazirelere genel olarak bakılırsa Ümîdî'nin bu sahadaki başarısı görülebilecektir. Ümîdî'nin Bâkî'ye yazmış olduğu nazireler arasında “şaf şaf”, “cânâ”, “dürüst”, “hâtem”, “kevkeb”, “ditrer”, “olur”, “üstindedür”, “ister”, “degül”, “gibi”, “güyâ”, “olsa”, “degül”, “itdüm”, “gibi”, “aynına”, “koynına”, “isterin”, “gör”, “getürür” redifli şiirleri örnek olarak verilebilir. Redifli şiirleri dışında da Bâkî'ye yazdığı pek çok naziresi vardır :

Ümîdî : Bugün sâķî-i bezmün bende-i fermânyuz cânâ
Bir iki cām-ı meyle âlemün sulţānyuz cânâ
G 7/1

Bâkî Ezelden şāh-ı ‘aşķuñ bende-i fermânyuz cânâ
Maħabbet mülkinüñ sulţān-ı ‘ālî-şānyuz cânâ
G 13/1

Ümîdî Dizülür karşıña erbāb-ı dil ü cân şaf şaf
Ka‘beye karşı durur ehl-i Ħicāzān şaf şaf
G 117/1

Bâkî Müje ħaylin dizer ol ğamze-i fettān şaf şaf
Güyyā cenge turur nîze-güzārān şaf şaf
G 229/1

Ümîdî Ağzuñ ey ğonçe-dehen cām-ı mey-i ħamrā mıdur
Düşmiş ol cāma lebün berg-i gül-i ra‘nā mıdur
G 36/1

Bâkî Şāh-ı gülde jāle düşmiş ğonca-i ra‘nā mıdur
Şāh elinde yā muraşsa‘ sāĝar-ı şāhbā mıdur
G 123/1

Ümîdî Leb-i la‘lün şarābdur güyâ
Dür-i dendān ħabābdur güyâ
G 2/1

- Bâkî 'Ârızuñ âb-ı nâbdur gūyâ
Zekānuñ bir ḥabâbdur gūyâ
G 14/1
- Ümîdî Nüş idüp gülşende cām-ı la'ı-i cānānı dürüst
Mest olup çāk itdiler gönçe girîbānı dürüst
G 17/1
- Bâkî Gül yüzüñ vaşfında bülbül kılsa elḥāmı dürüst
Bāğda bir göncanuñ ḳalmaz girîbānı dürüst
G 22/1
- Ümîdî Gözine ḥāk-i pāy-ı nūr-baḥşuñ kuḥl ider kevkeb
'Aceb mi görse ey meh-rū ḳarañu giceler kevkeb
G 10/1
- Bâkî Ayağuñ toprağın özler bulurken gökde yir kevkeb
İşigüñ cānibin gözler zehî 'ālî-naẓar kevkeb
G 17/1
- Ümîdî Cānlar fidā ḳılır saña 'aşḳ seri degül
Da'vā-yı 'aşḳ ehl-i dile ser-serî degül
G 144/1
- Bâkî Ḳaddüñ nihāli hem-ser-i serv-i sehî degül
Ṭübāyı alma sāyeñe ol kûtehi degül
G 288/1
- Ümîdî Bir ḳaşı ya vü ḡamzeleri ḥançer isterin
Ya'nî yolında ölmege bir dil-ber isterin
G 191/1
- Bâkî Hergiz ne ḳadr u cāh u ne sîm ü zer isterin
Bir serv boylu dil-ber-i sîmîn-ber isterin
G 386/1
- Ümîdî İñlerüm çerḥe girüp derd ile dülāb gibi
Şerḫalar ḳan aḳıdur sînede mîzāb gibi
G 249/1

- Bâkî Ağlayup inlemeden derd ile dülâb gibi
Oldı çihremde yaşum yolları mîzâb gibi
G 507/1
- Ümîdî Mihrüñle varur ise yile hâksârumuz
Zerrât gibi rakşa gire her ğubârumuz
G 100/1
- Bâkî Fermân-ı ‘aşka cân ile var inkıyâdumuz
Hük-m-i kazâya zerre kadar yoğ ‘inâdumuz
G 192/1
- Ümîdî Gözüm yaşın hayâl-i ruhları kana boyandurmuş
Bahâr-ı hüsni cüy-ı eşki başından bulandurmuş
G 107/1
- Bâkî Gönül dâğ-ı gamuñla sînede bir şem‘ uyandurmuş
Çerâğ-ı ‘aşka bir ğarrâ kıızıl altını yandurmuş
G 219/1
- Ümîdî Şayd itdi göñlümi yine bir tırrası kemend
Zülf-i siyâhın itdi anuñ gerdenine bend
G 24/1
- Bâkî İtdi şikâr göñlümi bir şüh-ı şeh-levend
Müjgâni tîr ü kaşı kemân tırrası kemend
G 34/1
- Ümîdî Gördi fezâ-yı dîdemüzüñ âb u dânesin
Mürğ-ı hayâl idindi gelüp âşiyânesin
G 172/1
- Bâkî Bildüñ mi sen de kendüni ey bî-vefâ nesin
Âşüb-ı dehr ü âfet-i devr-i zamânesin
G 382/1
- Ümîdî Lâle çemende tâzeledi bağırî dâğını
Yağmağa bezm-i gülde maḥabbet çerâğını
G 271/1

- Bâkî Berfüñ eritdi bād-ı şabā bağrı yağını
Yağdı çemende nergisün altun çerāğını
G 487/1
- Ümîdî Kınlu yaşumla belā deştini ‘ummān itdüm
Hār u hāşākin anuñ pençe-i mercān itdüm
G 160/1
- Bâkî Beter buldum dil-i dīvāneyi her çend pend itdüm
Şaçuñla bend idüp āhir giriftār-ı kemend itdüm
G 336/1
- Ümîdî Ne sihr itdi ‘aceb ol çeşm-i cādū
Ki baş egdi aña ol iki ebrū
G 195/1
- Bâkî Kıyām itdi çemende yāra qarşu
Çenār u ‘ar‘ar u şimşād kamu
G 398/1
- Ümîdî Yār gūşına taqınmış yine bir dürr-i semīn
Oldı bir kevkeb-i dürri şanasın māha qarīn
G 175/1
- Bâkî Reşk-i firdevs-i berīn oldı yine rüy-ı zemīn
Āb-ı cū Kevşer aña nergis ü gül hūr-ı ‘īn
G 392/1
- Ümîdî Ruḥuñ ‘arz eyle cānā şūret-i Raḥmānı görsünler
Hırām it nāzenīnüm kudret-i Yezdānı görsünler
G 92/1
- Bâkî Açıl bāguñ gül ü nesrīni ol ruḥsārı görsünler
Şalın serv ü şanavber şīve-i reftārı görsünler
G 55/1

Ümîdî aynı zamanda Muhibbî mahlasıyla şiirler yazan Kanuni Sultan Süleyman'ın iki gazeline nazire yazmıştır:

Ümîdî Sîneye dil ki hayâl-i haţ-ı cânân getirür
Ben qarayazulıya nâme-i 'unvân getirür
G 51/1

Muhibbî Her kaçan gamze oğın sîneme cânân getirür
Hağ budur kim bu benüm derdüme dermân getirür
G 1002/1

Ümîdî Şol haţ-ı zîbâ ki ey dil-ber o hâl üstindedür
Müylardur nâfe-i müşkîn ğazâl üstindedür
G 52/1

Muhibbî Çeşmüñüñ bilmem ne hâli var ne âl üstindedür
Hün içer ancak bunu bildüm kıttâl üstindedür
G 673/1

Necâti Bey'in döne döne redifli gazeline nazire yazan şairlerden biri de Ümîdî'dir:

Ümîdî Ğam kebâb eyledi sâķi cigeri döne döne
Demidür nüş idelüm cām-ı zeri döne döne
G 202/1

Necâti Çıķalı göklere âhum şereri döne döne
Yandı kıandîl-i sipihrüñ cigeri döne döne
G 472/1

“Necâti Bey'den Bâkî'ye Döne Döne” adlı makalesinde Osman Horata, Necâti Bey ile Bâkî'nin “döne döne” redifli gazellerini karşılaştırdıktan sonra bu şairler dışında “döne döne” redifli şiiri olan şairlerden bahsetmesine rağmen makalesinde “döne döne” redifli gazeli olan Ümîdî'ye değinmediği görülmektedir (Horata 1998 : 44-66).

1.3. ESERİ

Ümîdî'nin bilinen tek eseri divanıdır. 26 nüshadan hareketle yapmış olduğumuz karşılaştırma sonucunda divanında Sultan II. Selim'e 2, Hocazade Mehmed Çelebi'ye 6, Kadızade Ahmet Efendi'ye 2, serv redifli 1 kaside, ve Bâkî'nin hâtem redifli kasidesine naziresi olmak üzere tespit edebildiğimiz 12 kasidesi, 279 gazeli, 13 kıt'ası, 17 müfred ve 7 matla'ı bulunmaktadır.

II. BÖLÜM

ÜMÎDÎ DİVANİ'NİN İNCELENMESİ

2.1. ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

Ümîdî Divanı'nda klasik bir divanda yer alan tevhit, münacat ve naat gibi dînî türler yer almaz. Kasidelerinin bazı yerlerinde üslubun ağırlaştığı görülmekle birlikte kaside sahasında başarılıdır. Ümîdî Divanı'nda Sultan II. Selim'e 2, Hocaade Mehmed Çelebi'ye 6, Kadızade Ahmed Efendi'ye 2, “serv” redifli 1 kaside ve Bâkî'nin “hâtem” redifli kasidesine naziresi olmak üzere tespit edebildiğimiz 12 kasidesi ve 279 adet gazeli, 13 kıt'ası, 17 müfredi ve 7 matla'ı bulunmaktadır. Kasideleri ise en az 25, en çok 49 beyittir. Kadızade için yazmış olduğu kasidelerden ;

Ġâret idüp yine gûlzârı sipâh-ı Behmen

Ĥavf u Ĥaşyetle yirinde kıruyu kıaldı çemen

K 10/1

beyitiyle başlayan kaside ile Bâkî'nin hâtem redifli kasidesine yazmış olduğu naziresi eksiktir.

Ümîdî Divanı'nda yer alan gazellerin büyük bir bölümü 5 beyitten oluşur. 279 tane gazeli tespit edilen Ümîdî'nin gazel şairi olduğu açıktır. Gazellerinin çoğu rindâne ve âşıkânedir. Aşk ve aşkın getirdiği ıstırapları gazellerinde başarılı bir şekilde işleyen şairin divanında yer alan gazellerin kafiye veya redif olan kelimelerin son harflerine göre sıralanışı şöyledir:

Elif	7
Be	8
Te	3
<u>Se</u>	1
Cim	2
Ha	1
<u>Hı</u>	1

Dal	6
Zel	1
Ra	67
Ze	10
Sin	2
Şin	2
Sad	1
Dad	1
Tı	1
Zı	1
'Ayın	1
Gayın	1
Fe	3
Kaf	4
Kef	20
Lam	16
Mim	11
Nun	24
Vav	3
He	46
Ye	35

Ümîdî Divanı'nda on iki farklı aruz kalıbı kullanılmıştır. Bu kalıplar şunlardır:

fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün : 5 kaside , 59 gazel , 4 kıt'a, 3 matla, 7 müfred

fe'îlâtün mefâ'ilün fe'îlün : 27 gazel , 2 kıt'a, 1 matla

fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün : 5 kaside, 43 gazel, 1 matla, 2 müfred

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün : 30 gazel, 2 kıt'a, 2 müfred

mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün : 18 gazel

fe'îlâtün fe'îlâtün fe'îlün : 9 gazel, 1 kıt'a, 1 müfred

mef'ülü fâ'îlâtü mefâ'ilü fâ'îlün : 2 kaside , 59 gazel , 3 kıt'a, 1 müfred

fâ'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlün : 9 gazel

fe‘ülün fe‘ülün fe‘ülün fe‘ül : 2 gazel

mef‘ülü mefā‘ilü mefā‘ilü fe‘ülün : 13 gazel, 1 matla, 2 müfred

mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün : 8 gazel, 1 matla, 2 müfred

mef‘ülü fā‘ilātün mef‘ülü fā‘ilātün : 2 gazel

Gazel ve kasidelerin 94’ü redifli yazılmıştır. Kullanılan rediflerin büyük bir bölümünün Türkçe kelimelerden oluştuğu görülmektedir. Divanda redif olarak kullanılan kelimeler şunlardır : Gül, serv, lāle, bahār, hātem, gūyā, baña, kevkeb, dürüst, bā‘is, geç, kadeh, sürh, lezīz, olur (3 gazel), virür, kalmışdur, zamānidur, gör, bilür, görsünler, vardur, getirür, üstindedür, ider, eyler, ditrer, var (2 gazel), ister, deger, itdiler, götürür, yiter, inanmaz, eylemiş, hāz, tama‘, üsküf, şaf şaf, ancak, baş, misk, görmedük, eyledüñ, degül (6 gazel), gel, itdüm, çekelüm, kayacuğum, geçdüm, idelüm, minnetin, isterin, kalsun, bu, ile (6 gazel), üstine (3 gazel), yirine, ola, olsa, gibi (6 gazel), gamını, ider, eyle (2 gazel), içinde, yine, oldu, ‘aynına, döne döne, koynına, geldi, cānā, şikeste.

Vezin gereği “baş”, “var”, “tağ”, “taş”, “al” gibi bazı Türkçe kelimelerde med yapılmış, “çeşm” kelimesi “çeşim”, “dehr” kelimesi “dehir” okutulmuştur:

Seyr-i cemāl-i yār ideli merdüm-i *çeşim*

Hürī görünmez oldu gözine perī degül

G 144/3

Mākiyān-ı *dehir* olmasa yiridür mağrūr

Ki niçe tāt-ı hurūs oldu çemende gāltān

K 7/14

Tağlar deñlü Ümīdī ğama tākāt getirür

Taşdan mı yüregi bilmezsin anuñ yā Rab

G 8/5

Niye māni‘ olur ki pīrehenüñ

Başdan geçmedük ne var bilsem

G 165/3

Tuyurdu yine *varduğın* halka dehānı

Bir söz kaçurup yār leb-i la‘l-i terinden

G 192/4

Şair; “nihāl”, “inşāf”, “sīm” gibi bazı kelimelerden sonra ünlü ile başlayan kelime getirerek med hece yapmıştır. Bu aruz kusurudur:

Fāş itme rāz-ı ‘aşkuñı bülbüllere seher

Ey gönçe-i **nihāl** açılma şovuk geçer

G 56/1

Bār-ı belāña şabr idemezken dil-i hazīn

İnşāf añna itdi taḥammül raqīb-i ḥar

G 56/2

Çekince ey Ümidī sīneye ol **sīm**-endāmı

Yürek oynar beden lertzān olur cismümde cān ditrer

G 58/5

2.2. DİL ve ÜSLUP

Ümîdî, şiirde anlamdan çok sese önem verir. İstanbul Türkçesini başarılı bir şekilde kullanan şair, sade bir Türkçe ile atasözleri ve deyimlerden faydalanarak şiirlerini meydana getirmiştir.

Girdi gözine gönline gülşende jâleler

Nergis n'ola yidürse aña gözi yağını

G 271/4

Şevkden başı göge irse yiridür hâlenüñ

Çün şafâ sürer alup çoynına bir meh-pâreyi

G 244/2

Ümîdî, edebi sanatlardan en fazla iham ve tevriyeyi kullanmıştır:

Meygün lebini 'arza kırup aldı 'aqlumu

İtmiş degüldi kimse dağı baña böyle âl

G 150/5

Baş koşupdur kâkül-i fettânuña zülfün gibi

Düstum pîrâhenüñ n'ola çıkarsa başdan

G 173/2

Ümîdî'nin şiirlerinde atasözü ve deyimlere fazlasıyla rastlamak mümkündür. Bu durum şairin yerel söyleyişlere verdiği önemin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bazı beyitlerde ise şairin aynı beyitte birden fazla deyme yer verdiği görülmektedir.

Birden fazla deyim kullanıldığını tespit ettiğimiz beyitler şöyle sıralanabilir :

Başa çıkmak-Yüz bulmak-Başına dar etmek

Başa çıktı yüz bulup şahn-ı çemende gonçeler

Yiridür *başına eylerse* külâhın *tır* gül

K 2/14

Başı göge ermek-Safa sürmek

Şevkden *başı göge irse* yiridür hâlenüñ
 Çün *şafâ sürer* alup çoynına bir meh-pâreyi
 G 244/2

Dil (gönül) vermek-Dil belası

Dil virdüğüm saña diyeli cevre başladuñ
 Cânâ ne çâre n'eyleyelüm *dil belâsıdur*
 G 40/3

El çekmek-Dilini kesmek

Şâne *çeksün elini* zülf-i siyehkâruñdan
 Şem' *kessün dilini* âteş-i ruhsâruñdan
 G 194/1

Gama takat getirmek-Taş yürekli

Tağlar deñlü Ümidî *gama tıkat getirür*
Taşdan mı yüregi bilmezsin anuñ yâ Rab
 G 8/5

Göze girmek-Gözünün yağını yemek

Girdi gözine gönline gülşende jâleler
 Nergis n'ola *yidürse* aña *gözi yağını*
 G 271/4

Ter düşmek-Buluttan nem kapmak

Ter düşer dūd-ı āh-ı ‘āşıkdan

Yār gökde *bulutdan alur nem*

G 165/4

Yüz suyu dökmek-Bağrını delmek

‘Ārızuñ *dökdi* yire *yüzi şuyın* āblaruñ

Deldi çāh-ı zeķanuñ *bağrını* gird-āblaruñ

G 130/1

“Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler” adlı kitabının “Sunuş” kısmında “tığ içirmek” deyimini üzerine bir anısına yer veren M. Ali Tanyeri, F. Kadri Timurtaş’ın bu deyimini sadece Bâkî’de gördüğünü, şimdiye kadar böyle bir deyimle karşılaşmadığını ifade etmiş ve bu deyim’in “tığün açardı” şeklinde okunmasının daha doğru olacağını belirtmiştir. M. Ali Tanyeri ise, Ali Nihat Tarlan ile Ahmed Paşa Divanı’nı hazırlarken hocanın bu deyimini; “Bir vuruşta kelle kesilir ve kesilmemişçesine yerinde durur, ama parmağınızla şöyle bir iterseniz yere düşer. Ayrıca bizim oralarda “tokat içirmek” diye bir deyim daha var. Anlamı ise bir tokat darbesiyle adamı yere sermektir” şeklinde açıkladığını ifade ederek F. Kadri Timurtaş’ın deyim’in anlamı konusunda ikna olduğunu belirtir. Ayrıca bu deyim’in Bâkî’ye yakın olan şairlerde de yer alabileceğini tahmin eden Tanyeri, Mesîhî ve Zâtî gibi şairlerin divanlarında sadece tığ içirmek değil, aynı zamanda kılıç, şemşîr içirmek şekliyle de bu deyim’in kullanıldığını belirtmektedir (Tanyeri 1999: 5-6).

Ümîdî’nin Divan şiirinde örneğine az rastlandığı belirtilen “tığ içirmek” deyimini iki beyitinde kullanmasıyla dikkat çekmektedir :

Gice bir **tığ içürdi** dest-i āhum miğfer-i çerhe

Şaçıldı her yaña odlar degüldür ay kamer kevkeb

G 10/2

Teşneyem la'lüñ zülâline disem
İçirür bir iki **tîğ-i abdar**

G 32/2

Ümîdî Divanı'nda tespit edebildiğimiz deyim ve atasözleri şunlardır :

Ağza düşmek :

Düşmesün halkuñ iñen *ağzına* la'lüñ şanemâ
 Şunma leb her kişiye cām-ı mey-i nâb gibi

G 249/2

Ağzı sulanmak :

Gönül vaşf eyleyüp âb-ı zülâl-i tîğ-i cānānı
 Ten-i şad-pārede her yaranuñ *ağzın şulandurmış*

G 107/3

Ağzı kurumak :

'Āşık-ı teşne mey-i nâb ile sîr-âb olsun
 Berş ü afyün ile *ağzı kurasun* ağıyāruñ

G 129/3

Ağzı berk :

Gonçenüñ gāyetle *ağzı berk* imiş ey lāle-ħad
 Açmadı rāz-ı femüñ şordum çemende bu seħer

G 46/2

Ağzı eğilmek :

Ĥaylî şeřāret eyledi meclisde bülbüle
Ağzı şurāħîñün dün *egildi* güle güle

G 201/1

Ağzına mühür vurmak :

Düstum *ağzına mühr urmasa* ger dest-i kaçā
 Dehenüñ rāzını söylerdi muķarrer ĥātem

K 11/24

Ağzının suyunu akıtmak :

Nic' olur gördi halâvet şeker-i la'lüñde
Ağzınuñ suyunu aklıtdı o dem âb-ı zülâl
 G 147/3

Ağzının tadını vermek :

Ŧatlu kıll ağzumı dirsem şeker-i la'lüñle
Ağzumuñ dadını ol dem *virür* ol şîrîn-leb
 G 8/2

Aklını almak :

Bir avuç daru ile mürğ-ı nihâl-i gülşenüñ
 'A~~klın~~ aldı bezm-i gülşende zihî 'ayyâr gül
 K 2/13

Bezm-i şafâda la'lüñ emen 'a~~klın~~ aldurur
 Meclisde cür'a içse kişi katı mest olur
 G 55/4
 'A~~klımı~~ almağa hâl-i ruhuñ itmiş dârû
 Zülf-i fettânuñ iletdi başa 'ayyârlığı
 G 248/3

Aklı başından gitmek :

Bu çeşmüm çeşmesârın 'arz idem dirdüm saña lîkin
 Görinseñ ey perî 'a~~klım~~ gider başdan ne hâletdür
 G 72/4

Allah beterinden saklasın :

'Arz eyleyicek eşk-i terin yâra Ümîdî
 Didi ki *Hudâ şaklaya dahı beterinden*
 G 192/5

Altın adını bakır etmek :

Altın adın bakır eyler meded ey sîm-beden
 Olmasun kimseye hem-ser o hümâyün üsküf
 G 116/2

Araya girmek :

Leblerüñ biri birine düşicek mestâne

Ayırup ikisini *araya girdi* sühanuñ

G 136/2

Ayağına yüz sürmek :

Yüz sürmege ayağına serv-i revânlaruñ

Haylî sürindi gülşen-i dehr içre āblar

G 35/4

Bir kez Ümidî *ayağıña sürmege yüzün*

Yıllar durur yoluñda şehā ḥāk-i rāhdur

G 39/6

Ayağa düşürmek :

Bāzār-ı ğamda la‘l-i leb-i yār ile gözüm

Eşküm güherlerini *ayağa düşürdiler*

G 77/3

Ayağı pek basmak :

Ḥāk-i pāyüñ eger isterse şabā

Virme ey serv *ayağıñ pek baş*

G 109/2

Ayak basmak :

Ḳapusın Ḳapayu zabṭ eyleyüp mey-ḥāneyi a‘dā

Ayaḳ başdurmadı bir dahı rind-i bāde-peymāya

G 231/2

Ayakta kalmak :

Yoluñda ḥāk olanlar eyā serv-i ḥoş-ḥırām

Lāyık mıdur ki böyle *ayaḳlarda ḳalalar*

G 83/3

Bağrını delmek :

‘Ārızuñ dökdi yire yüzi şuyın āblaruñ
Deldi çāh-ı zeķanuñ *bağrını* gird-āblaruñ
 G 130/1

Baş açık :

Bir *baş açuķ* gedāyam Ümidī cihānda ben
 Ne tāc u ne ķabāçe-i İskender isterin
 G 191/7

Baş eğmek :

Ne siħr itdi ‘aceb ol çeşm-i cādū
 Ki *baş egdi* aña ol iki ebrū
 G 195/1

Baş koşmak :

Baş koşupdur kākül-i fettānuña zülfüñ gibi
 Düstum pīrāhenüñ n’ola çıkarırsa başdan
 G 173/2

Başa çıkmak :

Başa çıķdı yüz bulup şahn-ı çemende gonçeler
 Yiridür başına eylerse külāhın ıar gül
 K 2/14

Oluban kākülüñe hem-ser o altun üsküf
Başa çıķmasun iñen ey ruħı gülgün üsküf
 G 116/1

Başı göğre ermek :

Şevķden *başı göğre irse* yiridür hālenüñ
 Çün şafā sürer alup koynına bir meh-pāreyi
 G 244/2

Baştan ayağre :

Boynca sāyesin yire çalmış o serv-ķad
Başdan ayağre anuñ iķün cismi ķaradur
 G 89/2

Bağrına basmak :

Ayrı düşmüşdür şehā tīguñ gibi dem-sāzdan
 Acıyup *bağruma başdum* dilde her bir yarayı
 G 244/4

Çanlu peykānuñ Ümīdī sīnede
Bağrına başup ider bī-çāre haz
 G 112/5

Bağrına taş basmak :

Çerh ser-gerdānuñ olmuş şanma hırşīd ü kamer
 Hāset-i māh-ı ruhuñla *bağrına taşlar başur*
 G 46/1

Bağrını delmek :

‘Ārızuñ dökdi yire yüzi şuyın āblaruñ
Deldi çāh-ı zeķanuñ *bağrını* gird-āblaruñ
 G 130/1

Baştan çıkarmak :

Baş қоşupdur kākül-i fettānuña zülfüñ gibi
 Düstüm pīrāhenüñ n’ola *çıķarsa başdan*
 G 173/2

Belası balına değmemek :

Belāsi balına degmez Ümīdī çerh-i bed-mihrüñ
 Bu remzi fehm idüp gūş eylegil feryād-ı zenbūrı
 G 262/5

Belini bükmek :

Bilimi bükmüş iken bār-ı belā-yı hicrān
 Geldi bir bār-ı girān oldu Ümīdī gam u hem
 G 163/5

Bin can ile :

Metā’-ı vaşlınuñ *biñ cān ile* olup harīdārı
 Gice dil naķdini pervāne şem’-i bezme yandurmuş
 G 107/4

Bir avuç :

N'ider el uzadup meclisde zāhid cām-ı şahbāya
Alup n'eyler 'aceb pīr-i muġānuñ *bir avuç* anın

G 178/3

Bir bir :

Her tīr ki urdı sīneme ol aşları kemān
Gözden geçürdi *bir bir* anı zam-ı hūn-feşān

G 185/1

Bir içim su :

N'ola gönlüm düşerse ançerūñe
Ki leāfetde *bir içim şudur*

G 68/2

Bir yana etmek (eylemek) :

İki yanın ġam alup ara yirde aldı ser-gerdān
Ümīdī derdmendi gel efendi *bir yaña eyle*

G 235/5

Birbirine düşmek :

Leblerūñ *biri birine düşecek* mestāne
Ayırup ikisini araya girdi sūanuñ

G 136/2

Buluttan nem kapmak :

Ter düşer dūd-ı āh-ı 'āşdan
Yār gökde *bulutdan alur nem*

G 165/4

Can vermek :

Cān virür ol sīm-sāuñ alb-i meyyāl üstine
H^vāce-i dünyā-perest ölür gider māl üstine

G 236/1

Daġlara düşmek :

add-i bālāña olup āşıfte
Düstum *taġlara düşdi* şimşād

G 25/6

Defteri dürmek :

Şimdi dīvānum ile Husrev-i mülk-i nazmam

Defter-i şî'ri Ümîdî n'ola *dürse* şu'arâ

G 1/6

Devlet el vermek :

Devlet el virmiş iken turma Ümîdî yāruñ

Dest-būsına seherden yūri var eyle şitāb

G 14/5

Dik gelmek :

Dik gelmez idi kāmēt-i bālāña şanavber

Tahrîk iden ey şūh anı bād-ı şabādur

G 30/3

Dil ağız vermemek :

Dil ağız virmeyüp yatur şurāhî niçe demlerdür

Piyāle üstine dönmez unutdı 'ahd ü peymānı

G 265/2

Dil belası :

Dil virdüğüm saña diyeli cevre başladuñ

Cānā ne çāre n'eyleyelüm *dil belāsıdur*

G 40/3

Dil (gönül) vermek :

Dil virdigüm saña diyeli cevre başladuñ

Cānā ne çāre n'eyleyelüm dil belāsıdur

G 40/3

Dil uzatmak :

Ḥalka esrār-ı leb-i la'lüñi fāş itdi diyü

Dil uzatsa n'ola meclisde şurāhî cāma

G 199/4

Dili çalmak :

Bir mücevher kāsedur destüñde tāt-ı Keykubād

Bir *dili çalar* kuluñ yanuñda tīg-i Kahramān

K 1/33

Dile düşmek :

Dürr-i dendân-ı yâra öykünicek

Diline düşdi süsenüñ şeb-nem

G 165/2

Dili uzamak :

Kendüyi haṭṭ-ı ruḥ-ı yâra kılmış teşbîh

Yine bi'llah *dili* ḥaylî *uzadı* çemenüñ

G 136/4

El altından yürütmek :

El altından yürüt turma ayağı vaḫtidür sâķî

Ümidî niçe bir berş ile bengüñ ola ḥayrânı

G 265/5

El arkasını yere koymak :

Şanma şua'-ı ḥüsnüñe taḥsîn idüp bugün

Ḳodı el arkasını yire mihr-i āsumân

G 185/2

El çekmek :

Çeksün el sâzdan dilâ muṭrıb

Meclise nâlemüz rebâb yiter

G 85/2

Elden düşürmemek:

Dilâ devr-i bahâr irişdi geldi zevķüñ eyyâmı

Düşürme lâleveş bir dem *elüñden* gül gibi câmı

G 277/1

Ele vermek :

Niçe bir öpe nihânî lebüñi

Boğazı āḫir *ele virdi* ḳabağ

G 114/2

El vermek :

Nice *el virsün* vişâl-i yâr Ümidî olmadı

Sâ'id-i devlet müsâ'id baḫt [u] iḳbâl üstine

G 236/5

Zevrak-ı 'ayş u şafâ irdi kenâr-ı çerhe
Rûzigâr oldı muvâfıķ yine *el virdi* şimâl

K 3 /10

Eli açık olmak :

Dirhem-i jâle n'ola destinde kılmazsa qarâr
Bir *eli açuķdur* eyler bulduğın ĩşâr gül

K 2/9

Eli boş gelmek :

Bir iki gün n'ola görünmedi ise cânâ
Nice *gelsüñ eli boş* meclisüñe cām-ı şarâb

G 14/2

Gama takat getirmek :

Ťađlar deñlü Ümidî *gama fıķat getirür*
Ťaşdan mı yüregi bilmezsin anuñ yâ Rab

G 8/5

Gam yememek :

Ėam yime ey Ümidî reh-i 'aşķ -ı yârda
Eksük degül çü derd ü belâdan nevâleler

G 83/5

Gögüs germek :

Eyledi hāmünveş yire ber-â-ber ķahr idüp
Dâ'imâ *gögsüm gererken* 'âleme kühsârvâr

K 4/34

Gönlü açılmak :

Dilden zālâm-ı ğuşşâ gider *gönlüm açılır*
Açduķça bād bürķa'-i zülf-i siyâhını

G 270/3

Gönlü akmak :

Göñlin şu gibi *aķdan* ol serv-i ser-keşüñ
Beñzer Ümidî bu ğazel-i âbdârdur

G 74/5

Gönül bağlamak :

Ey Ümidî ser-i zülfine *gönül bağlayalı*
 Haddi pâyânı mı var uzun uzak sevdānuñ
 G 122/5

Gönül darlığı :

Bād-ı şubḥ ile gülüp oynamada şāhid-i gül
 Hār-ı miḥnetde çeker gonçe *gönül turluḡı*
 G 248/4

Gönlünü ele almak :

Yıllar durur Ümidî şehā pāy-māldür
Göñlini anuñ *al ele* bir merḥabā ile
 G 217/6

Gönlüne girmek :

Göñline girdi gonçe-i bāḡuñ
 Vaşf-ı dendānuñ ile jāle-i ter
 G 59/2

Göz değmek :

‘Uḡārid levḫa-i māh üzre yazdı misk ile nüşḫa
 Meger *göz degmiş* eylerken aña nā-geh nazār kevkeb
 G 10/4

Hāk-i pāyüñe n’ola *göz degse* erbāb-ı nazār
 Düstüm bir kuḫl-ı zībādur ki gözler görmedük
 G 139/3

Göz göre :

Nice kāfir dimeyem zülf-i ‘abīr-efşāna
Göz göre başār ayaḡın uzadup Kur’āna
 G 227/1

Göz kırpmak :

Seḫergeh mīl çekse çeşmine n’ola şeh-i ḫāver
 Gice ḫāl-i ‘izār-ı yāra ṭurmaz *göz kırpar* kevkeb
 G 10/3

Göz kulak olmak :

Senüñçün *göz kulağ olmuşdur* ey meh

Ḥabāb-ı bāde ile sāğar-ı mey

G 260/2

Gözden bırakmak :

Hem-dem olalı meclise ol la'ı-i nāblar

Gözden bıraқdı cām-ı şarābı ḥabāblar

G 35/1

Gözden geçirmek :

Her tır ki urdı sīneme ol қаşları kemān

Gözden geçürdi bir bir anı zaḥm-ı ḥün-feşān

G 185/1

Göze gönüle girmek :

Girdi gözine gönline gülşende jāleler

Nergis n'ola yidürse aña gözi yağını

G 271/4

Gözüne karasu inmek :

Çeşmine inmez idi māh-ı sipihrüñ *қara şı*

Sürme-i ḥāk-i derüñ dīdesin itse rüşen

K 10/27

Gözüne mil çekmek :

Bir gördi meger Ka'be ile işigin anuñ

Mil çekdiler ey dil *gözine* kıble-nümānuñ

G 131/1

Gözünün yağını yemek :

Girdi gözine gönline gülşende jāleler

Nergis n'ola *yidürse* aña *gözi yağını*

G 271/4

Günahını boynuna almak :

Şalup nigār ayaqlara zülf-i siyāhını
Alup n'ider ki *boynuna* anuñ *günāhını*
 G 270/1

İkide bir :

Haydi ey ğamze-i ser-mest gelüp *ikide bir*
 Toķınur ğalbümüze ğançer-i ğün-feşānuñ
 G 124/4

Kan ağlamak :

Añup cām-ı Cem-i devrānı *ķan ağlar* mey [ü] şahbā
 Anuñ her bir ğabābı al-i çeşm-i ğün-feşānıdur
 G 73/3

Ümīdī acıyup *ķan ağlamazdı* çeşm-i ğün-bārum
 Eger peykān-ı tır-i ğün-feşānı geçmese cāna
 G 230/5

Zaĥm-ı sīnem tırüñ ucından n'ola *ķan ağlasa*
 Aña peykān-ı ciger-dūzuñ neler geçdi neler
 G 46/4

Ķan ile talsa çeşmi n'ola zaĥm-ı sīnemüñ
Ķan ağladur müdām aña tır-i cefālaruñ
 G 128/4

Piyāledür dile *ķan ağladı* şarāb degül
 Sirişki ğatresidür cā-be-cā ğabāb degül
 G 149/1

Kan akıtmak :

İñlerüm çerĥe girüp derd ile dülāb gibi
 Şerĥalar *ķan akıdur* sīnede mīzāb gibi
 G 249/1

Kanına girmek :

Ƙanına girer Ümîdî derdmendüñ düstum
Her kaçan la‘l-i lebün meyl-i şarâb-ı nâb ider
G 53/5

Kan dökmek :

Mestâne sâkiyâ düşürürseñ raķibi ger
Dök cur‘a gibi *kanını* fırsat zamâmdur
G 44/4

Kan terlere batmak :

Görinen lâle degüldür utanup fazlından
Ƙızarup çihresi *kan derlere batar* lâle
K 6/22

Kan yalaşmak:

Süzen-i hâr ile gonçe kanadup barmagını
Bâğda *kan yalaşup* oldu birâder lâle
K 6/9

Kan yutmak:

Dil *kan yudar* ise n’ola bezmünde dem-â-dem
H^vân-ı ğamuñ ey rûh-ı revân câna ğıdâdur
G 30/4

Kanımı içmek :

Mestâne bulsa ğamze-i hün-h^vâr-ı çeşm-i yâr
Ƙanum içerdi cām-ı mey-i ergavân gibi
G 279/4

Kanımı kurutmak :

Şol kan olası bâdeyi şun sâkiyâ meded
Ƙanum kurıtdı cevri bugün bî-vefâlaruñ
G 128/2

Kara cahil :

Gelmiş degül ey Zühre-cebîn devr-i kâmerde
 Hatt-ı siyehüñ gibi senüñ bir *ķara cāhil*

G 151 /3

Karayazılı :

Sīneye dil ki hayāl-i hatt-ı cānān getirür
 Ben *ķarayazulıya* nāme-i ‘unvān getirür

G 51/1

Kef geçmek :

Göriccek emvāc-ı baħr-i eşkümi
 Lücce-i deryā-yı ‘ummān *geçdi kef*

G 115 /4

Kulağına çalınmak :

Mevlāyī gibi girdi felek raķş u semā‘a
 Var ise ney-i nāle *ķulağına çalındı*

G 259/2

Raķş itmez idi şavma‘ada şeyh-i şehreger
Çalınmayaydı gūşına çeng ü rebābumuz

G 98/2

Kulağını çekmek :

Taħsīnler itdi *çekdi* Ümīdī *ķulağını*
 Gūş eyleyince ehl-i Şifāhān nevālaruñ

G 128/5

Kulağını açmak :

Sīnede şanma şehā na‘l ile dāğ
 Medhūñe cān ile dil *açdı ķulağ*

G 114/1

Kulağını doldurmak :

Mestāne sākiyā gice meclisde sāgaruñ

Toldurdu nāle ile şurāhī *ķulađını*

G 271/3

Kulağına girmek :

Nağme-i muṭrıb-ı dem-sāz ile pürdür gūşum

Nāşihā anuñ için *ķulađuma girmez* pend

G 28/3

Kuru sevda :

Ḥalka-i zūlf-i dil-ārādan geç

Gel dilā bu *ķuri sevdādan* geç

G 19/1

Meydan almak :

Egerçi fāris-i meydān-ı nazma ḥad yoķ līk

Semend-i ṭab‘ ile *aldı* Ümīdī *meydānı*

G 247/5

Na‘l kesmek :

Mürşid-i pīr-i muğāna ehl-i ‘aşķ olup mürīd

Na‘l kesmiş farķına her biri geymiş dal-tāc

G 20/3

Nazar değmek (göz değmek):

Ḥāk-i pāyüñe n’ola *göz degse* erbāb-ı nazar

Düstum bir kuḥl-ı zībādur ki gözler görmedük

G 139/3

‘Uṭārid levḥa-i māḥ üzre yazdı misk ile nüşḥa

Meger *göz degmiş* eylerken aña nā-geh nazar kevkeb

G 10/4

Nutku tutulmak :

Ey Ümīdī yine ebyāt-ı füsün-āyātuñ

İşidüp *nuṭķa tutuldu* bugün ehl-i sūḥanuñ

G 136/6

Ögüp göge çıkarmak :

Şehbâz-ı zülf-i yâra müşâbih durur diyü

Ögüp göge çıkardılar ey dil hümâyı gör

G 49/6

Parmakla göstermek :

Turmaz harîm-i Ka'be-i küy-ı nigârumı

Barmağla gösterür ele kıble-nümâyı gör

G 49/5

Safa sürmek :

Şevkden başı göge irse yiridür hâlenüñ

Çün *şafâ sürer* alup koyınına bir meh-pâreyi

G 244/2

Su gibi akmak :

Göñlin *su gibi ağıdan* ol serv-i ser-keşüñ

Beñzer Ümîdî bu gâzel-i âbdârdur

G 74/5

Taş yürekli :

Tağlar deñlü Ümîdî gama tākāt getirür

Taşdan mı yüregi bilmezsin anuñ yâ Rab

G 8/5

Ter düşmek :

Ter düşer dūd-ı âh-ı 'âşıkdan

Yâr gökde bulutdan alur nem

G 165/4

Tîg içirmek :

Gice bir *tîg içürdi* dest-i âhum miğfer-i çerhe

Şaçıldı her yaña odlar degüldür ay kamer kevkeb

G 10/2

Teşneyem la 'lūñ zülāline disem
İçirür bir iki *tig-i ābdār*

G 32/2

Toz koparmak :

Hırām idince bugün nāz ile o serv-i revān
 Reh-i cefāda ne *tozlar kopardı* dāmānı

G 247/3

Tuzağa düşürmek :

Bağlayup göñlümüz ol kākül-i 'anberfāma
 Āh kim mürğ-ı dili yine *düşürdüñ dāma*

G 199/1

Üstüne dönmek :

Dil ağız virmeyüp yatur şurāhī niçe demlerdür
 Piyāle *üstine dönmez* unutdı 'ahd ü peymānı

G 265/2

Yanıp yakılmak :

Pervānesine mātem idüp şem'-i şeb-efrüz
Yanar yaqlur şubha degin maḥfil içinde

G 226/4

Yele vermek :

Yile virdüñ ol iki gīsūñı
 Nāzenīn 'ömrümi kılduñ ber-bād

G 25/2

Yemin vermek :

Dolanma bāğ-ı kūyum diyü zinhār
Yem in virmiş ḥar-ı ağıyāra dilber

G 37/2

Yıldızı barışmamak :

Barışmaz ey Ümīdī o māh ile *yıldızuñ*
 'Arz itme eşk-i çeşmüñi ey bī-sitāre gel

G 146/5

Yüreği oynamak :

Yürek oynadı şanma havf-ı tîr-i hûn-feşānuñdan

Görince üstine anuñ bu kalb-i nā-tüvān ditrer

G 58/2

Çekince ey Ümîdî sîneye ol sîm-endāmı

Yürek oynar beden lertzān olur cismümde cān ditrer

G 58/5

Yüz akı :

Çılsun Ümîdî āyine-i kalbüñe nazār

Görsün raķīb-i rüy-siyeh *yüzi ağını*

G 271/5

Yüz bulmak :

Başa çıkdı *yüz bulup* şahñ-ı çemende gonçeler

Yiridür başına eylerse külāhın tar gül

K 2/14

Yüz çevirmek :

Ka'beden *yüz çevirüp* ey şanem-i hür-liķā

İşigüñ cānibine döndi bugün kıble-nümā

G 4/1

Yüz suyu dökmek :

'Ārızuñ *dökdi* yire *yüzi sıyın* āblaruñ

Deldi çāh-ı zeķanuñ bağrını gird-āblaruñ

G 130/1

Yüz vermek :

Bezm-i şafāda tolular içdükçe düstum

Yüz virme buse de şaķın ađyāra zīnhār

G 62/5

Virme yüz haţtuña zülfüñ gibi gel başuñ için

Rūmı ayaķlamasun pādişehüm ceş-i 'Arab

G 8/4

Yüz yumamak :

Dem-â-dem rüy-ı zerd-âlüdümü hûn ile al eyler
 Göresin ‘âkıbet baña Ümîdî *yüz yumaz* yaşum
 G 158/5

Yüzü kızarmak :

Yüz kızarup kapuña geldi şafaqla gerdün
 Hön-ı fazl u keremün ile demidür efdâl
 K 3/32

Yüzü yerlere düşmek :

Düşmüşem yüzüm üzre yarı görüp
Yüzümü z yire düşdi yanında
 G 211/6

Hasan Çelebi Tezkiresi’nde Ümîdî’nin bir tellağa âşık olduğunu belirterek şu beyiti hamamın duvarına yazdığını ifade eder:

Hamama giren terler :

N’ola ol sîm-ten dellâke nakd-i eşki harc itsem
 Meşeldür ey Ümîdî çünkü *hammâma giren derler*
 (Hasan Çelebi 1989 : 183)

Şair, bir de Arapça atasözüne şiirinde yer vermektedir :

Lâ-hayra illâ fi’l-vasa’at : “Hayır ancak ortadadır.” (Yılmaz 1992 : 101)

Kıldı peykānuñ miyān-ı dilde cāy
 Düstüm *lâ-hayra illâ fi’l-vasa’at*
 G 111/2

Divan şairlerinin çok ağlayıp feryat ettiklerini ifade etmek için kırmızı renkleri çağrıştıran kelimelere şiirlerinde fazlaca yer verdiği bilinmektedir. Ümîdî’nin şiirlerinde de kırmızı renkleri çağrıştıran kelimelerin varlığı yanında sarı renklerin çokluğu dikkat çekmektedir. Divanında sarı renkleri çağrıştıran “zerd”, za‘feran”, “altın”, “sararmak” gibi kelimelerin kullanılmasında zayıflık ve hastalıktan sararmasının bu durumda etkisi olduğu söylenebilir. Özellikle şairin mahlasının geçtiği beyitlerde bu kelimelerin yoğunlaşması bu düşünceyi desteklemektedir:

Kim nazar eylerse *rūy-ı zerdüme* giryān olur
Gerçi kim dirler feraḥ virür ḳulūba *za'ferān*

K 1/36

Dil-i zerdüm nuḳūş-ı ḥaṭṭuñla

Bir müzehheb kitābdur gūyā

G 2/3

Ayağın öpmege ol ṣeh-suvāruñ rāh-ı kūyında

Ümīdī ḳāmet-i zerdin dü-tā ḳalmıṣ rikābāsā

G 5/5

Ümīdī çihre-i zerd ile cānā

Olupdur bişe-i 'aşḳa *ğazanfer*

G 37/5

Zerd itdi gerçi çihre-i zühhādı şüretā

Reng itdi aña ma'nide zühd ü riyāyı gör

G 49/4

Kīmyā-yı ḥāk-i pāyüñle *ruhun zerd* eyleyüp

'Āşıḳ-ı dil-ḥasteler işini altun itdiler

G 76/4

Ḳāmet-i zerdin Ümīdī hecr ile idüp kemer

Bu ḥayāl ile miyānuñı der-āğuş eylemiş

G 108/5

Çihresin zerd ü nizār itmiş *Ümīdī* derdmend

Gör ne şüret bağlamış ol 'āşıḳ-ı şeydāya baḳ

G 119/6

Gül 'arūsınuñ yazup *altun* ile ruḥsārını

Virdi ḥaylī zīb ü fer meşşāṭa-i faşl-ı bahār

K 4/3

Dem-ā-dem *rūy-ı zerd-ālūdumu* ḥūn ile al eyler

Göresin 'āḳıbet baña *Ümīdī* yüz yumaz yaşum

G 158/5

Çihre-i zerd ü nizârına nazâr kılmayalı
Oldı çîn eyleyüp ebrûsını maḥzûn üsküf

G 116/4

Altun adın baķır eyler meded ey sîm-beden
Olmasun kimseye hem-ser o hümâyûn üsküf

G 116/2

Beñzüm ğam ile *zerd* idüp aĝladuĝum bu kim
Yāruñ yolına sürmege sîm ü *zer* isterin

G 191/4

Dilde ğam-ı ‘aşķı *ruh-i zerdümdür* iden fāş
Ma‘lûm olur ey şûḥ mü’eşşir eşerinden

G 192/2

Şām-ı belāda ḥasret-i ebrû-yı yār ile
Döndüm hilāle bu *ten-i zerd ü nizâr* ile

G 229/1

Cism-i kebûd-ı zerdümi pāy-māl ider nigār
Bāzār-ı ğamda qaldı ayaķda qumāşumuz

G 102/2

Altun beneklü cāme şanur egnümüzde yār
Kılsa ihāṭa cismümüzi āh-ı pür-şerār

G 62/1

Şair ömrünün son zamanlarında bazı hastalıklara mübtela olmuş ve kendisi için şü beyiti söylemiştir :

Şararup cism-i bîmāroldı altun

Bizi ḥarcanmaķ ister gibi gerdün

G 181/1

2.3. MUHTEVA ÖZELLİKLERİ

2.3.1. ÂŞIK ve SEVGİLİ

Ümîdî, şiirlerinde Divan şiirinin kalıplaşmış mazmunlarını kullanır. Âşık devamlı feryat eder. Sevgili de âşığına yüz vermez. Sevgili, âşığın ezeli düşmanı rakip ile devamlı işbirliği halindedir. Bu yönüyle âşık-bülbül, sevgili-gül, rakip-diken eşleştirmesi Ümîdî'nin şiirlerinde de sık karşılaştığımız unsurlar arasındadır :

Cân-ı nālānum **Ümîdî** sîne-i şad-çâkde
 Âşiyân-ı hârda bir **bülbül-i güyâ** mıdur
 G 36/5

Bülbülāsā hâr-ı hecr ile **Ümîdî** nâlede
Gül gibi ol gönçe-leb gunc ü delâl üstindedür
 G 52/7

Gül gibi yâr **hâr raķīb** ile hem-nişîn
Bülbül gibi Ümîdî n'ola kılsa nâleler
 G 64/5

Âşık canını sevgili için vermekten çekinmemelidir. Çünkü esas âşık, sevgiliden gelen her şeye razı olmasını bilen kişidir :

Ümîdî gamze-i dil-düz-ı yâra cāmı teslîm it
 Ki tûmâr-ı maḥabbetdür bugün cānāneden geldi
 G 257/6

Ümîdî, sevgilinin fiziksel özelliklerini tavsif ederken yine klasik mazmunlardan yararlanır. Klasik Türk şiirinin ahu gözlü, yay kaşlı, gül endamlı, hançer kirpikli, saç misk kokulu, kara benli, la'l dudaklı, gamzesi kan dökücü sevgili tipi Ümîdî'nin şiirlerinde de geniş bir şekilde yer edinmiştir:

Bir *kaşı ya vü ğamzeleri hançer* isterin

Ya'nî yolında ölmege bir dil-ber isterin

G 191/1

Gözüñ ahû-yı müşk ĩñ zülf-i pür-ç ĩññ sevād-ı Ç ĩñ

Baňa *Hindû-yı hālũñ* nāfe-i misk-i Huten geldi

G 257/4

Mestāne bulsa *ġamze-i hũn-h'ār-ı çeşm-i yār*

Çanum içerdi cām-ı mey-i ergavān gibi

G 279/4

Āzürde-dildür ey *kaşı yā* sīnede gönül

Peykān-ı tĩr-i ğamzelerũñ bed-zebān gibi

G 279/3

Atışdı birbiriyle yine *tĩr-i ğamzeler*

Bā'ış bu fitneye hať-ı 'anber-feşān gibi

G 279/2

Leb-i la'liñ şarābdur gūyā

Dür-i dendān habābdur gūyā

G 2/1

Yüzine *zülf-i müşk-efşānını* dil-ber niķāb eyler

Görinmez 'āşık-ı miskīnine ya'nî hiçāb eyler

G 54/1

Sevgilinin vefasız olduğunu söyleyen âşığı duyan sevgili, ona vefa göstererek âşığı utandırır. Sevgilinin vefa göstermesi ise nadir bir durumdur :

Ümīdī bī-vefādur didügin ol şũh işitmiş dün

Bugün gelmiş vefālar eyleyüp anı utandurmış

G 107/5

Sevgilinin güzelliğinin meydanında kaş ile hilalin g reşmesi sonrasında kaşın hilale galip olmasıyla sevgilinin kaşı, g zellik meydanın yenilmez bir başpehlivanı olduğunu herkese kanıtlamıştır :

Getürdi arkasın yire hilâl-i çerh-i m n nuñ
Kaşuñ meyd n-ı h snuñ bir ser- med pehlev nidur

G 73/2

“Sayyad” vasfı da sevgilinin vasıflarından biridir.  şığın canını ve g nl n  avlamak sevgilinin  zeliğidir. Bazen avcılık rol n  sevgilinin saçı  stlenir :

H b n olur mı şayd-ı dil   c ndan ber 
Şayy dlar olur mı cih nda şik rsız

G 101/4

Beñzer g z l-i  eşm ñi kılmağ diler şik r
Şayy d-ı z lf ñ almış ele ‘anber n kemend

G 24/2

2.3.2. RAKÎP

Ümîdî Divanı'nda rakip “har”, “hâr”, “seg”, “seg-i cânân”, “it”, “zâg”, “rû-siyeh”, “kahbe”, “kâfir”, “ağyâr” gibi kötü sıfatlarla anılır :

Varup *ağyâra* vaşlın va‘deler eyler müdâm ol şüh

Baňa geldükçe ammâ muttaşıl nâz u ‘itâb eyler

G 54/3

Rakîb-i siyeh-rû şen ü şadmân

Ümîdî belâ vü gamuñla hazîn

G 174/5

Bâğ-ı kûyuñda ey nihâl-i cefâ

Lâzım oldı *har-ı rakîbe* semer

G 59/4

Kûyuñda *itleriñle* yine cem‘ olup *rakîb*

Tâ şubh olunca dün gice muhkem *kudurdılar*

77/4

Rakip, âşığın ezeli düşmanıdır ve âşık daima rakibin karşısındadır. Âşığına cevreden sevgili, kendisini gerçek manada sevmeyen rakibe iltifat gösterir. Âşığa göre sevgili ile rakip daima birlikte olmasına rağmen rakip ancak sevgilinin köpeği durumundadır:

Seg-i cânân ile uğradı Ümîdî cenge

Hep bu gavğâyı anuñ başına efgân getirür

G 51/5

Âşık sevgiliden daima rakibe eziyet etmesini, ona yüz vermemesini, onu azarlamasını ve rakibin kanını akıtmasını ister :

Bezm-i şafâda tolular içdükçe düstum

Yüz virme büse de şağın ağyâra zînhâr

G 62/5

Mestāne sāḳiyā düşürürseñ raḳībi ger
 Dök cur‘a gibi anıni fırsat zamānidur
 G 44/4

Âşık devamlı bülbül gibi feryat etse yeridir, çünkü gül gibi olan sevgili diken gibi olan rakiple beraberdir :

Gül gibi yār ḥūr raḳīb ile hem-nişin
Bülbül gibi Ümīdī n’ola kılsa nāleler
 G 64/5

Sevgili, rakibe devamlı iltifat gösterdiği halde bazen onu azarlar ve hatta hırpalalar. Bu Klasik Türk Şiiri’nde nadir olarak görülen bir durumdur. Sevgilinin rakibi dövmesi âşık tarafından takdirle karşılanır :

Bulup aḡyārı it gibi depeler
 Dest ü bāzū-yı yāra uvvetler
 G 45/3

Âşık sevgilinin cefalarına sabr edemezken, sevgilinin devamlı yanında olan rakibin bu sıkıntılara katlanması âşık tarafından hayretle karşılanır :

Bār-ı belāña şabr idemezken dil-i ḥazīn
 İnşāf aña itdi taḥammül raḳīb-i ḥar
 G 56/2

Âşığa göre rakibin sevgiliyi methetmesi, görünüşü ve sesi itibariyle çirkin olan karganın İhlas suresini okumasına benzetilir :

Vaşf ider ḥaṭṭ-ı ruḥ-ı yārı raḳīb
 Şanki bir zāḡdur our İhlāş
 G 109/4

Sevgilinin rakibe yüz vermesi âşık tarafından istenmeyen bir durumdur. Bu durum, âşığın kanlı gözyaşları dökmesine neden olur. Peri gibi zor görünen sevgili gerçek âşığın değil, rakibe görünür :

Varursan dā'imā 'arz-ı cemāl eylersin aġyāra
Görinmezsın Ümīdiye gelince ey perī-zāde

G 212/5

Mīve-i vaşluñı aġyāra idelden mebzül
Dökilür anlı yaşum yirlere 'unnāb gibi

G 249/3

2.3.3. ZÜHD ve ZAHİDLİK

Divan şiirinde zahit; dine yüzeysel olarak yaklaşan, hakikate erişememiş, riyakar, dar bir dünya görüşüne sahip biri olarak bilinir. Güzellikleri göremeyen zahitlerin tek emelleri cennete gitmektir. Zahit aşkı inkar ettiği için şairler daima zahidin karşısındadır. “Nâdân”, “riyâ”, “kabâ”, “miskin”, zahidin vasıflarındandır :

Zerd itdi gerçi çihre-i zühhâdı şüretâ
Reng itdi aña ma'nîde **zühhd ü riyâyı gör**

G 49/5

Rumûz-ı bâb-ı zühdi hâl idinmiş didiler **zâhid**
Nazar kıldum o **nâ-dâna** bugün haylice hâlet var

G 61/6

Cür'et ola mı **zâhid**-i şad-sâlede ey dil
Egninde şağın hırkasına bakma **ķabâdur**

G 63/3

Yüz çevürmüş göricek hatt-ı 'izâr-ı dil-beri
Zâhid-i nâ-dânu gör kim hattı yoķ i'râbdan

G 189/4

Zahit, eli sopalı bir tip olarak karşımıza çıkar. Sarığının ucunun arkaya doğru sarkması ise âşığa kuyruklu maymunu hatırlatır :

Zâhid-i şehri çıkdı halvetden
Gördüm oğlan ķovar 'aşâ ile

G 234/4

Ṭaylasânın düşına şalup gelince meclise
Zâhid-i miskîni bir ķuyruķlu meymûn itdiler

G 76/3

Zahid, sevgilinin dudağının esrarına vakıf değildir. Çünkü zahid, zahirin altındaki öze inemediğinden bu sırrı görememektedir :

Lebûn esrârına vâķıf degüldür zâhid-i bî-huş
Ne bilsün anı her nâ-dân o bir rûhânî hâletdür

G 86/2

Zühd ve riya ile savaşan sadece âşıklar değildir. Gül renkli kadehler de onlarla savaş halindedir. Zahidin meclise gelmesi istenmez, çünkü zahit riyakardır :

Bezm-i çemende zühd ü riyā ile ceng idüp

Meydāna sürdi raşşını gülgün piyāleler

G 64/3

Bār-ı riyāyı meclise 'arz itme zāhidā

Zīrā anı kimesne götürmez yiri degül

G 144/2

Bezm-i rindāna gelüp bu gice şıķlet virdüñ

Yüri ey zāhid-i nā-dān ne ĥiffetdür bu

G 196/3

Şayet zahit meclise gelirse zahide şarap sunulmamalıdır, çünkü zahit kadehi yere atar :

Şımağa revnaķ-ı bezm-i řarābı

Urur cām-ı meyi zāhid ayağa

G 241/4

2.3.4. DİN ve TASAVVUF

Ümîdî'nin şiirlerinde din ve tasavvufun yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Şairin tevhit, münâcat ve naat gibi dini türlerde şiirleri yoktur. Onun şiirlerinde dînî unsurlar medh ettiği kişi için benzetme amacıyla kullanılmaktadır. Genellikle yaşadığı hayatla ilgilenmeyi tercih etmiş, şiirlerinde ilahî aşk yerine beşerî aşkı işlemiştir.

Hocası Mehmed Çelebi'ye sunduğu kasidede Ümîdî, Mehmed Çelebi'yi doğrulukta Hz. Ebubekir'e, tabiatı itibariyle Hz. Ömer'e, edep ve Allah korkusu yönüyle Hz. Osman'a, kahramanlıkta Hz. Ali'ye, yüz güzelliğinde Hz. Hasan'a ahlak yönüyle de Hz. Peygamber'e benzetir:

Bū-Bekir-şıdķ u 'Ömer-ħaşlet ü 'Osmān-ħayā
Bū-'Alī-rāy u Ĥasan-şūret [ü] Maħmūd-ħişāl
K 3/21

Ümîdî, diğer beyitte ise değer itibariyle Cebrail ile Mehmed Çelebi'yi kadri ile karşılaştırmaktadır:

Sidre-i ĳadrine irişmeye Cibrīl-i 'uĳūl
Himmet-i vehm ü gümān añā olursa per ü bāl
K 3/22

Şair, Hocazede'ye sunduğu kasidede de onun doğruluk, yaradılış ve şöhret gibi yönlerini medh etmek için Hz. Peygamber, Hz. Ebubekir ve Hz. Ömer'in vasıflarını kullanır:

Bū-Bekir-şıdķ u 'Ömer-ħulķ u Muħammed-maħmidet
Muştafā-āşār u Aħmed-nām u Maħmūd-iştiħār
K 4/16

Ezanı ilk kez okuyan Hz. Bilal ile felek arasında ilişki kuran şair, bayram yemeğine insanları davet etmek için feleğin tıpkı Hz. Bilal gibi elini kulağına koyup sala vermeye hazırlandığını belirtir:

Ĥyān-ı 'īdiyye şalā itmegiçün āfāķa
Ķodı engüştini gūşına felek hem-çü Bilāl
K 3/9

Ümîdî, sevgilinin güzellik unsurlarından bahsederken de dini motiflerden yararlanır. Kakül-Kadir gecesi, yanak-Bayram, hat-Berat gecesi kavramları arasında ilişki kurar. Cennet anıldığı zaman sevgilinin yanağının hatırlandığını, Ka'be denildiği zaman insanların sevgilinin bulunduğu yere gittiklerini belirtir:

Kākülün Qadr ruhlarıñ bayram

Yā haṭuñ leyle-i Berāt mıdur

G 41/3

Cennet añılsa ruḥuñ hāṭıra eyler ādem

Ka'be yād olsa ser-i kūyuña varur 'ālem

G 163/1

Bir gördi meger Ka'be ile işigin anuñ

Mîl çekdiler ey dil gözine kıble-nümānuñ

G 131/1

Sevgilinin vefa göstermesi âşık için lütuftur. Vefa lütfunun ayeti ise kesinlikle okunmaz çünkü sevgilinin vefa gösterdiği görülmemiştir:

Hergiz oqunmaz āyet-i luṭf-ı vefālarıñ

Ġāyet gubār yazmış anı haṭṭ-ı müşk-bār

G 43/3

Kadıze'ye sunmuş olduğu kasidede şer'at ve sünnet gibi dini kavramları kullanarak Kadıze'yi övmektedir:

Hâkim-i şer' u sünen ḥazret-i Qāḍî-zāde

H'āce-i dîn ü düvel zübde-i erbāb-ı faṭan

K 10/15

Şair; Ka'be ve kıble gibi "namaz" kavramlarını çağrıştıran kelimelerle sevgilinin bulunduğu mekana işaret ederek onu medh eder:

Ṭurmaz ḥarīm-i Ka'be-i kūy-ı nigārumı

Barmaqla gösterür ele kıble-nümāyı gör

G 49/5

Divanda; Hz. Yakup, Hz. Yusuf, Hz. İsa, Hz. Musa, Hz. Nuh ve Hz. Eyyüp gibi dini şahsiyetler mucizeleri ve kıssalarıyla şiirlerde yer alır. Hz. Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılması ve Hz. Yusuf'u kurdun parçaladığını söylemeleri üzerine Hz.

Yakub'un inanmaması, kuyunun yakınlarından geçen kervan tarafından kuyudan çıkarılarak pazarda satılması, yüz güzelliği ve Hz. Yakub'un gözlerinin açılması için gönderdiği gömleği yönleriyle şiirde konu edilmiştir:

Beñzer ol Yūsuf-ı gül-çihre ḥarīdāruñdur
Gül-i bāğ aldı yine destine birkaç altun
G 190/2

Ol Yūsuf-ı cemāle ḥarīdār olup yine
Şalmış çemende ceybine gönçe hezār sürḥ
G 22/3

'Āşık ğam-ı cānāmı dil ü cāna inanmaz
Ya 'ķūb gibi Yūsufın ihvāna inanmaz
G 103/1

Sabā ile irişdi nūkhet-i gül bülbül-i zāra
Dil-i şūrīde-i Ya 'ķūba bŷy-ı pīrehen geldi
G 257 /2

Hz. İsa'nın ölüleri diriltmesi ile sevgilinin âşığına can bağışlaması yönüyle benzerlik kurulur. Sevgili de tıpkı Hz. İsa gibi âşığına can bağışlar :

Ey Ümīdī mürde-i cisme gelürdi tāze cān
Gelse ol 'Īsā-nefes öldükde bir ān üstine
G 200/5

Hz. İsa, nefesiyle can bağışladığı halde sevgilinin konuşması âşığını helak eder :

Söze geldükde 'Īsā mürde ihyā eyler ammā sen
Tekellüm eyleseñ ādem helāk olur ne ḥikmetdür
G 72/2

Hz. Nuh, ömrünün uzun olması yönüyle şiirde söz konusu edilmiştir:

Bunca tūfān kim gözüm gördi geçürdi başdan
Nūḥ biñ yıl 'ömri olsa dem urumaz yaşdan
G 173/1

Hz. Musa'ya verilen mucizelerden biri de yed-i beyza'dır. Firavun'a karşı peygamberliğini ispatlamak için elini koynuna sokup çıkardığında eli parlamıştır. Şair bu kıssayı bahar tasviri için kullanmaktadır:

Gösterür halka yed-i beyzâyı her şâh u şecer
Mu'cize izhâr idüp Mūsâ-yı 'İmrân-ı bahâr
K 5/10

Hz. Eyüp, hastalığa sabretmesi yönüyle şiirde işlenmektedir:

Ümîdî şerbet-i vaşlın kılaydı erzânî
Belâ vü derdine şabr eyler idüm Eyyübuñ
G 134/5

Gül redifli kaside yazan Ümîdî, şiirinde gül ve Hz. Muhammed ilişkisine tek beyitle de olsa yer verir. Gül redifli kaside yazmak yerine altı tanesi Türkçe biri Farsça olmak üzere yedi adet gül redifli gazel yazan Bâkî de divanında gül ve Hz. Muhammed ilişkisine sadece tek beyitte yer verdiği görülmektedir (Buyruk 2005 : 37).

Döndi şafâda encümen-i Muştafâya bâğ
Hayl-i şükûfe zümre-i Eşhâb u Âl gül
Bâkî G 308/3

Ümîdî'ye göre gül, Hz. Peygamber'in simgesi olmasaydı her tarafta açılmayacaktı:

Câ-be-câ dikmezdi İshâkî 'alemler olmasa
Ger 'alemdâr-ı resûl-i Aḥmed-i Muhtâr gül
K 2/5

Şair, sadece bir beyitinde "Hayra delalet eden onu yapan gibidir" (Gümüşhânevî 2007 : 207) anlamındaki Hadis-i Şerif'e yer vermiştir :

Dâl olsa n'ola kıtlüme ol hançer-i hûn-rîz
Meşhûrdur *ed-dâllü 'ale'l-hayri kefâ'il*
G 151/2

Şaire göre saba rüzgarıyla açılan sûsen Allah'ı zikreder :

Bâd taḥrîk ile her sūsen zebânın depredüp
Zikr-i Ḥaḳ eyler lisân-ı ḥâl ile açup dehân
K 8/3

Şair; Hz. Mevlana, ene'l-Hak dediği için öldürülen ve fenafillah derecesine ulaşan Hallac-ı Mansur gibi tasavvuf büyüklerine de yer verir. Feleğin dönmesi şaire raks ve sema'ı hatırlatır. Aynı zamanda ney, raks, sema gibi Mevlevilik unsurlarından da faydalanır:

Mevlāyī gibi girdi felek raşş u semā'a

Var ise ney-i nāle ulağına alındı

G 259/2

Fenā dārında cismin pāy-māl-i derd-i 'aşğ itmiş

'Aceb mi hākden ref' eylese eflāk Maşşūrı

G 262/4

Şair, şaraba olan ilgisini yine "zikir" ve "tesbih" gibi dini motifleri kullanarak ifade eder. Şairin zikri gül renkli şarap, kadeh ise elde billurdan tesbih gibidir:

Dilde zikrüm bāde-i gülfāmdur

Sübħa-i billūr elümde cāmdur

G 91/1

2.3.5. ÂDET ve İNANIŞLAR

a) KADİR GECESİNDE DUALARIN KABUL OLMASI

Kadir gecesi, Kur'ân'ın indirildiği gece olup bin aydan hayırlı olduğu Kadir suresinde belirtilmiştir. Melekler ve Cebrail bu gece, Allah'ın izni ile her türlü iş için inerler (Kur'ân 97/3-4). Bu gecede ibadet ve dua edilir. Âşık da kadir gecesinde duaların kabul olduğunu bildiğinden bu gecede sevgilinin saçının bağında kavuşmayı dilemektedir:

Bend-i zülf-i yârda vaşlın recâ eyler gönül
Kim *şeb-i Qadr içre olurmuş du'âlar müstecâb*
G 12/4

b) MUSKAYA BASMANIN/YAKMANIN GÜNAH OLMASI

Şaire göre sevgilinin saçı misk ile yazılmış bir muskadır. Sevgilinin saçına bu sebepten basmak günahdır. Şair “misk” kelimesini de tevriyeli kullanır:

Boyuñca misk ile yazılı nüşhadur senüñ
Tümâr-ı zülfi başma efendi günâhdur
G 39/3

c) PERİLERİN ÇEŞME KENARLARINDA OLMASI

Periler, cinlerin dişileri olup çeşme, pınar ve hamam gibi yerlerde bulduklarına inanılır. Büyü ile ortaya çıkarılabilen periler insanlardan kaçarlar ve göze görünmezler. Âşığa göre sevgili de peri gibi güzel olup kendini âşığa göstermez (Pala 2000: 324). Ümîdî de perilerin çeşme çevresinde olması ve az görünmeleri yönlerine işaret eder:

Çeşmüm n'ola hayâlün idinse qarârgâh
Dirler *perîlerüñ yirini çeşmesâr olur*
G 33/4

Bu çeşmüm çeşmesārın ‘arz idem dirdüm saña līkin
Görinseñ ey perī ‘aqlum gider başdan ne hāletdür

G 72/4

Varursan dā’imā ‘arz-ı cemāl eylersin ağıyāra
Görinmezsın Ümīdīye gelince ey *perī-zāde*

G 212/5

d) KİMYA

Kimya, çeşitli maddelerden altın elde etme yöntemi olup, bakır, gümüş ve bunun gibi maddeleri altına dönüştürme yolunu arayan batıl bir ilimdir. Büyük alimlerin himmetleri, sevgilinin ayağının toprağı ve meyhane toprağı kimya olarak kabul edilir (Levend 1984 : 189-194 , Pala 2000 : 245).

Kīmyā-yı hāk-i pāyüñle ruhın zerd eyleyüp
‘Āşık-ı dil-hasteler işini altun itdiler

G 76/4

Zībağ-ı āb-ı muşaffāy n’ola eylese ‘ıkd
Kīmyā ‘ilmine mālīk geçinür bād-ı çemen

K 10/10

e) BAYRAM

Bayram zevk ve eğlence zamanıdır. Bayram yerleri de bayram sebebiyle açık alanlarda kurulan eğlence yerlerine denmektedir. Bayram yerlerinde, dönme dolaplar, atlıkarıncalar, canbazlar, hokkabazlar olmaktadır. Bayram yerine bütün güzeller gelir ve buralarda bayram sofraları hazırlanır. Aynı zamanda bayram gününde içki de içilmektedir (Kurnaz 1987: 181), (Serdaroğlu 2006: 347).

Şair “ ‘īd” (bayram) ile birlikte “çeng ü rebāb” , “ayağ” (kadeh) , dolap gibi eğlence unsurlarını bir arada kullanarak bayram günü yapılan eğlencelere işaret etmektedir:

Rûz-ı 'İd oldu yine bindi *ayağa mey-i nâb*
 Kıl u kâle demidür başlar ise *çeng ü rebâb*

G 14/1

Cür'a-i encüm-i rahşân ile eyler cevelân
 'İdgâh içre perî-çehreler ile *dülâb*

G 14/4

Mevsim-i bezm-i şafâdur *dem-i 'İd* irdi diyü
Sîn mızrâbını Nâhîd ele aldı derhâl

K3/3

Ḥ'ân-ı 'İlîyye şalâ itmegiçün âfâka
 Kodı engüştini güşına felek hem-çü Bilâl

K 3/9

f) KAN KARDEŞLİĞİ

Eski bir geleneğe dayanan bu âdet, kan kardeşi olmak isteyen kişilerin birbirlerinin birer damla kanlarını yalması şeklinde olmaktadır (Tanyeri 1999: 161).

Ümîdî, lale ile goncanın renginin kırmızılığını böyle bir güzel sebebe bağlamaktadır :

Sûzen-i hâr ile gönçe kınadup barmağını
 Bâgda *kan yalaşup oldu birâder* lâle

K 6/9

g) NAZAR /GÖZ DEĞMESİ

Bazı insanların bakışları kişi üzerinde olumsuz etki oluşturabilmektedir. Bu zararlı bakışlardan korunmak için muska hazırlanır. Nazar için hazırlanan muskalara Kalem suresinin 51. ve 52. ayetleri yazılır (Pala 2000: 308).

‘Uṭārid levḥa-i māh üzre yazdı misk ile *nüşha*
 Meger *göz degmiş* eylerken aña nā-geh nazār kevkeb
 G 10/4

h) KUR’ÂN’A AYAK BASILMAMASI

Şair, sevgilinin Kur’ân hattı gibi olan ayva tüyelerinin üzerine dökülen saçā kafir demektedir. Çünkü bilinçli olarak Kur’ân’a ancak kafirler basar:

Nice kāfir dimeyem zülf-i ‘abīr-efşāna
Göz göre başar ayağın uzadup Kur’āna
 G 227/1

ı) SARIĞA ÇİÇEK TAKMA

Sarığın kenarına gül, lale, sümbül ve karanfil gibi çiçekler takmak adettir:

Farğuma yara çeküp üstine bir dāğ urduñ
 Döndüm ol kimseye *başında karanfül* götürür
 G 79/3

Bāğ-ı luṭfuñda şabā ile ḳatı yüz buldı
Başına çıḳduğı halkuñ budur ekşer *lāle*
 K 6/37

Başa çıḳdı yüz bulup şahn-ı çemende *gonçeler*
 Yiridür başına eylerse külāhın ṭar gül
 K 2/14

Şanmañ ol şūḥ-ı dil-ārāyı ki kākül götürür
 Şeh-levendāne *ıḳup başına sünbül* götürür
 G 79/4

i) FAL BAKMA (REML)

Reml, bir çeşit fal bakma türü olup kendine özgü şekilleri vardır. Önceleri bu şekiller parmakla kumun üzerine çizildiği için reml denmiştir. Hz. Âdem'den itibaren İdris peygamber vasıtasıyla Danyal peygambere bildirildiği rivayet edilen remil ilminin esası nokta olup her iki nokta bir çizgiyi oluşturur. On altı şekil üzerinde işlem gören remilde uğurlu ve uğursuz şekiller bulunur. Eğer remilin sonucu iyi çıkarsa “beyaz düştü” şeklinde ifade edilir (Pala 2000: 329).

Şair de sevgilinin yüzünü görmek için niyet etmiş ve bakmış olduğu falın sonucu “beyaz düşmüştür” :

Yüzüñi görmege kıldum niyyet
Geldi *remlümde* o dem *şekl-i beyâz*

G 110/2

2.3.6. TABİAT

Divan şiirinde tabiat önemli bir yer teşkil etmektedir. Tabiatta meydana gelen değişimler şiirlerde büyük oranda yer edinmiştir. Ümidî Divanı'nda da tabiat tasvirleri özellikle mevsimler ve çiçekler geniş olarak yer almaktadır. Canlılığın sembolü ve tabiatın yeniden dirilişi olarak şiirlerde ifade edilen “bahar mevsimi” şairin en fazla vurguladığı temalar arasındadır. Bu zamanda gül bahçeleri gezilir, kış boyunca daralan gönüller tabiatın yeniden dirilişiyle yeniden huzur bulur. Bahar, zevk ve eğlence zamanı olup lale gibi olan kadeh bir an olsun elden bırakılmamalıdır.

Dilâ devr-i bahâr irişdi geldi zevküñ eyyâmı
Düşürme lâleveş bir dem elüñden gül gibi câmı
G 277/1

Bezm-i bahâr-ı bâğa lebüñ yâdına bugün
Câm-ı şarâb-ı nâb çekildi ayak ayak
G 121/2

‘Âlemi faşl-ı bahâr eyledi ser-sebz ü çemen
Başladı nağmeye bülbül yine her vâdiden
G 171/1

İçilse gönçe-leblerle çemende nev-bahâr olsa
Şaçılsa cur‘alar rûy-ı zemîne lâlezâr olsa
G 242/1

Ümidî nev-bahâr irişdi terk it çâr dīvârı
Zamân-ı gül evân-ı mül kemâl-i vaqt-i ‘işretdür
G 86/5

Kadızzade'ye sunmuş olduğu Őitaiyede ise Şair, kasidenin nesip bölümünde gzel kış tasvirlerine yer vermektedir :

Ėāret idüp yine gülzārı sipāh-ı Behmen
Havf u haşyetle yirinde ıurıyu ıaldı cemen
K 10/1

Őaĥn-ı gülşende gelüp yine zcāc-ı yaĥdan
Kendüye Őırca serāy eyledi Őāh-ı Behmen
K 10/2

Başladı dŐmege rıŐ-i cemen-i bāġa beyāz
Dehr elinden Şu kadar ceki bugün derd  miĥen
K 10/8

Şavlet-i berd-i Őitādan kevkeb-i ry-ı felek
Muttaşıl Zühre durup ceng calar sermādan
K 10/9

Şairin “gl”, “lale”, “serv” ve “bahar” redifli kasidelerinin yanı sıra “lale”, “zanbak”, “karanfil”, “reyhan”, “sünbül”, “za'feran”, “nergis”, “nilüfer”, “ssen”, “erguvan”, “servi” gibi aġaç ve ciceklere de Şiirlerinde geniş olarak yer verdiġi görülmektedir.

a) GÜL

md'nin Şiirlerinde en ck yer verdiġi cicek güldür. Ciceklerin Şahı olarak bilinen gl, Şiirlerde gzelliġi, zarifliġi, rengi, kokusu, dikenini gibi pek ck yönüyle ele alınır. Gln zarafeti ile sevgili, gln ezeli aŐıġı bülbülle āŐık, gln dikeniniyle de rakip özdeŐleŐtirilir.

Őaĥn-ı bāġ icre olup *ser-‘asker-i ezhār gl*
Urdı başına seĥer bir miġfer-i zerkār gl
K 2/1

Gül gibi yār *hār raḳb* ile hem-niṣīn
Bülbül gibi *Ümīdī* n'ola kılsa nāleler

G 64/5

Ağzuñ ey *gönçe-dehen* cām-ı mey-i ḥamrā mıdur
 Düşmiş ol cāma *lebüñ berg-i gül-i ra'nā* mıdur

G 36/1

'*Arız-ı gülgünüñ* üzre dürr-i mengüşuñ senüñ
 Jāledür ey gönçe güyā verd-i al üstindedür

G 52/2

Ḳaddüñ ğamıyla dilde elifler ki vardur
 Gülzār-ı tende ey *yüzi gül* şāhsārdur

G 67/1

Bahar mevsimi “gül devri” olarak ifade edilir. Şaire göre bu mevsimde gül bahçesine gidilmeli, gül renkli şarap elden düşürülmemelidir:

Devr-i gül irdi gül gibi gülzāra var açıl
 Şeb-nem-mişāl bezm-i bahāra dökil saçıl

G 155/1

Devr-i gül irdi yine 'azm-i gülistān idelüm
 Biz de bülbül gibi bir güşeden efgān idelüm

G 166/1

Devr-i gül irdi ḳoma elden ayağın cāmuñ
 'Ayş u nüş it demidür cām-ı mey-i gülfāmuñ

G 127/1

Gülün ve şarabın kırmızılığı arasında da ilişki kurulduğu görülmektedir:

Meger nüş eylemiş *cām-ı şarāb-ı 'aşḳ-ı cānānı*
 Şeherden *güllerüñ* gördüm yine beñzinde *ḥumret* var

G 61/3

Cānāne ile bu gice 'ayş-ı nihān idüp
Gül gibi yine *bāde-i ḥamrā* şafādudur

G 70/5

Sevgilinin elinden şarap kadehi almak, taze bir gülü dalından koparmaya benzemektedir:

Bugün meclisde sâķī sāġar almaķ dest-i dil-berden
Hemān bir gül ķoparmaķ gibidür řāķ-ı gül-i terden

G 169/1

Sultan II. Selim için gül redifli kaside yazan Ümîdî, gülün açılması, çiçekler ordusunun padişahı olması, bülbül ve diken ile ilişkisine değindikten sonra gülün de padişahın hizmetinde olduğuna işaret etmektedir:

Şaġn-ı bāġ içre olup ser-‘asker-i ezhār gül
Urdı başına seġer bir miġfer-i zerkār gül

K 2/1

Nāze-i řāķ üzre dikdi ġonçe ġünīn başlar
Bāġda cünd-i řitā ile idüp peykār gül

K 2/2

ġonçe gibi ġaylīden dil-teng idi ġülzārda
Bād-ı řubġ ile bugün açıldı bir miķdār gül

K 2/3

ġvān-ı iġsānuñ ķeker la‘līn řabaķlarla müdām
Meclis-i cūduñda beñzer oldu ġidmetķār gül

K 2/34

Şair, gülün eline billurdan bir tesbih alarak bülbüle cevri eylemekten tövbe ettiğini belirtmektedir :

Sübġa-i billürını alup eline ġonçenüñ
Bülbüle cevri eylemekden eyler istiġfār gül

K 2/11

Şaire göre rengini bülbülün kanından alan gülün mutlu olması mümkün değildir. Çünkü bülbülün kanını dökerek kırmızılığını bülbülün kanından almıştır:

Bülbülüñ alup bir avuġ ķanını ķaldı yüze
Anuñ için olmadı ġülşende ber-ġurdār gül

K 2/8

b) LALE

Lale rengi itibariyle sevgilinin yanağı ve dudağı, şekli itibariyle ise kadehe benzetilir. Lalenin ortasının siyah olması ile âşığın aşk ateşiyle gönlünün yanması arasında benzerlik kurulur. Laleler sevgilinin yanağı gibi narin olmasaydı jaleler lale yapraklarının üstüne düşmeyecektir.

Ruhsâr-ı yâra beñzemesse *berg-i lâleler*

Gülşende böyle üstine düşmezdi jâleler

G 83/1

Ṭarf-ı kenâr-ı bâğa varup düşdi jâleler

Bâd-ı bahâr ile gülüp açıldı lâleler

G 64/1

Tâb-ı mülden *lâle-i haddüñ* ‘arağ-rîz olalı

Gülşen-i ‘âlemde böyle bir gül-i ter görmedük

G 139/4

Sâķî-i bezm bâde-i gül-reng ü *lâlefâm*

Eksük virürse gayrıya bizden yaña tamâm

G 167/1

Yağdı derünü *lâle-i hâl-i ‘izâr-ı yâr*

Dürr-i dehâni jâle-i bâğı düşürdi ter

G 56/4

Sînem üzre dâğ-ı ħün-âlüduma eyle nazâr

Ėam beyâbânında bitmiş *lâle-i ħamrâya* baķ

G 119/5

Ey Ümîdî götürüp *lâle-şfat ayağı*

Düşegör jâle gibi gūşe-i bâğa erken

G 171/5

Lâle çemende tâzeledi *bağrı dâğını*

Yağmağa bezm-i gülde maĥabbet çerâğını

G 271/1

Çeşmüm ne dem ki *haddüñ* añup eşk-bâr olur

Bir demde şaĥn-ı bâğ-ı cihân *lâlezâr* olur

G 33/1

Şair bahar mevsiminin gelmesini ister. Çünkü bahar mevsimi eğlence zamanı anlamına gelir. Şaire göre bu zamanda lale gibi olan gül renkli kadeh elden bırakılmamalıdır.

İçilse gönçe-leblerle çemende nev-bahār olsa

Şaçılsa cur‘alar rüy-ı zemīne lālezār olsa

G 242/1

Dilā devr-i bahār irişdi geldi zevküñ eyyāmı

Düşürme lāleveş bir dem elüñden gül gibi cāmı

G 277/1

Hocası Mehmed Çelebi için lale redifli kaside yazan Ümîdî, kasidenin nesip bölümünde lalenin açılması, rengi, ortasının siyah olması gibi pek çok konuya yer vermektedir:

Çekdi şāhāne bugün gülşene ‘asker lāle

Al yapraklarını çözdü ser-ā-ser lāle

K 6/1

Pusuda leşker-i ezhāra haber virmek için

Od yaçar kulle-i kuhsāra çıkup her lāle

K 6/2

Hāmesin destine alup yine Erjeng-i bahār

Yazdı sürh ile çemen levhine bir ter lāle

K 6/3

Sūzen-i hār ile gönçe kanadup barmağın

Bāgda kan yalaşup oldı birāder lāle

K 6/9

Al fānūs ile bezm-i çemene gice gelüp

Virdi eṭrāf-ı çemenzāra yine fer lāle

K 6/10

Sildi dāmānı ile kanlu yaşın Ferhāduñ

Şanmañuz tağ eteginde görinenler lāle

K 6/12

c) SÜMBÜL

Sümbül, sevgilinin saçıyla birlikte anılır. Gül ile sümbül birlikte bulunur çünkü, sevgilinin gül renkli yanağının üzerine sümbül kokulu saçları dökülür. Şekli itibariyle yaprakları kılıca, çiçeği ise bulut, kilit ve miğfere benzetilir (Karaköse 2006 : 357).

Müşk'ın saçınıñ bendesi reyhân ile sünbül

La'l-i lebünün çakeri yâkût ile mercân

G 175/3

Sînede peykân-ı tîrûn gonçe-i güldür baña

Câ-be-câ *ıurrañ* nişanı *şâh-ı sünbüldür* baña

G 6/1

Zülf-i pür-çîni sünbül-i pür-tâb

Rûy-ı rengîni lâle-i sîr-âb

G 9/1

Sünbül-i zülf-i yâra irmeğiçün

Dökilür saçılır müdâm gül-âb

G 9/2

Sümbüller sarığın kenarına ve kulağın arkasına da takılabilmektedir:

Şanmañ ol şûh-ı dil-ârâyı ki kâkül götürür

Şeh-levendâne tıķup başına sünbül götürür

G 79/1

d) KARANFİL

Karanfil, rengi ve sarığa takılması yönüyle şiirlerde yer alır. Aşığın kanlı yaraları ile karanfil renk itibariyle ilişkilendirilir:

Başum üzre gül gibi her *dâğ-ı hünñüm* ki var

Bu sifâl-i serde bir *ra'nâ karanfüldür* baña

G 6/3

Farğuma yara çeküp üstine bir *dâğ* urduñ

Döndüm ol kimseye *başında karanfül* götürür

G 79/3

Bu t̄aze t̄aze *dāġ* ile s̄inemde her elif
 Bāġ-1 belāda beñzedi *şāh-ı karanfüle*
 G 201/4

e) NERGİS

Divan şiirinde nergis daha çok mitolojik özelliği ile birlikte ele alınır. Mitolojiye göre nergis; çok güzel, âşıklarına yüz vermeyen, sadece insanları değil aynı zamanda perileri de kendine hayran eden bir delikanlıdır. Nergisin bu tutumu karşısında nergisin âşıkları onu Tanrılara şikayet ederler ve Tanrılar nergisi cezalandırır. Bir gün dere kenarında kendi aksinin suda yansımısını gören nergis, kendi güzelliğine âşık olup suya atlar ve boğulur. Nergisin suda boğulduğu yerde bugün nergis olarak bilinen ve göze benzeyen bir çiçek çıkmıştır. Doġu efsanesine göre gül ile nergis arasında yaşanan aşk sonucunda iki sevgiliden biri göz şeklindeki nergis çiçeğine dönüştürölüp kıyamete dek beklemeye ve ayrılık çekmeye mahkum edilmiştir. Şiirlerde ise sevgilinin gözü ile nergis birlikte kullanılmıştır (Levend 1984: 180 ; Pala 2000: 314).

Almaġa kuġl-i ġāk-i rehüñ nergis-i çemen
 Gülşende bād-ı şubġ eline s̄im ü zer virür
 G 38/4

Ayru görürmiş nihāl-i kıaddüñi şimşāddan
 Ey gül-i ra'nā çemende *nergis-i şehlāya* bak
 G 119/2

Cānā *görecek gözleri yoġ nergis*-i bāġuñ
 La'1-i lebüñe öyküneli ġonçe-i ġandān
 G 175/4

Girdi *gözine* gönline gülşende jāleler
Nergis n'ola yidürse aña *gözi yağını*
 G 271/4

f) SEMEN (YASEMİN)

Yasemin, hoş kokulu olması ve beyaz rengi dolayısıyla edebiyatta söz konusu edilir. Sevgili daima yasemin gibi beyaz yüzlüdür. Servi boylu sevgili yasemin gibi narindir. Âşığa göre sevgilinin yüzü yaseminden daha beyazdır:

Görđi *yüzi ağını semen* ey gül-i ra'nā

Āyīne-i ruhsāruña olduğda muķābil

G 151/5

Ey Ūmīdī demidür sāye-şıfat gülşende

Düşegör pāyına bir *serv-i semen-endāmuñ*

G 127/5

g) BENEŞE (MENEKŞE)

Divan şiirinde menekşe; boynunun eğriliği ve rengi dolayısıyla ele alınır. Boyu kısa olması ve yere yakınlığı ile dikkat çeker.

Her benefşe gird-i ruhsārında bir hāl-i kebūd

Ķıl nazār rŪy-ı zemīne ĥaylī zībādur yine

G 213/2

h) ZAFERAN

Eski tıpta çok kullanılan açık sarı bir ecza olup safran olarak da bilinir. Kalbi kuvvetlendirerek cildi güzelleştirir, damarları açar. Ferah ve neşe verici özelliğe sahiptir. Şiirde ise daha çok rengi itibariyle anılır (Pala 2000 : 421).

Şair, sararmış yüzünü zaferana benzetmekle birlikte zaferanın kalbe iyi gelmesi inancına da işaret etmektedir:

Kim nazar eylerse *rūy-ı zerdüme* giryân olur
Gerçi kim dirler *ferah virür kulüba za'ferân*

K 1/36

k) SÛSEN

Edebiyatta sÛsen, sivri ve uzun yapraklı olması sebebiyle hançer, kılıç, şeşper, kirpik, bıçak, gibi sivri ve delici cisimlerle birlikte anılır. Dil ile birlikte kullanıldığında suskun, konuşmayan anlamında “sÛsen-zebân”, şekli itibariyle “sÛsen-i âzād” terimleri kullanır (Turan 2006 : 348-349).

Hançerüñ vaşf iderdi *sÛsen*-i bâğ

Rüknet olmasa ger zebânında

G 211/5

Ceng idüp hayl-i şitâ ile yine gülşende

Turdı *sÛsenler* idüp *tigim* ‘uryân şaf şaf

G 117/4

Dürr-i dendân-ı yâra öykünicek

Diline düşdi sÛsenüñ şeb-nem

G 165/2

l) REYHAN

Fesleğen olarak da bilinen reyhan, şiirlerde kokusu ve şekli itibariyle söz konusu edilir. Aynı zamanda bir yazı türü olan reyhânîyi de çağrıştıracak şekilde sevgilinin ayva tüyleri ile ilişkilendirilir. Sevgilinin saçı ile reyhanın kokusu, koyu renkli olması yönüyle de aşğın ahının dumanına renk itibariyle benzetilir (Açıkgöz 2006 : 152).

Hâledür kim meh-i tâbânı der-âgüş itmiş

Gird-i rüyında o mâhuñ *haftı reyhân* degül

G 148/2

Müşk'în saçınıñ bendesi *reyhân ile sünbül*

La'l-i lebünüñ çakeri yâkût ile mercân

G 175/3

Dîde[de] 'aks-i *haftı sebzi* o gönçe-dehenüñ

Beñzer ol şırça sifâl içre biten *reyhâna*

G 227/2

m) ERGAVAN

Yapraklarının kırmızı olması yönüyle erguvan, rengi itibariyle şarap ve kan ile birlikte kullanılmaktadır.

Belâ bezminde cānā cām çeşm-i hūn-feşānumdur

Hayâl-i la'l-i meygūnuñ *şarāb-ı ergāvānumdur*

G 84/1

Çekme elüñi *cām-ı mey-i ergāvāndan*

Meyden Ümîdî eyleme destüñ tehî müdām

G 167/5

Mestāne balsa gamze-i hūn-h'ār-ı çeşm-i yār

Ķanum içerdî *cām-ı mey-i ergāvān* gibi

G 279/4

n) SERVİ

Şiirlerde en çok bahsedilen ağaç olup boyunun uzun olması, su kenarlarında bulunması, meyvesiz olması, mezarlıklarda daha çok bulunması, elif harfine benzemesi yönüyle tevhidî çağrıştırması yönleriyle şiirlerde yer alır. Sevgilinin boyu, nazlı yürüyüşü yönleriyle servi ilişkilendirilir. Servi ne kadar uzun boylu olsa da sevgilinin boyuna yetişemez. Aynı zamanda Ümîdî, serv redifli bir kaside de yazmıştır:

Bālā kadiüne beñzemesey nigār *serv*

Bāğ-ı cihānda bulmaz idi iştihār *serv*

K 12/1

Yüz sürmege ayağına *serv-i revānlaruñ*

Haylī sürindi gülşen-i dehr içre āblar

G 35/4

Ağyār o *serv-ı kaddi* bugün eyledi kenār

Yaşı Ümīdī gözlerümüñ cüybārdur

G 67/7

Bāğ-ı maḥabbet içre dilā bād-ı āhumuz

Bir gün o *serv-ı kaddi* eger rüzigārdur

G 74/3

Göñlin şu gibi aqıdan ol *serv-i ser-keşüñ*

Beñzer Ümīdī bu ğazel-i ābdārdur

G 74/5

Yoluñda ḥāk olanlar eyā *serv-i hoş-ḥurām*

Lāyıq mıdur ki böyle ayaklarda ḳalalar

G 83/3

o) SANAVBER

Sanavber; çam ağacı, çam fıstığı, çam kozalağı olarak bilinir. Düz ve uzun olması yönüyle edebiyatta sevgilinin boyuna işaret edilir (Bayram 2006 : 212).

Dik gelmez idi *kāmet-i bālāña şnavber*

Taḥrīk iden ey şūḥ anı bād-ı şabādur

G 30/3

Dāğ-ı ğam dilde yiter berg-i gül-i ter yirine

Sīnede her bir elif *şāḥ-ı şnavber* yirine

G 214/1

Meger *şāh-ı şınavberden* düşüpdür yirlere sāye
Ki yatur şahn-ı gülşende qararmış cümle endāmı

G 277/3

Zīnet-i ezhār ile uçmağa döndi sebzezār
Cūyda ‘aks-i şınavber reşk-i Tübādur yine

G 213/3

SONUÇ

XVI. yüzyıl şairlerinden Ümîdî, İstanbulludur. Kaynaklarda doğum tarihi belirtilmemiştir. Pek çok hastalığa müptela ve özellikle felçli olduğu işaret edilen şair, hastalık sonucunda ve Cinânî'nin düşürdüğü tarihe göre H.979/M.1571 yılında vefat etmiştir.

Kaynaklar Ümîdî'yi tanıtırken devrin âlimlerinden Hocaîade Mehmet ve Kadızâde Ahmet efendiden dersler almış, kabiliyetli, çağdaşlarından üstün özelliklere sahip, ilme meraklı, söz söyleme ve yeni manalar bulma konusunda mahir bir şair olarak tanıtmaktadır.

Ümîdî'nin bilinen tek eseri divanıdır. Ümîdî Divanı'nda 12 kaside, 279 gazel, 13 kıt'a, 17 müfred ve 7 matla' yer almaktadır. Şiirlerinde önceleri Sıdkî mahlasını kullanan Ümîdî, şiir yazma anlayışını devrin Sultânü'ş-Şuarâsı olan Bâkî'ye dayandırmıştır. Bâkî'nin pek çok şiirine nazire yazmış ve bu sebeple "taklitçilik" ile itham edilmiş, nazire yazmakla kendi edasını yitirdiği belirtilmiştir. Şair, bazı kaynaklarda "taklitçi" kelimesinden hareketle, bazı kaynaklarda da bu nitelemeden uzak ve şairliğinden hareketle değerlendirilmiştir. Kaynaklar arasındaki bu görüş ayrılıklarının nazireye nasıl yaklaşılması gerektiğinin belirlenmesiyle çözümlenebileceğini işaret etmek gerekir. Nitekim bir şairin şiirini tanzir etmek o şairin üslubunun beğenildiğini ve başarılı bir nazirenin de "taklit" ile ilgisi olmadığını göstermektedir. Yine kimi nazireler, zemin şiirden üstün özelliklere sahip de olabilmektedir. Dolayısıyla şairler arası etkileşimin güzel bir örneği olan kavram, bu açıdan incelendiğinde Ümîdî, Bâkî tarzı şiir anlayışının önemli temsilcilerinden biri sayılmalı ve aynı zamanda kendi üslubunu da oluşturan bir şair olarak değerlendirilmelidir.

Şiirlerinde anlamdan çok sese önem veren şair, İstanbul Türkçesi'ni başarılı bir şekilde kullanmış, yerel ifadelerin yanı sıra çok sayıda deyim ve atasözlerinden de yararlanmıştır. Gazellerinde daha sade ve anlaşılır bir dil kullanan şairin kasidelerinde üslup biraz daha ağırlaşmaktadır. Şiirde en çok tevriye ve iham sanatlarını kullanan şairin aruza olan hâkimiyeti de dikkat çekmektedir.

Şiirlerinde derin manalara yer vermeyen Ümîdî'nin şiirleri ilk okuyuşta anlaşılabilir düzeydedir. Gazellerinin çoğu rindâne ve âşıkane'dir. Aşk ve aşkın getirmiş olduğu ıstırapları şiirinde başarılı bir şekilde işlemiştir. Divan şiirinin klasik konularından rint-zahit çatışması, âşık-sevgili ilişkisi, aşk, şarap, bahar ve bunun gibi konular divanda yer alır. Âşık devamlı feryat eder ve sevgili, aşığına cefa etmekten geri durmaz. Rakip de âşığın ezeli düşmanıdır ve âşık daima rakibin karşısındadır. Âşığına cevır eden sevgili, kendisini gerçek manada sevmeyen rakibe iltifat gösterir. Ümîdî'nin bazı beyitlerinde sevgilinin rakibe kötü davrandığı da görülmektedir. Bu durum Klasik Türk Şiiri'nde nadir görülen bir durumdur. Sevgilinin rakibe kötü davranması âşık tarafından takdirle karşılanır.

Ümîdî; tevhit, münacat ve naat gibi dini türlerde şiirler yazmamıştır. Şiirlerinde din ve tasavvufun yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Din ve tasavvufun önemli konularından dünyanın faniliği, yaşamın geçici olması, bir gün her şeyin sona ereceği düşüncesi Ümîdî'nin şiirlerinde kullandığı temalar arasında yer almaktadır. Şair bu konulara mutasavvıf edasıyla değil rint gözüyle bakar. Onun şiirlerinde dînî unsurlar methettiği kişi için benzetme amacıyla kullanılmaktadır. Şiirlerinde ilahî aşk yerine beşerî aşkı işleyen şair, sadece bir beyitinde “Hayra vesile olan onu yapan gibidir” anlamındaki Hadis-i Şerif'e yer vermiştir.

Bâkî tarzı şiir anlayışının önemli temsilcilerinden biri olan Ümîdî, şiir anlayışını Bâkî'ye dayandırmış, en fazla Bâkî'den etkilenmiştir. Bâkî'nin rintliği, zevk ve eğlenceye düşkün olması, yaşanan zamanın ve ele geçen fırsatların değerlendirilmesi gerektiği fikri Ümîdî'nin yaşam felsefesini oluşturur.

Bâkî, klasik bir divanda bulunması gereken tevhit, münacat gibi Allah'ın varlığını ve birliğini övüp ona yalvaran, naat gibi Hz. Peygamber'i ve din büyüklerini metheden dini konulu şiirler yazmamıştır. Ümîdî'nin de bu türde şiirleri bulunmamakla beraber din ve tasavvufa çok az yer verdiği, dini ve tasavvufu hüner gösterme amacıyla benzetmelerde kullandığı görülmektedir. Manadan çok sese önem veren her iki şairin şiirleri ilk okunuşta anlaşılabilir düzeyde olup derin ve girift manalar görülmez. Bâkî'nin en çok kullandığı edebi sanatlardan tevriye ve iham sanatlarını Ümîdî de şiirlerinde fazlaca kullanmıştır.

Ümîdî Divanı'nda sosyal hayattan bazı kesitlere rastlamak mümkündür. Şarabın yasaklanması ve şarap gemilerinin denizin ortasında yaktırılması, meyhanelerin

kapatılıp rint ehlinin meyhaneye yaklaştırılmaması divanda yer alan konular arasındadır. Bayram günlerinde yapılan eğlenceler ile bayram yerlerine kurulan dönme dolaplar, bayram günü yemekleri divanda söz konusu edilmektedir. Bunun yanı sıra halk inanışları, âdet, gelenek ve göreneklerin de divanda yer aldığı görülmektedir.

Ümîdî Divanı'nda tabiat tasvirleri özellikle mevsimler ve çiçekler geniş olarak yer almaktadır. Şair; gül, lale, serv, bahar redifli kasideler yazmıştır. Kadızade efendi için bir de şitaiye yazan Ümîdî, kasidenin nesip bölümünde güzel kış tasvirlerine yer vermiştir. Canlılığın sembolü ve tabiatın yeniden dirilişi olarak şiirlerde ifade edilen bahar mevsimi şairin en fazla vurguladığı temalar arasında yer almaktadır. Bu zamanda gül bahçeleri gezilir, kış boyunca daralan gönüller tabiatın yeniden dirilişiyle huzur bulur.

Ümîdî'nin pek çok mecmuada şiirlerinin yer alması şiir anlayışının takdir edildiği anlamına gelmektedir. Şiir yazmada kabiliyetli olan Ümîdî; şiirlerinin akıcılığı, yeni manalar bulmada mahareti, deyim ve atasözlerini kullanmada ustalığı ve İstanbul Türkçesi'ne olan hâkimiyetiyle Divan şiirinde söz sahibi olan şairler arasında yer edinebilmiştir.

III. BÖLÜM

ÜMÎDÎ DİVANI'NIN TENKİTLİ METNİ

3.1. NÜSHALARIN TANITILMASI *

İstanbulu Ümîdî Ahmet Divanı'nın belirleyebildiğimiz nüshaları ve özellikleri şöyledir:

1. Konya Mevlana Müzesi Türkçe Yazmalar Bölümü, Dîvân-ı Ümîdî, No : 2435/1 (K)

Baş : Kāmetüñ gibi şanı naḥl-i dil-ārā cānā
 Leblerüñ gibi ya bir ağıza gelmiş ḥurmā

Son : Meclisde açup sîne-i pür-dāğuñ Ümîdî
 Rāzî degülüz kimseye gel açma bu rāzı

1b-23b, 235x145 ölç. , ta'lik, alt kapağı kopmuş miklepli mukavva ciltlidir. Baş tarafta çeşitli vakıf mühürleri yer almaktadır.

Bu nüshada 152 adet gazel bulunmakla beraber sadece şairin gazelleri yer alır. Gazeller itibariyle en kapsamlı nüshadır. Gazeller 1b-23b arasındadır. Yazmanın kapağında Ümîdî'nin şiirlerinden sadece bir kısmına yer verildiği belirtilmektedir.

* Nüsha tavsifinde şu kaynaklardan yararlanılmıştır: Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu (Türkçe Dîvânlar)VI, www.yazmalar.gov.tr, www.suleymaniye.gov.tr, <http://yazmalardtcf.ankara.edu.tr>, <http://katalog.ibb.gov.tr/Yordam01.htm>.

2. Çorum Hasan Paşa İl Halk Kütüphanesi , Dîvân-ı Ümîdî, No : 19 Hk 2233 (Ç)

Baş : Yazdı altun ile bir lâm hilâl-i şevvâl
Leyle-i 'îd-i hümâyûna ola tâ kim dâl

Son : Taḥşîl-i māl Ümîdî cihânda hüner degül
Genc-i vişâl-i yâra irişmek durur kemâl

1b-23b, 187x117-130x70 ölç. , kırma, harf filigranlı, sırtı siyah meşin ebru kağıt kaplı cilt. Divan: 1b-4a arasında kasideler , 4a'dan 23b'ye kadar gazeller alfabetik olarak yer alır. Bu nüshada iki kaside 108 gazel vardır. Başlıklar kırmızıdır. Sonda 1 beşli 23b'de alfabenin dışında en son gazel-i lâmiye mevcuttur. Bu gazelin altında vefat tarihi (4 Şaban 1091) yer alması nüshanın bu tarihten önce yazıldığını gösterir. Sonda 2 yaprak beyaza boştur. 32a'dan sonra 31 sayfa matbu olarak muammâ-nâme adlı bir eser vardır. Ayrıca 1b'de "Dîvân-ı Ümîdî" başlığının yanında mavi renkle "vefâtı 946" ibaresi yer almaktadır. Verilen vefat tarihi hatalıdır.

3. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, Mecmû'a-i Eş'âr, No: M.Cevdet O. 103/3 (İ)

Baş : Kâmetüñ gibi çanı naḥl-i dil-ârâ cānâ
Leblerüñ gibi ya bir ağıza gelmiş ḥelvâ

Son : Eyleyüp şadr-ı vezâretde sa'âdetle çarâr
Vire engüşt-i yed-i çadrüñe zîver ḥâtem

290x180, 275x150mm., ta'lik, 3b-25b yaprakları arasındadır. Sayfa kenarlarında daha çok kasideler, ortada 3a'dan itibaren gazeller ve kasideler vardır. Ümîdî'nin divanı da 3b-25b arasındadır. 21a-21b, 22a-23a, 24a-24b'de, Ümîdî'nin 1'er kasidesi, 25a-25b'de Bâkî'nin hâtem redifli kasidesine yazdığı naziresi yer alır. Baştaki I. yaprağa, Kitapçı Hafız Ahmed Hamdi Efendi'nin M. Cevdet'e kitap

hakkında yazdığı bir mektup, sondaki I. yaprağa da eserin münderecatını gösteren listeler yapıştırılmıştır. Bu nüshaya önce kırmızı kalemle numara verilmiş, sonra nüsha siyah kalemle tekrar numaralandırılmıştır. Bu numaralandırmalar arasındaki fark dikkate alındığında nüshanın kimi yapraklarının olmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca münderecat kısmında Ümîdî'nin alfabetik sıraya göre 80 adet gazeli, sayfa kenarlarında kasideleri, bir kıt'ası ve gazelinin tam olduğu belirtilmektedir.

4. Ankara Milli Kütüphane , No : 06 Mil Yz A 4228/1 (A1)

Baş : Bir seher kilik-i bedî'in destine alup revân
Başladı tecdîd-i aḥkâma debîr-i āsumân

Son : Ümîdî gibi rāh-ı derd-i 'aşḡuñda geçüp serden
Ser-i küy-ı fenānuñ bî-ser ü sāmānyuz cānā

185x115-140x70mm, 1b-19a yk., 14 st., ta'lik, söz başları ve cetveller kırmızıdır. Vişne rengi pandizot bez kaplı, mukavva bir cilt içerisindedir. 1b-2b arası 1 kaside, 3b-19a arasında 89 adet gazel yer alır. 19a'da Ümîdî mahlasıyla iki, 65b'de Ümîdî mahlasıyla Bâkî'ye bir nazire vardır. İstinsah tarihi belirtilmemiştir.

5. Ankara Milli Kütüphane , No : 06 Mil Yz A 2400/1 Mecmû'a-i Eş'âr (A2)

195x142-142x82mm., ta'lik, kahverengi meşin ciltlidir. Şiir mecmuası olan bu nüshanın 58a varağında Naẓîre-i Ümîdî başlığıyla bir gazel yer almaktadır.

6. Ankara Milli Kütüphane , No : 06 Mil Yz A 801 Mecmû'a-i Eş'âr (A3)

182x104-132x71 mm, ta'lik, kahverengi meşin, yıldız ciltli olup söz başları kırmızıdır. Şiir mecmuası olan bu nüshada Ümîdî'nin 31 adet gazeli yer almaktadır.

7. Ankara Milli Kütüphane , No : 06 Mil Yz A 796 Mecmû'a-i Eş'âr (A4)

198x122 mm, ta'lik, sim işlemeli kahverengi meşin ciltlidir. Bu nüshanın 69a varağında Ümîdî başlığı ile bir gazel yer almaktadır.

8. Ankara Milli Kütüphane , No : 06 Mil Yz A 730 (A5)

204x120-132x65, ta'lik, söz başları kırmızı, şirazesı dağınık, sırtı kahverengi meşin, kapakları karton kağıt kaplı bir cilt içindedir. Bu nüshanın 121a varağında Ümîdî'ye ait bir adet gazel yer almaktadır.

9. Ankara Milli Kütüphane , No : 06 Mil Yz A 4277/1 Mecmû'a-i Eş'âr (A6)

200x150mm, ta'lik, başlıklar kırmızı, kahverengi meşin salbekli, şemse köşebentli ve mıkleplidir. 29a-30a'da Ümîdî'nin gül redifli kasidesi, 73a'da bir tane gazeli yer alır.

10. Ankara Milli Kütüphane, No: 06 Mil Yz A 3821/1 Mecmû'a-i Eş'âr (A7)

205x115 mm, şemseli kahverengi meşin ciltlidir. Söz başları kırmızıdır. Bu mecmuada Ümîdî'nin 10 tane gazeli yer almaktadır.

11. Süleymaniye Kütüphanesi , Mecmû'a-i Eş'âr, Beşir Ağa Eyüp No : 196 (S1)

Baş : Tîğ-ı müjgâni şuwardum dîdede hûn-âb ile
Şâm-ı hecr-i yârda ceng itmegiçün h^vâb ile

Son : Ğam-ı ferdâyı ço nûş it mey-i nâb
Ümîdî gâfil olma dem bu demdür

“İntihâb-ı ez-Dîvân-ı Eş‘âr-ı Ümîdî” başlığı altında 135a-142a yaprakları arasındadır. Ümîdî'nin gazellerinin bir parçası yer alır. Bazı gazellerin tamamı yer alırken bazı gazellerden birkaç beyit alınarak müntahabat oluşturulmuştur. İstinsah tarihi belli değildir.

12. Süleymaniye Kütüphanesi , No : 34 Sü-Aşir 458/1 Mecmû‘a-i Eş‘âr (S2)

200x120-125mm, ta‘lik, söz başları kırmızıdır. Şiir mecmuası olan bu nüshanın 48b varağında Ümîdî Fermāyed başlığıyla bir adet gazel yer almaktadır.

13. Süleymaniye Kütüphanesi , Esad Efendi 3424 Mecmû‘atü'l-Kasâ'id (S3)

257x139 ölç., nesih, söz başları kırmızıdır. Eser, Ni‘metullah b. Muhammed tarafından H. 1039'da istinsah edilmiştir. Bu nüshada Ümîdî'nin 4 kasidesi, 94 gazeli yer almaktadır.

14. Süleymaniye Kütüphanesi , Fatih 3849 , Mecmû‘atü'l Eş‘âr (S4)

200x115;150x155, ta‘lik hat ile söz başları kırmızıdır. Bu mecmuada Ümîdî'nin 4 tane gazeli yer almaktadır.

15. Ali Emiri Mnz. 580, Kasâid, Eş‘âr ve Gazeliyyât (AE1)

Sırtı meşin, yüzü kağıt kaplıdır. Şiir Mecmuası olan bu nüshada Ümîdî'nin 3 tane gazeli yer almaktadır.

16. Ali Emiri Mnz. 673 Mecmû‘a-i Eş‘âr (AE2)

Eserin baş ve son kısımlarında kopukluklar vardır. Şiir Mecmuası olan bu nüshanın 45a varağında Ümîdî'nin 1 tane naziresi yer almaktadır.

17. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü, Mecmû'a-i Nezâ'ir, No: Ty.739 (Ü1)

22x12 , 28x20 cm., ta'lik, meşin ciltli olup mıklebi yoktur. Bu nüshada Ümîdî'nin 11 adet gazeli yer almaktadır. Eser Hasan Gültekin tarafından Pamukkale Üniversitesinde yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Karşılaştırmada bu tezden yararlanılmıştır.

18. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü, Mecmû'a-i Eş'âr, No: Ty. 3572 (Ü2)

213x126cm, ta'lik, söz başları kırmızı olup siyah meşin ciltlidir. Bu mecmuada Ümîdî'nin 28 tane gazeli vardır.

19. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü, Mecmû'a-i Eş'âr ,No: Ty. 3363 (Ü3)

234x128cm, ta'lik, söz başları kırmızı olup kahverengi meşin ciltlidir. Bu mecmuada Ümîdî'nin 6 tane gazeli vardır.

20. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü, Mecmû'a-i Eş'âr ,No: Ty. 1909 (Ü4)

190x124cm., ta'lik, ebruli kağıt ciltlidir. Bu mecmuada Ümîdî'nin 65b varağında 1 gazeli bulunmaktadır.

21. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yazmalar Bölümü Mecmû'a-i Eş'âr, Mustafa Con A 686 (MC1)

225x128mm, ta'lik hatla yazılmış, söz başları kırmızı, cilt kapakları yoktur. Şirazesini dağılmış, sayfaları kopmuştur. Bu mecmuada Ümîdî'nin 2 tane gazeli bulunmaktadır.

22. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yazmalar Bölümü, Mecmû'a-i Eş'âr , Mustafa Con A 727 (MC2)

205x130mm, dîvânî ve nesih hatla yazılmış, söz başları kırmızı, kahverengi meşin kaplı karton cilt kapaklı, cilt sırtı vişne çürüğü renginde, şemseli ve şirazesı dağılmıştır. Bu mecmuada Ümîdî'nin 58 tane gazeli yer almaktadır.

23. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yazmalar Bölümü Mecmû'a-i Eş'âr , Muzaffer Ozak I 774 (M.O)

Ta'lik hatla yazılmış, söz başları kırmızı, cilt kapakları yoktur. Şirazesı dağılmış, sayfaları kopmuştur. Bu mecmuanın 43b-44b varağında Ümîdî'nin 1 kasidesi yer almaktadır.

24. Hasan Çelebi , Tezkiretü's-Şu'arâ , Hazırlayan : İbrahim Kutluk, Ankara : Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1989. (H)

Bu tezkirede Ümîdî'nin hamam duvarına yazdığı 1 tane müfredi yer almaktadır.

25. Riyâzî, Riyâzü's-Şu'arâ, Hazırlayan : Namık Açıkgöz, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış). (R)

Tezkirede Ümîdî'nin 1 müfredi, 1 de matla'ı bulunmaktadır.

26. Ahdi, Gülşen-i Şu'arâ, Hazırlayan : Süleyman Solmaz, Ankara : AKM Yayınları, 2005. (GŞ)

Tezkirede Ümîdî'nin 1 matla'ı bulunmaktadır.

3.2. TENKİTLİ METNİN HAZIRLANMASINDA İZLENEN YÖNTEM VE ÇEVRIYAZI İŞARETLERİ

1. Ümîdî Divanı'nın müellif hattı olan nüshasına ulaşamadığımız için divanın nüshaları tespit edilmeye çalışılmıştır.

2. Ümîdî Divanı'nda yer alan iki gazelin Bâkî Divanı'nda yer aldığı tespit edilmiştir. Bunlardan biri “bâ'is̄” redifli gazel, diğeri ise ;

İrdi vaqt-i şabâh ey sâkî

Beri şun var ise mey-i bâkî

şeklinde başlayan gazeldir. Bu gazel K, Ç, S1, Ü2 ve MC2 nüshalarında, “bâ'is̄” redifli gazel ise Ç, İ, A1, S1, S3, Ü3 nüshalarında yer aldığı için Ümîdî Divanı'na bu gazeller de eklenmiştir. Nuhbetü'l-Âsâr'da ise S1 ve K nüshalarında bulunan;

Haddüñ ey gönçe-dehân berg-i gül-i ter mi degül

Çaddüñ ey serv-i revân şâh-ı şanavber mi degül

şeklinde başlayan gazelin Edirneli Ümîdî'ye ait olduğu belirtilmiştir. Bu gazel, incelemeye aldığımız iki nüshada yer aldığı için divan metnine dahil edilmiştir.

Riyâzî Tezkiresinde ise S3 ve MC1 nüshalarında bulunan;

Tîr-i müjesine dime dil murğı urılmaz

Ebrûlarınıñ yâsı kolayına kurulmaz

şeklinde başlayan gazelin Ümîdî mahlasını kullanan şairlerden biri olan Merzifonlu Recep Çelebi'ye ait olduğu belirtilmiştir. Bu gazel, incelemeye aldığımız iki nüshada yer aldığı için divan metnine dahil edilmiştir.

3. Ümîdî Divanı'nın karşılaştırmalı metni hazırlanırken seçilen nüshalardan hiç birisi esas alınmamış; anlam ve vezin bakımından doğru olan şekle ulaşılmaya çalışılmıştır.

4. Çevriyazılı metnin hazırlanmasında büyük oranda İsmail Ünver'in çevriyazıda yazım birliğini sağlamaya yönelik önerileri (Ünver 1993 : 51-89) göz önüne alınmıştır.

5. Şiir başlıkları dipnotta gösterilmiştir. Nüsha farkları verilirken araya ; işareti konulmuştur (ya : yâ S1 ; ħurmâ : ħelvâ İ).

6. Nüsha farkları belirtilirken beyit numarasının yanına metindeki şekil yazılmış, sonra diğere nüshalarda yer alan şekilleri verilmiş, ait olduğu nüsha kısaltmayla

belirtilmiştir (5 itmiş : idüp K). Birden fazla olan farklar ise şu şekilde gösterilmiştir (zübâb : rebâb K, A3, ħabâb İ).

7. Nüşhada beyit ya da mısra yazılmamışsa veya beyitin bir kısmı yazılmamışsa bu durum dipnotta şöyle gösterilmiştir (4 Bu beyit İ'de yoktur); (23 İkinci mısra'ın bir kısmı yazılmamıştır).

8. Kelimelerdeki eksiklikler dipnotta çizgi ile gösterilmiştir (6 şoĸak : -A1).

9. Farsça labial hı, ħ^v Ħ^v şeklinde gösterilmiş ve bu konuda (Ocak 1997: 167-172)'de yer alan önerilere uyulmuştur.

10. Farklı şekilde okunması mümkün olan zamân-zemân; 'ayş-'ıyş-'îş, suĸan-sühen, çarĸ-çerĸ ve bunun gibi kelimeler tek şekil seçilerek okunmuştur : zamân, 'ayş, suĸan, çerĸ gibi.

11. Āsmân, āşkâr, pādşâh, şehryâr, rûzgâr gibi kelimelerdeki ses türemeleri gösterilmiştir : āsumân, āşikâr, pādişâh, şehriyâr, rûzigâr gibi.

12. Hem i'li hem de e'li şekli olan bil-bel, yig-yeg, yidi-yedi gibi kelimeler "i" ünlüsü ile okunmuştur.

13. Arapça tamlamalarda "Allâh" kelimesinin muzafün ileyh olduğu durumlarda çizgi kullanılmamıştır. Ħamdü li'llâh, Ħâşe li'llâh gibi.

14. Farsça birleşik isim ve sıfatlar arasına çizgi konulmuştur.

15. Yapım eki görevindeki Farsça ekler bitişik yazılmıştır.

16. Farsça ve Arapça önekler eklendikleri kelimedden çizgi ile ayrılmıştır.

17. Farsça ikili tekrarlar yazılırken tekrarlanan kelimeler arasındaki ek ve edatlar çizgi ile ayrılmıştır (ser-â-ser).

18. Özel isimlerin yazımında kelimenin baş harfi büyük yazılmış, özel isme gelen ekler kesme işareti ile ayrılmamıştır.

19. Metinde olmayıp anlam ve vezin gereği mısralara yapılan eklemeler [] işareti içerisinde gösterilmiştir.

20 Metin başlıklarından "Lehu", "Ve-Lehu", "Ve-Lehu Eyzan" dışındaki bütün başlıklar dipnotta belirtilmiştir. Eğer metnin başlığı varsa numarasının yanına * işareti konularak başlık dipnotta gösterilmiştir : * Başlık : Ķaşîde-i Gül-i Ümîdî Berây-ı Sulţân Selîm Ħân İ , Ķaşîde-i Ümîdî 1 A6 ; * Başlık : Ķazeliyyât-ı Ümîdî İ ; *Başlık : Ħarfü'd-Dâl Ç gibi.

- 21 Metinde bir tane Hadis-i Şerif iktibası ve Arapça atasözü yer almaktadır. Anlamları metnin altında belirtilmiştir.
- 22 Karşılaştırılan nüshalarda olmayıp tezkirelerde yer alan müfred ve matlalar da divan metnine dâhil edilmiş, bu tezkireler de nüsha olarak kabul edilmiştir.

ÇEVRIYAZI İŞARETLERİ

ء	'
ا	Ā ā
ث	<u>S</u> <u>s</u>
ح	H h
خ	H h
ذ	<u>Z</u> <u>z</u>
ص	Ş ş
ض	Ž ž Đ đ
ط	T t
ظ	Z z
ع	'
غ	Ĝ ĝ
ق	K k
ك	k g ñ
و	Ū ū
ى	Ī ī

METİN

DİVÂN-I ÜMİDİ

[KASİDELER]

1 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Bir seher kıl-ı bedî'in destine alup revân
Başladı tecdîd-i aḥkâma debîr-i āsumân
- 2 Levḥa-i māhuñ suṭurlābına mihr idüp nazar
Merkez-i çerḥ-i felekden niçe ḥükm itdi beyân
- 3 İrtifā' alup kamer ḥayt-ı şu'ā'-ı şemsden
Didi kim gelmiş şeref burcına ḥurşîd-i cihân
- 4 Ya'nî kılmış salṭanat taḥtına devletle cülûs
Bir şeh-i şāḥib-ķırân bir ḥusrev-i gîti-sitân
- 5 Niçe yıllar gözedürken ḥ^vāce-i Hindû-yı çerḥ
Girdi bir dürr-i girân-māye eline rāyegân

1 Ç 2b-4a , A1 1b-2b , İ 22a-23a , S3 48b-50b , M.O 43b-44b

* Başlık : Kaşîde-i Ümidî der-Medḥ-i Sulṭân Selîm Ç , Kaşîde-i Ümidî A1 , Diğer Kaşîde-i Ümidî Berāy-ı Ḥazret-i Sulṭân Selîm Ḥân İ , Kaşîde-i Ümidî Berāy-ı Merḥûm Sulṭân Selîm Ḥân S3, Kaşîde-i Ümidî Berāy-ı Medḥ-i Sulṭân Selîm bin Süleymân Ḥân Raḥmetu'llāhi 'Aleyhi M.O

2 beyân : revân İ

- 6 Müşteri-rāy u kamer-rūy u 'Uṭārid-menzilet
Āfitāb-ı salṭanat zıll-ı İläha müste'ān
- 7 Qahramān-ı Qaḥṭarān-heybet şeh-i Hūşeng-ceng
Pādişāh-ı Cem-ḥaşem Keyḥusrev-i şāhib-ķırān
- 8 Vāriş-i mülk-i Süleymān ḥusrev-i rūy-ı zemīn
Dāver-i devrān şeh Sulṭān Selīm-i kām-rān
- 9 Pāy-ı qadr ü rif'ati māh-ı nev ile hem-rikāb
Raḥş-ı 'izz ü ḥaşmeti ḥink-i felekle hem-'inān
- 10 Açamaz 'anķā hümā-yı himmetiyle bāl u per
İdemez pervāz bāz-ı fikretiyle ḳudsiyān
- 11 Çerḥ bir ḳandīldür tāk-ı serāy-ı ḳadrine
Nūrdan anuñ fetīlidür meh-i nev bī-gümān
- 12 Kūngür-i ḳasr-ı refī'in yapmağa mi'mār-ı çerḥ
Destine aldı şu'ā'-ı şemsden zer rīsmān

6 rūy u : rūy-ı M.O

7 Qahramān-ı Qaḥṭarān : Qahramān u Qaḥṭarān A1 , Qahramān-ı Qahr u ṭarān İ ; Pādişāh-ı : Pādişāhum
A1

8 devrān : Dārā-yı S3

9 qadr ü : qadr-i A1, S3, M.O ; Raḥş-ı : Raḥş u M.O

10 anķā : anķālar S3 ; hümā-yı : hümānuñ A1 ; bāz-ı : bāz u Ç

11 serāy-ı : sipihr-i Ü2

- 13 Başına toprak koyup meydān-ı ‘adlinde řabā
Āteř-i řahrından ister ol řehūñ her dem emān
- 14 Rā’yet-i nuşret-şi‘ārı serv-i bāġ-ı salţanat
Mehçe-i manřūrı olmuř anda řekl-i āřiyān
- 15 Tīġ-ı hūn-ālūdıdur bāġ-ı cihānda var ise
Bād-ı nuşretle egilmiş bir nihāl-i ergavān
- 16 Meclisūñde çekmege çerhūñ kemān-ı sahtını
Destine kullāb-ı zer almış hilāl-i āsumān
- 17 Kılmaġiçūn rařř-ı gerdūn-seyrü[ñ]e varın niřār
Hāle-i māh-ı felek dīnārın itdi der-miyān
- 18 Rif‘at-ı tāk-ı celāl-i şadrine idüp nazār
Şaddin ol reşk ile iki bükdi tāk-ı keh-keřān
- 19 Berg-i sūsenden řabā üstine hañçer depredür
Medħine ger ġonçe-i ġülzār açmazsa dehān
- 20 Şaħn-ı ġülzār-ı veġāda ol ser-āmed tūġlar
Bād-ı nuşretle olur her biri bir serv-i ġemān
- 21 Ĥusrevā eyyām-ı ‘adlūñde cihānı ġıfz için
Ģöz kulaġ olmuř nücūm ile hilāl-i āsumān

13 ‘adlinde : ‘adlūñde Ī ; ister ol řehūñ : ol řehūñ diler A1

15 cihānda : cinānda A1

16 Meclisūñde : Meclisinde A1, M.O

17 seyrü[ñ]e : seyrine ; felek dīnārın itdi : nev itdi varını hep Ī

18 tāk-ı : hem-çün Ç

19 ġülzār : ġülzāruñ Ç

- 22 Eyleyüp seyyāre-i iḳbāl ḥaṣmuñdan rücū‘
Kevkeb-i baḥt-ı hümāyūnuñla itmiş iḳtirān
- 23 Rūz-ı meydān-ı neberdüñde o tīr-i şaf-şiken
Ağız açmışdur ‘adūnuñ içmege ḳanın revān
- 24 ‘Azm-i rezm itseñ pelengī cāmelerle bebrvār
Döymeye ḥaṣmuñ olursa fi’l-meşel şīr-i jiyān
- 25 Āb-ı tīg-ı ḥūn-feşānuñda ne ḥikmetdür bu kim
Bir dem içinde ider şaḥn-ı cihānı gülsitān
- 26 Mehçe-i rāyāt-ı ḳadrüñ bir güzel āyīnedür
Şūret-i fetḥ u zafer dā’im olur anda ‘ayān
- 27 Tārem-i gerdūn ğubār-ı fitneden idüp ḥazer
Dāmen-i çerḥ-i hümāyūnuñda olmışdur nihān
- 28 Devr-i ‘adlūñde senüñ ey pādişāh-ı dād-gīr
Ḳapuña zencīr ile gelse n’ola Nūşīrevān

23 içmege ḳanın : ḳanın içmege S3

24 jiyān : zamān A1

26 fetḥ u : fetḥ-i M.O ; dā’im olur anda : anda olur her dem Ç, andan olur dā’im S3

27 çerḥ-i : çetr-i A1

28 zencīr ile : zencīrlerle A1

- 29 Dest-i gevher-bağşuñ ile şol kadar kılduñ ‘aṭā
Ceybini la’l ü cevāhirle n’ola ṭoldursa kān
- 30 Çok iş eylerdi cihāna şeb-rev-i Hindū-yı çerḥ
Şīt-i ‘adlūñ olmasa āfāka bir dem pāsban
- 31 Beyza-i māhı o dem alur ḳanādı altına
Şuḳka-i a’lām-ı ḳadrūñ açsa şeh-per nā-gehān
- 32 Tūguñ altun başlu şırma saçlu bir maḥbūbdur
Kim ḥırāmānī olur yanuñca her laḥza revān
- 33 Bir mücevher kāsedür destūñde tāc-ı Keyḳubād
Bir dili çalar ḳuluñ yanuñda tiğ-i Ḳahramān
- 34 Būstān-ı medḥūñe aḳıtmağa āb-ı zülāl
Ḥāme-i şı’r-i şafā-bağşum olupdur nāvḑān
- 35 Bir şikāyet var ṭapuña rūzigārumdan şehā
Olmışam bād-ı semūm-ı guşşadan berg-i ḥazān

29 la’l ü : la’l-i A1

30 bir : her İ ; Şīt-i ‘adlūñ olmasa āfāka bir dem : Dīde-i ‘adlūñ eger gözetmeseydi S3

31 o dem alur : alursa ol dem S3

33 dili çalar : delü çāker S3

35 ṭapuña : ḳapuña Ç, ṭapuñdan A1

- 36 Kim nażar eylerse rŭy-ı zerdüme giryān olur
Gerçi kim dirler feraḥ virür ҡulūba za‘ferān
- 37 Āsitānuñ var iken eflāke baş egmez varup
Minnet-i dŭnānı itmez kendüye bār-ı girān
- 38 Ey Ūmīdī vaḳtidür dilden du‘ā-yı devleti
Ḥāmeñ eylerse lisān-ı ḥāl ile bir tercemān
- 39 Ḥāme-i zerkārın alduḳça ‘Uṫārid destine
Māh-ı nev çekdükçe levḥ-i ṫāreme zerrīn niřān
- 40 Cān gibi ḥŭkmŭñ revān olup ser-ā-ser āleme
Olasın her dem serīr-i salṫanatda kām-rān
- 41 Dilerüm her dem murāduñ luṫf-ı Ḥaḳ baḡıřlasun
Devlet ile süresin ‘ālemde ‘ömr-i cāvidān

36 giryan : ḥayrān İ, M.O

37 Minnet-i : Mānde-i S3

38 Bu beyit İ’de yoktur ; bir : ger A1, S3

39 destine : eline İ

40 ḥŭkmŭñ : çekmek Ç ; ser-ā-ser : ser-ā-pā S3 ; Olasın : Olsun Ç ; salṫanatda : ma‘deletde S3

41 her dem : dā’im A, İ, M.O ; baḡıřlasun : baḡıřlaya İ ; ‘ālemde : dŭnyāda S3 ; ‘ömr-i : ‘ömr ü A1

2 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Şahn-ı bāğ içre olup ser-‘asker-i ezhār gül
Urdı başına seher bir miğfer-i zerkār gül
- 2 Nīze-i şāh üzre dikdi gonçe hūnīn başlar
Bāgda cünd-i şitā ile idüp peykār gül
- 3 Ğonçe gibi hayliden dil-teng idi gülzārda
Bād-ı şubh ile bugün açıldı bir miqdār gül
- 4 Şad-hezār ahsent üstād-ı bahār-ı bāga kim
Şafha-i gülzār-ı dehre çizdi bī-pergār gül
- 5 Cā-be-cā dikmezdi İshāķī ‘alemler olmasa
Ger ‘alemdār-ı resūl-i Aħmed-i Muhtār gül
- 6 Gülşenüñ naṭ‘-ı zümürüdfāmını açup şabā
Çār dīvārın ider altun beneklü zar gül
- 7 Bāl açınca āşiyān-ı gonçeden şebāzvār
Eyledi ‘azm-i şikār-ı ‘andelīb-i zār gül
- 8 Bülbülün alup bir avuç kanını çaldı yüze
Anuñ için olmadı gülşende ber-ħurdār gül

2 İ 24a-24b , A6 29a-30a

* Başlık : Kaşide-i Gül-i Ümidī Berāy-ı Sultān Selīm Hān I , Kaşide-i Ümidī I A6

3 gibi : -āsā A6

8 çaldı : sürdi A6

- 9 Dirhem-i jāle n'ola destinde kılmazsa qarār
Bir eli açuğdur eyler bulduğın ĩsar gül
- 10 Açıp evrākın ider maḥşūlini bāguñ hisāb
Oldı sultān-ı bahāra yine defterdār gül
- 11 Sūbḥa-i billūrını alup eline gonçenūñ
Būlbūle cevr eylemekden eyler istiğfār gül
- 12 Künc-i ğamda ḥār-ı hicrān ile inler 'andelīb
Bād-ı şubḥ ile çemende şalınur her-bār gül
- 13 Bir avuç daru ile mürğ-ı nihāl-i gülşenūñ
'Aqlın aldı bezm-i gülşende zihī 'ayyār gül
- 14 Başa çıkdı yüz bulup şahn-ı çemende gonçeler
Yiridür başına eylerse külāhın tar gül
- 15 Açmayınca cur'adān-ı gonçe-i bāğı nesīm
Olmadı bezm-i çemende vāqıf-ı esrār-ı gül
- 16 Yūsuf-ı Mısrī gibi bāzār-ı ḥüsn içre bugün
Ağrı altun ile vezn olsa vechi var gül
- 17 Destine alup seḥer bezm-i çemende dā'ire
'Ayş u nūş eyler çemende ḥār ile bī-'ār gül

11 gonçenūñ : jālenūñ A6

12 çemende şalınur : şalınur çemende

14 şahn-ı : her A6

16 vezn olsa : tartılsa A6

17 çemende ḥār ile bī-'ār : dem-ā-dem ḥār ile bī-ḥār A6

- 18 Devr-i luṭfında gül-āb-ı jāle ile ol şehūñ
Būlbūlūñ kılsun şudā‘ına bugūn tīmār gül
- 19 Şāh-ı ‘ādil vāriş-i mülk-i Süleymān kim anuñ
Kaṭre-i bārān-ı luṭfından virür her ḥār gül
- 20 Gül-būn-i bāğ-ı ‘adālet şeh Selīm ḥān-ı zamān
Ḥātem-i ḳadrinde anuñ mühr-i pür-envār gül
- 21 Rāyet-i nuşret-şi‘ārından memālik lālezār
Naḳş-ı na‘l-i sümm-i esbinden zemīn hemvār gül
- 22 İrmese būy-ı nesīm-i āsitānından eşer
Bāğda olmazdı reşk-i nāfe-i Tātār gül
- 23 Esse bād-ı ḳahrı ger serv-i çemen bula ḥazān
Āb-ı luṭfı irse gülzāra vire bī-ḥār gül
- 24 Āteş-i ḳahrından irse gülsitāna bir şerer
Ola yir yir dūd sūnbül gönçe aḥker nār gül
- 25 Gül-būn-i bāğ-ı şehādur sā‘id-i sīmīni kim
Dā‘imā keff-i güher-bārı virür dīnār gül
- 26 Serverā muḥtāc iken gülşende fūls-i aḥmere
Şimdi ‘ahdūñde senūñ altun ile oynar gül
- 27 Nefḥ-i rūḥ itdi dem-i luṭfuñla gülzār[a] şabā
Gönçeler açup dehān itse n’ola güftār gül

24 şerer : eşer A6

26 iken : -A6

27 dehān : rehā A6

- 28 Jāleler ŧu amladur her-dem devāt-ı gōneye
Yazmaġa evŧāfuñ aldı destine tūmār gūl
- 29 Cevher-i hāk-i rehūñ gūlŧende vezn eyler ŧabā
Jāleler sīmīn derāhim keffe-i zerkār gūl
- 30 Nūkhet-i hūlķuñla gōne nāfe-i āhū-yı Ćīn
ŧemme-i luťfuñla reŧķ-i abla-i ‘aťtār gūl
- 31 Ćūnki dirler reng alur hūŧīd-i ‘ālem-tābdan
Ger kızarsa gūn yūzūñ gōrdūķe vechi var gūl
- 32 Bāġda yazmaġa altun ile vaŧfuñ eyledi
Gōnenūñ la‘līn devātı ire zer iķzār gūl
- 33 Rāst geldūķe ŧabā durmaz yaķalar dāmenin
Būy-ı luťfuñ ķarż alup itmiŧ meger inkār gūl
- 34 Hū‘ān-ı iķsānuñ eker la‘līn abaķlarla mūdām
Meclis-i cūduñda beñzer oldu hīdmetķār gūl
- 35 Cevher-i hāk-i rehūñ bād-ı ŧabādan almaġa
Destine gūlŧende almıŧ dirhem ū dīnār gūl
- 36 Olmaya keff-i cevāhir-pāŧuña hergiz ŧebīh
Jāleden ŧaķn-ı emende olsa gevher-bār gūl

29 vezn : vird A6

32 yazmaġa altun ile : altun ile yazmaġa A6 ; la‘līn : zerrīn A6

35. beyitten sonra yer alan bütūn beyitler sadece A6’da yer almaktadır.

- 37 Bāğ-ı kūyuñdan Ümīdī bendeñi reddeyleme
Hāşe li'llāh 'andelībinden ola bī-zār gül
- 38 Kānlar ağlar acıyup her dem dil-i şad-pāreye
Eyleyüp peydā çemende dīde-i hūn-bār gül
- 39 Ger bulursam āb-ı luřfuñla şehā neşv ü nemā
Tende her mūy-ı siyāhum vire berg ü bār gül
- 40 Ğayrılar eş'ār-ı rengīn nazmuma olmaz şebīh
Bāğ-ı dehr içre ola mı gonçe-i gülnār gül
- 41 Çekdügince şeh-ı gülzāra şehā zerrīn livā
Olduğınca ğayl-ı ezhāra sipeh-sālār gül
- 42 Sīne-i a'dāda tīrūñ şāğlar peydā idüp
Zağm-ı peykānuñdan anda açıla her bār gül

3*

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Yazdı altun ile bir lām hilāl-i şevvāl
Leyle-i 'īd-i hümāyūna ola tā kim dāl
- 2 Kōdı bir şem'-i münīr encümen-i çerhe kamer
Ki gören lem'asın anuñ meh-i nev itdi hayāl
- 3 Mevsim-i bezm-i şafādur dem-i 'īd irdi diyü
Sīm mızrābını Nāhīd ele aldı derhāl
- 4 Şehper-i zāğ-ı siyeh beste kılup tūmārın
Çerh mektüb uçurup itdi haberler irsāl
- 5 Rind-i mey-h^vāreye na'l-i der-i meyhāne gelür
Zāhir oldukça felekde gözine şekl-i hilāl
- 6 Geldi bir dāne fetīl itdi çerāğ-ı kamere
Yine bir şem' uyardı gice mäh-ı şevvāl
- 7 Nev-'arūs-ı felek aldı ele zerrīn minķār
Tağdı yā Zāl-i felek gerdenine 'ıķd-ı le'āl
- 8 Oldı bir mevc yine baħr-i felekde zāhir
Aldı mellāh-ı zamān destine yāħud çengāl
- 9 H^vān-ı 'īdiyye şalā itmegiçün āfāka
Kōdı engüşhini gūşına felek hem-çü Bilāl

3 Ç 1b-2b

* Başlık : Dīvān-ı Ümīdī Vefātı 946

Kaşīde-i Ümīdī der-Medh-i Meħemmed Çelebi Goft

- 10 Zevrağ-ı ‘ayş u şafâ irdi kenâr-ı çerhe
Rûzigâr oldı muvâfıq yine el virdi şimâl
- 11 Seyr idüp nokta-i eşkâl-i nücüm-ı dehri
Mîl-i zer aldı meger destine çerh-i remmâl
- 12 ‘Arz-ı hüsn itmegiçün geldi diyâr-ı Şâma
Zengî-i çerh taqup pâyına sîmîn halhâl
- 13 Yine bir şan‘at ile şîşe-i gerdün içre
Çodı bir zevrağ-ı sîmîni Hudâ-yı müte‘âl
- 14 Sîm keçkûlin alup destine yâhud bu gice
Çıkdı dervâzeve âfâkı sipihr-i ebdâl
- 15 Var ise zengî-i Şâmuñ görünür dendanı
Şâd olup handeler itdi bulıcağ ‘ide vişâl
- 16 Oldı pehlû-yı ten-i lâgarı çerhüñ zâhir
Mâh-ı rûze şu kadar virdi bugün aña hüzel
- 17 Dest-i âhum gice bir sille çodı gerdüna
Anuñ engüştü yiridür görinen şekl-i hilâl
- 18 Der-miyân eyledi dāmânını mâh-ı nev-i ‘îd
Hidmet-i dâver-i devrâna idüp isti‘câl
- 19 Kevkeb-i burc-ı hidâyet meh-i ferhunde-çişâl
Mâye-i devlet ü sermâye-i taht-ı iclâl

- 20 Mihr-i āfāk-ı hüner ya'nı Mehemmed Çelebi
Menzil-i medhine anuñ iremez peyk-i maqāl
- 21 Bū-Bekir-şıdķ u 'Ömer-ħaşlet ü 'Osmān-ħayā
Bū-'Alī-rāy u Ĥasan-şüret [ü] Maħmūd-ħişāl
- 22 Sidre-i ħadrine irişmeye Cibrīl-i 'uķül
Himmet-i vehm ü gümān aña olursa per ü bāl
- 23 Pertev-i mihr-i seħāsın ħıla ger erzānı
Ĥararup tırmaya tā şubħa degin böyle leyāl
- 24 Merkez-i dā'ire-i fazlına gerdün iremez
Ĥaşr[e] dek 'ālemi devr eylese pergār-mişāl
- 25 Ĥaydarīvār taķup gerdenine sīmīn taṽķ
Nūr-ı feyz-i kereminden meh-i nev itdi nevāl
- 26 Ser-i engüşti çü miftāħ-ı der-i ħikmetdür
Umaruz ħıfl-ı murādātumuz ola ħallāl
- 27 Şemme-i ħulķı ider ħāk-i siyāhı 'anber
Reşħa-i luṫfı yidi baħrı ħılur āb-ı zülāl
- 28 Ĥvān-ı luṫfından anuñ keffe-i zerrīn meh-i nev
Meclis-i cūd u seħāsıyla felek şırça sıfāl
- 29 Olsa ger ebr-i bahār-ı keremün lü'lü'-bār
Toṫtolu ola le'āli ile dāmān-ı ħayāl

- 30 Güher-i kıatre-i bārān-ı sehasıyla anuñ
Ceyb-i eşdāf-ı bahār oldu bugün māl-ā-māl
- 31 Serverā hāme hilāl olsa debīr-i çerhe
Vaşfuñuñ idemeye biñde birini icmāl
- 32 Yüz kızarup kıapuña geldi şafaqla gerdün
Hın-ı fazl u keremüñ ile demidür efđāl
- 33 Cevher-i hāk-i rehüñ satmağa dirhem dirhem
Kefine aldı yine keffe-i zerrīn[i] hilāl
- 34 Kıodı engüşt-i hilālī gözine cirm-i kıamer
Emrünüñ pīr-i felek idicek ele işāl
- 35 Reşehāt-ı ser-i aqlām-ı güher-bārıdur
Çihre-i şahid-i ma'nāya viren revnaq-ı hāl
- 36 Fetha vü kesrelerüñ haşmı idüp zīr ü zeber
Ser-i bī-devletine zammelerüñdür küpāl
- 37 Kıāmet-i serv-i seh[ī]ñ olmasa 'ālī-himmet
Ābveş olmaz idi kıalbümüz aña meyyāl
- 38 Tāzelerse demidür āb-ı sehāb-ı luţfuñ
Huşk-leb kıaldı kıatı sebze-i bāğ-ı āmāl
- 39 Şatmağa ağırı altuna metā'-ı vaşluñ
Tab'-ı naqqād ile oldum bu cihāna dellāl

- 40 Midḥat-ı zātuñ ile nuḥka olurdu imkân
 ̖uvvet-i nâḥka vaşfuñda eger olmasa lâl
- 41 Ḥink-i şahn-ı hünere virsem olurdu meydân
 Rişte-i bâr-ı belâ olmasa ger ‘aḫla ‘iḫâl
- 42 Ben nice olmayayın Zâl-i sipih-ı ğaddâr
 Ele tiryâk şunar bendeñe zehr-i ḫattâl
- 43 Ne revâdur felek idüp yirümi şaff-ı ni‘âl
 Şadr-ı ‘âlîye geçe dūn u denî vü erzâl
- 44 Dildeki bâr-ı melâli dimege ḫâcet yok
 Saña ma‘lûm durur her ne ise mâ-fi’l-bâl
- 45 İrdi ol dem ki ser-i ḫâme-i şıdḫ ile yine
 Levḫa-i câna du‘ân ide Ümîdî imlâl
- 46 Devr kılduḫça cihânı felek-i mînâfâm
 Nâz ile eyledügince meh-i nev ‘arz-ı cemâl
- 47 Bedr olup burc-ı sa‘âdetde hilâl-i ḫadrüñ
 Āfitâb-ı şeref-i zātuña irmeye zevâl

4 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Bir seher gül-gešt-i gülzār itdi bād-ı nev-bahār
Jäleler kıldı ayağına niçe gevher nişār
- 2 Hāmesin destine alup yine Erjeng-i bahār
Kaşr-ı bāğı kıldı ezhār ile pür-naqş u nigār
- 3 Gül 'arūsınuñ yazup altun ile ruhsārımı
Virdi haylî zîb ü fer meşşāta-i faşl-ı bahār
- 4 Gül metā'ın gezdürür düşında dellāl-ı nesīm
Naqd-i cān ile harīdār oldı gülşende hezār
- 5 Zībağ-ı jāle hevāya munçalib oldı bugün
Kızdurınca pütesin her gonçenüñ tāb-ı nehār
- 6 Her baqımda beñzeyüp mir'āt-ı rüy-ı dil-bere
Oldı gülşende şafā-güster bugün her cūybār
- 7 Nergisüñ gözi kararup düşdi gülşende yire
Çigzinüp başı habāb-ı cūyuñ oldı bî-karār

4 İ 21a-21b , S3 323a-323b

* Başlık : Kaşide-i Dīger Mevlānā Ümīdī Çelebi el-Bahāriyye der-Haqq-ı H'āce-zāde ; Kaşide-i Merhūm Ümīdī S3

1 Jäleler : Jāleden S3

2 S3'te 3. beyitle yer değıştirmiştir ; bahār : çemen S3 ; pür-naqş u : pür-naqş-ı S3

4 gezdürür : gezdürüp S3

6 Her : Bir S3 ; bugün : yine S3

- 8 Ğonçenüñ çāk eylemiş beñzer girībānın nesīm
Dikmek ister sūzen-i ħār ile ħayyāṭ-ı bahār
- 9 Nāfesin açup řabā gülşende her bir lālenüñ
Kıldı āfākı mu‘aṭṭar misk-i āhū-yı Tatār
- 10 Ğonçe eřnāmın dür-i şeb-nemle tezyīn eyleyüp
Secde kıldı bād-ı řubḥ ile öñinde řāḥsār
- 11 Toldurup dāmānını ezhār seng-i jāleden
Şahn-ı gülzār içre itdiler řitāyı sengsār
- 12 Çār-sūy-ı gülşen içre naqd idüp dīnārını
Ğonçenüñ açdı řabā řandūķasın řarrāfvār
- 13 Açdı tūmārın řabā gülşende ṭıfl-ı zanbaķuñ
Şu gibi ṭurmaz revān oķur bu evřāfı hezār
- 14 Gevher-i baḥr-i ma‘ārif dürr-i eřdāf-ı hüner
Menba‘-ı cūd u mürüvvet řāḥib-i ‘izz ü vaķār
- 15 Ḥ^vāce-zāde ḥ^vāce-i esrār u ḥikmet kim anuñ
Bāb-ı fazlında sebaķ-ḥ^vān oldu eřrāf [u] kibār
- 16 Bū-Bekir-řıdķ u ‘Ömer-ḥulķ u Muḥammed-maḥmidet
Muřṭafā-āşār u Aḥmed-nām u Maḥmūd-iřtiḥār

9 Nāfesin : Nāmesin İ ; gülşende : gül gibi S3 ; āfākı : āfāķa S3

14 ‘izz ü : ‘izz-i İ

15 esrār u : esrār-ı S3 ; fazlında : fazlından S3

- 17 Bir varağdur büstān-ı midḥatinde gülsitān
 Kaṭre-i şeb-nemdür anuñ bāğ-ı luṭfında biḥār
- 18 Serverā hem-pā bulunmaz şahñ-ı fazl içre saña
 Raḥş-ı ṭab'-ı tiz-reftāra kaçan olsañ süvār
- 19 Şāḥ-ı gülzār-ı ma'ārif ḳadd-i mevzūnuñ senüñ
 'İlm ile fazl u hüner olmışdur aña berg ü bār
- 20 Luṭf-ı güftāruñ görüp dem-beste ḳaldı gonçeler
 Güş idüp rengin kelāmuñ güller oldı şermsār
- 21 Nokṭalar kim ḥāme-i surḥuñdan itmişdür nüzül
 Şāhid-i ma'nā ḳılur güşına la'l-i ābdār
- 22 Mekteb-i fazluñda ta'līm eyleyüp pīr-i felek
 Māh-ı nev barmağ ḳodı levḥ-i sipihre ṭıflvār
- 23 Aç şadefvār ağızuñı dürr-i ḥaḳāyık ḳıl nişār
 Ṭab'-ı gevher-pāşuñ oldı çünki baḥr-i bī-kenār
- 24 Görmedi zāt-ı şerifüñ mişli bir rüşen-zamīr
 Rüy-ı āfāḳa olaldan mihr ü meh āyīne-dār
- 25 Kaṭre-i nīsān-ı luṭfuñ düşse gülzāra ola
 Gonçe eşdāfında her birisi dürr-i şāhvār

17 büstān-ı midḥatinde gülsitān : gülsitān-ı midḥatüñde büstān S3 ; luṭfında : luṭfuñdan İ

21 ḥāme-i : cāme-i İ

23 ağızuñı : ağızuñ S3

24 mişli : gibi İ ; olaldan : olalı S3

- 26 Ācemāsā göz açā her nergis-i a‘mā eger
Tūtiyā-yı dergehüñden çeşmine irse ğubār
- 27 Bir seher gülzār-ı kūyuñdan eger kılsa güzer
Haşre dek bād-ı nesīm-i şubḥ ola ‘anber-nişār
- 28 Çekmek için maṭbaḥ-ı cūduñdan encüm dānesin
Üştür-i eflāke urdı şa‘şa‘a zerrīn mehār
- 29 Çekdi altun cedvel evrāk-ı sipihre āfitāb
Yazmağa vaşfuñ ‘Uṭārid aldı kilik-i zer-nigār
- 30 Yaraşur vaşfuñla bu nazm-ı güher-bār olsa ger
Güşe-i güş-ı ‘arūs-ı çerḥe dürr-i şāhvār
- 31 Ben o şayyādam belāgat mişesinde eyledüm
Tīr-i ḥāmeyle niçe āhū-yı ma‘nāyı şikār
- 32 Seng-i bī-dād ile göñlüm ḥānesin yıkdı felek
Dest-i iḥsānuñla ta‘mīr eyleseñ anı ne var
- 33 Bir yañadan ğayret-i aqrān u ta‘n-ı düşmenān
Bir yañadan miḥnet ü ālām-ı cevri-rūzigār
- 34 Eyledi hāmünveş yire ber-ā-ber ḳahr idüp
Dā‘imā göğsüm gererken ‘āleme kühsārvār

26 Ācemāsā : Encümāsā S3 ; dergehüñden : dergehinden İ

27 Haşre : Maḥşere S3

28 cūduñdan : cūduñda S3

34 idüp : ile S3 ; Dā‘imā : ‘Āleme S3 ; ‘āleme : dā‘imā S3

- 35 Ey Ümîdî mâcerâ ma'lûm gel çok ağlama
El gibi sen de du'āya el götür leyl ü nehâr
- 36 Virdügince sebzâr-ı 'āleme neşv ü nemâ
Kılduğınca devr bu tûlâb-ı çerh-i bî-karâr
- 37 Hâşılı ser-sebz olup her ân 'ömrüñ hâşılı
Şâhsâr-ı mîve-i ümmîdüñ ola mîvedâr

5 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Milket-i bâğı gelüp feth itdi sulţân-ı bahâr
Câ-be-câ dikdi 'alemler serv-i bustân-ı bahâr
- 2 Tîğ-ı bürrânını şundi destine berķ-i şehâb
Emrine baş egdi her şâh-ı gülistân-ı bahâr
- 3 Hükmin icrâ itmege şu gibi gülşende revân
Berg-i gülde hâll ile yazıldı 'unvân-ı bahâr
- 4 Ğonçe peykânını a'dâ kılbine tîz itmege
Berg-i bîd olmuş durur gūyâ ki sūhân-ı bahâr
- 5 Lâle-i hâmrâ ile yir yir kızardı rûy-ı hâk
Cūşa geldi var ise hūn-ı şehîdân-ı bahâr
- 6 Naķd-i ezhâr ile dâmânın pür itdi her dıraht
Şol kadar gencîne virdi bâğa mîzân-ı bahâr
- 7 Tâzelendi sebzezâr ile güzellendi cihân
Nev-cevân olsa 'aceb olmaya pîrân-ı bahâr
- 8 Eyledi Nevrûzda bülbül hezârân nağmeler
Güş idüp açdı kılağın verd-i hândân-ı bahâr
- 9 Gül gül oldu ğonçe câmından yañağı gülşenüñ
Benzini gerçi hâzân itmişdi hicrân-ı bahâr

5 İ 21b-23a

* Başlık : Kaşîde-i Bahâriyye-i Ümîdî Berây-ı Mehemmed Çelebi

- 10 Gösterür halka yed-i beyzâyı her şâh u şecer
Mu'cize izhâr idüp Mūsâ-yı 'İmrân-ı bahâr
- 11 Secde kıldı bād-ı şubh ile gelüp şâh-ı çemen
Gonçe eşnâmını tezyîn itdi ruhbân-ı bahâr
- 12 Çenber-i kavş-i kuzahdan geçmege rakķķâş-ı çerh
Şahn-ı şahrâyı şular saķķâ-yı bārân-ı bahâr
- 13 Ta'n iderse yiridür şahn-ı sipihre encüme
Berg-i ezhâr ile ferş-i sebz-i bustân-ı bahâr
- 14 Dikmek ister rişte-i bārân ile hayyâţ-ı çerh
Çāk olupdur dest-i cevr ile girîbân-ı bahâr
- 15 N'ola dîvânına cem' olsa gülüñ hayl-i tuyûr
Tahtını yil götürüp oldı Süleymân-ı bahâr
- 16 Kırdı şahn-ı bāğda çetr-i muraşşa' her dıraht
Şaldı 'işret naţ'mı sulţân-ı erkân-ı bahâr
- 17 Cur'a-i cām-ı sürûr-encām ile gülzârda
Lâlezâr itdi çemen şahnını bustân-ı bahâr
- 18 Pençe-i mercâna beñzer pây-ı kebg-i sebzezâr
Mevc urup yatur çemenzâr oldı 'ummân-ı bahâr
- 19 Serv-i bālâ bāğda bulsa n'ola 'ömr-i derâz
Hızr-âsâ nüş idüpdür âb-ı hayvân-ı bahâr

- 20 Jāleye naqd itmek için h^vāce-i Hindū-yı çerh
Çār-süy-ı dehr içinde açdı dükkān-ı bahār
- 21 Ağzın açup tamladur gülşende şîr-i şeb-nemi
Tıfl-ı ezhāra olupdur gonçe pistān-ı bahār
- 22 Tārf-ı şahñ-ı bāğda hey ne kıyāmetdür ki bu
Yir yüzine çıkdı cümle genc-i pinhān-ı bahār
- 23 Sāye şaldı ferş-i gülzār-ı cihāna her dıraht
Sāyesinde ‘ayş iderse n’ola rindān-ı bahār
- 24 Pāyına ĩşār için bir naħl-i ‘ālī-rütbenüñ
Toptolu lü’lü’-i ezhār ile dāmān-ı bahār
- 25 Naħl-i bustān-ı sa‘ādet gül-bün-i devlet k’anuñ
Sāyesinde hoş geçer dā’im bu sükkān-ı bahār
- 26 Nām-ı nāmīsi Meħemmed luţf u aħlāķı ħasen
Lem‘a-i māh-ı ruħı şem‘-i şebistān-ı bahār
- 27 Bādveş yüz sürmege şahñ-ı serāy-ı ħadrine
Yılda bir nevbet bulur anca bu a‘yān-ı bahār
- 28 Nūr-baħş olsa cihāna mihr-i luţfıyla eger
Her gül-i ra‘nā ola ħurşīd-i raħşān-ı bahār
- 29 İrmese bārān-ı luţfi sebzēzār-ı ‘āleme
Ola her şāħ u şecer ħār-ı muğaylān-ı bahār
- 30 Şanmañ elħān-ı tıyūr idüp tazallüm çerħden
İşiginde göklere irişdi efgān-ı bahār

- 31 Ey nihāl-i naḥl-i faẓl u şāḥ-ı Tūbā-yı cinān
V'ey nuḳūş-ı ḥaṭṭ-ı levḥ[i] mişl-i reyḥān-ı bahār
- 32 Ğonçe-i gülzār medḥūñden oḳursa bir varaḳ
'Andelībāsā ola gülşende Ḥassān-ı bahār
- 33 Būy-ı mūyuñla çemen ḳaşrın mu'aṭṭar eyledi
Şubḥ-dem irüp nesīm-i müşk-efşān-ı bahār
- 34 Ger yed-i mi'mār-ı tedbīrūñle ma'mūr eyleseñ
Görmeye hergiz fenā resmini bünyān-ı bahār
- 35 Ḥüsn-i luṭfuñla mürebbā olsa ger ebr-i hevā
Dürr ü gevher yaḡdura gülzār-ı nīsān-ı bahār
- 36 Ğonçe tūmārını baş üzre tutar her nev-nihāl
Olalı nām-ı şerīfūñ anda 'unvān-ı bahār
- 37 Çeşm-i ma'lūlna tīmār itmege nergis bugün
Ḥāk-i pāyūñ idinür kuḥl-ı Şıfāhān-ı bahār
- 38 Berg-i terre bāḡ-ı cūduñda besātīn-i felek
Ḥūşe-çīn-i ḥırmen-i cūduñ bu diḥḳān-ı bahār
- 39 Her nihāl olursa ḥāme kāḡad evrāḳ-ı şecer
Yazmada 'āciz ḳala vaşfuñ debīrān-ı bahār
- 40 Āsitānuñdan Ümidī bendeñi yād eylese
Çoḳ mıdur gülzāra bir mürḡ-ı ḥoş-elḥān-ı bahār

- 41 Ğayra pervāz eylemez mürġ-1 dil-i āşufte-bāl
Var iken addūñ gibi serv-i urāmān-1 bahār
- 42 Virmek için sebzēzār-1 bahtuma neşv ü nemā
Gözlerüm yaşı olupdur āb-1 bārān-1 bahār
- 43 Dest-i luṭfuñla demidür sil gözüm yaşını kim
Virmesün ġara cihānı seyl-i tūfān-1 bahār
- 44 Ṭab‘-1 naād ile oldum nad-i Selmān-1 zamān
Şi‘rimūñ efgendesı cümle ġazel-^vān-1 bahār
- 45 Gel temāşā eyle bu beyt-i bahāristānı kim
Mışra‘-1 bābı degül anuñ gülistān-1 bahār
- 46 Gel du‘āya ihtimām eyle yiter lāf u güzāf
Muntazırdur el açup berg-i dirahşān-1 bahār
- 47 Şafa-i gülzār naş itdükçe naāş-1 felek
Zīb ü fer virdükçe aşr-1 bāġa elvān-1 bahār
- 48 Olduġınca gülsitān mānend-i firdevs-i berīn
‘Ayş u ‘işret ılduġınca anda ġılmān-1 bahār
- 49 ‘İzzet ü rif‘atle bul dünyāda ‘ömr-i cāvidān
Saña zeyn itsün cinān bāġını Rıvān-1 bahār

6 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Çekdi şāhāne bugün gülşene 'asker lāle
Al yapraklarını çözdü ser-ā-ser lāle
- 2 Pusuda leşker-i ezhāra haber virmek için
Od yakar kulle-i kuhsāra çıkup her lāle
- 3 Hāmesin destine alup yine Erjeng-i bahār
Yazdı sürh ile çemen levhine bir ter lāle
- 4 Yine hınnālar idi destini gülşende bugün
Nev-'arūs-ı çemen olmasa idi ger lāle
- 5 Var ise nāfe-i müşkīn götürür koyunda
K'eyledi hulq-ı dimāğını mu'aṭṭar lāle
- 6 Bezm-i gülşende tehī-dest kalursa ne 'aceb
Dirhem-i jāleyi şu yirine hārcar lāle
- 7 Gül gibi destine aldı yine sākī sāgar
Kim görüpdür bitüre şāh-ı şanavber lāle
- 8 Jāle mey gonçe şurāhī kadeh-i zer nergis
Nüş ider bezm-i çemende mey-i aḥmer lāle

6 İ 23b-24b

* Başlık : Kaşide-i Lāle-i Ümīdī ez-Berāy-ı Mehemmed Çelebi

7 görüpdür : görüpdür

- 9 Sūzen-i hār ile gonçe kınadup barmađını
Bāđda kıan yalaşıup oldu birāder lāle
- 10 Dil-i şad-pāresidür bülbül-i zāruñ beñzer
Görinen gūşe-i gülşendeki kıatmer lāle
- 11 Al fānūs ile bezm-i çemene gice gelüp
Viridi eṭrāf-ı çemenzāra yine fer lāle
- 12 Sildi dāmānı ile kıanlı yaşıın Ferhāduñ
Şanmañuz tağ eteginde görinenler lāle
- 13 Mūy-ı jülīde ile vādī-i miñnetde bugün
Geçinürse n'ola Mecnūn ile hem-ser lāle
- 14 Cā-be-cā şu'leler[in] yağdı gice gülşende
Oldı ezhār-ı çemen hayline reh-ber lāle
- 15 Al vālāya şarup müşk-i terin gülşende
Dirhem-i jāleye nağd eylemek ister lāle
- 16 Pūtesinde eridüp jāleyi eyler tīz-āb
Kīmyā ṭālibidür var ise beñzer lāle
- 17 Varađ-ı sebz ile bir peççe-i ṭūṭīdür kim
Al minķārını arz eyledi yir yir lāle
- 18 Beyza-i mürğ-ı çemenzār-ı řafādur şeb-nem
Āşiyān şeklini gösterse n'ola her lāle
- 19 Her seğer mekteb-i gülşende yumup evrākıın
Güle bu medđi oğur şu gibi ezber lāle

- 20 Fāzıl-ı devr-i zamān ya'nī Mehemmed Çelebi
Bāğ-ı fazlında bu hürşid bir aḥḳar lāle
- 21 Niçe şerḥ ide kemālini bir ebkem gönçe
Fazlını niçe beyān ide bir ebter lāle
- 22 Görinen lāle degüldür utanup fazlından
Kızaruḫ çihresi ḳan derlere batar lāle
- 23 Kıldı naḳḳāş-ı çemen jāle ile sīm-efşān
Raḳam-ı vaşfına çün bağladı defter lāle
- 24 Bāğ-ı cūduñda şehā süfre-i Hātem bir gül
Cām-ı Cem gülşen-i bezmüñdeki kemter lāle
- 25 İşigüñ cānibine bende-i Hindü sünbül
Hidmet-i ḥāk-i der-i luḫfuña çāker lāle
- 26 Nūr-baḫş olsañ eger mihr-i şehāñ ile bugün
Gökde hürşid-i cihān-tāba virür fer lāle
- 27 Aḳsa cūy-ı keremüñ bāğa olup ḥuld-i berīn
La'ıden lüle ile aḳıda Kevşer lāle
- 28 Gonçenüñ olmaz idi böyle dimāğı hoş-bü
Bezm-i luḫfuñda eger yaḳmasa micmer lāle
- 29 Āsitānuñda kızıl manḳıra şaymaz mihri
Āstīnin ideli pür dür ü gevher lāle

- 30 Gevher-i jāleye ҡande olur idi mālīk
 Bāġ-ı cūduñdan eger eylemese cer lāle
- 31 Cennet-i kūyuña uçmaġ diler ey hūr-nijād
 Her seher mürġ-ı çemen gibi açup per lāle
- 32 Serverā gülşen-i tab‘ında[n] Ümīdī bendeñ
 Getürüpdür nazara bir iki hoş-ter lāle
- 33 Gerçi gülşende niçe lāleler olur peydā
 Kopmadı daġı velī bir buña beñzer lāle
- 34 Pāy-māl itdi felek diyü şikāyetler ider
 Kapuña vardı yaġup başına odlar lāle
- 35 Döndi vaşfuñla şu nev-ġaġ güzele eş‘ārum
 Kendüyi zīnet idüp başına şökar lāle
- 36 Şem‘-i luţfuñdan uyarmaġa çerāġını eger
 Böyle gül bezmini ҡılmazdı münevver lāle
- 37 Bāġ-ı luţfuñda şabā ile ҡatı yüz buldı
 Başına çıġduġı ġalkuñ budur ekşer lāle
- 38 Sille-i dest-i gam-ı miġnet ile bencileyin
 Yüzi ҡana boyanıġ ġālī mükedder lāle
- 39 Alduġınca başına gül gibi tāc-ı la‘līn
 Olduġınca bu çemen ġayline server lāle

- 40 aldurup leŖker-i ezhāra ‘alem gūlŖende
 ekdügince emen ilīmine ‘asker lāle
- 41 Dil-i a‘dāñā dem-ā-dem ura hañer sūsen
 Yaa dūŖmenlerūñūñ baŖına āzer lāle

7 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'iliin

- 1 Zeyn olup gevher-i jāleyle yine berg-i ḥazān
Şan kırān eyledi Pervīn ile māh-ı tībān
- 2 Berg-i eşcār ile şol deñlü leṭāfet virdi
Reh-güzār-ı çemen olsa yiridür kāhkeşān
- 3 Bağladı şāḥ-ı çemen қolına bir bāzū-bend
Eyledi bülbül-i gülzāra meger 'ıqd-ı lisān
- 4 Eyledi cünd-i şitā milket-i gülzāra hücüm
Görüp ol ḥāleti beñzinde gülün қalmadı қan
- 5 Baturup çerḥini dülāb-ı bahāruñ gerdün
Huşk-leb қaldı bugün sebze-i şāḥn-ı bostān
- 6 Seyl-i bārān-ı şitā gülşene aқın şaldı
Virdi yağmāya çemen mülkini itdi tālān
- 7 Bād taḥrīk ile şāḥ-ı çemen-i gülzāra
Neyi var ise nişār eyledi қaldı 'uryān
- 8 Dün gınāsı var iken mezra'a-i gülşende
Şimdi bir ḥabbeye қādir degül aşlā mürgān
- 9 Bād-ı şubḥ ile turup ḥamle қılır gülzāra
Her dıraḥt oldu gülistānda bugün şir-i jiyān

7 S3 49a-49b

* Başlık : Kaşide-i Ümîdî Berây-ı Mehemmed Çelebi

- 10 Zer-niřān neşterin aldı ele fařřād-ı çemen
Şāhid-i bāğa meger ‘arız olupdur yereķān
- 11 Tīr-i bārān olıcaķ ķavs-i felekden nāzil
Halka halka tenine geydi zırırh āb-ı revān
- 12 Sūsenüñ hançerini kıldı ser-ā-pā altun
Zerger-i faşl-ı hāzān açdı çemende dükkān
- 13 Aldurup cümleten ālāt-ı bahārın seyle
H^vāce ‘ařřār-ı çemen itdi bugün haylī ziyān
- 14 Mākiyān-ı dehir olmasa yiridür mağrūr
Ki niçe tāc-ı hūrūs oldı çemende ğaltān
- 15 Uydı üleşdi řitā çünkü bu deñlü göresiz
Şu koyar gülřenüñ ocağına āhir bārān
- 16 Cā-be-cā berg-i hāzān şemse-i zer-kārīdür
Çekdi bir tīĝ-i muřaffā çemene āb-ı revān
- 17 Şevķden indi semā‘ itdi nücūm-ı eflāk
Gird-bād ile dükel raķř ider evrāk-ı hāzān
- 18 Berg-i eřcār-ı çemen düşdi bugün haylī za’if
Cā-be-cā oldı ‘urūķı ten-i zerdinde ‘ayān
- 19 Reh-i gülzāra döşer berg-i hāzāndan dībā
Tā müşerref kıla ol zübde-i a’yān-ı zamān

- 20 Hâce-i dehr Mehemmed Çelebi kim anuñ
Lāl olur fażl-ı bedī'in göricek ehl-i beyān
- 21 Halka-i dergehıdür māh-ı nev-i burc-ı 'aṭā
Āsitānıdur anuñ evc-i sipihr-i ihsān
- 22 'Ālim-i 'ālem-i bālādur egerçi Bircıs
Olımaz evc-i fażiletde anuñla aqrān
- 23 Gördiler sözlerinüñ her biri dürr-i meknün
Didiler ṭab'-ı güher-rızine anuñ 'ummān
- 24 Ele pergār-şifat alsa 'aşā-yı āhen
Kılmaya dā'ire-i fażlını gerdün devrān
- 25 Şiddet-i bād-ı hazāndan ola ezhārı maşün
'Āb-ı luṭfin kıla ger şahn-ı çemende cereyān
- 26 Baḫr-i elṭāf-ı güher-bārına ḫad yoḫ gördi
Ser-fürü eyledi gavvāş-ı sipihr-i gerdān
- 27 Serverā zāt-ı şerifün gibi bir gevher-i pāk
Daḫı 'arz eylemedi 'āleme kān-ı imkān
- 28 Kerem ü luṭfuñ ile velvele şalduñ dehre
Ṭolıdur şit u şadāñ ile senün kevn ü mekān
- 29 Mihr ile māh iki keffe-i zer-kārıdür
Vezn için ḫāk-i rehün gökde qurıldı mızān
- 30 Görmiye çerḫ qarasını sevād-ı leylün
'Āleme pertev-i luṭfuñ ger ola nūr-efşān

- 31 Hākde berg-i hazān şanma ruḥuñ reşkenden
Götürüp atdı yire kendüyi mihr-i raḥşān
- 32 Böyle her kıatresi olur mıdı dürr-i meknūn
Hāme-i hāmuñ eger olmasa ebr-i nīsān
- 33 H^vāce-i bāğ virüp bir niçe bedre altun
Bāddan cevher-i hāk-i rehūñ aldı erzān
- 34 Dal olup şarşar-ı ālām ile şāḥ-ı kıaddüm
Teb-i miḥnetle hazān bergi gibi dil lerzān
- 35 Nāle vü āhumı taḥrīre ser-āğāz idicek
Hāme destümde olur ney gibi ol dem nālān
- 36 Egleyen va‘d-i kerīmūndür anı fi‘l-cümle
Yoḥsa eglenmeyüp eylerdi sefer sīnede cān
- 37 Demidür Ka‘be-i maḳşūda irem kıapuñdan
Niçe bir kıible-nümā gibi olam ser-gerdān
- 37 ‘Avn-i luḥfuñ bu Ümīdīye n’ola olsa zāḥīr
Ki odur şı‘r-i füsūn-sāz ile şimdi Selmān
- 38 Dest-gīr ol kıoma ayaḳda güzel başuñçün
Baḥt-ı bed eylesesün hāk ile anı yeksān

- 39 Döndügince bu cihān bāğına dūlāb-ı felek
Āb-ı bārān-ı şēhāb eyledügince feyezān
- 40 Tāze vü hurrem olup devḫa-i bāğ-ı 'ömrüñ
Ḥoş geçe sāye-i servüñde senüñ ḫalk-ı cihān

8 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Mevc urup yatur çemen mānend-i baħr-i bī-kerān
Pençe-i mercāna döndi şāhsār-ı ergavān
- 2 Nefh-i rūh itdi gelüp bāğa nesīm-i şubh-dem
Çālīb-ı fersüde-i gülzāra virdi tāze cān
- 3 Bād taħrīk ile her sūsen zebānın depredüp
Zikr-i Haq eyler lisān-ı hāl ile açup dehān
- 4 Yazdı jengār ile luṭf āyātını ğarrā çemen
Nergis-i gülzār yir yir hāl ile itdi nişān
- 5 Gerçi kalmışdı müşevveş dün sevād-ı hākde
Şimdi mefhūm-ı çemen çıkdı beyāza bī-gümān
- 6 Hānçer-i bürrānını şeb-nem şuvardı sūsenün
Kılmağ için bülbül-i şüridenün kanın revān
- 7 Ditreyüp üstine düşse n'ola ezhār-ı çemen
Bir içim şudur leṭāfetde bugün āb-ı revān
- 8 Ğonçe peykānını per-tāb itmege bülbüllere
Her nihāl-i gül nesīm-i şubh ile oldı kemān
- 9 Sāyesinde 'ayş u 'işret kılmağa ğilmān-ı bāğ
Her dıraht ezhār ile kurdı muraşşa' sāyebān

8 S3 49b-50b

* Başlık : Kaşide-i Merhūm Ümīdī Berāy-ı Merhūm Hıvāce-zāde Efendi

- 10 Mevc urur deryā-yı aḥḍardur şanasın sebzezār
Beyza-i mürġ-ı çemen lü'lü şadef her āşiyān
- 11 Geldi bir dīnār ile bāzār idüp Hindū-yı çerḥ
Aldı dürr-i jāleyi gülşende yine rāyegān
- 12 Nev-'arūs-ı nergisüñ çeşmin mükeḥḥal kıılmaġa
Ġonçe-i zanbaġ tutar destinde sīmīn sürmedān
- 13 Düşdi rüy-ı ḥāke yir yir berg-i ezhār-ı dıraḥt
Şan kıyāmetdür dökildi yire necm-i āsumān
- 14 Ġonçe ceybinden nişār idüp nuḳūd-ı jāleyi
Şāhid-i gül bāġda dīnārın itdi der-miyān
- 15 Ķan tutup şāḥ-ı nihāl-i ergavānı bāġda
Geldi faşşād-ı bahār aḳıtdı bir kaç ḳatre ḳan
- 16 Ķuş dilin söyler çemen şāḥnında eḥfāl-i tuyūr
Manṭıḳu't-Ṭayr öğrenür gülşende mürġ-ı büstān
- 17 Yazmaġa bu vaşf-ı rengīni devāt-ı ġonçeden
Eyledi evrāḳımı gülşende güller zer-feşān
- 18 Efḍal-i devr-i zamān u eşref-i ḥalḳ-ı cihān
Zübde-i erkān-ı 'unşur ḥāşıl-ı kevn ü mekān
- 19 Ḥ'āce-zāde fāzıl-ı devrān ḥuceste-rüy kim
Aġzın açsa lāl olur yanında her bir nükte-dān

- 20 Tütüyâ-yı reh-güzârı nûr-ı çeşm-i âfitâb
Hâk-i pâyı zîver-i iklîl-i fark-ı farkadân
- 21 Zannum oldur küngür-i hulq-ı celâl-i qadrine
Kim yakîn olmaya her bir tâ'ir-i vehm ü gümân
- 22 Ya'nî deryâ-yı seḫâ engüştî emvâc-ı 'atâ
Dest-i gevher-baḫşî olursa n'ola gevher-feşân
- 23 Hüsni luḫf ile nazâr kılmasa açılmaz kitâb
Ele almasa yazılmaz hâme-i müşgîn beyân
- 24 Serverâ ism-i şerîfüñle müşerref olmasa
Şâhid-i ma'nâ ola çeşm-i başîretde nihân
- 25 Barmağ ile hâme-i nâmuñ işâret eylese
Eyleyüp taḫkîk-i ma'nâ her elif ola zebân
- 26 Mîl-i hâmeyle midâduñdan senüñ dest-i kazâ
Çekdi çeşm-i şâhid-i ma'nâya kuḫl-ı İsfahân
- 27 Sâ'il-i bezm-i seḫân olmağ ile pîr-i felek
Mîhr ü mehden destine girdi bir iki qurş-ı nân
- 28 Bezm-i 'ayşuñda senüñ bir âsumânî süfredür
Kim anuñ sırma dikilmiş pîşgiri keh-keşân
- 29 Ger nem-i bârân-ı luḫfuñla bula neşv ü nemâ
Nev-bahâra ırmeye tâ ḫaşre dek faşl-ı ḫazân
- 30 Dâ'im olmazdı efâzıldan qapuñda izdiḫâm
Melce-i erbâb-ı ḫâcât olmasa ol âsitân

- 31 Toptolu bŷy-ı ‘abır ile meřāmm-ı kā’ināt
 Ĥāk-i pāyũnden meger oldu řabā ‘anber-feřān
- 32 Tĩg-i nazm ile me‘ānĩ mŷlkini fetĥ eyledŷm
 Ser-fŷrũ itdi gelŷp baña bugŷn gerden-keřān
- 33 Nāvek-i kilk-i bedĩ‘ŷm destŷme alduķça ben
 Reşkden ķaddin kemān itse n’ola ehl-i beyān
- 34 Tır-i ĥāmeyle me‘ānĩ deřtŷnũn řayyādıyam
 Ĥudretŷm destindedŷr şimdi benŷm her bir yabān
- 35 Feyz-i luřfuñ kām-baĥř iken bu cŷmle ‘āleme
 Nā-murād itme Ūmidĩ bendeñ olsun kām-rān
- 36 Yılduzı dŷřkŷn ziyāde řāli‘i idbārda
 Ğerd-i ĥam hergiz gŷz aĥdurmaz felek virmez emān
- 37 Āsitānuñ var iken eflāke baş egmez varup
 Minnet-i dŷnānı itmez kendŷye bār-ı girān
- 38 Cilveler ķıldıķça bād-ı řubĥ ile řāĥ-ı ĥemen
 Zīnet olduķça řukŷfeyle bu naĥl-i gŷlsitān
- 39 Ĥurrem ŷ ĥandān olup dā’im bahār-ı devletŷn
 Reřkden olsun ‘adŷnuñ ĥihresi berg-i ĥazān

9 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Devr itdi çenber-i felegi mäh-ı nev tamām
Güyā tolandı halka-i bezm-i şafâyı cām
- 2 Çevgân-ı sîmin urdı kamer tûpına hilâl
Bu 'arşa-i felekde bugün tâ ki ala kām
- 3 Evrâk-ı 'ide hall ile med çekdi arada
Şimden gerü dürülse n'ola defter-i şıyām
- 4 Çizmekde nişf-ı dâ'iresin gurre-i mehüñ
Üstâd-ı rûzigâr tamām itdi ihtimām
- 5 Atdı kenâra zevrak-ı mäh-ı nevi bu şeb
Beñzer temevvüc itdi bu deryâ-yı nîlfâm
- 6 Yâ şeb-külâhı güşesidür oldı âşikâr
Behrâm-ı çerh eyleyicek nâz ile kıyâm
- 7 Aldı zamâne destine zer tâziyânesin
Urup ser-i semend-i sipihre gümüş licām
- 8 Yine şoқındı farkına bir dâne hûb tel
Beñzer ki bâz-ı çerh şikâr aldı vaқt-i şâm
- 9 Miftâh-ı zerrîn alup ele hâzin-i felek
Қudret hazînesinden ider halkı iğtinām

9 S3 50b-51a

* Қаşıде-и Мерһум Ümidî Berây-ı Merһум Қадî-zâde Efendi

8 farkına : kırқına (?)

- 10 Yarıldı saḳf-ı ḳubbe-i çerḥ-i kühen bu şeb
Tābende oldu nūr-ı hüdā ḳalması ḳalām
- 11 Günden şarardı bām-ı sipihr üzre bir giyāh
Āb-ı seḥāb-ı feyze cihān teşnedür tamām
- 12 Beñzer görindi ḥalḳa-i fitrākidür yine
Şayyād-ı çerḥ şayd şikār itmede müdām
- 13 Yāḥud felekde zer kemerin bend ider hilāl
Yā ḥ^vāce ḥidmetinde bula ḳadr ü iḥtirām
- 14 Ya ‘nī ki Ḳāḍī-zāde Efendi cenābına
Olmaḳ diler hilāl-i felek kemterīn ḡulām
- 15 Bāb-ı serāyı ḥalḳasıdur çenber-i felek
Ferş-i revāḳ-ı rif‘atine mihr ü meh ruḥām
- 16 Bālā-nişīn-i meclis-i aşḥāb-ı zevḳ ü şevḳ
Mīr-i kelām-ı bezm-i suḥandān ḥuceste-nām
- 17 Naḳş-ı sevād-ı ḥaṭṭı durur nüshā-i emel
Levḥ-i beyāz-ı ‘ārızıdur levḥa-i merām
- 18 Dürr-i ‘ulūma rişte-i bārīk-i ‘aḳl ile
Oldur viren kemāliyile ḥüsn-i intizām
- 19 Bezminde görse mīr-i şadr (?) şüret-i celāl
Ḥayretten anda ḳalmaya ḥiç ḳudret-i kelām

- 20 Māh-1 münir hāleden iḥrāmını geyüp
Gösterdi ṭavf-1 Ka'be-i kūyına sa'y-1 tām
- 21 Ḥalḥāl-1 zerdür anuñ ayağında māh-1 nev
Saḳf-1 serāy-1 rif'atine çerḥ gök ḥamām
- 22 Şol kim ḥarīm-i kūyına sa'y eylemez anuñ
N'ola olursa aña ṭavāf-1 Ḥarem ḥarām
- 23 Gelse yiridür eşiğine cerre āsumān
Eyler hemişe çünkü gedāya kerem kirām
- 24 Cūy-1 sehāsı ile bulur teşneler saḳā
Ḥon-1 'aṭāsı ile olur muḡtenem enām
- 25 Yūsuf-mişāl ḳala mı hıç çāh-1 ḡuşşada
Her kim ki luṭfi riştesine ḳıldı i'tişām
- 26 N'ola murāduñ üstine seyr itse ḥink-i çerḥ
Şāhā şunuldu çünkü yed-i ḳadrüñe zimām
- 27 Bīdār olursa çeşm[i] satāruñ 'aceb midür
Çünkim virildi saña bugün ḳadr ü iḥtirām
- 28 Cām-1 cihān-nümā durur ol ṭab'-1 şāf u pāk
Bulur nuḳūş cümle cihān anda irtisām
- 29 Gūş eylemezse kimse kelām-1 belīḡini
Kilk-i bedī'üñ urur anuñ cānına siḥām

- 30 Ger reşha-i zülâl-i dehānuñdan irse feyz
 Āb-ı hayāt yağdura tā haşre dek ğamām
- 31 Geldi cenāb-ı ‘izzet ü rif‘at-me’ābuña
 Almağ diler Ümīdī feleklerden intiķām
- 32 ‘Ayn-ı ‘ināyetüñi mu‘īn ü zahīr kııl
 Luţf u kerem zamānı durur hāşıl-ı kelām
- 33 Bükdi bilini bār-ı ğam-ı ta‘n-ı düşmenān
 Kıaddini anuñ eyledi cevri-i li‘ām lām
- 34 Ey dil şikāyeti kıo gel ihlāş-ı hāş ile
 Eyle du‘ā-yı devletine ihtimām-ı tām
- 35 Gūş-ı sürüş-ı çerhe du‘ā gevherini aş
 Kıılsun fezā-yı Sidrede biñ nāz ile hırām
- 36 Alup eline halka-i zerrīn-kemendini
 Hīnk-i sipihr-i ser-keşi māh eyledükçe rām
- 37 Kıadd-i ‘adūñı bār-ı melāl eylesün hilāl
 Sen ol hemīşe ğün gibi rif‘atde müstedām

10 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Ğāret idüp yine gülzārı sipāh-ı Behmen
Havf u haşyetle yirinde kırıyu kaldı çemen
- 2 Şahn-ı gülşende gelüp yine zücāc-ı yaḥdan
Kendüye şırça serāy eyledi şāh-ı Behmen
- 3 Görinen bāl u peri üzre degül berf-i şitā
Şöyle pīr oldu ki ağardı bugün zāğ u zağan
- 4 Bād taḥrīk idicek şāḥ-ı gül-i gülzārı
Didiler kim şalınur nāz ile sīmīn-beden
- 5 Eline aldı kemān-mühre-i māh-ı nevi çerḥ
Oldı mürgān-ı çemenzāra yine seng-efgen
- 6 Şarşar-ı bād ile güyā ki kıyāmet kopdı
Dökilür turma yire kevkeb-i gerdün-ı kühen
- 7 Döndi berf içre yine çüb-ı nebāta ḥas u ḥār
Açdı güyā ki dükānını seherden gülşen
- 8 Başladı düşmege riş-i çemen-i bāğa beyāz
Dehr elinden şu kadar çekdi bugün derd ü miḥen

10 İ 17a-17b

* Kaşide-i Şitā'ıyye-i Ümidī Berāy-ı Kāḍī-zāde Efendi

3 berf-i : berf ü

4 ile : ile bir

- 9 Şavlet-i berd-i şitâdan kevkeb-i rüy-ı felek
Muttaşıl Zühre durup çeng çalar sermâdan
- 10 Zîbağ-ı âb-ı muşaffâyı n'ola eylese 'ıkd
Kîmyâ 'ilmine mâlik geçinür bād-ı çemen
- 11 Var ise 'âlem-i bālāya hâzân irmişdür
Muttaşıl şahın-ı gülistāna düşer berg-i semen
- 12 Oldı her şāh-ı çemen berf ile şem'-i kâfūr
Eyleye tâ şeb-i deycūr-ı şitâyı rüşen
- 13 Ayağı toprağına bir şeh-i 'ālî-ğadrüñ
H'âce-i dehr nişār itdi ya hōd dürr-i 'Aden
- 14 Mîr-i hayl-i 'ulemā şadr-nişîn-i fuzelā
Şāhib-i mesned-i iclāl u şeh-i mülk-i sühan
- 15 Hâkim-i şer' u sünen hâzret-i Qāđî-zāde
H'âce-i dîn ü düvel zübde-i erbāb-ı fağan
- 16 İremez küngüre-i rif'atine mürğ-ı hayāl
Uçamaz evc-i celāline anuñ tã'ir-i zan

9 Bu beytin vezni bozuktur.

12. ve 13. beyitler metinde;

Oldı her şāh-ı çemen berf ile şem'-i kâfūr
H'âce-i dehr nişār itdi ya hōd dürr-i 'Aden

Ayağı toprağına bir şeh-i 'ālî-ğadrüñ
Eyleye tâ şeb-i deycūr-ı şitâyı rüşen

şekindedir. Anlama dikkat edilirse müstensihin mısra'ların yerlerini karıştırdığı görülmektedir. Bu sebeple 12. ve 13. beyitlerin 2. mısra'ların yerleri değiştirilmiştir.

14 şadr-nişîn-i fuzelā : şadr-nişîn-i 'ulemā-i fuzelā

- 17 Der-i dīvārına gül-mīh nücūm-ı eflāk
Meh-i nev aşrına zer alka-i bāb [u] revzen
- 18 Cūy-ı elāf-ı seāsına felek nīlūfer
Bāg-ı adrinde anu hūe-i Pervīn peren
- 19 İrmeye dā'ire-i ırmen-i cūdına anu
Devr iderse nie yıl tevsen-i gerdūn-ı kūhen
- 20 Cūd-ı zātından irür nefa-i mūk-i Tātār
N'ola dirlerse aa nāfe-i āhū-yı Huten
- 21 Jālelerdür ki olur sūnbül-i terden nāzil
atreler kim dökilür kilik-i gūher-bārından
- 22 Dikmege il'at-i vālāsını ayyā-ı felek
'İsī-i ārem-i ārüm utar elde sūzen
- 23 İrmege menzil-i masūdına erbāb erbāb
Gösterür rāh
- 24 Hātem-i dest-i gūher-rīzine yüz sürmek için
Eylese la'lı Bedaān yiridür terk-i vaan
- 25 Ey nesīm-i nefes[i] nāfe-i āhū-yı Huten
V'ey arīm-i aremi ıble-i erbāb-ı zemen
- 26 Dīde-i re'yūne ekāl-i me'ānī rūen
āhid-i ab'ua aā ki musaar her fen

17 Der-i dīvārına : Der ü dīvāne

23 İkinci mısra'ın bir kısmı yazılmamıştır.

- 27 Çeşmine inmez idi mäh-ı sipihrüñ ara Şu
Sürme-i ħāk-i derüñ dīdesin itse rüşen
- 28 Sīm bir āb-ı muşaffā yed-i cūduñ maķsem
Luť bir gevher-i pākīze vücūduñ maķzen

28 Bu beyitin sonundaki rabıta ile diğer sayfada takip eden Şiir birbirini tutmamaktadır. İ nüshasının bazı sayfalarının kopuk olması sebebiyle kaside eksiktir.

11

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Altun adın baķır eyler ħazer itsün zinhār
Böyle dā'im taķılup illere n'eyler ħātem
- 2 Ħāşe li'llāh ki senüñ emrüñe ser-keşlik ide
Mümdur ħidmete ey Āşaf-ı şaf-der ħātem
- 3 Cüy-ı elġāf-ı kerem dest-i sa'ādet-baġşuñ
Anda bitmiş gül ü nılüfere beñzer ħātem
- 4 Ne kerāmet var ola gül-bün-i engüştüñde
Ki virür şayf u şitāda gül-i aġmer ħātem
- 5 Devletüñ pāyına olmasa rikāb-ı zerrīn
Ķadr ü kıymet bu ħadar bulmaz idi zer ħātem
- 6 Ķulzüñ-i baġr-i seġādur kef-i gevher-rīzüñ
Mevc urduķça çıkarur dür ü gevher ħātem
- 7 Devletüñ bezmine bir ġonçe-dehen sākīdür
Yaraşur destine alsa tolu sāġar ħātem
- 8 Bezm-i luţfuñda virür 'āleme sükker-bādām
İçürür tās ile a'dāya zehirler ħātem

11 İ 25a-25b

Bu nüshanın bazı sayfaları kopmuş olduğundan kasidenin nesip bölümüne ait kısmı eksiktir. Birinci beyit sadece Hasan Çelebi tezkiresinde yer almakta olup beyitin nesip kısmına ait olduğunu düşündüğümüz için bu kısma dahil edilmiştir.

8 Bezm-i : Bezmüñde

- 9 Şeb-i kadründe olup şem‘-i çerāğ-ı devlet
Geçinür meş‘ale-i māh ile hem-ser hâtem
- 10 Burc-ı rif‘atde ya bir mihr-i hidāyetdür kim
Kıldı rüşen bugün āfākı ser-ā-ser hâtem
- 11 Dest-būsuñla bugün işini altun itdi
Devletünde n’ola olursa tüvānger hâtem
- 12 Eline kande girerdi bu kadar la‘l ü güher
Bāb-ı luţfuñda eger eylemese cer hâtem
- 13 Sā‘id-i ‘izzet ü iqbāle sivār-ı zerrīn
Devletüñ gūşına mengūş-ı mücevher hâtem
- 14 Bu gözi kanlu dil-āver geçinür ‘ahdüñde
Gösterürse n’ola haşma ser-i şeş-per hâtem
- 15 Bezm-i kadründe yine māyeye (?) eyler beñzer
Ki kemiş farkına bir tās ile ahker hâtem
- 16 Gösterür şekl-i devāt u kalem engüştüñde
Raşam-ı midhatüñi kılmağa defter hâtem
- 17 Nazar itdükçe ‘adū genc-i kef-i zībāña
Görinür aña iki başlu bir ejder hâtem
- 18 Çeşm-i mirriñhe göz açdurmaya dest-i qahruñ
Bir işāret ki kıla kaşıyla ger hâtem

- 19 Serverā ağız açup bezm-i şafā-baḥşuñda
Demidür bu ğazeli kılsa mükerrer ḥātem
- 20 Nūş idüp yād-ı lebüñle mey-i aḥmer ḥātem
Kızarur çihresi mānend-i gül-i ter ḥātem
- 21 Dehen-i teng-i güher-bāruña öykünmez idi
Añlayup dā'iresin bilse eger her ḥātem
- 22 Geldügince dile peykān-ı ḥadeng-i ğamzeñ
Zaḥm-ı sīnem taḥar engüştine ḥoşter ḥātem
- 23 Yāruñ öpdükçe elin görmesün aġyār diyü
Halka nāzüklik ile la'lini dişler ḥātem
- 24 Düstum aġzına mühr urmasa ger dest-i każā
Dehenüñ rāzımı söylerdi muḥarrer ḥātem
- 25 Niçe kez aġzına dil şoġdı ser-i engüştüñ
Sırr-ı la'lüñ dimek olmadı müyesser ḥātem
- 26 Bilini bükmiş iki bār-ı belā-yı hicrān
Dāġ-ı 'aşkuñ idinür başına ser-ber ḥātem
- 27 Gösterürdüm leb-i yāḫūtuña öykünmegi ben
Elüme girse ger ey yār-ı semen-ber ḥātem
- 28 Zerger-i taḥ'-ı Ümīdī işigüñ cānibine
'Arz ider mihr-i cihān-tāba ber-ā-ber ḥātem

- 29 Zīver-i medhūñ ile kendüyi idüp tezyīn
 Țađdı engüştine her beyt-i mücevher hātem
- 30 Medhūñi Țab‘-ı füsün-sāz ile ta‘līm itsem
 Bī-zebān nuȚka gelüp ağız açā her hātem
- 31 Añlasa kıymetini bu güher-i nā-yābuñ
 Eline almaz idi bir dağı zerger hātem
- 32 Țađduđınca biline hançer-i zerrīni hilāl
 Alduğınca eline husrev-i hāver hātem
- 33 Eyleyüp şadr-ı vezāretde sa‘ādetle qarār
 Vire engüşt-i yed-i Țadrūñe zīver hātem

12 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Bālā ḳadüñe beñzemese ey nigār serv
Bāğ-ı cihānda bulmaz idi iştiḥār serv
- 2 Gülşende ḥaṭṭuñ ile olur revnaḳı gülüñ
Bustānda ḳaddüñ ile bulur i'tibār serv
- 3 Sen boyı servi gülşene bir gün gelür diyü
Şaf şaf olup yol üzre çeker intizār serv
- 4 Ḳadd-i nihālünü görelı bende olmasa
İtmezdi bāğ gūşesini ihtiyār serv
- 5 Sen saçı Leylinüñ düşeliden hevāsına
Mecnūnveş oldu 'aşḳuñ ile bī-ḳarār serv
- 6 Gülşen içinde şive-i reftāruñı görüp
Ḥayretde ḳalmış idi niçe rūzigār serv
- 7 Şāḥ üzre şañma kim görinen āşiyānedür
Cāmı elinde itmege def'-i ḥumār serv
- 8 Zülfüñ hevāsı olmasa başında derd ile
Olmaz idi miyān gibi böyle nizār serv

12 İ 8b-9a

* Başlık : Ḳaşıde-i Serv-i Ümīdī

2 Bustānda : Būstānda

8 miyān : miyānuñ

- 9 Çaddüñe bende olalı mağrūr olup ider
Eşcār ile oturmağa gülşende ‘ār serv
- 10 Çaddi egerçi kāmētüñe beñzer ey şanem
Olmaz velīk sencileyin şivekār serv
- 11 Gülşende şanma nāle iden ‘andelībdür
Ağlar belā-yı hicrūñ ile zār zār serv
- 12 Bāğ içr[e] gördügince senüñ naḥl-i kāmētüñ
Tekrār ider bu maṭla‘ı bī-iḥtiyār serv
- 13 Beñzerdi ola çaddüñe ey gül-‘izār serv
Reftāruña bulaydı eger iktidār serv
- 14 Zülfüñle ‘arīzuñ görelı sen şanavberüñ
Düşdi hevā-yı ‘aşkuña leyl ü nehār serv
- 15 Rāh-ı maḥabbetüñde eger toğru olmasa
Gülşende böyle turmaz idi ber-çarār serv
- 16 Çaddüñe ‘aşık olalı bī-aql u hūş olup
Çaldı ‘amelden eylemege kār u bār serv
- 17 Ḥaddüñ ğamı benefşeyi sökdürdi bāğda
Çaddüñ hevāsı ile olur ser-güzār serv
- 18 Seyr eyledükçe ruḥlaruñı gül ḥacel olur
Her gördügince çaddüñ olur şermsār serv

- 19 Mürğ aşiyānı şanma başında olup durur
Bir şāha h̄idmet itmek ile tācdār serv
- 20 İy şeh-suvār bāğa varup ‘işret eyle kim
Çarşuñda t̄urmağ ile ider iftiḥār serv
- 21 H̄ulḩuñ nesīmi esdügince ‘ale’ d-devām
Bu gülşen içre her dem[de] olur bahār serv
- 22 ‘Adlüñ hevāsı ile cihān bāğı mu‘tedil
Eymen olursa dest-i ḩazāndan ne var serv
- 23 Bu gülşen itdi midḩatüñi bu Ümīdī kim
Her gūşesinde var anuñ ey şehriyār serv
- 24 Bir demde lāleveş ḩoma elden piyāleyi
Kim geldi dehr gülşenine şad-hezār serv
- 25 Günden güne ziyāde ola naḩl-i ḩāmetüñ
Bāğ-ı cihānda nite k’ola pāydār serv

21 Bu beyitin vezni bozuktur ; her dem[de] olur : olur her dem

[GAZELLER]

ḤARFÜ'L-ELİF

1*

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Ḳāmetüñ gibi ıanı nahı-i dil-ārā cānā
Leblerüñ gibi ya bir ağıza gelmiş ḥurmā
- 2 Ḳatre-i eşk-i teridür görinen şanma ḥabāb
Acıyup gözlerimüñ yaşına ağlar deryā
- 3 Gice mey-ḥānede mestāne toğındum ḥaylī
Münkesir oldu birez ḥātır-ı cām-ı şahbā
- 4 Ḥayli dil-teng idi yād-ı leb-i la'lüñle senüñ
Ġonçe-i bāđı gelüp açdı birez bād-ı şabā
- 5 Tīguñ ile ıafese döndi dil-i şad-ıāküm
Ṭüñdür anda ḥayāl-i ḥaı-ı sebzüñ gūyā
- 6 Şimdi dīvānum ile Ḥusrev-i mülk-i nazmam
Defter-i şi'ri Ümīdī n'ola dürse şu'arā

1 K 1b , İ 3b , S1 136a-136b

* Başlık : Ġazeliyyāt-ı Ümīdī İ

S1'de sadece 1 ve 5. beyitler var.

1 ya : yā S1 ; ḥurmā : ḥelvā İ

3 oldu birez : olsa n'ola İ

4 yād-ı leb-i la'lüñle senüñ : ḥasret-i la'lüñle bugün İ

5 dil-i : ten-i İ

2*

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Leb-i la'lüñ şarābdur gūyā
Dür-i dendān ḥabābdur gūyā
- 2 Berḳdür lem'a-i dil-i pür-süz
Dūd-ı āhum seḥābdur gūyā
- 3 Dil-i zerdüm nuḳūş-ı ḥaṭṭuñla
Bir müzehheb kitābdur gūyā
- 4 'Aks-i āb-ı 'izāruñ ile gözüm
İki şīşe gül-ābdur gūyā
- 5 Nāfe-i çin-i zülf-i yāra o ḥāl
Dāne-i müşk-i nābdur gūyā
- 6 Sāhil-i baḥr-i eşke her müje ḥār
Çeşmüm iki ḥabābdur gūyā
- 7 Āsumāndur Ümīdī kūy-ı nigār
Berḳ-i āhum şihābdur gūyā

2 K 1b , Ç 4b , A1 4a , S1 135b , A3 34b

* Başlık : Ümīdī A3

S1'de sadece 2, 4 ve 7. beyitler var.

1 la'lüñ : dil-ber A3

2 Berḳdür : Bu kadar A1

3 Bu beyit A3'te 4. sıradadır ; Dil-i : rüy-ı A3 ; Bir müzehheb kitābdur gūyā : İki şīşe gül-ābdur gūyā A3

4 gözüm : gönül A3 ; İki şīşe gül-ābdur gūyā : Bir müzehheb kitābdur gūyā A3

5 Bu beyit K'da ve A3'te yoktur.

6 Bu beyit K'da ve A3'te yoktur.

3 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Zülf-i pür-çînüñde hāl-i 'anberīnüñ dil-berā
Bir megesdür düşdi dām-ı 'ankebūta gūyiyā
- 2 Mācerā-yı dīdemi ağladuğumçün dil-bere
Eşk-i çeşmüm egnüme geydürdi bir gülgün kabā
- 3 Dīde kaşrını hārāb itse n'ola āb-ı sirişk
Hāne kim bünyādı āb üzre ola olmaz beķā
- 4 Yüz bula mı gönçenüñ başına çıkmışdı şabā
Yire çaldı jāle etfālin gelüp bād-ı şabā
- 5 Yād-ı la'lüñle bu gamgīn hātırum bulur şafā
Kim şarāb-ı nāb ey gül-çihre olur gam-zidā
- 6 Ey Ümīdī hāk olursam rāh-ı kūy-ı yārda
Çeşmine ehl-i cinān ide gubārum tūtiyā

3 K 1b , A1 3b-4a , İ 3b , S1 136b , A3 62a

* Başlık : Ümīdī A3

S1'de sadece 2. beyit var.

2 ağladuğumçün : ağladuğün İ ; dil-bere : dil-berā A3 ; gülgün : rengīn A1

3 kaşrını : mışrını A1 ; bünyādı : bünyād-ı İ

4 Bu beyit sadece A1'de var.

5 Bu beyit A1'de olmayıp İ'de ve K'da dördüncü sırada yer almaktadır ; Kim şarāb-ı nāb : Çün şarāb A3

6 Çeşmine ehl-i cinān : Gözlerine hūrīler A1

4 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Ka 'beden yüz çevirüp ey şanem-i hür-liķā
İşigüñ cānibine döndi bugün kıble-nümā
- 2 Ruḥı şeftālūsını öpmege virmez ol şūḥ
Büstān-ı ser-i kūyında biñ olsa ayva
- 3 Naḥl-i bālāsını seyr ideli ol Sidre-ķadüñ
Ĝāyet alçaķ görünür oldu nihāl-i Ṭübā
- 4 Leb-i cānāna ṭolanur diyü bezm-i meyde
Cām-ı şahbāyı bugün ortaya aldı zurefā
- 5 Yitürüp bāde-i 'aşķıyla Ümīdī 'aķlın
Mest olup düşdi bugün ḥalk-ı cihāna rüsvā

4 K 2a , Ç 4a-4b , İ 3b , A1 3b , S1 139a , S3 294b

* Başlık : Ĝazeliyyāt-ı Ümīdī A1

S1'de sadece 1 ve 4. beyitler var.

3 Sidre : naḥl S3 ; nihāl-i : gözüme A1, Ç, S3

4 ṭolanur : ṭolaşur S3 ; aldı : almış S3

5 'aķlın : 'aķlı S3

5 *

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 İçüp dil cūşa geldi cur'a-i la'lüñ şarābāsā
Çekince cām-ı 'aşquñ kelle-germ oldu ħabābāsā
- 2 Nigārā bir kılına almadı zülf-i siyehkāruñ
Yolında dökilüp saçıldı gözyaşı gül-ābāsā
- 3 Gözüm yaşın ser-i kūyında ırmağ itsem ol āfet
'Aceb mi sū-be-sū eşk-i revānum aqsa ābāsā
- 4 Varup agyār ile mey şoĥbetin eyler müdām ol şūĥ
N'ola ser-geşte olsam bezm-i fürqatde kebābāsā
- 5 Ayağın öpmege ol şeh-suvāruñ rāh-ı kūyında
Ümidī kıamet-i zerdin dü-tā kıalmış rikābāsā

5 K 2a , S3 292a

* Başlık : Ümidī S3

1 'aşquñ : la'lüñ S3

3 itsem : ister S3

4 eyler : idüp S3 ; N'ola ser-geşte olsam : Beni ser-geşte eyler S3

6 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Sīnede peykān-ı tīrūñ gönçe-i güldür baña
Cā-be-cā ıurrañ nişānı şāh-ı sünbüldür baña
- 2 Bezm-i ğamda nūş idüp her laħza bī-hūş olmağa
La'l-i rengīnūñ ğayāli sākīyā müldür baña
- 3 Başum üzre gül gibi her dāğ-ı ğūnīnüm ki var
Bu sifāl-i serde bir ra'nā kıaranfüldür baña
- 4 Gülşen-i bezme şurāhī ğönçe güller cām-ı mey
Nağme-i feryād-ı ney elğān-ı bülbüldür baña
- 5 Ey Ümīdī bend-i hicrāna giriftār oldu dil
Dā'im ol bendi ğeçen bu zülf ü kāküldür baña

6 A1 3b , Ç 4a , S3 295a

* Başlık : Ğazeliyyāt-ı Ümīdī Ğarfü'l-Elif Ç , Ğazel-i Ümīdī S3

5 bend-i : bezm-i S3

7 *

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Bugün sākī-i bezmüñ bende-i fermānıyuz cānā
Bir iki cām-ı meyle ālemüñ sulṭānıyuz cānā
- 2 Seri ṭüp eyleyüp çevgān-ı zülf-i 'anberāsāña
Bugün kūy-ı belānuñ biz de ser-gerdānıyuz cānā
- 3 N'ola bend-i ser-i zülfüñde her şeb nāleler kılsam
O bāguñ biz daḡı bir bülbül-i nālānıyuz cānā
- 4 Geçüp bezm-i cihānuñ bāde-i zevḡ u şafāsından
Bugün esrār-ı ḡaṭṭ-ı sebzüñüñ ḡayrānıyuz cānā
- 5 Ümīdī gibi rāh-ı derd-i 'aşḡuñda geçüp serden
Ser-i kūy-ı fenānuñ bī-ser ü sāmānıyuz cānā

7 A1 65b , Ü1 4b-5a

* Başlık : Ümīdī Bākīye Nazīredür A1

1 Bugün : Yine Ü1 ; Bir iki cām-ı meyle ālemüñ sulṭānıyuz : Maḡabbet mülkinüñ sulṭān-ı 'ālī-şānıyuz

A1

2 Seri ṭüp : Serüm A1

5 'aşḡuñda : 'aşḡda Ü1

ḤARFÜ'L-BĀ' *

8

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Māh dirlerse melā'ik saña ger itme 'aceb
Āfitābum kişiye gökden iner çünkü lağab
- 2 Tatlu kıll ağzumu dirsem şeker-i la'lüñle
Ağzumuñ dadını ol dem virür ol şirîn-leb
- 3 Nice olmaya anuñ cān ile dil hayrānı
Lebi dil-ber lebidür hāl-i ruḥı müşkīn ḥab
- 4 Virme yüz ḥaṭṭuña zülfüñ gibi gel başuñ için
Rūmı ayaqlamasun pādişehüm ceş-i 'Arab
- 5 Tağlar deñlü Ümīdī gama tāḳat getirür
Taşdan mı yüregi bilmez in anuñ yā Rab

8 K 2a-2b , Ç 4b-5a , İ 4a , A1 4b , S1 137b , S3 294b

* Başlık : Ḥarfü'l-Bā' Ç

S1'de sadece 1, 2 ve 3. beyitler var.

2 kıll : -S3 ; dirsem : virsem S3 ; Ağzumuñ : Ağzınuñ A1, S3 ; şeker-i : sükker-i S1

3 müşkīn : miskīn K ; Lebi : Leb-i İ

5 deñlü : deñli Ç ; Tağlar : Dağlar A1

9 *

fe'ilatün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Zülf-i pür-çîni sünbül-i pür-tâb
Rûy-ı rengîni lâle-i sîr-âb
- 2 Sünbül-i zülf-i yâra irmeğiçün
Dökilür saçılur müdâm gül-âb
- 3 Hâm-ı ebrû-yı yâr ehl-i dile
Zâhidâ saña güşe-i mihrâb
- 4 Hâl-i Hindûña kıldılar teşbîh
Şevkden raqşa girse n'ola zübâb
- 5 Demidür âsitân-ı meykedeye
Düşegör ey Ümîdî mest ü harâb

9 K 2a , Ç 5a , İ 4a , A1 4a , S1 135a , A3 33b , S3 294b

* Başlık : Ümîdî A3

S1'de sadece 3. beyit var.

1 pür-tâb : sîr-âb A3 ; sîr-âb : pür-tâb A3

2 Dökilür : Dökülüp Ç, A1

3 Hâm-ı : Cem-i İ ; dile : derde İ

4 zübâb : rebâb K, A3, habâb İ

10

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Gözine hāk-i pāy-ı nūr-baḥşuñ kuḥl ider kevkeb
'Aceb mi görse ey meh-rū ḳarañu giceler kevkeb
- 2 Gice bir tiğ içürdi dest-i āhum miğfer-i çerḫe
Şaçıldı her yaña odlar degüldür ay ḳamer kevkeb
- 3 Seḫergeh mīl çekse çeşmine n'ola şeh-i ḫāver
Gice ḫāl-i 'izār-ı yāra ṭurmaz göz ḳıpar kevkeb
- 4 'Uṭārid levḫa-i māh üzre yazdı misk ile nüṣḫa
Meger göz degmiş eylerken aña nā-geh naḫar kevkeb
- 5 Ümīdī ḫidmet-i hāk-i der-i dildāra 'azm itmiş
Ṭaḫınmış gūşına dün gice bir 'ālī-güher kevkeb

10 K 2b , İ 4a , S1 137a , S3 292b

S1'de sadece 1, 2 ve 3. beyitler var.

3 n'ola şeh-i : ṭañ mı şeb-i İ

4 levḫa-i : gerçi S3 ; kevkeb : -S3

5 itmiş : idüp K

11

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Qāmetüñdür nihāl-i nāz u firīb
Zeķanuñ anda bir bih-i āsīb
- 2 Nabzını ĥaste-i ġam-ı ‘aşķuñ
El ucıyla tıtar müdām o řabīb
- 3 Düstüm bāġ-ı ĥüsn içinde bugün
Zeķanuñ gibi ķopmadı bir sīb
- 4 Göricek ‘āşık-ı ĥarīdārın
Geydi zer cāmesini egnine řīb
- 5 Gitdüğince ba‘īd olup ol māh
Çıkmaġa cān Ümīdī oldu ķarīb

12

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Çün karar itmez binā-yı āsumān[d]a āfitāb
Çünkü āb üstindedür bünyādı mānend-i ḥabāb
- 2 Şalmasıya baḥr-i emvāc-ı belāya rūzigār
Zevraḳ-ı çerḥüñ ya eṭvārında n'eyler inḳılāb
- 3 Ḥā'il olmaz pertev-i ruḥsāruña zülf-i siyāh
Şu'le-i māh-ı şeb-efrūza seḥāb olmaz ḥicāb
- 4 Bend-i zülf-i yārda vaşlın recā eyler göñül
Kim şeb-i Ḳadr içre olurmuş du'ālar müstecāb
- 5 Ey Ümīdī çün ḥarāb eyler bizi āḥir felek
Nūş idüp cām-ı şarābı olalum mest ü ḥarāb

12 İ 4a-4b

1 āsumān[d]a : āsumān ne

13

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Nūş ider yār ile ol gonce-dehen cām-ı şarāb
Demidür āhum ile olsa ciğer dūde kebāb
- 2 Çeşme geldükçe hayāl-i leb-i dil-ber yāruñ
Düşer arada yaşum kaṭrelerinden şeker-āb
- 3 Bülbülāsā n'ola eylerse şurāḫī nāle
Gül gibi çünkü varur elden ele cām-ı şarāb
- 4 Gülsitān-ı dile aḫıtmağa āb-ı tīḡuñ
Cā-be-cā şerḫalarum sīnede oldu mīzāb
- 5 Būstān-ı ser-i kūyın ṭolanur ol servüñ
Ey Ümīdī demidür çıksa gözümnden seyl-āb

13 S1 141a-141b , İ 4b

S1'de sadece 4. ve 5. beyitler var.

14

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Rūz-ı ‘īd oldu yine bindi ayağa mey-i nāb
 Qıl u kâle demidür başlar ise çeng ü rebāb
- 2 Bir iki gün n’ola görünmedi ise cānā
 Nice gelsün eli boş meclisüne cām-ı şarāb
- 3 Bezm-i rindān-ı şafāya hele ııındı birez
 Gerçi kim niçe zamān idi şovumııdı kebāb
- 4 Cür‘a-i encüm-i rahşān ile eyler cevelān
 ‘İdgāh içre perī-çehreler ile dūlāb
- 5 Devlet el virmiş iken turma Ümīdī yāruñ
 Dest-būsına seherden yūri var eyle şitāb

ḤARFÜ'T-TĀ' *

15

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Cām çekdi lebüñ görüp ḥaclet
Kızarup geldi beñzine ḥumret
- 2 Sākin oldı birez ḥavādiş-i dehr
Ṭurmasun cām eylesün ḥareket
- 3 İçelüm bezm-i ğamda ḥün-ı dili
Görelüm tā neye varur şoḥbet
- 4 Kim baqardı yüzine āyinenüñ
Ruḥlaruñ virmese aña şüret
- 5 Leblerüñ yādına şarāba varup
Mey-fürüş eyledi bize ḥürmet

15 K 2b , Ç 5a-5b , İ 5a , A1 4b-5a , S1 138b , A3 33a , S3 294b

* Başlık : Ḥarfü't-Tā' Ç , Ğazel A3

S1'de sadece 2 ve 3. beyitler var.

2 İ'de yoktur ; ḥareket : cür'et A3

3 İ'de 4. sıradadır ; tā neye : neye A3

4 K'da ve A3'te yoktur, İ'de 2. sıradadır.

5 İ'de yoktur, K'da 4. sıradadır. ; varup : varur A1 ; ḥürmet : 'izzet A3

- 6 'İd-i vaşluñ müyesser olmayıcağ
Rūze-i hecre eyledük niyyet
- 7 Şundi p̄ir-i muġān Ümīdī ayag
Eyledi gerçek er bize himmet

6 K'da ve A3'te yoktur, İ'de 3. sıradadır. ; olmayıcağ : olmağcün S3 ; hecre : hecrüñe İ

7 Eyledi gerçek er bize : Dest-ḡir olup eyledi A3 ; er bize : erenlere A1

16

mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün

- 1 Düşüp yār ile mā-beyne bürüdet
Çeker sīnemde cān u dil ẖarāret
- 2 Dehān-ı yāri yoqdan eyleyen var
Lebinde eylemiş ẖaylī nezāket
- 3 Alup nāzūklük ile naqd-i cānı
Miyānuñ eyledi ortada ğıybet
- 4 Lebünde ẖaṭṭ-ı sebz olalı peydā
İrişdi çeşme-i Hızra küdüret
- 5 Ümīdī bādeden geçmek olurdu
Velī maḥbūbdan müşkil ferāgat

17

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Nūş idüp gülşende cām-ı la'l-i cānānı dürüst
Mest olup çāk itdiler gönçe girībānı dürüst
- 2 Çözmedin bend-i ser-i zülf-i 'abīrāsālaruñ
Şāne miskīnūñ bugün kalmadı dendānı dürüst
- 3 Nice tīr-endāz olur gāmzeñ ki ey kaşı kemān
Şīşe-i khalbi deler her laḥza peykānı dürüst
- 4 Rāh-ı kūy-ı yarı tıtmış ḥār u ḥāşāk-i belā
Yiridür şeydālaruñ kalmasa dāmānı dürüst
- 5 Ḥusrev-i mülk-i me'ānīdür Ūmīdī çākerūñ
Yazılır[sa] yiridür aḥkām-ı dīvānı dürüst

17 S1 138a , İ 4b-5a

S1'de sadece 2 ve 4. beyitler var.

5 aḥkām-ı : aḥkāmı İ

ḤARFÜ'Ş-ŞĀ' *

18

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Gözüm yaşına ol la'l-i leb-i sîr-âb olur bâ'îş
Dem-â-dem kıana ey sâkı şarâb-ı nâb olur bâ'îş
- 2 Semâ'a girse n'ola cām-ı meyden zâhid-i hüşyâr
Ki rakş-ı zerreye hırşid-i 'âlem-tâb olur bâ'îş
- 3 Şurâhî nâlesi artursa n'ola cām-ı şahbâdan
Fiğân-ı 'andelîbe çün gül-i sîr-âb olur bâ'îş
- 4 Firâk-ı dürr-i dendânuñla cārî gözlerüm yaşı
Bu baħr-i bî-kerâna ol dür-i nâ-yâb olur bâ'îş
- 5 Vücûdum hânesin virür Ümîdî seyle göz yaşı
Fenâ-yı dâr-ı bî-bünyâduma bu âb olur bâ'îş

18 Ç 5b , İ 5a , A1 5a , S1 136a , S3 296b , Ü3 34a-34b

Bu gazel Sabahattin Küçük tarafından hazırlanan Bâkî Divanı'nın 29. gazelidir. Bâkî Divanı'nda gazelin altı nüshada yer aldığı belirtilmiştir.

* Başlık : Ḥarfü'ş-Şā' Ç , Ümîdî Ü3

S1'de sadece 1 ve 4. beyitler var.

3 nâlesi artursa n'ola : nâle artmakta her dem İ ; bâ'îş : -S3

4 bâ'îş :-S3

5 virür ; -A1 ; bu : ol İ , S3 , Ü3

ḤARFÜ'L-CĪM *

19

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Halka-i zülf-i dil-ārādan geç
Gel dilā bu kırı sevdādan geç
- 2 Meded ey tīr-i ğam-ı ğamze-i yār
Kerem eyle dil-i şeydādan geç
- 3 Bezm-i 'işretde çeküp cām-ı meyi
Zevrağ ile yūri deryādan geç
- 4 İrüp ey nāle der-i cānāna
Çenber-i çerḥ-i mu'allādan geç
- 5 Bir daḥı ağızuña alma cāmı
Ey Ümīdī mey-i ḥamrādan geç

19 A1 5a , Ç 5b , İ 5a-5b

* Başlık : Ḥarfü'l-Cīm Ç

3 yūri : yūzi A1

20 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Dil şeb-i tārīk-i gamda nice itsün imtizāc
Bir gözi kıanlu sirişk āh ise bir āteş-mizāc
- 2 Ey řabībüm çeşm-i bīmāruñ gibi dil-şasteyem
Şerbet-i la'l-i şifā-sāzuñla gel eyle 'ilāc
- 3 Mürşid-i pīr-i muğāna ehl-i 'aşķ olup mürīd
Na'l kesmiş farkına her biri geymiş dal-tāc
- 4 Bād-ı āhum gökde řandīl-i mehi söyündürür
Āteş-i sīnem yaķar bezm-i kevākibde sirāc
- 5 Ey Ūmīdī lebleri vaşfin gören şī'rümde dir
Āb-ı řayvān ile bulmuş şehd ü şekker imtizāc

20 İ 5b , S1 140b , MC2 7a , Ū3 34a

* Başlık : Nařire-i Ūmīdī Fermāyed MC2 , Ūmīdī Ū3

S1'de sadece 4. beyit var.

3 mürīd : ferīd MC2 ; biri : biri başına MC2

5 gören : görüp MC2 ; şī'rümde : şī'rüme MC2 ; şehd ü şekker : şekker ü şehd Ū3 , şehd ü sükker MC2

ḤARFÜ'L-ḤĀ' *

21

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Devr idüp meclisi biñ nāz ile rindāne ҡadeḥ
Sāḳiyā döndi bugün ḥaylice yārāna ҡadeḥ
- 2 Şem'-i kāfūrını çün dikdi şurāḥī bezme
Şubḥa dek olsa n'ola üstine pervāne ҡadeḥ
- 3 Çerḥdür meclis añā ḥalka-i rindān hāle
Mey-i nāb ile ne beñzer meh-i tābāna ҡadeḥ
- 4 Pertev-i 'aks-i 'izāruñla gice meclisde
Sāḳiyā döndi yine şem'-i fūrüzāna ҡadeḥ
- 5 Būse-i la'lin Ümīdiye dün idüp iḳrār
Sāḳiyā ṭurdu bugün 'ahdine peymāna ҡadeḥ

21 K 2b-3a , Ç 6a , İ 5b , A1 5a-5b

* Başlık : Ḥarfü'l-Ḥā' Ç

2 K'da 3. sıradadır.

3 K'da 4.sıradadır.

4 K'da 2. sıradadır ; döndi yine : dönse n'ola K

5 Ümīdiye dün idüp : idüp yine Ümīdi İ ; 'ahdine : 'ahd ile K, Ç

ḤARFÜ'L-ḤĀ' *

22

mef'ülü fā'ilātü mefā'ülü fā'ilün

- 1 Nüş eyledükçe kıanum olur la'l-i yār sürh
Gördükçe nār-ı āhum olur ol 'izār sürh
- 2 Bezm-i cemāle her biri bādām-ı sürh olur
Olsa şarāb-ı nāb ile çeşm-i nigār sürh
- 3 Ol Yūsuf-ı cemāle ḥarīdār olup yine
Şalmış çemende ceybine ğonçe hezār sürh
- 4 Bāb-ı kitāb-ı 'aşkuñı yazmağa bir faşıl
Ḥün-ı cigerden eyledi dil yādigār sürh
- 5 Virse şikest pençe-i mercāna yiridür
Ḥinnā ile kılup elin ol şivekār sürh
- 6 Şanma Ümīdī eĝnūme geydüm libās-ı al
Ḥün-āb-ı ğamla oldu bu cism-i nizār sürh

22 A1 5b, Ç 6a , İ 5b-6a , S1 140a

* Başlık : Ḥarfü'l-Ḥā' Ç

S1'de sadece 3. beyit var.

1 'izār : gül-'izār A1

2 Olsa : Ola İ

3 ceybine : çinine İ

4 Bu beyit İ'de yoktur.

5 Bu beyit A1 ve Ç'de yoktur, İ'de 4. sıradadır.

ḤARFÜ'D-DĀL *

23

mefā' ilün mefā' ilün fe'ülün

- 1 Revā mı Bīsütūnda eyleyüp yād
O Şīrīn şekli yaza taşā Ferhād
- 2 Şalınmış nāz ile şahn-ı çemende
Nihāl-i servi taḥrīk eylemiş bād
- 3 Saña olmaz müşābih naqş-ı ḥūrī
Ne deñlü virse şüret aña Bihzād
- 4 Leṭāfet bulmayup serv-i çemende
Nihāl-i ḳaddüñe toğrıldı şimşād
- 5 Ümīdī nüş idüp her dem mey-i telḥ
Bu cām-ı ser-nigūndan alalum dād

23 A1 5b , İ 6b , Ç 6a-6b , Ü2 35b

* Başlık : Ḥarfü'd-Dāl Ç

3 olmaz müşābih : teşbīh olmaz Ü2 ; virse : var ise Ü2

24 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'ülü fā'ilün

- 1 Şayd itdi gönlümi yine bir tırrası kemend
Zülf-i siyāhın itdi anuñ gerdenine bend
- 2 Beñzer ğazāl-i çeşmüñi kılamak diler şikār
Şayyād-ı zülfüñ almış ele 'anberin kemend
- 3 Hıvfum odur ki dil döke la'l-i nigāruma
Yoħsa lebin dehāna alurdum niteki qand
- 4 Zāhir olur mıydı duħān-ı haı-ı 'izār
Nār-ı ruħuñda yaqmasa ħālüñ eger sipend
- 5 Kimdür Ümīdī dir iseñ ey şūħ-ı şivekār
Bir derdmend ü bī-kes ü bī-çāre müstemend

24 K 3a , A1 6a , İ 6a , S1 136a , A3 71a , MC2 15a

* Başlık : Ümīdī A3 , Ümīdī Fermāyed MC2

S1'de sadece 2, 3 ve 4. beyitler var.

1 Şayd itdi gönlümi : Şayd-ı gönlümi A1 ; tırrası kemend : şūħ-ı şeh-levend A3, A7 ; Zülf-i siyāhın itdi anuñ gerdenine : Kıldı kemendı tırrasını gerdenüme A3, Zülf-i siyāhda itdi anuñ gerdenine MC2

2 çeşmüñi : çeşmüñe A3

3 Hıvfum : Korkum A3 ; döke : -MC2 ; Yoħsa : Yoħsa K, A3

5 ey : eger A1, eyā MC2 ; şūħ-ı : şūħ u İ ; Bir derdmend ü : Bir 'aşq esiri MC2 ; müstemend : derdmend MC2

25 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Hüsrevā 'ālemi tıtdı feryād
Söyle şırın dehenün kılsun dād
- 2 Yile virdün ol iki gīsūnı
Nāzenin 'ömrümi kıldun ber-bād
- 3 Hāne-i dilde görüp düzd-i ğamı
Nāleler kılsa 'aceb mi feryād
- 4 O kaşı yā dile bir tır urdı
Oldı cānumda yine zaḥm[ı] ziyād
- 5 Halka-i zikre gelür diyü seni
Ḥayli döndi yürüdi dün zühhād
- 6 Kadd-i bālāña olup āşüfte
Düstüm tağlara düşdi şimşād

25 K 3a , İ 6a-6b , Ü1 38b , Ü2 63b , S4 127a

* Başlık : Nāzire-i Ümīdī S4

1 dād : yād Ü2

2 İ'de ve Ü2'de yoktur ; gīsūnı : gīsüyı S4

3 İ'de ve Ü2'de 2. sırada , Ü1 ve S4'te yoktur.

4 İ'de 3. sırada , Ü1 ve S4'te yoktur ; O : Ol Ü2

5 İ'de 4. , Ü1'de ve S4'te 3. sırada , Ü2'de yoktur.

6 İ'de 5. , Ü2'de 3. sırada , Ü1 ve S4'te yoktur.

- 7 Meh-i nev şanma görüp şevkından
Tîşesin göklere atdı Ferhād
- 8 Leb-i ħandānuñ ile cān vireñüñ
Göreyin rūḥ-ı revānı ola şād
- 9 Ƙuluñ olalı Ümīdī bendeñ
Başına oldı efendi āzād

7 İ' de 6. , Ü1' de ve S4' te 4. sırada , Ü2' de yoktur ; görüp : dilā Ü1

8 Bu beyit sadece K' da var.

9 Ƙuluñ : Ƙul İ ; olalı : olurdı Ü1 ; oldı : olsa Ü1

26

mefā' ilün mefā' ilün fe'ülün

- 1 'İzāruñ şevkine dil yandurup ['ūd]
Belā bezminde kıldı yirini od
- 2 Yaşum bārānı āhir kıldı peydā
'İzāruñ āteşinden 'anberin dūd
- 3 Buḥūr itmez ruḥuñda çünki ḥālūñ
Nedür yā ol duḥān-ı 'anber-ālūd
- 4 Lebūñde ḥaṭṭ-ı sebzūñden eṣer yoḳ
N'ola dırsem aña ḥelvā-yı bī-dūd
- 5 ulı olurdum ol şāhuñ Ümidī
Raıbī ḥidmetinden kılsa merdūd

26 İ 6b , S1 139b

S1'de sadece 2. beyit var.

27

mef'ülü fā'ilātü mefā'īlū fā'ilün

- 1 Ümmid-i pāy-būsuñ ile ey nihāl-ķad
 aldı ayakda 'āşık-ı bī-çāreler meded
- 2 İren şafāya mişķale-i 'aşķ-ı pāk ile
 Āyīne gibi geyse olur egnine nemed
- 3 Bezm-i şafāda sākī-i sīmīn- 'izārdan
 İrdi elüme sāgar-ı şahbā yeden biyed
- 4 Sīnemde mevc-i baħr-i belādur her üstüñ^vān
 Kim yir yir anda penbe-i dāgum durur zebed
- 5 Baħş eyledükçe Ka'be-i kūy-ı nigārdan
 Eyer Ümīdī işigi taşın anuñ sened

27 A1 5b-6a , Ç 6b , İ 6b-7a , S1 140a , AE1 113a , MC2 15a

S1'de sadece 4. beyit var.

2 şafāya : şafā-yı MC2

4 penbe-i : āyine-i AE1

5 eyledükçe : itdügince Ç, AE1, idügince A1

28

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Dāğ yaqúp gice bāzūsına ol şāh-levend
 olına baqladı bir hūb gūzel bāzū-bend
- 2 Berş ü afyūn-ı gamuñ hayli yubūset virdi
 Leb-i nābuñ demidür şunar ise azuma and
- 3 Nağme-i murıb-ı dem-sāz ile pūrdür gūşum
 Nāşihā anuñ iūn ulağuma girmez pend
- 4 Nāvek-i ğamzelerūñ sīnede bulduça şikest
 Rişte-i cān-ı hazīn ile ılur dil peyvend
- 5 Hā bu kim bu ğazel-i pāke nazīr olmaz hi
 Ey Ūmīdī n'ola erbāb-ı şafā ılsa pesend

28 A1 6a ,  6b , İ 6a , S1 136b

S1'de sadece 3. beyit var.

1 olına : oluna İ, 

2 azuma : azına A1

ḤARFÜ'Z-ZĀL

29

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 N'ola 'uṣṣāka gelürse o leb-i nāb lezīz
Ki gelür teṣne-dil olanlara cüllāb lezīz
- 2 'Aks-i la'lüñle bulur eṣk-i revānum lezzet
Nitekim sükker-i nāb ile olur āb lezīz
- 3 Gördüğümce ruḥ-ı yāri n'ola bī-hūş olsam
Ey gönül faşl-ı bahār irse olur ḥ^vāb lezīz
- 4 Ḥūn-ı dil nūş idicek yād iderin la'l-i lebüñ
Nuql-i sükkerle olur çünki mey-i nāb lezīz
- 5 Düşmez ağızuñdan Ümīdī leb-i cānān hergiz
Geldi beñzer dil-i bīmāruña 'unnāb lezīz

29 İ 7a

5 ağızuñdan : ağızından ; bīmāruña : bīmārına

ḤARFÜ'R-RĀ' *

30

mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

- 1 Meclisde ğaraž bāde ile ḥüb şadādur
Mergüb olan 'ālemde begüm āb u hevādur
- 2 Urduqça cefā bārın olur meyl ziyāde
Her cevr ü cefā k'andan irür cāna şafādur
- 3 Dik gelmez idi kām̄et-i bālāña şanavber
Taḥrīk iden ey şūḥ anı bād-ı şabādur
- 4 Dil kan yudar ise n'ola bezmüñde dem-ā-dem
Ḥ^vān-ı ğamuñ ey rūḥ-ı revān cāna ğıdādur
- 5 Ağyāra varup mihr ü vefā kılmadın ol şūḥ
Bi'llah ğaraž ancaḫ Ümīdīye cefādur

30 K 6a , Ç 6b-7a , A1 7b , S1 139a , S3 296a

* Başlık : Ḥarfü'r-Rā' Ç , Ğazel-i Ümīdī S3

S1'de sadece 3. ve 5. beyitler var.

2 meyl : meyli K ; cevr ü : cevr-i A1 ; k'andan : andan S3

4 Ḥ^vān-ı : Ḥūn-ı S3

5 kılmadın : kılmadı S3 ; Bi'llah ğaraž ancaḫ Ümīdīye : Bi'llahi Ümīdīye ğaraž ya'nī S3

31*

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Dāne-i ḥāl-i siyāhuñ Subḥatu'l-Ebrārdur
Levḥa-i mäh-ı cebīnün Maṭla'u'l-Envārdur
- 2 Bir büt-i deyr-i melāḥatsin bu ḥüsn ü ān ile
Saña nisbet her perī bir şüret-i dīvārdur
- 3 Aḥter-i baḥtumla kılmaga bugün ceng ü cidāl
Dūd-ı āh-ı pür-şerer bir tīg-i cevherdārdur
- 4 'Anber-i sārā ḥaṭuñ zülf-i siyāhuñ misk-i Çin
Ḥāl-i rüyuñ nāfe çeşmün āhū-yı Tātārdur
- 5 Yiridür gūş-ı şehensāha irürse sözlerün
Ey Ümīdī her kelāmuñ bir dūr-i şehvārdur

31 K 3b , İ 7b , S1 135a , MC2 34a

* Başlık : Ümīdī Fermāyed MC2

S1'de sadece 1 ve 3. beyitler var.

1 Ebrārdur : Esrārdur MC2

32

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 La'lüñ üzre ideli haṭṭuñ qarār
Çeşme-i hayvāna irmişdür ğubār
- 2 Teşneyem la'lüñ zülāline disem
İçirür bir iki tiĝ-i ābdār
- 3 Raqş ider şanmañ nücumıyla felek
Çerhe girmişdür bu āh-ı pür-şerār
- 4 Bīsütün-ı ğamda nālem ğuş idüp
Başımı kıaldurdı yir yir kühsār
- 5 Ey Ümīdī kara çöllerde kıodı
Nāfe miskīni bu zülf-i misk-bār

32 K 3b , A1 8b , S1 135b , MC2 33a-33b

S1'de sadece 2 ve 3. beyitler var.

2 la'lüñ : vaşluñ K, S1, MC2

3 şanmañ : ħālūñ A1

4 nālem : tā kim A1

5 çöllerde : cüvāllarda A1 ; Nāfe miskīni: Nāfe-i müşkīni A1 ; misk-bār : müşk-bār A1 , MC2

33*

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Çeşmüm ne dem ki haddüñ añup eşk-bār olur
Bir demde şahñ-ı bāğ-ı cihān lālezār olur
- 2 Öldür didükçe ādemi şiveyle öldürür
Ol şūh-ı pür-cefā ne 'aceb şivekār olur
- 3 Yağsun ço bāğ-ı miñnete bārān-ı eşkümüz
Kim şāh-ı 'aşk mīveleri ābdār olur
- 4 Çeşmüm n'ola hayālün idinse qarārgāh
Dirler perīlerün yirini çeşmesār olur
- 5 Esdükçe şahñ-ı hāke Ümidī şimāl-i āh
Gökler yüzinde dīde-i meh pür-ğubār olur

33 K 3b , S1 135b , MC2 33b

* Başlık : Ümidī Fermāyed MC2

S1'de sadece 2. beyit var.

3 şāh-ı : şūh-ı MC2

34 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Vaşluñ belā-yı hicre giriftār olan bilür
'Älemde ¼adr-i şıḥḥati bīmār olan bilür
- 2 Bāzār-ı 'aşq-ı yār ile sūd u ziyānumı
Her dem metā'-ı vaşla ḥarīdār olan bilür
- 3 Keyfiyyetini bāde-i cām-ı maḥabbetüñ
Bezm-i şafāda vāḳıf-ı esrār olan bilür
- 4 Ḥāl-i dil-i figārı zenaḥdān-ı yārda
Künc-i belāda 'aşqa giriftār olan bilür
- 5 Nerrād-ı dehrüñ oyını cānā Ümīdīye
Ṭās-ı cefāda döne döne zar olan bilür

34 S1 141b , S3 292a

S1'de sadece 1. beyit var.

* Başlık : Ğazel-i Ümīdī S3

4 bilür : -S3

5 bilür : -S3

35*

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Hem-dem olalı meclise ol la'l-i nāblar
Gözden bırağdı cām-ı şarābı ħabāblar
- 2 Şeh-bāz-ı evc-i deşt-i melāmet geçer n'ola
Mecnūnuñ üşse başına cānā 'azāblar
- 3 'Azm-i şikār idüp yine ol şūĥ-ı şeh-levend
Virmiş kemend tırra-i pür-çine tāblar
- 4 Yüz sürmege ayağına serv-i revānlaruñ
Ĥaylī sürindi gülşen-i dehr içre āblar
- 5 Öldürmegise ĥışm ile ġamzeñ Ümīdiyi
Öldürdi a begüm ya nedür bu 'itāblar

35 K 3b-4a , S1 135b , MC2 32a

* Başlık : Ümīdī Fermāyed MC2

S1'de sadece 3. beyit var.

2 evc-i deşt-i : deşt-i evc-i MC2 ; başına : -MC2

3 şūĥ-ı : şūĥ u ; pür-çine : miskine MC2

4 revānlaruñ : serkeşüñ MC2 ; Ĥaylī : Leylī MC2

5 ya : yā MC2

36

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ağzuñ ey gönçe-dehen cām-ı mey-i hamrā mıdur
Düşmiş ol cāma lebün berg-i gül-i ra'nā mıdur
- 2 'Āķıbet zülfün gibi sevdāyı kıldı gönlümi
Ĥāl-i ruhsāruñ nigārā ĥabbetü's-sevdā mıdur
- 3 Görinen ey māh-rū zerrin benek midür ya ĥod
Yüz sürer dāmānuña mihr-i cihān-ārā mıdur
- 4 Sāye-i kıddün mi yā baĥt-ı siyāhum mı benüm
Düşmiş ayaĥuña yā zülf-i 'abīrāsā mıdur
- 5 Cān-ı nālānum Ümīdī sine-i şad-çākde
Āşiyān-ı ĥārda bir bülbül-i gūyā mıdur

36 K 4a , A1 6b , Ç 8a , S1 135b , A3 61a , MC2 33b

S1'de sadece 1. beyit var.

1 berg-i : yā bir A3 , ter-i MC2

2 kıldı : kılduñ A3

3 Görinen : Görünen A1 ; ya ĥod : yāĥud MC2

4 ayaĥuña yā : ayaĥuña yāĥud A3 ; 'abīrāsā : 'anbersā A3

5 ĥārda : yārda A3

37

mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün

- 1 Ğam-ı mihrüñle ey mäh-ı münevver
Biri birine girmiştir felekler
- 2 'Araqlar kaçre-i bārān-āşüb
Sehāb-ı fitne ol zülf-i mu'anber
- 3 Dolanma bāğ-ı küyüm diyü zinhār
Yemīn virmiş ħar-ı ağıyāra dil-ber
- 4 Alup çekdi kemān-ı 'aşkı Ğallāc
Cihānda oldu Manşūr u mużaffer
- 5 Ümīdī çihre-i zerd ile cānā
Olupdur bişe-i 'aşқа ğazanfer

37 S1 140b , MC2 33a

S1'de sadece 1. ve 2. beyitler var.

38*

mef'ülü fā'ilätü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Şanmañ ki ھاٲı la 'line yāruñ keder virür
Teng-i nebāta pāy-ı meges ne zarar virür
- 2 Mir'āt-ı rüy-ı yār şafā-baħş iken dile
ھاٲı-ı ğubāri irişüp anuñ keder virür
- 3 Cām-ı mey-i viřāl ile 'ayş ehline bugün
Añmañ ħumār-ı hecri şaħın derd-i ser virür
- 4 Almağa kuħl-i ħāk-i rehüñ nergis-i çemen
Gülşende bād-ı şubħ eline sım ü zer virür
- 5 Mihrüñle ħāk olursa Ümīdī-i nā-tüvān
Mihr-i sipihre zerreleri nūr u fer virür

38 K 4a , A1 7a , Ç 8b , S1 136a , S3 293a , MC2 33a

* Başlık : Ümīdī Fermāyed MC2

S3'te 2. ve 3. beyitler yer deĝiřtirmiřtir ; S1'de sadece 1, 4 ve 5. beyitler var.

1 Teng-i : beng-i S3

2 ğubāri : ğubār MC2

3 şaħın : meded MC2

4 Bu beyit S3'te 3. sıradadır ; şubħ : şubħ ile A1

5 sipihre : sipihr S3 ; nūr u : nūr-ı K, MC2

39*

mef'ülü fā'ilātü mefā'īlū fā'ilün

- 1 Rindān-ı bezme cām-ı zümürürd külāhdur
Her birisi diyār-ı Ceme pādişāhdur
- 2 Şaḥn-ı serāy-ı meykede bir ḥoş mesiredür
Āb u hevāsı ḥüb güzel cāygāhdur
- 3 Boyuñca misk ile yazılı nüshadur senüñ
Ṭümār-ı zülfi başma efendi günāhdur
- 4 Yāra şikāyet itmege derd-i derūndan
'Aşq ehline dehān u zebān şekl-i āhdur
- 5 Başda hevā-yı kākül-i miskīni var iken
Sevdā-yı zülfi de ne belā-yı siyāhdur
- 6 Bir kez Ümīdī ayağūña sürmege yüzün
Yıllar durur yoluñda şehā ḥāk-i rāhdur

39 K 4a , Ç 7a , A1 8b-9a , Ü2 39a , S3 298a , MC2 32b

* Başlık : Ğazel-i Ümīdī S3

1 Ceme : ğama A1 , Ç, S3

3 senüñ : saña MC2 ; başma : yağma A1

4 Bu beyit S3'te yoktur ; MC2'de 4. ve 5. beyitler yer değıştirmiştir.

5 Bu beyit Ü2'de yoktur ; miskīni : müşkīni A1, MC2

6 ayağūña : ayağına Ü2 ; sürmege : -MC2 ; yoluñda şehā ḥāk-i rāhdur : ki yoluñda şehā pāy-māldur Ü2

40

mef'ülü fā'ilätü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Hāk-i rehūñ ki çeşm-i cihān tütüyāsıdur
Ey nūr-ı dīde gözlerimüñ rüşenāsıdur
- 2 Maqtül-ı tīr-i ğamze-i kıattāldur göñül
Peykān-ı yār dilde anuñ kıan bahāsıdur
- 3 Dil virdüğüm saña diyeli cevre başladuñ
Cānā ne çāre n'eyleyelüm dil belāsıdur
- 4 Zāl-i sipihre pīrehen-i aldur şafaķ
Anuñ hilāl şırma dikilmiş yaķasıdur
- 5 Tārz-ı Nizāmīyi iden ihyā Ümīdīnūñ
Āb-ı hayāt-ı nazm ile cān-baķş edāsıdur

40 K 4b , S1 136a , MC2 31b

S1'de 3 ve 4. beyitler var.

3 diyeli : tuyalı MC2 ; n'eyleyelüm dil : kendü dilümüz S1

4 şırma : ğurma K

41

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Leblerüñ mürdeye hayāt mıdur
Ehl-i 'aşqa haṭuñ memāt mıdur
- 2 Saṭr-ı tārīḥ haṭṭ-ı la'l-i lebüñ
Dehenüñ çeşme-i hayāt mıdur
- 3 Kākülün Qadr ruḥlaruñ bayram
Yā haṭuñ leyle-i Berāt mıdur
- 4 Dehen-i tengi içre cānānuñ
Diş mi yā ḥurde-i nebāt mıdur
- 5 Qatı ifrāṭ aqar Ümidī yaşuñ
Gözlerüñ çeşme-i Furāt mıdur

41 K 4b , S1 136a , MC2 32b

S1'de sadece 2, 3 ve 4. beyitler var.

3 Qadr ruḥlaruñ : Qadr ü ruḥlaruñ K, MC2

4 tengi : teng MC2

42 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Açıduqça yara sîneme ol tîğ-i zer-nigār
Bir pāre hazz idüp açılur qalb-i ğam-güsār
- 2 Hūd-bîn olur görince dilā kendin ol perī
Virme eline āyine luṭf ile zīnhār
- 3 Nuql-i lebūñle bāde-i la'lūñ durur ğaraż
Yinüp içilmedük ne var ey şūh u şivekār
- 4 Mihrāb-ı tāk-ı ebrū-yı dildāra baş egüp
Qaddin hilāl iki bükür eyler i'tizār
- 5 Cevr ü cefā ile beni bī-zār şanmasun
Varup Ümīdī eyleyeyin yāra āh u zār

42 K 4b , Ç 7a , A1 9a , S1 136a , Ü2 64a , S3 296b , S4 120a-120b

* Başlık : Nazīre-i Ümīdī S4

2 S4'te bu beyit 3. sıradadır ; dilā : -Ü2

3 S4'te 4. sıradadır ; Yinüp : Yiyüp S4 ; şūh u : şūh-ı A1, S1, Ü2

4 Bu beyit S1'de yoktur , S4'te 2. sıradadır ; bükür : büküp A1, S3

5 şanmasun : şanma kim Ü2 ; eyleyeyin yāra : yāra eyleyeyin Ü2

43

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Her yaña gördi çeşmümüñ aqar bñarı var
Şāh-ı hayāl-i yār gelüp eyledi qarār
- 2 Sevdā-yı çīn-i zülfüñ ile ey gazāl-çeşm
Terk-i diyār iderse n'ola nāfe-i Tatār
- 3 Hergiz oqunmaz āyet-i luḡ-ı vefālaruñ
Ġāyet ġubār yazmış anı ḡaḡ-ı müşk-bār
- 4 Qoynum çü dāġ-ı 'aşq ile ḡolı filoridür
Ger şāhid-i hayāli çekem sīneye ne var
- 5 Şemşīr-i ġuşsa ile Ümīdī helāk olur
Ḥaḡılduġınca yanuña ol tīġ-i zer-nigār

43 K4b/9a , Ç 7a-7b , İ 8b , A1 9a , S1 136b , S3 296b

S1 sadece 1 ve 2. beyitler var. K'da 1. ve 2. beyitler 4b'de, 3, 4 ve 5. beyitler 9a'da yer almaktadır.

3 oqunmaz : oqınmaz İ

4 S3'te 1. mısra ile 2. mısra yer deġiştirmiştir ; ḡolı : ḡoḡtolu İ ; sīneye : sīneme A1

5 helāk : hilāl K ; yanuña : yanuñca A1

44

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlî fā'ilün

- 1 Sāķî ayağı al ele şöbet zamānidur
Leb-ber-leb eyle sāğarı 'işret zamānidur
- 2 Dil mā'il oldı mülk-i 'adem cānibine āh
Ağlarsa gözlerüm n'ola fūrkat zamānidur
- 3 Cevr ü cefāyı añma ki vaķtı degül anuñ
Mihr ü vefālar eyle mürüvvet zamānidur
- 4 Mestāne sāķiyā düşürürseñ raķîbi ger
Dök cur'a gibi şanı mı fırsat zamānidur
- 5 Naķd-i řayāt elde iken var Ümīdiyā
Şarf eyle 'ayş u nūşa ğanīmet zamānidur

44 K 5a , İ 9b , S3 296b , MC2 32a

2 'adem : 'acem İ ; mülk-i 'adem cānibine : rāh-ı 'adem menziline S3

3 anuñ : iñen İ ; Mihr ü : Mihr-i İ , S3

45

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Yār idüp ğayrılarla 'işretler
Öldürür ādemi bu ğayretler
- 2 Dil qarīn-i belā-yı derd-i firāk
Cān enīs-i cefā vü miḥnetler
- 3 Bulup aġyārı it gibi depeler
Dest ü bāzū-yı yāra kuvvetler
- 4 Göñlümi yıķduġınca aġyārı
Gelüp ol ŧeh birez meremmetler
- 5 Çoma ayakda gel Ümīdī ķuluñ
Dest-ġīr olup eyle himmetler

45 K 5a , İ 8a , S1 137a , MC2 34a

S1'de sadece 4.beyit var.

2 derd-i : derd ü MC2 ; cefā vü : belā-yı MC2

3 MC2'de bu beyitle 4. beyit yer deġiřtirmiřtir ; Dest ü : Dest-i MC2

46

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Çerh ser-gerdānuñ olmış şanma hürşid ü kamer
Hasret-i mäh-ı ruhuñla bağrına taşlar başar
- 2 Gonçenüñ gāyetle ağzı berk imiş ey lāle-ğad
Açmadı rāz-ı femüñ şordum çemende bu seher
- 3 Hasret-i ebrūlaruñla hañçere düşmiş hilāl
Çana ğarğ olmış yatur hūn-ı şafağda ey kamer
- 4 Zahm-ı sīnem tīrūñ ucından n'ola kan ağlasa
Aña peykān-ı ciger-dūzuñ neler geçdi neler
- 5 Ey Ümīdī yārdan ğayra nazār eyler diyü
Çeşmümün üstine her dem kirpügüm hañçer çeker

46 K 5a , İ 9b , S1 137a , MC2 33b

S1'de sadece 2 ve 5. beyitler var.

1 mäh-ı : hāl-i MC2

2 Gonçenüñ gāyetle ağzı : Gonçe ağzı gāyetle MC2 ; gāyetle : gāyetde İ ; çemende : ben aña MC2

3 Hasret-i : Hañçer-i İ ; hūn-ı : gördüm İ

47

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Ser-i kūyı felekden a'lādur
Māhdan mihr-i ḥüsni zībādur
- 2 Mīve-i ḥüsne irişmez elüm
Āh kim naḥl-i ḳaddi bālādur
- 3 Dāne dāne 'araḳla ruḥsāruñ
Güiyā māh ile Şüreyyādur
- 4 Ceş-i ḥ'āb ile cenge 'uşşāḳuñ
Sipeh-i eşk-i çeşmi deryādur
- 5 Zulmi ḳo gel Ümīdiye dād it
Böyle ḳalmaz begüm bu dünyādur

47 K 5a-5b , S1 137a , MC2 32b

S1'de sadece 3.beyit var.

1 ḥüsni zībādur : rüyı ḡarrādur MC2

3 māh ile : māhda S1

48 *

fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül

- 1 Kaçan tîri sînemde pinhân olur
Dil ü cân arasında biñ kan olur
- 2 Firâk-ı lebûñle ne hikmet bu kim
Dür-i eşk la'l-i Bedağşân olur
- 3 Yolınsa 'aceb mi yine mürğ-ı dil
Ġamuñ çünkü sînemde mihmân olur
- 4 Çün ol mâh-çihre degüldür perî
Ya cân gibi gözden ne pinhân olur
- 5 Ümidî dem-â-dem lebûñ vaşf ider
Anuñçün sözi âb-ı hayvân olur

48 K 5b , İ 9b , S1 137b , MC2 33a

* Başlık : Ümidî Fermâyed MC2

S1'de sadece 3.beyit var.

1 tîri sînemde : sînemde tîriñ İ

2 lebûñle ne : lebünle İ

4 Ya : Yine MC2 ; cân gibi gözden : gözden cân gibi İ

5 vaşf ider : vaşfin eyler K

49 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'ülü fā'ilün

- 1 Sevdā-yı 'aşq ider bu dil-i bī-nevāyı gör
Bi'llah kaçd-ı salṭanat eyler gedāyı gör
- 2 Derd ü belā-yı ḥaṭṭuñı dirlerdi baña āh
Geldi yitişdi āḥir efendi belāyı gör
- 3 Virmek dilersen āyine-i ḳalbüne şafā
Mir'āt-ı cāmı al nazār eyle şafāyı gör
- 4 Ṭurmaz ḥarīm-i Ka'be-i kūy-ı nigārumı
Barmaḳla gösterür ele ḳible-nümāyı gör
- 5 Zerd itdi gerçi çihre-i zühhādı şūretā
Reng itdi aña ma'nide zühd ü riyāyı gör
- 6 Şehbāz-ı zülf-i yāra müşābih durur diyü
Ögüp göge çıkardılar ey dil hümāyı gör
- 7 Cānā Ümidī ḥüsnüñi rengin-edā ider
Güş eyle anı gel berü ḥüsn-i edāyı gör

49 K 5b , A1 8a , Ç 8a-8b , S1 138b , S3 295b , S4 126a , MC2 33b

* Başlık : Ümidī S3, S4 ,MC2

S1'de sadece 3, 4 ve 6. beyitler var. K'da 4. ve 5. beyitler yer değiştirmiştir.

1 bī-nevāyı : mübtelāyı S4 ; Bi'llah : Bi'llahi S3 ; eyler : ider A1

2 Derd ü : Derd-i S4 ; dirlerdi : dir idi S4

3 cāmı : cāma K, Ç, MC2

4 Bu beyit S4'te yoktur.

5 Bu beyit S4'te yoktur.

6 dil hümāyı gör : hümāyı S3

7 berü : beri K, MC2

50

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 K̄an ağladı firāķ-ı lebüñle řarāblar
Görince döndi üstine anuñ ģabāblar
- 2 Yād-ı lebüñle ģaylı dökildi şaçıldı dün
Bezm-i řafāda cür'a-i cām-ı řarāblar
- 3 Gird-āb-ı baģr-i 'ařķa çü şalmadı rüzigār
Yā fülk-i dilde böyle nedür ızırāblar
- 4 Bir muıtrıb-ı yegāneye meclisde dün gice
Çaldurdu cümle varını çeng ü rebāblar
- 5 Nār-ı derün-ı sīnemi görüp Ümīdiyā
Ser-geşte oldu bezm-i belāda kebāblar

50 K 5b-6a , Ç 9a-9b , İ 9b-10a , A1 8a , S1 137b

S1'de sadece 1. beyit var.

3 Gird-āb-ı baģr-i 'ařķa çü : Gird-āb-ı 'ařķa çün A1 ; Yā : Ya İ

5 kebāblar : ģabāblar K

51 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Sīneye dil ki hayāl-i haṭ-ı cānān getürür
Ben qarayazulıya nāme-i 'unvān getürür
- 2 Dīdeden 'aks-i 'izāruñla yaşum oldı revān
Beñzer ol cūya ki berg-i gül-i handān getürür
- 3 Qondurur çihreme hāk-i rehini bād-ı şimāl
H^vācedür Rūma gelüp kuḥl-i Şıfāhān getürür
- 4 Sīnede cān oḳı kande bulurdı tırüñ
Åh kim öñüne düşüp anı peykān getürür
- 5 Seg-i cānān ile uğradı Ümīdī cenge
Hep bu gavḡāyı anuñ başına efgān getürür

51 K 6a , S1 139a

* Başlık : Nazīre-i Pādişāh K

S1'de sadece 4. beyit var.

52 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Şol haṭ-ı zībā ki ey dil-ber o ḥāl üstindedür
Müylardur nāfe-i müşkīn ğazāl üstindedür
- 2 'Ārız-ı gülgünüñ üzre dürr-i mengüşuñ senüñ
Jāledür ey ğonçe güyā verd-i al üstindedür
- 3 Қашуñ üstinde nigārā ṭurra-i 'anber-feşān
Beñzer ol ebr-i siyāha kim hilāl üstindedür
- 4 Mū-miyānuñla dehānuñ yād idüp meclisde dün
Muṭrıb-ı bezm-i terāne ḳıl ü ḳāl üstindedür
- 5 Қāmet-i bālā-yı yār üzere turunc ğabğabın
Sıbdür güyā ki bir mevzūn nihāl üstindedür
- 6 'Ārızuñ üzre nigārā zülf-i pür-çinüñ senüñ
Beñzer ol emvāca kim āb-ı zülāl üstindedür
- 7 Bülbülāsā ḥār-ı hecr ile Ümīdī nālede
Gül gibi ol ğonçe-leb ğunc ü delāl üstindedür

52 K 6a , S1 139a , S3 296a

* Başlık : Naẓıre-i Pādişāh K , Ğazel-i Ümīdī S3

S1'de sadece 1, 2, 3 ve 5. beyitler var.

1 müşkīn : miskīn K

3 S3'te 5. sıradadır.

4 S3'te 3. sıradadır.

5 S3'te 4. sıradadır ; bālā-yı yār üzere turunc ğabğabın : bālā-bülendüñ üzre cānā ğabğabuñ K

6 'Ārızuñ üzre nigārā: 'Ārız-ı tābuñda naḳş-ı S3 ; üstindedür : -S3

53*

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Her kaçan ol gönçe-leb meyl-i şarāb-ı nāb ider
Cām-ı meyde leblerin berg-i gül-i sīr-āb ider
- 2 Cām-ı Cemle sürdüğü devrānı yād idüp bugün
Her habāb-ı mey sirişk-i dīdesin hūn-āb ider
- 3 Çār-pāre sīnemi bezmünde yād itdükçe ben
Kendüyi raqqāş-ı meclis ortaya pertāb ider
- 4 Beñzedüp ol kıble-i cānuñ ham-ı ebrūsına
Secde itdükçe felek māh-ı nevi mihrāb ider
- 5 Çanına girer Ümīdī derdmendün düstum
Her kaçan la'l-i lebün meyl-i şarāb-ı nāb ider

53 K 6b , S1 139a-139b , S3 296b

* Başlık : Ümīdī S3

1 meyl-i : bezm-i S3 ; meyde : meyden S3

2 ider : -S3

3 bezmünde : meclisde S3

4 Bu beyit S1'de yoktur ; itdükçe : kıldukça S3 ; ider : -S3

54

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Yüzine zülf-i müşk-efşânımı dil-ber niķāb eyler
Görinmez 'āşık-ı miskīnine ya'nī hicāb eyler
- 2 Dem-ā-dem şīşe-i çeşmümde mihr-i pertev-i hüsünü
Hayāl-i rüy-i zībān ile gözyaşın gül-āb eyler
- 3 Varup ağıyāra vaşlın va'deler eyler müdām ol şüh
Baña geldükçe ammā muttaşıl nāz u 'itāb eyler
- 4 Süvār-ı esb-i nāz oldukça meydān-ı melāhatde
Ümīd-i pāy-būsuñ kıddümi şekl-i rikāb eyler
- 5 Halāş olmağa bu çerh-i sitemkārūñ cefāsından
Ümīdī dergeh-i 'ālīne varup intisāb eyler

54 K 6b , S1 139b , S3 297b

S1'de sadece 1, 2 ve 3. beyitler var.

1 müşk : misk K

3 ammā : tırmaz S3

4 esb-i nāz oldukça : oldukça esb-i nāza S3 ; rikāb : rebāb S3 ; eyler : -S3

5 eyler : -S3

55*

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 La'lüñ yanında cür'a-i peymāne pest olur
Devr-i lebüñde revnağ-ı sāğar şikest olur
- 2 Sürdükçe cām-ı bāde-i gülgümü dā'imā
Sāķi-i bezme bülbüleler zîr-i dest olur
- 3 Cānā hevā-yı la'l-i lebüñle ḥabābvār
Āvāreler şarāba düşüp mey-perest olur
- 4 Bezm-i şafāda la'lüñ emen 'aqlın aldurur
Meclisde cür'a içse kişi ḳatı mest olur
- 5 Güş eyleyüp Ümîdî bu şî'r-i bülendüñi
Elḥān-ı mürğ-ı nağme-serāyān pest olur

55 K 6b , A1 9b-10a , Ç 9b , S3 296b

* Başlık : Ümîdî S3

1 sāğar : 'anber S3

2 Sürdükçe : Şordukça K

3 ḥabābvār : ḥayāt var Ç ; olur : -S3

4 olur : -K, -S3

5 şî'r-i bülendüñi : şî'ri bülendi A1

56*

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Fāş itme rāz-ı 'aşkuñı bülbüllere seher
Ey gönçe-i nihāl açılma şovuk geçer
- 2 Bār-ı belāña şabr idemezken dil-i hazīn
İnşāf aña itdi taḥammül raqīb-i har
- 3 Bāzār-ı 'aşk içinde eyā h'āce-i cemāl
Şanma gözüm yaşı gibi lü'lü'-i ter düşer
- 4 Yağdı derūnı lāle-i ḥāl-i 'izār-ı yār
Dürr-i dehānı jāle-i bāğı düşürdi ter
- 5 Her dem ḥadeng-i ğamzeñe sīnem nişānedür
Bu deñlü zaḥm-ı tır baña ḳande baş tutar
- 6 Mūy-ı miyān-ı yārı der-āġuş idem diyü
Ḳıldı Ümīdī miḥnet ile ḳaddini kemer

56 A1 8a , İ 7a , S1 135a , A3 75b , Ü2 44b , S3 294b , MC2 31b

* Başlık : Ümīdī A3

S1'de sadece 3 ve 5. beyitler var.

1 açılma : şaşın başuña Ü2

2 belāña : belāya A3, Ü2 , S3 , MC2 ; aña : aña ki MC2 ; itdi taḥammül : taḥammül itdi İ , itdi aña taḥammül S3

3 lü'lü-yı ter düşer A1 , S1 : ola lü'lü-yı ter İ

4 derūnı : derūn A3 , Ü2 ; lāle-i ḥāl-i : lāleyi ḥār-ı Ü2 , lāleyi ḥāl-i S3 ; Dürr-i : Dürc-i Ü2 ; bāğı : bāġ MC2

5 Bu beyit sadece A3 ve S3'te yer almaktadır ; baña : belā S3

6 miḥnet ile : miḥnetde MC2 ; ḳaddini : baġrını S3

57 *

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Cām-ı Cemden hazīne qalmışdur
Bir nice ĥum defīne qalmışdur
- 2 Kendüden geçdi Qays ile Ferhād
Bezm-i ġamda kemīne qalmışdur
- 3 Dest-i cevr-i nigār ile hergiz
Ne girībān ne sīne qalmışdur
- 4 Gerden-i yāra qol şalanlarda
Zülf ile 'anberīne qalmışdur
- 5 Dile bend itmeden degül ĥālī
Gönlüm ol zülf-i çīne qalmışdur
- 6 Ĥaņcer-i yāra öykünürse ne ġam
Sūsen ancak diline qalmıřdur
- 7 Her kişi yārı ile ĥurrem ü řād
Bu Ümīdī yirine qalmışdur

57 S1 139a , S3 296a , MC2 33b

* Başlık : Ümīdī S3

S1'de sadece 6. beyit var.

3 hergiz : ey dil MC2

4 Bu beyit MC2'de yoktur.

5 qalmışdur : -S3

6 Bu beyit MC2'de yoktur ; qalmışdur : S3

58 *

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Felekde şarşar-ı āhumla mihr-i āsumān dıtrer
Dem-i bād-ı şabādan gūyiyā berg-i hazān dıtrer
- 2 Yürek oynadı şanma havf-ı tır-i hūn-feşānuñdan
Görince üstine anuñ bu qalb-i nā-tüvān dıtrer
- 3 Olursa bir içim meclisde virmez zāhid-i huşka
Mey-i nābuñ şu deñlü üstine pır-i muğān dıtrer
- 4 Görüp teb tıtdı lertzān oldu şanmañ cism-i bīmārı
Ki yād idüp ğam-ı hicrān-ı yārı her zamān dıtrer
- 5 Çekince ey Ümīdī sīneye ol sīm-endāmı
Yürek oynar beden lertzān olur cismümde cān dıtrer

58 A1 6b , Ç 9a , İ 7a , S1 135a , MC2 31b

* Başlık : Ümīdī Fermāyed MC2

3 deñlü : deñli A1, Ç

4 tıtdı lertzān oldu şanmañ cism-i bīmārı : dutdı şanmañ çeşm-i bīmārı olup lertzān İ , tıtdı lertzān oldu şanmañ çeşm-i bīmārı A1

5 ol : bir A1, Ç

59 *

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Eyledük tîr-i yāra sîne siper
Ey dil ammā içeñ bulur ne çeker
- 2 Göñline girdi gonçe-i bāguñ
Vaşf-ı dendānuñ ile jāle-i ter
- 3 Hāk-i pāyüñ getürdi bād-ı şabā
Didiler aña Genc-i Bād-āver
- 4 Bāğ-ı kūyuñda ey nihāl-i cefā
Lāzım oldu ħar-ı raķibe semer
- 5 Nazmuña ey Ümidī kıymet yoķ
Ṭab'-ı pāküñ olalı kân-ı güher

59 A1 7a , İ 7b , S1 135a , A3 72a , Ü2 63a , MC2 34b

* Başlık : Ümidī A3

S1'de sadece 2 ve 3. beyitler var.

2 jāle-i : gonçe-i A3

3 getürdi : çü gördi Ü2

4 cefā : şafā A1, A3

5 kıymet yoķ : yoķ kıymet A3

60 *

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Çerh-i bed-mihr dem-ā-dem niçe biñ kan eyler
Şubh bu hāli görüp çāk-i girībān eyler
- 2 Tālib-i nūş olana virmek için niş-i belā
Keh-keşāmı bu felek her gice su‘bān ider
- 3 Birini vuşlat-ı cānān ile handān itse
Biñini miḥnet ü hicrān ile giryān eyler
- 4 Ne vişālinde sebāt u ne firāķında beķā
‘Āķıbet cümlesini hāk ile yeksān eyler
- 5 Ey Ümīdī görinen şanma meh-i nev kim çerh
Çanuñı dökmeķ için tıģuñı ‘uryān eyler

61

mefā' ĩlün mefā' ĩlün mefā' ĩlün mefā' ĩlün

- 1 Hevā-yı 'aşk başda dilde táb-ı nār-ı fürkat var
Belā hākinde ten pā-māl ü gözde āb-ı hasret var
- 2 N'ola bezm-i belāda sīne-i nālānı çāk itsem
Derūn-ı dilden ol yāra yine 'arz-ı maḥabbet var
- 3 Meger nūş eylemiş cām-ı şarāb-ı 'aşk-ı cānānı
Seḫerden güllerüñ gördüm yine beñzinde ḫumret var
- 4 Meh-i nev şanma tıtdum çerḫe tīg-ı şu'le-i āhı
'Adū-yı bed-nihāda ölmez isem ḫayr-niyyet var
- 5 Lebūñ yādına cān virmiş diyü Ferhād-ı dil cānā
Yine efvāh-ı 'ālemlerde bir Şīrīn ḫikāyet var
- 6 Rumūz-ı bāb-ı zühdi ḫāl idinmiş didiler zāhid
Nazar kıldum o nā-dāna bugün ḫaylīce ḫālet var
- 7 Gehī derd-i firāk-ı yār u gāhī ta'ne-i aḫyār
Ümīdī şanma bu miḫnet-serāda istirāḫat var

61 İ 7b , S1 135a-135b , Ü1 63a-63b , S3 297a , MC2 33a

S1'de sadece 2, 3 ve 7. beyitler var.

2 nālānı : sūzāmı İ, S3 ; dilden : dilde Ü1

3 Bu beyit Ü1'de yoktur, MC2'de 6.sıradadır ; Seḫerden güllerüñ gördüm yine beñzinde : Seḫerde güllerüñ beñzinde gördüm yine S1, S3 , Seḫerde güllerüñ beñzinde gördüm ḫaylī MC2

4 Bu beyit S3'te yoktur , Ü1'de ve MC2'de 3. sıradadır ; Meh-i nev : Meh İ ; ḫayr : yine MC2

5 Bu beyit Ü1'de 4. sıradadır ; diyü : gibi MC2

6 Bu beyit sadece Ü1, S3 ve MC2'de var ; ḫaylīce ḫālet : ḫaylī cehālet S3

7 firāk : qarār İ ; firāk-ı yār u : firāk Ü1 ; yār u gāhī : yār gāhī S1, S3, MC2

62

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Yanına taķınup yine bir tîĝ-ı zer-nigār
 Kırdı geçürdi 'ālemi ol şūh-ı şivekār
- 2 Altun benekli cāme şanur egnümüzde yār
 Kılsa ihāta cismümüzüzi āh-ı pür-şerār
- 3 'Uşşāķ-ı bī-nevāya o şeh nāza başladı
 Nālem 'aceb mi sünbülede eylese qarār
- 4 Alup elin iletđi ser-i kūy-ı dil-bere
 Yirden götürdi hāk-i vücūdum bu rūzigār
- 5 Bezm-i şafāda ʔolular içdükçe düstum
 Yüz virme büse de şaķın aĝyāra zīnhār
- 6 Levh-i zamīre şekl-i ruħ-ı yārı naķş idüp
 Göñline girdi 'āşık-ı zāruñ hayāl-i yār

62 K 10b , İ 8a , S3 297b , S1 136b, S4 119b , MC2 33b

S1'de sadece 4 ve 6. beyitler var.

* Başlık : Ümîdî Çelebi S3 , Ümîdî S4

1 Bu beyit İ'de yoktur ; taķınup : taķılıp S4 ; şūh-ı : şūh u S3 , S4

3 MC2'de 4. sıradadır ; Nālem : 'Ālem MC2

4 S4'te yoktur ; MC2'de 6, İ'de 5. sırada olup S3'te 6. beyitle yer deĝiştirmiştir.

5 K'da ve S4'te yoktur ; MC2'de 3., İ'de 2. sırada olup S3'te 3 beyitle yer deĝiştirmiştir ; büse de : -İ

6 İ'de 4. sırada olup K'da ve S4'te yoktur.

- 7 Başın aşağa itmez idi erhde hilāl
Ay rŭy-ı yārdan eger olmasa řermsār
- 8 Haşı-ı ‘izārını řaķın ol māha yŭzleme
řāyed Ŭmidī hāřırına irişe ğubār

7 Bu beyit sadece S4’te var.

63

mef'ülü mefā' ilü mefā' ilü fe'ülün

- 1 Şūfī ğaražuñ çün bir iki cām-ı şafādur
Yā tāc-ı riyā başuña bilsem ne belādur
- 2 Ey bād-ı şabā çīn-i ser-i zülfini yāruñ
Müşk-i Hütene eyleme teşbīh haṭādur
- 3 Cür'et ola mı zāhid-i şad-sāleden ey dil
Egninde şağın hırķasına baķma ķabādur
- 4 Seyr eyle dilā resmini eşkāl-i cihānuñ
Baķ cām-ı meye āyine-i ğitī-nümādur
- 5 Dil virme Ümidī şağın ālāyiş-i dehre
Kim 'āķıbet-i kār anuñ soñı hebādur

63 A1 9b , Ç 7b , İ 8a , S1 137a , MC2 32a

S1'de sadece 3. beyit var.

1 başuña : başuñda MC2

2 Müşk-i : Misk-i MC2

3 Cür'et ola mı : Cür'et mi gelür MC2 ; ola : gele A1, Ç, S1 ; şad-sāleden : şad-sālede İ

4 cihānuñ : zamānuñ A1 ; meye : meye ki Ç, A1 , MC2

5 'āķıbet-i kār : 'āķıbetü'l-emr kār A1 ; hebādur : fenādur MC2

64*

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Tarf-ı kenār-ı bāğa varup düşdi jäleler
 Bād-ı bahār ile gülüp açıldı läleler
- 2 Yanardı táb-ı sūziş-i 'aşkuñla gonçeler
 Şu sepmese derünına bir pāre jäleler
- 3 Bezm-i çemende zühd ü riyā ile ceng idüp
 Meydāna sürdi raşşını gülgün piyāleler
- 4 Künc-i belāda 'āşık-ı dil-ħaste-i ğama
 Derd ü firāķ u ğuşşa vü ğamdur nevāleler
- 5 Gül gibi yār ħār raķīb ile hem-nişin
 Bülbül gibi Ümīdī n'ola kılsa nāleler

64 A1 9b , Ç 7b-8a , İ 8b , S1 137a , MC2 32b

* Başlık : Ümīdī Fermāyed MC2

S1'de sadece 2 ve 3. beyitler var.

4 Derd ü : Derd-i A1, Ç

5 ħār raķīb : raķīb-i ħār İ

65

mefā 'īlün mefā 'īlün mefā 'īlün mefā 'īlün

- 1 Göñül kul olmağa bir şüh u şeh-levend ister
Hâm-ı gîsû-yı müşkâsâların boynına bend ister
- 2 Dem-â-dem sâyesinde hoş geçüp 'ayş itmege anuñ
Göñül bâğ-ı cihânda bir nihâl-i ser-bülend ister
- 3 Belâ bezminde câm-ı bâde-i ğam telh-kâm itmiş
Leb-i şîrîn-i sâķîden göñül bir pâre kand ister
- 4 Kelâmuñ nâşihâ bezm-i şafâda eyleme zâyi'
Dil-i şeydâsı 'uşşâķuñ ne söz diñler ne pend ister
- 5 Ümîdî çıķmağa kaçır-ı vişâl-i yâra düzd-i dil
Duĥân-ı âh-ı âteş-bârdan aña kemend ister

66*

fe'ılātüin mefā'ilün fe'ılıin

- 1 Ḥaṭṭ-ı sebziñ lebüñde cāna deger
Leblerüñ cān ile cihāna deger
- 2 İreli kūy-ı yāra şevķinden
Āhumuñ başı āsumāna deger
- 3 Sürme-i ḥāk-i pāy-i cānāna
Nūr-ı çeşm-i güher-feşāna deger
- 4 Ḥam-ı ebrü-yı yār her birisi
Misk tozlu iki kemāna deger
- 5 Ey Ümīdī o қаşları yānuñ
Қanlu peykānı dilde cāna deger

66 K 10b , İ 8b-9a , S1 136b , S3 293a

* Başlık : Ğazel-i Ümīdī S3

S1'de sadece 1. beyit var.

2 şevķinden : zevķinden S3

4 Ḥam-ı : Ğam-ı S3 ; Misk : Miski S3

5 yānuñ : yāyuñ S3 ; Қanlu peykānı dilde : Dilde peykān-ı tiri S3

67*

mef'ülü fâ'ilâtü mefâ'ilü fâ'ilün

- 1 Çaddüñ gamıyla dilde elifler ki vardur
Gülzâr-ı tende ey yüzi gül şâhsârdur
- 2 Yâd ideli çemende lebüñle ruhuñ nesîm
Gönçe henüz açılmadı gül şermsârdur
- 3 Yaşum ki kanlu çihreme her dem revânedür
Bir cüydur kenârı anuñ lâlezârdur
- 4 Baht-ı siyâhum üstüme geldi ziyârete
Çabrümde şanma sâye-i seng-i mezârdur
- 5 Hergiz kenâra gelmedi ol dürr-i nâzenîn
Deryâ-yı eşküm anuñ için bî-kenârdur
- 6 Çaddüm nihâl-i bâğ-ı belâ-yı firâğdur
Cevr ü cefâ-yı yâr aña berg ü bârdur
- 7 Ağyâr o serv-çaddi bugün eyledi kenâr
Yaşı Ümîdî gözlerümüñ cüybârdur

67 K 10b , İ 9a , S1 136b , S3 297a

* Başlık : Ümîdî S3

S1'de sadece 4. beyit var , S3'te 5. ve 6. beyitler yer değiştirmiştir.

2 gül : gül ise S3

7 eyledi : ideli K

68

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Dili bend eyleyen o gīsūdur
Beni āşüfte eyleyen būdur
- 2 N'ola gönlüm düşerse hançerüñe
Ki leṭāfetde bir içim şudur
- 3 Hāk-i pāyüñe tūtiyā dirsem
N'ola ey düst göz terāzūdur
- 4 Hāl-i ruhsārı misk-i Rūmīdür
Müy-ı zülf-i siyāhı şeb-būdur
- 5 Misk ile nüṣḥa yazdı ḥaṭṭ-ı ğubār
Gördi çeşm-i nigār şayrudur
- 6 Beni şehir içre eyleyen rüsvā
Bir yüzi gün hilāl-ebrūdur
- 7 Dem-be-dem eşkümi revāne kılan
Ey Ümidī o ḳadd-i dil-cūdur

68 İ 9a , S1 136b , Ü1 54b-55a , MC2 34a-34b

S1'de sadece 2, 4 ve 5. beyitler var.

1 Dili : Dile İ, MC2

4 Ü1'de 5. sıradadır.

5 Ü1'de 4. sıradadır ; nigār : nigārı Ü1

6 Bu beyit sadece Ü1'de ve MC2'de var.

7 Dem-be-dem eşkümi revāne kılan : Cüyveş yaşımı revāne iden Ü1; eşkümi : yaşımı MC2

69

fa'ilātün fa'ilātün fa'ilātün fa'ilün

- 1 Dil n'ola zülfünde eylerse figān u zārılar
Giceler çün nāleye āgāz ider bīmārlār
- 2 Hāl-i 'anber-bāruña beñzer diyü misk-i Huten
Düstüm başladı bürüp şarmağa 'aṭṭārlar
- 3 Uyduñ ulaşduñ diyü erbāb-ı 'aşқа ol perī
Seg raqībi dā'imā itler gibi āzārlar
- 4 Zülf-i kāfir-kīşüñe öykündügiçün ey şanem
Rāhibe ejder görünür hālқа-i zünnārlar
- 5 Ey Ümidī bāğ-ı ruhsārın görelden mürğ-ı dil
Hār olupdur çeşmine anuñ gül-i gülzārlar

69 K 9a , Ç 9b , İ 10a , A1 8b , S1 137b

S1'de sadece 2 ve 3. beyitler var.

2 misk-i : müşk-i S1

5 gül-i : gül ü İ

70

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Ağzumda vaşl-ı la'l-i lebüñ cām-ı bādedür
Bezm-i belāda şevķum anuñçün ziyādedür
- 2 Āsūde-ķātır ola mı ħāk-i belāda ten
Cānā niteki mürġ-ı dil ü cān hevādatur
- 3 Cām-ı cihān-nümā-yı Sikender didükleri
Ben bildügüm bu āyine-i cām-ı bādedür
- 4 Naţ'-ı cefāda 'ālemi māt itmege o şāh
Ĥāl-i 'izārı şan ruķ öñinde piyādedür
- 5 Cānāne ile bu gice 'ayş-ı nihān idüp
Gül gibi yine bāde-i ħamrā şafādatur
- 6 Her dem ħamīde-ķāmeti cānā Ümīdīnün
Dest-i kemān-keş-i felege bir kepādedür

70 K 9a-9b , İ 10a , S1 137b

S1'de sadece 2. beyit var.

1 vaşl-ı : vaşf-ı K

2 dil ü cān : cān u dil İ

3 cihān-nümā-yı : cihān-nümāyı K ; bu āyine : hele āyīne İ

4 o şāh : nigār K

6 felege : ġamuñ K

71

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

- 1 Hıa-ı la'li ğubār-ı ŧekker-ālūd
Dehānı hoħħa-i dil-ber lebidür
- 2 Lebinde cā-be-cā tebhāle kim var
Anuñ her biri ŧekker lelebidür
- 3 Felekde aħter-i ferħunde-tāli'
İŧiginde niŧān-ı kebkebidür

72*

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Belā seyl-ābıdur eşküm başum kūh-ı melāmetdür
Degül jülīde-mū üstinde anuñ ebr-i hayretdür
- 2 Söze geldükde 'İsā mürde ihyā eyler ammā sen
Tekellüm eyleseñ ādem helāk olur ne hikmetdür
- 3 Buḥūr itmiş meger ḥāl-i ruḥuñ nār-ı 'izāruñda
Degül mūy-ı siyeh cānā çıkan dūd-ı melāḥatdür
- 4 Bu çeşmüm çeşmesārın 'arz idem dirdüm saña līkin
Görinseñ ey perī 'aqlum gider başdan ne ḥāletdür
- 5 Ümīdī bāğ-ı 'aşq içre ḥamīde ḳaddi 'uşşāḳuñ
Egilmiş bār-ı gāmdan şāḥsār-ı derd ü miḥnetdür

72 K 10a , İ 10a-10b , S1 138b , S3 295a

* Başlık : Ğazel-i Ümīdī S3

S1'de sadece 1 ve 2. beyitler var.

4 çeşmüm : çeşm S3 ; Görinseñ ey perī 'aqlum gider başdan : Gözleseñ ey perī başdan gider 'aqlum İ

5 ḳaddi : ḳadd-i İ

73 *

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Ruḥuñ şem'-i melāḥat қаşlaruñ müşkīn duḥānidur
Anuñ ol gerden-i kāfūr sīmīn şem'dānidur
- 2 Getürdi arқasın yire hilāl-i çerḥ-i minānuñ
Қаşuñ meydān-ı ḥüsnüñ bir ser-āmed pehlevānidur
- 3 Añup cām-ı Cem-i devrānı қan aғlar mey [ü] şahbā
Anuñ her bir ḥabābı al-ı çeşm-i ḥün-feşānidur
- 4 Һазер қıl āteş-i āh-ı derūnumdan ki ey gerdūn
Yaқar dāmānuñı nā-geh қазā-yı āsumānīdur
- 5 Қарasına göz irişmez belāgat baḥridür ṭab'uñ
Anuñçün ey Ūmīdī sözlerüñ dürr-i me'ānīdur

73 A1 7b , İ 10b , Ç 8b-9a , S3 295b , Ü3 34a

* Başlık : Ūmīdī Ü3

1 müşkīn : miskīn İ ; kāfūr : kāfūrı A1

2 ser-āmed : lu'b ile A1

3 ḥabābı : ḥabāb A1, Ç, S3, Ü3 ; al-ı : alı S3

74 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'īlū fā'ilün

- 1 Gönlüm esîr-i bend-i ser-i zülf-i yârdur
Cân teşne-i zülâl-i dehân-ı nigârdur
- 2 Kadd-i nigâr bâg-ı melâhât nihâlidür
Cevr ü cefâ vü şîve aña berg ü bârdur
- 3 Bâg-ı maḥabbet içre dilâ bād-ı âhumuz
Bir gün o serv-ḳaddı eger rûzigârdur
- 4 Dil ḥânümânı virse n'ola cām-ı bâdeye
Bir lâle-ḥadd ü sîm-beden gül-'izârdur
- 5 Göñlin şu gibi aḳıdan ol serv-i ser-keşüñ
Beñzer Ümîdî bu gâzel-i âbdârdur

74 K 10a , İ 10b , S1 138b , S3 296a

* Başlık : Gâzel-i Ümîdî S3

S1'de sadece 5. beyit var.

3 serv-ḳaddı : serv-ḳad İ

75

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Būstān-ı ser-i kūyında iderseñ biñ zār
Ruḥı şeftālūsını öpmege virmez dildār
- 2 Fitne fenninde begüm ḥāl-i ruḥuñ māhirdür
Ser-fürü itse n'ola ol ḥam-ı zülf-i ṭarrār
- 3 Ḥam-ı ebrū-yı 'araḫnākini yāruñ seyr it
Bir güzel ḥaṇçer-i ser-tiz durur cevherdār
- 4 Ḥalḫa-i zikre gelür diyü o māhı bu gice
Ḥayli döndi yürüdi bir niçe üftāde-i zār
- 5 Ey Ümīdī yine bir gözleri āhūyı bulup
Deşt ü şaḫrāyı demidür idelüm geşt ü güzār

75 İ 10b-11a , S1 141a , MC2 31b

1 iderseñ : ḫalursañ MC2

2 begüm ḥāl-i ruḥuñ : bugün ḥāl-i ruḥı MC2 ; itse : ḫılsa MC2

3 Bu beyit İ'de yoktur ; yāruñ seyr it : seyr it yāruñ S1

4 māhı : māh MC2 ; yürüdi : yürüdi İ

5 Bu beyit S1'de yoktur , bulup : bulur MC2

76

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 'Asker -i hāl ü haṭuñ yine şebîhün itdiler
Bu fezā-yı dīde-i nemnāki pür-ḥün itdiler
- 2 Māh-rūlar ruḥların seyr itdürüp açmazdan
Almağa dil beydaḡın bu yüzden oyun itdiler
- 3 Ṭaylasānın dūşına şalup gelince meclise
Zāhid-i miskīni bir kıyruḡlu meymūn itdiler
- 4 Kīmyā-yı ḡāk-i pāyüñle ruḥın zerd eyleyüp
'Āşık-ı dil-ḡasteler işini altun itdiler
- 5 Gösterüp yine Ümīdiye ser-i ḡisūların
Dil-rübālar anı bir bend ile meftūn itdiler

77

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Būs-ı dehān-ı yāra ˆolaşur çü gördiler
Meclisde cām-ı bāde-i gülgünü sürdiler
- 2 Deşt-i belāda ˆaysa hevādārmış diyü
Mürġ-i cenāb-ı Leylīyi iller uçurdılar
- 3 Bāzār-ı ġamda la'l-i leb-i yār ile gözüm
Eşküml güherlerini ayāġa düşürdiler
- 4 Kūyuñda itlerüñle yine cem' olup raġīb
Tā şubġ olunca dün gice muġkem ˆudurdılar
- 5 Hecriyle cān virince Ümidī cenāzeyi
Erbāb-ı dil gelüp anı yirden götürdiler

77 İ 11a , S1 141b , Ü2 64b

S1'de sadece 1, 3 ve 5. beyitler var.

1 ˆolaşur : dolaşur İ

4 itlerüñle yine : yine itlerüñle Ü2 ; gice : -İ

78

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Sāğar-ı şahbā ki erbāb-ı şafānuñ cānıdur
Ehl-i 'aşka neş'e-i ūlāsı rūḥ-ı şānıdır
- 2 Gül degüldür görinen her bülbül-i şeydā dile
Şāhid-i şāḥ-ı gülün boynına düşmiş kanıdur
- 3 La'l-i nābuñ zıkr ider ḥalvetde pır-i ḥān-ḳāh
Sāğar-ı şahbā elinde sübḥa-i mercānıdur
- 4 'Āşıḳ-ı dil-ḥasteye la'l-i güher-bārın nigār
Şöyle kıymetlendirür güyā ki ādem cānıdur
- 5 Bülbül-i dil n'ola meyl itse Ümīdī sāğara
Gülşen-i bezm-i şafānuñ bir gül-i ḥandānıdur

78 A1 6b , Ç 9a , S1 138b

S1'de sadece 1 ve 4. beyitler var.

2 görünen : görünen A1, Ç

79

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Şanmañ ol şūḥ-ı dil-ārāyı ki kākül götürür
Şeh-levendāne taḫup başına sünbül götürür
- 2 Döyemez ḥār-ı cefā zaḥmına gül nāzükdür
Yine ol bār-ı belāyı dil-i bülbül götürür
- 3 Farḫuma yara çeküp üstine bir dāg urduñ
Döndüm ol kimseye başında ḫaranfül götürür
- 4 Dil-i dīvāne ḫayāl-i leb ü ruḥsāruñ ile
Beñzer ol mest-i mey-i nāba gül ü mül götürür
- 5 Ger cefā kılsa Ümīdiye n'ola cānāne
Bülbül-i zāra ne cevır eyler ise dil götürür

80

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Dilde şanmañ hayāl-i kāküldür
Bāğ-ı cānda açdı bir güldür
- 2 Dāğ-ı sīnemdeki fetīleñe var
Gūyiyā rişte-i қaranfüldür
- 3 Yār beñzer benefşe nūş itmiş
Ki ruḥ[1] lāle rengi gül güldür
- 4 Dilde sevdā-yı zülfi var iken
Başdan bir belā da kāküldür
- 5 Ḥūn-ı dille Ümīdī dīdelerüm
Gūyiyā iki şīşe pür-müldür

80 S1 141a , S3 294b

S1’de sadece 2. ve 3. beyitler var.

3 beñzer : yine S1 ; itmiş : itmese S3 ; rengi : rengini S3

81

mefā'īlūn mefā'īlūn fe'ūlūn

- 1 Görinen dilde na'1 ile elifler
Çekilmiş leşker-i baħre 'alemdür
- 2 Ĥisāba cümle-i erbāb-1 'aşķı
Dökülmüş ĥaṭṭ-1 müşķinūñ raķamdur
- 3 Ėam-1 ferdāyı ķo nūş it mey-i nāb
Ümīdī ġāfil olma dem bu demdür

82

mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ülün

- 1 Ruḥ-ı zerdümle eşk-i çeşm-i ter var
Yoluñda sürmek için sîm ü zer var
- 2 Beyâz-ı çeşm-i terde 'aks-i ḥālün
Şarılmış penbe içre müşk-i ter var
- 3 Ümîdî vaşf-ı la'lüñ yazdı şîrîn
Midâdında meger anuñ şeker var

83 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün

- 1 Ruhsār-ı yāra beñzemesse berg-i lāleler
Gülşende böyle üstine düşmezdi jāleler
- 2 Çıkdı beyāza nüshā-i hatt-ı 'izār-ı yār
Yazıldı fenn-i fitnede niçe risāleler
- 3 Yoluñda hāk olanlar eyā serv-i hoş-hırām
Lāyık mıdur ki böyle ayaklarda қalalar
- 4 Olduğça dil metā'-ı ğam-ı yāra müşteri
Dellāl olur cihāna çıkup āh u nāleler
- 5 Ğam yime ey Ümidī reh-i 'aşk -ı yārda
Eksük degül çü derd ü belādan nevāleler

83 A1 7b , Ç 9b-10a , S1 140a , S3 298a

* Başlık : Gazel-i Ümidī S3

S1'de sadece 1. beyit var.

1 beñzemesse : beñzümüse S3

4 olur : olup S3 ; çıkup : çıkar S3

5 belādan : belālardan S3

84

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Belā bezminde cānā cām çeşm-i hūn-feşānumdur
 Hāyāl-i la'l-i meygūnuñ şarāb-ı ergāvānumdur
- 2 Qarār u şabr-ı dil gitdi reh-i 'aşkuñda nem qaldı
 Nigārā şimdilik yüze gelür eşk-i revānumdur
- 3 Yaşum perverdesidür lālezār-ı küh-ı ğam cānā
 O bāğuñ āb-ı rüyı eşk-i çeşm-i hūn-feşānumdur
- 4 Gönülden çıkmadı peykān-ı tır-i ğamzeler hergiz
 Niçe demler durur ey qaşı yā hātır-nişānumdur
- 5 Ümīdī ben o şeh-bāz-ı hümā-bāzam ki 'ālemde
 Görinen mäh-ı nev bām-ı felekde āşiyānumdur

84 A1 9a-9b , Ç 7b , S1 136b , S3 298b , MC2 32a

S1'de sadece 1, 2 ve 4. beyitler var.

1 cām çeşm-i : cām-ı Cem MC2

2 şabr-ı : şabr u Ç, S1 ,MC2 ; reh-i 'aşkuñda : rehi 'aşqda MC2

3 lālezār-ı küh-ı : lālezāruñda MC2

4 demler durur ey qaşı yā : demlerdür ey qaşı kemān Ç, demlerdür ey qaşı yā A1

5 Ümīdī : Ey Ümīdī S3 , MC2

85

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Tāc-ı Cem sāğar-ı şarāb yiter
Cā-be-cā la'l aña ḥabāb yiter
- 2 Çeksün el sāzdan dilā muṭrıb
Meclise nālemüz rebāb yiter
- 3 Derd-i ser virdi sāḳiyā devrān
Mey-i gülfāmı sür gül-āb yiter
- 4- Sāğar-ı la'l-i ḥoḳḳa-i dehenün
Leb-i la'lün şarāb-ı nāb yiter
- 5 Manşıb u cāh Ümīdiye o şehün
Ḥāk-i pāyına intisāb yiter

85 K 9a , A1 10a , S1 136a

S1'de sadece 1. beyit var.

1 sāğar-ı : sāğarı A1

3 gülfāmı : gülfām A1

5 Manşıb u : Manşıb-ı A1

86

meḡā' īlūn meḡā' īlūn meḡā' īlūn meḡā' īlūn

- 1 Ṭulū' itmiş dūr-i mengūşı bir necm-i leṭāfetdūr
Aşılmış deyr-i ḡüsünde ya ḡandīl-i melāḡatdūr
- 2 Lebüñ esrārına vāḡıf degüldür zāhid-i bī-hūş
Ne bilsün anı her nā-dān o bir rūḡānī ḡāletdūr
- 3 Tenümde var iken rīş-i ḡadeng-i ḡamze-i çeşmüñ
Efendi zaḡm-ı tīḡ-ı ḡün-feşānuñda ne zaḡmetdūr
- 4 Çemen 'işretgehidür lāleler la'līn nemekdānı
Hezāra sufra-i gül sāḡıyā ḡvān-ı ḡanīmetdūr
- 5 Ümīdī nev-bahār irişdi terk it çār dīvārı
Zamān-ı gül evān-ı mül kemāl-i vaḡt-i 'işretdūr

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Çeşmüñe ıaşıñ egilmiş fitneler ta'līm ider
Öñine alup cefā 'ilmin aña tefhīm ider
- 2 Șarż alup la'l-i lebinden 'ālem-i ervāhda
Nağd-i cānı dil dehān-ı dil-bere teslīm ider
- 3 Göñlümi yab yab yıķup dest-i cefā-yı dil-rübā
Zulm-i bī-dād ile ol vīrāneyi termīm ider
- 4 Șaşlaruñ ıoltuğına alup nigārā çeşmüñi
Cānuma cevr ü cefā nāveklerin ta'līm ider
- 5 Şi'rüñ[i] alup nevālar kılsun ol küçük dehen
Ey Ümīdī her ıaçan bezme ğazel taķsīm ider

88

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Kemend-i āh ile aşmağa niyyetüm vardur
Raķīb-i rū-siyehe 'ālī-himmetüm vardur
- 2 'Aceb mi çıkmaz ise hātır-ı hazīnümnden
Ġam-ı nigāra derūnī maħabbetüm vardur
- 3 Bir iki cām ile başdan şavup 'aķılı yine
Ĥayāl-i yār ile tenhāca şoħbetüm vardur
- 4 N'ola hilālūñ olursam senūñle ġayri görüp
Benüm de ey büt-i ser-mest ġayretüm vardur
- 5 Derūn-ı dilden 'aceb mi Ümīdī yanar isem
Bu sūziş-i teb-i ġamdan ģarāretüm vardur

89

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Altun iden işin o dür-i güşvâredür
'Älemde işi işleyen ey meh sitâredür
- 2 Boyınca sâyesin yire çalmış o serv-ğad
Başdan ayağa anuñ için cismi qaradur
- 3 Hüsnuñ cihānı yakmağa bir päre od dur[ur]
Cānā dehān-ı zerre-mişālün şerâredür
- 4 Bir ejdehānuñ işideli hār-ı reşk ile
Bağrı çemende gonçelerün päre pâredür
- 5 Qaddüm Ümîdî hāle-şifat halğa eyleyen
Devr-i felekde her gice bir mäh-pâredür

89 K 9b , S1 138a

S1'de sadece 2 ve 3. beyitler var.

3 Cānā : Anda S1

90

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Cevr ider döne döne halka-i zıkr içre nigār
Söze geldükçe vefā zıkrin ider ol dildār
- 2 Mīve-i vaşlını eyler dil-i bīmāra 'atā
Olsun ol naḥl-i dil-ārā göreyin ber-ḥurdār
- 3 Ḥ^vābda yār ile ol dem dir imiş hem-pehlū
Bilmem ey şūḥ-ı dilārā ne şayıklar aḡyār
- 4 Țutma yanuñda efendi şata gör aḡyārı
Tā olunca saña bendeñ olayın ḥidmet-kār
- 5 Yüzünü kıara ider şoñra sevād-ı şı'rūñ
Ey Ümīdī sözüñe itmesün a'dā inkār

91

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Dilde zikrüm bāde-i gülfāmdur
Sübḥa-i billūr elümde cāmdur
- 2 Ālına alındı cādū çeşmüñüñ
Ḳāmet ü zülfüñ anuñçün lāmdur
- 3 Kākülüñ cānā diyār-ı Çīndür
Zülf-i miskīnüñ sevād-ı Şāmdur
- 4 Bāğ-ı 'aşq içre o naḥl-i ḳāmetüñ
Mīve-i vaşlı ḥayāl-i ḥāmdur
- 5 Mest-i 'aşḳuñdur Ümīdī dā'imā
Anuñ için 'āleme bed-nāmdur

92 *

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Ruḥuñ 'arz eyle cānā şūret-i Raḥmānı görsünler
Hırām it nāzenīnüm kudret-i Yezdānı görsünler
- 2 Kāmer-çihre güneş-ṭal'at perī-peyker beşer-şūret
Melek görmek dilerlerse Muḥammed ḥānı görsünler
- 3 Güzelde cezbe olmasa meşeldür ānı yoğ dırler
Nic' olur cezbe seyrān eylesünler anı görsünler
- 4 Şular kim görmek isterler gelüp seyrān ḥālinde
Elinde ol nihāl-i nevresūñ fincāmı görsünler
- 5 Bu nazm-ı gevher-āmīzūñ irerse gūş-ı cānāna
Ümīdī nic' olur luṭf eyle istiḥsāmı görsünler

93*

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- 1 ‘Ārızun ol nāz gülüdür kim nihāl üstindedür
Zülfüñ ol ejder durur dünyāça māl üstindedür
- 2 Ey güneş yüzlü ḥabībüm ‘āşıkā zulm eyleme
Ḥüsnuñe mağrūr olma [kim] zevāl üstindedür
- 3 Leblerüñ zıkr eyleyüp düzmez terennümler kıılır
Ṭūṭi-i ṭab‘um yine şīrīn-maḳāl üstindedür
- 4 ‘Ömrüñe mağrūr olup ‘uşşāka cevı eyleme
Bir nefesdür dā‘imā ol intikāl üstindedür
- 5 Ey ṭabībüm luṭf idüp gel bir ḳadem-rencide kııl
Ben ğarīb dil-ḥaste[yi] gör kim ne ḥāl üstindedür
- 6 Ey Ümīdī zāt-ı Ḥaḳdan ğayrı bāḳī nesne yok
Görinen naḳş u şıver cümle ḥayāl üstindedür

93 AE2 44b

* Başlık : Ğazel-i Şadıḳī Nazīre-i Ümīdī

3 Bu beyitte yer alan “düzmez” kelimesinin müzikteki anlamı olan “düzen vermek, akort etmek” anlamlarına uymakla birlikte kelimenin yanlış yapılarak yine anlamca uyan “durmaz” da olabilmektedir.

6 zāt-ı : zātu

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Varmasun kūyuña mäh-ı enver
Girmesün hāneñe ol bed-aḡter
- 2 Rāz-ı ‘aşkı ne bilür bülbül-i zār
Ḥalkuñ uçurmasıdur ey gül-i ter
- 3 Revnaḡ-ı bāde ŧikest olsa n’ola
Ġāyet elden ele düŧdi sāḡar
- 4 Çıkdı deryā-yı melāḡat biline
Mū-miyānında degül sım kemer
- 5 Bir perı sevdi Ūmıdı gönlüm
Görmedi miŧlin anuñ nev’-i beŧer

95

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Cām-ı mey destümde bir gül destedür
Bülbüle bir bülbül-i dem-bestedür
- 2 Aşdı bālā-yı nigāra gönlümüz
Gerçi ābuñ meyli dā'im pestedür
- 3 Bağlanur mı rişte-i reyḥāna hiç
Şol ki tār-ı zülf-i yāra bestedür

ḤARFÜ'Z-ZĀ' *

96

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Dil kebâb oldu diyü ağlayup itdükçe niyâz
Birez ol şüh-ı cefâ-pîşe kıılır puhte piyâz
- 2 Sihr ider gerçi dil almağda o zülf-i cādū
Nağd-i cān urmada ammā ki müjeñ tîr-endâz
- 3 Dil-i ferzāneyi bir lu'b ile māt itmegiçün
Zîr-i zülfinde o şeh ruḥların itdi açmaz
- 4 Tāb-ı ruḥsāruña dil-dāde degülse cānā
Şem'-i meclisde nedür yā bu kadar sūz u güdāz
- 5 Tır begüm 'ahdüñe cevr itme dil-i zāra disem
Cevr ider ol büt-i sîmîn-ten Ümîdî tırılmaz

96 K 7b , A1 10a , Ç 10a , S1 139a , A3 71b

* Başlık : Ḥarfü'z-Zā' Ç , Ümîdî A3

S1'de sadece 1 ve 5. beyitler var.

2 ki müjeñ : müjeler A3

97

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Hoşdur hemîşe sâye-i zülfünde hâlümüz
Şâhuz serîr-i 'âleme zıll-i hümâdayuz
- 2 Sen şeh-suvâr-ı naţ'-ı melaḥatsün ey şanem
Atuñ öñince biz de sürinür piyâdeyüz
- 3 İrdüñ Ümidî Ka'be-i maḳşûda sa'y ile
Yârân şorarsa ger bizi şimdi Şafâdayuz

98 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Rüşen kılalı meclisi cām-ı şarābumuz
Mihriyle mähî 'aynına almaz ḥabābumuz
- 2 Rağş itmez idi şavma'ada şeyḥ-i şehri eger
Çalınmayaydı gūşına çeng ü rebābumuz
- 3 Mey-ḥāne cāy-ı muḥtesib-i bezm-i bādedür
Eksük degüldür elden anuñçün şarābumuz
- 4 Şol teşnegān-ı vādî-i 'aşkuz gamuñda biz
Āb-ı zülālî 'aynına almaz serābumuz
- 5 Zerğ u riyādan el yuya zühhād-ı şehri eger
Görse Ümîdî meykede āb-ı nābumuz

98 K 6b-7a , A1 10a-10b , İ 11a , Ç 10a , S1 136b , Ü2 14b

* Başlık : Ümîdî Ü2

S1'de sadece 2 ve 5. beyitler var.

2 Çalınmayaydı : Çalınmasaydı K

4 serābumuz : sîr-ābumuz A1

5 Bu beyit İ'de yoktur ; āb-ı : āb u Ü2

99*

mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

- 1 Tîr-i müjesine dime dil mürğü urılmaz
Ebrûlarınıñ yâsı kolayına kurulmaz
- 2 Āvâre gönül hâtırâ-i vaşl ile her şeb
Allâh ki görür vâkı'alar hiç yorılmaz
- 3 Cānum acıdur zulm ile sîb-i dehen-i yâr
Dād alması andan ne idi lîk şorılmaz
- 4 'Uşşâk tavâf itmede bir mertebe keşret
Kim Ka'be-i kûyında tırılmaz oturılmaz
- 5 Çün sa'y iderin kûyına varmağa ammâ
Çeşmüm bulanık yaş döker ol demde tırılmaz
- 6 Bu deñlü delûkanlılık eylerken Ümîdî
Meclisde niçün böyle tırur bâde sürilmez

99 S3 298a , MC1 53b

Riyâzî Tezkiresi'nde bu gazelin Ümîdî mahlasını kullanan şairlerden biri olan Merzifonlu Recep Çelebi'ye ait olduğu belirtilmiştir. Gazel incelemeye aldığımız iki nüshada yer aldığı için divan metnine dahil edilmiştir.

* Başlık : Gazel-i Ümîdî S3, Ümîdî MC1

2 MC1'de 5. sıradadır ; Āvâre : Bî-çâre MC1

3 dehen-i : zeķan-ı MC1

4 MC1'de 2. sıradadır.

5 Bu beyit S3'te yoktur.

100 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Mihrüñle varur ise yile hâksârumuz
Zerrât gibi rakşa gire her gubârumuz
- 2 Deryâ-yı eşk mevc uralı bād-ı âh ile
Dürr ü cevâhir ile topludur kenârumuz
- 3 Gird-âb-ı gamda zevrak-ı dil bulmadı hâlâş
Hayfâ muvâfîk olmadı bu rûzigârumuz
- 4 Şevküñle hâk olursam eger gird-bâdveş
Âhum yiliyle rakşa gire hâksârumuz
- 5 Çerh itmedin Ümîdî telef naqd-i 'ömrüñi
Gel 'ayş u nûşa harc idelüm cümle varumuz

100 K 7a , A1 10b , Ç 10b , İ 11b , S1 138b , A3 61b , S3 295a

* Başlık : Ümîdî A3 , Gâzel-i Ümîdî S3

S1'de sadece 2 ve 4. beyitler var.

1 varur ise yile : yile varur ise bād-ı İ

2 topludur : toptoludur İ

3 hâlâş : kenâr S3

4 eger : ger K ; gird-bâdveş : gird-âbveş A3, bādveş n'ola İ

5 Çerh : Hârc A3 ; Ümîdî telef : telef Ümîdî İ ; 'ömrüñi : eşkümi A1 ; 'ayş u : 'ayş-ı A1

101

mef'ülü fā'ilātü mefā'iltü fā'ilün

- 1 Vardı ħarāba milket-i dil 'aşķ-ı yārsuz
'Ālem ħarāba varur imiş şehriyārsuz
- 2 Sevmekde ħüb-rūları çün olmaz ihtiyār
Sevdüm ol āfeti göricek ihtiyārsuz
- 3 Ğarķ-āb-ı baħr-i eşķ olalı āha yoķ mecāl
Baħr-i belāda ķaldı gōñül rūzigārsuz
- 4 Ĥübān olur mı şayd-ı dil ü cāndan berī
Şayyādlar olur mı cihānda şikārsuz
- 5 Hem-dem idindi kendüsine cām-ı bādeyi
Olmaz Ūmīdī bir şanem-i gül- 'izārsuz

101 K 7a , İ 11b , S1 137a

S1'de sadece 3. beyit var.

1 'aşķ-ı yārsuz : şehriyārsuz İ ; varur imiş şehriyārsuz : varur imiş dil şehriyārsuz İ

2 göricek : görünce İ

3 Ğarķ-āb-ı baħr-i eşķ olalı āha yoķ : Źa'fıyla āha ķalmadı cān u dile K

4 Ĥübān : Bir ħübān K ; Şayyādlar : Şehbāzlar İ

102

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlî fā'ilün

- 1 Kūh-ı diyār-ı miḥnet ü endūh başumuz
Rāh-ı belādur anda görinen bu qaşumuz
- 2 Cism-i kebūd-ı zerdümi pāy-māl ider nigār
Bāzār-ı ğamda qaldı ayaqda qumāşumuz
- 3 Rāh-ı belā-yı 'aşquña cānā qodı seri
Çoqdan yoluñdadur senüñ ey düst başumuz

103*

mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

- 1 'Āşık ğam-ı cānānı dil ü cāna inanmaz
Ya'kūb gibi Yūsufın ihvāna inanmaz
- 2 Zencīr-i ser-i zūlfini yār eyledi va'de
Bir kılcıca velī bu dil-i dīvāne inanmaz
- 3 Her-dem çeküp alur oqını sīneden ol şūh
Peykānını var ise dil ü cāna inanmaz
- 4 Gerçeklidür ol şūh dile gerçi vişālin
Ammā n'idelüm kimse bu yalana inanmaz
- 5 Cān virdi lebi yādı ile gerçi Ümīdī
Ḥayfā n'idelüm zerrece cānāna inanmaz

103 K 7a , İ 11b , S1 137b , S3 297a

* Başlık : Ümīdī S3

S1'de sadece 1 ve 3. beyitler var. S3'te 3. ve 4. beyitler yer deġiştirmiştir.

3 şūh : yār İ ; 3 ve 4. beyitler İ'de yer deġiştirmiştir ; inanmaz : -S3

4 dile : bize İ

5 yādı : yād K ; Ḥayfā : Ammā S3

104*

mef'ülü fā'ilātü mefā'īlū fā'ilün

- 1 Şāhuz diyār-ı meclise sākī vezīrümüz
Mey-ḥāne pīş-ḥ^vānı olupdur serīrümüz
- 2 Cevr-i ḥaṭ-ı nigār ile ḥāzır belā vü ğam
Fikr-i dehān-ı yār ile ğā'ib zamīrümüz
- 3 Mīhr-i ruḥuñla ṭoṭludur sīnemüz n'ola
Āfāḳa nūr virse zamīr-i münīrümüz
- 4 Şabr u ḳarār az u firāvān nuḳūd-ı eşk
Yāruñ fidā yolına ḳalīl ü keşīrümüz
- 5 Tāḳ-ı sipihri ṭolduralı āh u zār ile
Yāruñ Ümīdī ḳalmadı kūyında yirümüz

104 A1 10b , Ç 10b , İ 11b , S1 138b , Ü2 64a , S3 296a

* Başlık : Ümīdī S3

İ'de sadece 1. beyit, S1'de sadece 5. beyit var. Ü2 ve S3'te 2. ve 3. beyitler yer deĝiştirmiştir.

1 pīş-ḥ^vānı : pīş-ĝūnī Ü2

3 zamīr-i : zamīr ü Ü2

ḤARFÜ'S-SİN *

105

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Leb-i la'lünde o ḥaṭṭ-ı nev-res
Teng-şekkerde yatur pây-ı meges
- 2 Kime şarılsa bulur 'ömr-i ebed
Cân virür tîguña şimdi herkes
- 3 Şayd için mürğ-ı ḥayâl-i yârı
Oldı müjgânlar ile dîde kafes
- 4 Baḥr-i eşküm görelî bî-pâyân
Siñecek yir bulımaz Nîl ü Aras
- 5 Dil-i nālânımı yād eyle diyü
Nâḫanuñ boynına aşıldı ceres
- 6 Qalmışam gūşe-i gamda tenhâ
Kimse olmasun Ümîdî bî-kes

105 K 7b , A1 11a , Ç 10b-11a , S1 136b

* Başlık : Ḥarfü's-Sîn Ç

S1'de sadece 4. beyit var.

2 kime : kim ki K

3 ḥayâl-i : ḥayâli A1

4 görelî : göre görelî A1 ; bulımaz : bulumaz A1 ; Nîl ü : Nîl-i Ç

5 Bu beyit K'da yoktur.

106 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Gözden revân olalı yaşum nitekim Aras
Eṭrāfın aldı her müje mānend ḥār u ḥas
- 2 Ḥār-ı belā-yı miḥnet ile eyledi felek
Gülzār-ı dehri bülbül-i şeydālara ḳafes
- 3 Rāh-ı belāda ḳāfile-i dil ne çekdügin
Dā'im lisān-ı ḥāl ile taḳrīr ider ceres
- 4 Şāh-ı serīr-i devlete bālīn-i zer-nigār
Rind-i ḥarāba ḥışt-ı ḥam-ı mey-fürüş bes
- 5 Āh eyleme Ümīdī ser-i kūy-ı yārda
Cā'iz ki işidüp tuya aḡyār sesi kes

106 A1 11a , Ç 11a , S1 137b , S3 293b

* Başlık : Ümīdī S3

S1'de sadece 4. beyit var.

3 ḳāfile-i : ḳāfil-i A1

5 tuya: -A1

ḤARFÜ'Ş-ŞİN

107 *

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Gözüüm yaşın ḥayāl-i ruḥları ḳana boyandurmıŝ
Bahār-ı ḥüsni cūy-ı eŝki baŝından bulandurmıŝ
- 2 Bugün mestāne sāḳī leblerüñ yādına meclisde
Şurāḥīden yine bir āl ile cāmı ṭolandurmıŝ
- 3 Göñül vaşf eyleyüp āb-ı zülāl-i tiĝ-i cānānı
Ten-i şad-pārede her yaranuñ aĝzın şulandurmış
- 4 Metā'-ı vaŝlınuñ biñ cān ile olup ḥarīdārı
Gice dil naḳdini pervāne şem'-i bezme yandurmıŝ
- 5 Ümīdī bī-vefādur didügin ol ŝuḥ işitmiş dün
Bugün gelmiş vefālar eyleyüp anı utandurmış

107 K 7b , A1 11b , Ç 11a-11b , S1 136a , A3 62b , A7 69b

* Başlık : Ümīdī A3, A7

S1'de sadece 1 ve 3. beyitler var.

1 ḥüsni : ḥüsñü A7

2 yine : -A7 ; cāmı : cāmı almış A3, A7

3 her yaranuñ : meh-pārenüñ A7

4 vaŝlınuñ : vaşlına A3, A7 ; olup : olmiŝ A7

5 dün : -A7

108 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Kays 'aşk ile maḥabbet cāmını nūş eylemiş
Mest olup geçmiş yatur kendin ferāmūş eylemiş
- 2 Māh-ı nev şanma felek çāk-ı girībān eyledi
Bāde-i mihrüñ nigārā anı ser-ḥoş eylemiş
- 3 Üstüḥ^vān-ı sīne yir yir mevc-āşüb-ı belā
Bād-ı āhumla yine deryā-yı dil cūş eylemiş
- 4 Ḥ^vāb ile ceng itmeğiçün kendüyi merdümlerüm
Ḥalka-i zülfüñ ḥayāliyle zırh-pūş eylemiş
- 5 Kāmet-i zerdin Ümīdī hecr ile idüp kemer
Bu ḥayāl ile miyānuñı der-āgūş eylemiş

108 K 7b-8a , A1 11a-11b , Ç 11a , S1 136b , S3 298a , Ü3 34a

* Başlık : Ümīdī S3, Ü3

S1'de sadece 3 ve 4. beyitler var.

2 şanma : şanmañ S3 ; eyledi : eylemiş S3

4 Bu beyit Ü3'te yoktur ; kendüyi merdümlerüm : çeşmümüñ merdümlerin S3 ; eylemiş : -S3

5 zerdin : servin S3 ; Bu : Bir A1

ḤARFÜ'Ş-ŞĀD *

109

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Teb-i miḥnetden idüp cānı ḥalāş
İrişüp ḥaṭṭ-ı ruḥuñ yazdı ḥavāş
- 2 Ḥāk-i pāyüñ eger isterse şabā
Virme ey serv ayağüñ pek baş
- 3 Zülf-i zencīre dili peyvend it
Cāmi'-i ḥüsnuñe bir ḳandīl aş
- 4 Vaşf ider ḥaṭṭ-ı ruḥ-ı yārı raḳīb
Şanki bir zāğdur oḳur İhlāş
- 5 Va'de itmişken Ümīdī vaşlın
Ṭurmadı 'ahdine döndi raḳḳāş

109 A1 11b , Ç 11b , S1 140a

* Başlık : Ḥarfü'ş-Şād Ç

S1'de sadece 2. beyit var.

3 zencīre : zencīr A1

ḤARFÜ'D-DĀD *

110

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Sāğar-ı bādeden idüp i'rāz
Döndi bir şekl-i kadīde mirtāz
- 2 Yüzüñi görmege kıldum niyyet
Geldi remlümde o dem şekl-i beyāz
- 3 Rāstdur қaddüñe diyü cāmeñ
Kesdi biçdi yine haylī miqrāz
- 4 Eylemez hālüme bir laḫza nazar
İder ol ğamze-i ğammāz iĝmāz
- 5 Ey Ümīdī nice ben ölmeyeyin
O ṭabīb eyledi bizden i'rāz

110 A1 11b-12a , Ç 11b

* Başlık : Ḥarfü'd-Dād Ç

ḤARFÜ'Ṭ-ṬĀ'

111

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Çün yazılmışda bozılmış yoğ dilā
Yā ne vech ile trāş olmuş o ḥaṭ
- 2 Kıldı peykānuñ miyān-ı dilde cāy
Dūstum lā-ḥayra illā fi'l-vasaṭ*
- 3 Yaşum ırmağ eyleyelden ol perī
Seyl-i eşk oldı revān mānend-i şaṭ
- 4 Ey Ümīdī ṭolu içmekden ğaraż
Dil-beri ağzından öpmekdür faḫaṭ

111 İ 12a

Bu nüshanın 11b varağında yer alan rabita ile diğer sayfada takip eden şiir birbirini tutmamaktadır. İ nüshasının bazı sayfalarının kopuk olması sebebiyle gazelin matla beyiti yoktur.

1 bozılmış : yolmamış

2 * "Hayır ancak ortadadır." (Yılmaz 1992 : 101)

ḤARFÜ'Z-ZĀ' *

112

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 İtdi tîḡuñdan dil-i şad-pāre ḡaz
Ābdan cānā irür bīmāra ḡaz
- 2 Sīneme gönder 'aşā-yı tīrūñi
Ṭanyup itsün yürek bir pāre ḡaz
- 3 Leblerüñden iriṣür cāna şafā
Cāmdan lā-büdd ider mey-ḡ^vāre ḡaz
- 4 Rīṣ-i cāna virdi peykānuñ şafā
Ābdan gerçi ki itmez yara ḡaz
- 5 Qanlı peykānuñ Ümīdī sīnede
Baḡrına baṣup ider bī-çāre ḡaz

112 A1 12a , Ç 11b-12a , İ 12a

* Başlık : Ḥarfü'z-Zā' Ç

3 ider : irür İ

ḤARFÜ'L-'AYN

113

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 N'ola dil itse o la'l-i leb-i zülāle ṭama'
Ki rind-i meykede eyler şarāb-ı ala ṭama'
- 2 Virürse dīnini zāhid 'aceb mi dünyāya
Ki bī-meẓāḳ olan eyler hemīşe māla ṭama'
- 3 Cemāli bāğını seyr itdürür müdām ol şūḥ
Görince ḳopsa n'ola mīve-i vişāle ṭama'
- 4 Kenār-ı müy-ı miyān-ı nigārı ḳılma ḥayāl
Cihānda 'āḳil olan eylemez muḥāle ṭama'
- 5 Ümīdī mürğ-ı dile dām u dānedür ḥazer it
Görince eyleme zinhār o zülf ü ḥāle ṭama'

113 A1 12a , Ç 12a, İ 12a

1 itse o : eylese İ

3 Cemāli : Cemāl A1, İ

4 muḥāle : mecāle Ç, ebed muḥāle İ

5 zinhār : zīnhār İ

ḤARFÜ'L-ĠAYN

114*

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Sīnede şanma şehā na'l ile dāğ
Medḥūne cān ile dil açdı kulağ
- 2 Niçe bir öpe nihānī lebüni
Boğazı āḥir ele virdi kabağ
- 3 Nice teşbīh ideyin gül yüzüne
Bir dürük yüzlü durur gönçe-i bāğ
- 4 Ġam-ı Leylā ile Mecnūn öliccek
Geldi feryāda görüp zāğ u kelāğ
- 5 Qaldı ayağda Ümidī sāḳī
Dest-gīr olup aña şun bir ayağ

114 K 8a , İ 12a-12b , S1 136b , A3 63a

* Başlık : Ümidī A3

S1'de sadece 3. beyit var.

2 Bu beyit A3'te 4. sıradadır.

3 Bu beyit A3'te 2. sıradadır.

4 zāğ u : zāğ-ı A3

5 sāḳī : şol kim A3

ḤARFÜ'L-FĀ'

115*

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Dāğ-ı 'aşkuñla bulur sīnem şeref
Manķıra degmez pulı olmasa def
- 2 Gūş idüp evşāf-ı dürr-i la'lüñi
Ağzınuñ şuyın aqıtdı her şadef
- 3 Hīleden hālī degül hāl-i ruḥuñ
Fitneden olmadı ḥaṭṭuñ ber-ṭaraf
- 4 Göricek emvāc-ı baḥr-i eşkümi
Lücce-i deryā-yı 'ummān geçdi kef
- 5 'Ayşa şarf eyle Ümīdī varuñı
Naḳd-i 'ömrüñ kılmadın devrān telef

115 A1 12a-12b , Ç 12a , S3 293b

* Başlık : Ğazel-i Ümīdī S3

1 Manķıra : Manģıra Ç

4 devrān : dünyā S3

116 *

fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün

- 1 Oluban kākülüne hem-ser o altun üsküf
Başa çıķmasun iñen ey ruķı gülgün üsküf
- 2 Altun adın baķır eyler meded ey sım-beden
Olmasun kimseye hem-ser o hümāyün üsküf
- 3 Şem'i- kāfūr-ı leķāfetdür o ķadd-i mevzün
Şu'le-i ħüsn-i melāķatdür ol altun üsküf
- 4 Çihre-i zerd ü nizārına naķar ķılmayalı
Oldı ķın eyleyüp ebrūsını maķzün üsküf
- 5 Ey Ümīdī olımaz hem-ser o şāha ħurşīd
Geydürür gün başına gerķi bu gerdün üsküf

116 İ 12b , S1 136a , Ü1 127a , S3 297b , MC2 70a

* Başlık : Ümīdī Fermāyed MC2

S1'de sadece 3 ve 4. beyitler var.

1 Oluban : Olalı Ü1 ; o : ol Ü1, S3, MC2 ; ruķı : yüzi S3

2 meded : şaķın S3 ; meded ey sım-beden : ħazer itsün zinhār MC2 ; sım : sımın İ ; kimseye : ħayrıya Ü1

3 Bu beyit Ü1'de 4. sıradadır ; leķāfetdür : melāķatdür S3 ; ħüsn-i melāķatdür : ħüsn ü melāķatdür S1,
ħüsn-i leķāfetdür S3 ; ķadd-i : ķaddi Ü1

4 Bu beyit Ü1'de 3. sıradadır ; nizārına : nizāruma Ü1 ; üsküf : -S3

5 olımaz : olmaz İ ; şāha : māha Ü1, S3, MC2 ; bu gerdün : ki altun S3

117

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Dizülür karşıña erbâb-ı dil ü cân şaf şaf
Ka‘beye karşı durur ehl-i Hicâzân şaf şaf
- 2 ‘Aks-i ruhsârını seyr itmege ol mâhveşüñ
Dizilüp tırdı bugün dîdede müjgân şaf şaf
- 3 Tâb-ı meyden uyarup şem‘-i çerâğ-ı cāmı
Oturur şevk ile mey-ğānede rindân şaf şaf
- 4 Ceng idüp hayl-i şitâ ile yine gülşende
Tırdı süsenler idüp tığını ‘uryân şaf şaf
- 5 Seni seyr itmek için rāh-ı ser-i kūyuñda
Şekl-i sâ’ilde tırdur eşk-i yetimân şaf şaf
- 6 Öliceğ halk cenāzem götürüp baş üzre
Ey Ümidî düşeler önüme yārân şaf şaf

117 İ 12b , S1 139b , Ü1 114a

1 Bu beyit S1’de yoktur ; durur : tırdur Ü1

2 itmege ol mâhveşüñ : itmek için cānānuñ Ü1 ; dîdede : dîde-i İ

3 cāmı : cāmı Ü1

4 şitâ ile yine : şitâ ile bugün S1 , şinâb ile bugün Ü1

5 Bu beyit Ü1’de yoktur.

6 Bu beyit S1’de yoktur ; düşeler : düşe Ü1

ḤARFÜ'L-ḲĀF

118

mef'ülü fā'ilātün mef'ülü fā'ilātün

- 1 Mürg-1 hevā-yı 'aşka çerh āşiyāne ancağ
Encümle heft-deryā āb ile dāne ancağ
- 2 Peykân-1 zer-nişānuñ sīnemde ey kaşı yā
Nār-1 derün-1 dilden çıkmış zebāne ancağ
- 3 Esb-i fenā ile dil olmağıçün revāne
Her bir elif tenümde bir tāziyāne ancağ
- 4 Pür-ḥūn gözümde sākī 'aks-i dehān-1 dil-ber
Cām-1 şarāba düşmiş bir nār dāne ancağ
- 5 Mengüş iderse tañ mı ğūşına gökde Pervīn
Her bir sözüñ Ümīdī dürr-i yegāne ancağ

119 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Dest-i sîmînde sâķînüñ mey-i ĥamrāya baķ
Bir nihāl üzre açılmış ĝonçe-i ra'nāya baķ
- 2 Ayru görürmiş nihāl-i ķaddüñi ŐimŐaddan
Ey gül-i ra'nā çemende nergis-i Őehlāya baķ
- 3 Görmek isterseñ cemāl-i Őāhid-i ķāŐaneyi
Sāķiyā mir'āt-ı cām-ı bāde-i Őahbāya baķ
- 4 Rāya teŐbîh eylemiş mäh-ı nev-i ebrūlaruñ
Bi'llah ey ķaŐı hilālüm bu meh-i bedr aya baķ
- 5 Sînem üzre dāĝ-ı ĥün-ālūduma eyle nazār
Ĝam beyābānında bitmiş lāle-i ĥamrāya baķ
- 6 Çihresin zerd ü nizār itmiş Ümîdî derdmend
Gör ne Şüret baĝlamıŐ ol 'āŐıķ-ı Őeydāya baķ

119 A1 12b , Ç 12a-12b , S3 293b , MC2 72b

* Başlık : Nazîre-i Ümîdî Fermāyed MC2, Ĝazel-i Ümîdî S3
S3'te 3. ve 4. beyitler yer deĝiŐtirmiŐtir.

1 ra'nāya : zîbāya S3

2 Bu beyit S3'te yoktur.

3 isterseñ : ister S3

4 Bu beyit MC2'de yoktur ; eylemiş : eylemişdür S3 ; baķ : -S3

5 baķ : -S3

6 baķ : -A1, -MC2

120 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Didüm ey kaçış kemān sīneme gönder bir oğ
Nāz ile didi yabāna atacağ nesnem yoğ
- 2 Lāf ile dili (?) dolaşur ser-i zülf-i yāra
Ġamzesi ta'ne ile cānumuza urmasa oğ
- 3 Būstān-ı ser-i kūyına raqībūñ başı
Hoş yaraşurdu eger gözleri olaydı oyuk
- 4 Vāşıl-ı h^vān-ı vişāl añlayamaz hicrānın
Ne bilür ey büt-i ser-mest açuñ hālını tok
- 5 Ey Ümīdī saña çoğ cevri ideyin didi nigār
Didüm ey şūh-ı cefā-pişe bu rālar katı çoğ

120 S1 140a , Ü4 65b

* Başlık : Ümīdī Ü4

2 Bu beyit sadece Ü4'te var.

121

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Ādāb-ı 'aşkı yazdı gülistān varaḳ varaḳ
Eṭfāl-i bülbül eyledi ezber sebaḳ sebaḳ
- 2 Bezm-i bahār-ı bāğa lebün yādına bugün
Cām-ı şarāb-ı nāb çekildi ayaḳ ayaḳ
- 3 Hōn-ı vişāl-i Leylīde iller şafā sürüp
Mecnūn içerdı zehr-i belāyı çanaḳ çanaḳ
- 4 Peykān-ı tīr-i sīne-güzārın yitürmese
Dil hānesin müjeñ aramazdı bucaḳ bucaḳ
- 5 Meh-rūlar aldı destine rengin piyāleler
Güyā çemende güller açıldı budaḳ budaḳ
- 6 Yüz sürmege ayağına ol serv-i ser-keşün
Seyl-āb-ı dīde şehri tolanur şoḳaḳ şoḳaḳ
- 7 Hūn-ı ciger Ümīdī gelüp cām-ı dīdeye
Yarı ne yüzden itdi temāşā babaḳ babaḳ

121 A1 12b-13a , İ 12b , Ç 14a

İ'de sadece 1 ve 2. beyitler var.

5 budaḳ budaḳ : buḳaḳ buḳaḳ A1

6 şoḳaḳ : -A1

ḤARFÜ'L-KĀF

122 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Āl ile öpdügi için lebini cānānuñ
Ḥanını içmelidür cām-ı mey-i ḥamrānuñ
- 2 Müntehā kāmētüñe ideli cānā teşbīh
Sidrede ayağı yirler mi başar Ṭübānuñ
- 3 Dāğ-ı mihrüñ ideli gün gibi sīnemde zuhūr
Ḥaddi pāyānı mı var zerre gibi a'dānuñ
- 4 Sāye şanmañ yiter ayakladuñ āfāķı diyü
Düşdi ayağına zülfi o ḡad-i bālānuñ
- 5 Ey Ümidī ser-i zülfine gönül bağlayalı
Ḥaddi pāyānı mı var uzun uzaķ sevdānuñ

122 K 8a , A1 13b-14a , Ç 13a-13b , S1 135a , A3 64b , S3 293b , A7 38b , MC2 75b

* Başlık : Ümidī Fermāyed MC2, Ümidī A3, A7 , Ğazel-i Ümidī S3

S1'de sadece 3 ve 4. beyitler var.

2 kāmētüñe : kāmētüñi A3, S3 , kāmētini A7

3 Ḥaddi : Ḥadd ü S3, A7

4 āfāķı : -A7 ; ḡad-i : ḡadi S3

5 Ḥaddi : Ḥadd ü A3, S3, A7 ; uzun uzaķ : uzun uzun A3, A7

123 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Dā'imā gerçi ki rif'atde dilā nālelerüñ
Künc-i ğamda atı düşkünligi var eşk-i terüñ
- 2 Hıylı bālā geçinür serv-i ser-efrāz ammā
İremez āmet-i bālāsına ten-i sım-berüñ
- 3 Bu adar hüsñ ile bir genc-i leafetsin sen
Ejdehādur ki uşandı seni zerrīn kemerüñ
- 4 Yürü āyīne-şıfat taşfiye-i bāın ıl
Saa tā keşf ola avāli bu cümle şuverüñ
- 5 N'ola 'arz itse Ümīdī saa dürr-i nazmın
Cevherī bilür efendi yine adrin güherüñ

123 K 8b , S1 135a , S3 294a , MC2 75b

* Başı : Ümīdī S3

S1'de sadece 1 ve 3. beyitler var.

2 bālāsına ten-i : bālāsına ol S3 , bālāsına sen MC2

124 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 İreli hüsni kemāle o meh-i tābānuñ
 almadı gkde yiri mihr-i cihān-ārānuñ
- 2 Gl-bn-i bā-ı şafā dilde nihāl-i trñ
 Gncedr anuñ ucında grinen peykānuñ
- 3 Ayāuñ pmege bir kez senñ ey nal-i hrām
 Nie gndr ki yoluñda srinr dāmānuñ
- 4 Haydi ey gāmeze-i ser-mest gelp ikide bir
 Tknur albmze haner-i hn-efşānuñ
- 5 Ey md ideli nāleme dil-ber tasn
 Ttd āfāı bugn şt u şadās anuñ

 124 K 8b , S1 135b , S3 294a , MC2 76a

* Başı : md elebi S3

S1'de sadece 2. beyit var.

2 nihāl-i : nihān-ı K

3 nal-i : serv-i S3

4 ey : -S3

125*

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Ağıdup cūy-ı eşkümi o melek
Döndi bir āsiyāba çerh-i felek
- 2 Sālik-i rāh-ı 'aşq olan āhir
İrişür bir selāmete giderek
- 3 Qatı diller dili hadeng-i müjeñ
Delek ey qaşları kemān delek
- 4 Baħr-i gamdan halāşa fülk-i beden
Düstüm haylī rüzigār gerek
- 5 Zen-i dehre Ümīdī virdi talāq
Görmedüm bir anuñ gibi erkek

125 K 8b , A1 14a , Ç 13a , S1 136a , A3 64a , Ü2 63b , A7 71a , MC2 76b

* Başlık : Naẓīre-i Ve-lehu MC2 , Ümīdī A3, A7

Ü2'de 2. ve 3. beyitler , A3'te ve A7'de 3. ve 4. beyitler yer değiştirmiştir ; S1'de sadece 2. beyit var.

2 āhir : bī-dil A3

3 müjeñ : tīrūñ A7

4 beden : dili Ü2

5 virdi talāq : egmedi baş A1, Ç ; Görmedüm : Görmedin A7

126 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Müjgān-ı hūn-feşānum idüp dīdeler hadeng
Tā şubh olunca leşker-i h^vāb ile kıldı ceng
- 2 Dāğ-ı siyehler ile ser-ā-pā tenüm gören
Şanur ki geydüm egnüme bir cāme-i peleng
- 3 Cānā ezilmiş āb-ı zülāl-ı dehānuña
Başına şekkerüñ ideyin bu cihānı teng
- 4 Urdı götürdi naqd-i dili şimdi sīnede
Barmağ hisābı göstere lāyık mı her hadeng
- 5 Meydān-ı gamda öykünimez tūp-ı āhuma
Yoğ yire atılır şanemā araya tūfeng
- 6 Pür-dāğ cismüm olalı deryā-yı gam-muḥīṭ
Oldum Ümīdī lücce-i baḥr-i gama neheng

126 K 8b/11a , A1 13b , Ç 13b-14a , S1 137b , S3 293b

* Başlık : Ümīdī S3

K'da 1 ve 2. beyitler 8b'de ; 3, 4 ve 6. beyitler 11a'da yer almaktadır.

S1'de sadece 1 ve 3. beyitler var.

1 leşker-i : 'asker-i K

3 ideyin : ideyüm S3

4 Bu beyit sadece K'da var.

5 Bu beyit K'da yoktur.

127

fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün

- 1 Devr-i gül irdi kıoma elden ayağın cāmuñ
'Ayş u nüş it demidür cām-ı mey-i gülfāmuñ
- 2 Hışk-leb kıalmış idi yād-ı lebüñle haylī
Mey-i nābı göricek ağzı şulandı cāmuñ
- 3 Bezm-i meyde içeyin kıanını dirmiş halkuñ
Dili çıkdı yine ol hançer-i hün-āşāmuñ
- 4 Hışret-i çeşm-i siyekāruñ ile gülşende
Ağlamakdan kızarur çeşmi gül-i bādāmuñ
- 5 Ey Ümīdī demidür sāye-şıfat gülşende
Düşegör pāyına bir serv-i semen-endāmuñ

127 A1 13b , Ç 14a , S1 140a

S1'de sadece 2. beyit var.

2 nābı : nāb A1

128 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Artarsa āh u zārı n'ola mübtelālaruñ
Eksük degül cefāları çün dil-rübālaruñ
- 2 Şol kan olası bādeyi şun sāḳiyā meded
Çanum ḳurıtdı cevri bugün bī-vefālaruñ
- 3 Çekdürmesem n'ola gözüme tütüyā ğamın
Kuḫl-ı cilā degül mi baña ḫāk-i pālaruñ
- 4 Çan ile ḫolsa çeşmi n'ola zaḫm-ı sīnemüñ
Çan ağladur müdām aña tır-i cefālaruñ
- 5 Taḫşınler itdi çekdi Ümīdī ḳulağını
Güş eyleyince ehl-i Şıfāḫān nevālaruñ

128 K 11a , A1 14a , Ç 12b-13a , S1 138a , S3 293b , MC2 76a

* Başlık : Nazīre-i le-hu MC2 , Ümīdī S3

S1'de sadece 1. beyit var.

1 n'ola : -MC2

2 bī-vefālaruñ : dil-rübālaruñ MC2

4 aña : ile MC2

5 Taḫşınler : Taḫşīnün S3

129

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Yine sevdā-yı gam-ı ‘aşk ile dildāruñ
Başı yaşdıķda bugün ħayli dil-i bīmāruñ
- 2 İşidüp raħm ide cā’iz ki şeb-i gamda nigār
Arasın kesme dilā ħançer-i gamla zāruñ
- 3 ‘Āřık-ı teşne mey-i nāb ile sīr-āb olsun
Berş ü afyün ile ağızı ħurusun ağıyāruñ
- 4 Mey-i nābı görüp alınmasa ey gonçe-dehen
Meclis-i meyde kızarmazdı gül-i ruħsāruñ
- 5 Ey Ümīdī çün açılmadı gül-i bāğ-ı ümīd
Çekelüm n’eyleyelüm cevriñi her bir ħāruñ

129 A1 13a , Ç 12b , S1 136a , MC2 76a

S1’de sadece 1, 3 ve 4. beyitler var.

130 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 'Ārızuñ dökdi yire yüzi şuyın āblaruñ
Deldi çāh-ı zeķanuñ bağrını gird-āblaruñ
- 2 Çekmedin sen şanemüñ bār-ı gam-ı ebrūsın
Kāmeti iki bükilse n'ola mihrāblaruñ
- 3 Hūn idüpdür yüregın Һasret-i la'l-i nābuñ
Budur açılmadığı gonçe-i sīr-āblaruñ
- 4 'Ārız-ı nābuña dil-dāde geğermiş cānā
Ābdan dönse 'aceb mi yüzi dülāblaruñ
- 5 Ey Ümīdī güher-i nazmuña kıymet mi olur
Ziver-i gūş-ı cihāndur dür-i nā-yāblaruñ

130 Ç 13a , A1 13b , S1 135b , MC2 76a

* Başlık : Ümīdī Fermāyed MC2

S1'de sadece 1 ve 2. beyitler var.

4 dülāblaruñ : gird-āblaruñ A1

5 nazmuña : nābuña MC2, nazm ile A1

131 *

mef'ülü mefā'īlü mefā'īlü fe'ülün

- 1 Bir gördi meger Ka'be ile işigin anuñ
Mîl çekdiler ey dil gözine kıble-nümānuñ
- 2 Cān naḡdini erbāb-ı şafā kıılmağa teslīm
Aradılar ey gönçe bulunmadı dehānuñ
- 3 Rez duḡterini cān virürüz almağa ammā
Alınmaz elinden n'idelüm pîr-i muḡānuñ
- 4 Biñ cān ile bir büseye iḡrārını alduḡ
İbrāma dilā döymedi nāzük lebi anuñ
- 5 Şād eyledük ol yarı virüp yolına cānı
Şād ola Ümîdî göreyin rûḡ-ı revānuñ

131 K 11b , A1 13a , Ç 13b , S1 137a , MC2 76b

* Başlık : Ümîdî Fermāyed MC2

S1'de sadece 1, 2 ve 5. beyitler var.

2 bulunmadı : bulunmadın S1

4 büseye iḡrārını : büse iḡrārın MC2 ; lebi : leb MC2

132 *

mef'ülü mefā' ilü mefā' ilü fe'ülün

- 1 Cām-ı Cem ile 'ayşını yād itdi şarābuñ
Meclisde bükādan gözi ağrıdı ḥabābuñ
- 2 Hoş tutduğıçün ḥātır-ı gamnākümi her-bār
Ayağın öperdüm ele girse mey-i nābuñ
- 3 Nerm itse n'ola nālelerin dün gice gördüm
Hecrūñle teni bir kıla dönmişdi rebābuñ
- 4 Öykündüğüçün sine-i sūzānuma ey dil
Yārān-ı şafā dün etini yidi kebābuñ
- 5 Var ise dili degdi şurāḥīnūñ Ümīdī
Mestāne düşüp pāyı şikest oldı şarābuñ

132 K 11b-12a , A1 13a-13b , Ç 13b , S1 137b , S2 48b

* Başlık : Ümīdī Fermāyed S2

S1'de sadece 1, 2 ve 5. beyitler var.

3 Nerm : Bezm Ç

133 *

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Micmer-i hüsn ü leṭāfetdür o çāh-ı zeḫanuñ
Dūd-ı miskīnidür anuñ ḥaṭ-ı ‘anber-şikenüñ
- 2 Yılduzı düşse n’ola jāle-i şaḥn-ı bāḡuñ
Göriccek dürr-i bünāḡuşın o ḡonçe-dehenüñ
- 3 Bizi kūyuñda döḡüp sögmek ile ḳorḳutma
Ḳulıyuz ey büt-i ser-mest döḡenuñ hem söḡenuñ
- 4 Vaşf-ı ḡīsū-yı dil-āvīzüñi ḳılduḳça şabā
Tüyleri uça gelür nāfe-i misk-i Ḥutenüñ
- 5 Sevdürürler güc ile kendülerin meh-rūlar
Ey Ūmīdī şuḳı ne ‘āşıḳ-ı miḥnet-zedenüñ

133 İ 13a , S1 141b , S3 294a

* Başlık : Ūmīdī Merḥūm S3

S1’de sadece 1, 3 ve 4. beyitler var.

1 hüsn ü leṭāfetdür : hüsn-i melāḥatdür İ, hüsn-i leṭāfetdür S3 ; miskīndür : müşkīndür S1 , S3

3 Ḳulıyuz ey büt-i ser-mest döḡenuñ hem söḡenuñ : Ḳulıyuz ey şeh-i ḥübān döḡenuñ söḡenuñ S3 ; hem :
-S1

4 Tüyleri : Tüḡleri İ, S3 ; uça : اورچه ; misk-i : müşk-i S1, S3

134 *

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Olur egerçi ki hüsñ ü cemāli her hūbuñ
Beni kul eyledi ammā bu tarz u üslūbuñ
- 2 Cefā vü cevriñi çekmek ne idi 'ālemde
Şoñında mihr ü vefāsı olaydı her hūbuñ
- 3 Silüp süpürdüğüñ hāk-i pāy-ı cānānı
Yüzini yirlere sürsem 'aceb mi cārūbuñ
- 4 Belürdi fitne-i haṭṭ-ı 'izār-ı cānāna
Zamānı geldi yitişdi bilād-āşūbuñ
- 5 Ümīdī şerbet-i vaşlın kılaydı erzānī
Belā vü derdine şabr eyler idüm Eyyūbuñ

134 K 11a , S3 294a

* Başlık : Ümīdī S3

1 hüsñ ü : hüsñ-i S3

2 mihr ü : mihr-i S3

135

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Tolaşur bezmine cānānelerüñ
İçeyüm şanıñı peymānelerüñ
- 2 Ne umar zülf-i dil-āvīzūñden
Dūstum çeksin elin şānelerüñ
- 3 Şem‘-i meclis ne füsün itdi ‘aceb
Ki döner başları pervānelerüñ
- 4 Görelī silsile-i gīsūñı
Çırdı zencīrini dīvānelerüñ
- 5 Cānuma geçdi Ümīdī ğāyet
Nāvek-i ğamzesi cānānelerüñ

136*

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Nice beñzer diyü haṭṭ-ı ruḥ-ı zībāña senüñ
Rîşine geldi şabā nāfe-i misk-i Hutenüñ
- 2 Leblerüñ biri birine düşicek mestāne
Ayırıp ikisini araya girdi süḥanuñ
- 3 Ola mı zevraḥ-ı cān u dil-i 'uşşāk ḥalās
Baḥr-i ḥüsnüñde çü gird-āb-ı belādur zeḳanuñ
- 4 Kendüyi haṭṭ-ı ruḥ-ı yāra kılmış teşbîh
Yine bi'llah dili ḥaylî uzadı çemenüñ
- 5 Eli uzunluḡını ḥüsnine yāruñ gördi
Kesdi meşşāta elin zülf-i mu'anber-şikenüñ
- 6 Ey Ümîdî yine ebyāt-ı füsün-āyātuñ
İşidüp nuṭḡı tutuldu bugün ehl-i süḥanuñ

136 K 11b , Ç 15a , S1 138b , A3 63b , S3 294a

* Başlık : Ğazel A3 , Ümîdî S3

1 misk-i : müşk-i S1, S3

2 Leblerüñ : Lebleri S3 ; biri : perî A3

3 Ola mı zevraḥ-ı cān u dil-i 'uşşāk : İre mi zevraḥ-ı cān-ı dil-i 'uşşāka A3

4 bi'llah : bālāda A3 , bi'llahi S3

5 Bu beyit sadece A3'te yer almaktadır.

6 Bu beyit A3'te yoktur.

137*

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Zülf-i 'anber-bār-ı yāra ande beñzer bŷy-ı misk
Bir ılına degmez anuñ nāfe-i āhŷy-ı misk
- 2 Dilde sevdā-yı ser-i zŷlfüñ nie pinhān idem
Kendŷyi ihār ider andeyse cānā bŷy-ı misk
- 3 Ha-ı 'anber-bāruña inkār idermiş dŷstum
Gālibā işbu gŷnāhıyla arardı rŷy-ı misk
- 4 ār-sŷy-ı hŷsn iinde 'arızuñ dŷkkānını
Nāfe-i Īn ile tezyĪn itdi ol gĪsŷy-ı misk
- 5 Gŷft ŷ gŷy-ı misk ile oldı ŪmĪdĪ kā'ināt
Zŷlfine evgān u hāliline diyelden gŷy-ı misk

137 K 11b , S1 138b , S3 294a

* Bařlık : ŪmĪdĪ S3

S1'de sadece 5. beyit var.

3 dŷstum : ey şanem S3

4 misk : -S3

5 misk : -S3

138

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Nihāl-i kıddine beñzer diyü sen serv-i āzāduñ
Bugün gülşende cūlar hāk-i pāyı oldı şimşāduñ
- 2 Çemende mā'il olmış bülbüle şāh-ı gül-i ra'nā
Nise bi'llah var ise meger taħrīkidür bāduñ
- 3 Der-i devlet-penāh-ı Leyliye mektüb uçurduqça
Dönermiş yolına haylī kebüter Kıays-ı nā-şāduñ
- 4 Lebine öykünürsin ey nebāt-ı Mışrī cānānuñ
Tıtalum şekker imişsin senüñ de oluna daduñ
- 5 Ümīdī şöyle resm itdüm gönülde naqş-ı cānānı
Ki hergiz şüretine baqmaz oldı kimse Bihzāduñ

139

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Bāğda bu zülf-i miskāsāya hem-ser görmedük
Fıtnede hāl u haṭ-ı cānāna beñzer görmedük
- 2 Tāb-ı ruḥsāruñla bezm ehline cānā virdi şevk
Cām-ı şahbā gibi bir şem'-i münevver görmedük
- 3 Hāk-i pāyüñe n'ola göz degse erbāb-ı naẓar
Düstüm bir kuḥl-ı zībādur ki gözler görmedük
- 4 Tāb-ı mülden lāle-i ḥaddüñ 'araḫ-riz olalı
Gülşen-i 'ālemde böyle bir gül-i ter görmedük
- 5 Ey Ümidī var ise ṭab'uñ belāgat kāmıdur
Sözlerüñ gibi senüñ 'ālemde cevher görmedük

139 K 12a , S1 139b

S1'de sadece 3 ve 4. beyitler var.

3 pāyüñe n'ola : pāyüñ giline S1

140*

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Göñlümün āḥir yirin çāh-ı zenaḥdān eyledün
'Āḳıbet anı esīr-i künc-i zindān eyledün
- 2 Tāb-ı ruḥsāruña pür-nūr eyleyüp cām-ı meyi
Āsumān-ı 'işrete bir māh-ı tābān eyledün
- 3 Kākülün barmaḳ getürürmiş eyit ruḥsāruña
Ey şanem beñzer yine kāfir müselmān eyledün
- 4 Bezm-i ğamda yaşumı bir reng ile al eyledün
N'itdün ey şūḥ-ı cefā-pişe yine ḳan eyledün
- 5 Būse iḳrār eyledün evvel Ūmīdī bendeñe
Şoñra inkār eyleyüp cevri firāvān eyledün

140 S3 294a

* Başlık : Ūmīdī Çelebi

4 ḳan eyledün : ḳan

141

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Baña şu seng-i cefālar ki eyledüñ per-tāb
Efendi gūşına bir bir ٲoqınmış ağıyāruñ
- 2 Dimek ki mātem-i Ferhād için kıılır zārī
Figān u nālesi yas yanqıdur bu kuhsāruñ
- 3 Ümīdī çihreñi kııldıñ egerçi hūn-ālūd
Ne fā'ide yüzüñe baqmaz ol sitemkāruñ

ḤARFÜ'L-LÂM

142 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Beñzemez saña yir ile ey meh-i burc-ı kemāl
Cephe-i ħurşide ger ebrūlar olursa hilāl
- 2 Na'ıçeñ naqşı durur sīnemde yir yir na'ller
Ey sehī-ğadd eyledüñ ben ħaste-ğālī pāy-māl
- 3 Rind-i dürd-āşām-ı bezme bu riyā-yı mey-furūş
Var yüri seccādeñ ey şāhib-kerāmet şuya şal
- 4 Nice yıllardur egerçi meşğ ider mäh-ı felek
Yaramaz ammā ħaṭ-ı reyĥānuña hergiz mişāl
- 5 Şöyle vaşf itdi Ümīdī la'l-i şekker-bāruñı
İşidenler didi aña tūṭī-i şirīn-mağāl

142 S1 138a , S3 295a

* Başlık : Ğazel-i Ümīdī S3

S1'de sadece 3. ve 5. beyitler var.

3 bezme : bize S1

143 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Muttaşıl ağıyāra sulṭānum vefālar kem degül
‘Āşık-ı dil-ḥasteye cevr ü cefālar kem degül
- 2 Şāhlar iqlīm-i istiğnāda hep āsūde-ḥāl
Derd-i hecr ile helāk olmuş gedālar kem degül
- 3 Yādlarla ‘ayş ider ‘uşşāqımı yād eylemez
Serv-ḳadler lāle-ḥadler dil-rübālar kem degül
- 4 Öldürürler ādemi ḥavf eylemezler kimseden
Şehr-i Çīn içre güzeller meh-liḳālar kem degül
- 5 Ey Ümīdī vaşf-ı rüy-ı yārda eş‘āruñ senüñ
Dir gören erbāb-ı dil rengīn edālar kem degül

144 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Cānlar fidā kıllur saña 'āşık seri degül
Da'vā-yı 'aşq ehl-i dile ser-seri degül
- 2 Bār-ı riyāyı meclise 'arz itme zāhidā
Zīrā anı kimesne götürmez yiri degül
- 3 Seyr-i cemāl-i yār ideli merdüm-i çeşim
Hürî görünmez oldı gözine perî degül
- 4 Kimse gedā-yı dergeh-i 'ālî-cenābuña
Sulţān-ı Mışrı beñzedimez Kayşeri degül
- 5 Ser- 'asker itdi şāh-ı maḥabbet Ümīdiyi
Kimdür ki aña diye begüm 'askeri degül

144 K 12a , A1 14b , Ç 14b , S1 135a , A3 65a , S3 298a , A7 71a , MC2 80b

* Başlık : Ümīdī Fermāyed MC2 , Ümīdī A3, S3, A7

S1'de sadece 1 ve 2. beyitler var.

3 gözine : gözüme hergiz S3 ; degül : -A7

4 'ālî-cenābuña : 'ālî-cenāb iken A3, A7 ; degül : -A7

5 Ümīdiyi : Ümīdī A1 ; begüm : -A3, -A7

145

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Beñzedürmiş na'lçeñ görüp şehā kendin hilāl
Anuñ içün yiri oldı çerhde şaff-ı ni'āl
- 2 Sāye-i zülfüñ gider yüzden ki ey meh haṭ şanup
İrmesün āyine-i ruhsāruña jeng-i melāl
- 3- Ol boyı servi kenār eyler dilā her ḥār u ḥas
Cūy-ı eşküme aḳup olursa n'ola deryā-mişāl
- 4 Vaşf idince kaşlaruñ yayın gice ey māh-rū
Güş idüp ṭāḳ-ı feleklerden ḳulaḳ çekdi hilāl
- 5 Ey Ümīdī gün gibi rif'atde ola her denī
Sāyeveş lāyık mı ben zülfinde olam pāy-māl

146

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Seyr-i kenār-ı dīde-i gevher-nişāra gel
Ey serv-i nāz-pīşe leb-i cūybāra gel
- 2 Şehbāz-ı cām-ı bāde-i gülgūnı al ele
Mürġ-ı hevā-yı 'işreti tırma şikāra gel
- 3 Kılma miyān-ı baħr-i ġam-ı rūzigārda
Sür zevrağ-ı piyāleyi sākī kenāra gel
- 4 Manşūr-ı zārı derd ile ber-dār-ı 'aşğ idüp
Gör ne iş aşdı aña felek seyr-i dāra gel
- 5 Barışmaz ey Ümīdī o māh ile yıldızuñ
'Arz itme eşk-i çeşmüñi ey bī-sitāre gel

147

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Yā neden böyle siyāh oldu aşuñ rularıñ al
Māha şerm irmedi çün münasif olmadı hilāl
- 2 Haydarivār şurāı şoyınup mestāne
aınur gerdenine bir iki sīmīn-alāl
- 3 Nic’ olur gördi alāvet şeker-i la’lünde
Azınuñ şuyını aıtdı o dem āb-ı zülāl
- 4 Dil metā’-ı am-ı cānāna aridār olsa
Nāle vü āh ıup ‘āleme olur dellāl
- 5 Mā’il olmazsa n’ola salanat-ı Dārāya
Devlet-i ‘aş Ümīdiye yiter cāh u celāl

148 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Ğonce-i gülşen-i cāndur leb-i cānān degül
Görinen jāledür anda dür-i dendān degül
- 2 Hāledür kim meh-i tābānı der-āğūş itmiş
Gird-i rüyında o māhuñ haṭ-ı reyḥān degül
- 3 Kaṭre-i jāle durur ğonçe-i ḥandān içre
Sīnede zaḥmumuñ içindeki peykān degül
- 4 Girye eyler şeb-i hecründe görüp ḥālümü çerḥ
Rüy-ı ḥāke dökilen kaṭre-i bārān degül
- 5 Ey Ümīdī göricek ḥālümü raḥm itdi raḳīb
Baña kāfirler acır şimdi müselmān degül

148 K 12b , S1 138b , S3 296a

* Başlık : Ğazel-i Ümīdī S3

S1'de sadece 1 ve 3. beyitler var.

2 kim : yā S3 ; itmiş : itdi K

3 degül : -S3

5 Baña : Beni K

149

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Piyāledür dile an aqladı arāb degül
Siriki atresidür cā-be-cā abāb degül
- 2 Zamān mı var ki 'aceb meclis-i firāuñda
Cefā vü cevr odına sīnemüz kebāb degül
- 3 Kemāl-i üsnüñi nice idem senüñ tefhīm
anemler ey büt-i īn ābil-i itāb degül
- 4 Tıtudı u'le-i āhumla saf-ı mīnāfām
Dökildi urını yir yir anuñ ihāb degül
- 5 Seābdur ki güne yüzine olur ā'il
Ümīdī ihre-i dil-berdeki niāb degül

150

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Bāğ-ı İremde bitmedi kıddün gibi nihāl
Kıaşuñ gibi felekde dağı toğmadı hilāl
- 2 Çok bağı olındı hüsn kitābında ol mehün
Ağıyla biline dimedi kimse kııl u kıāl
- 3 Gīsularına misk-i Hutendür demek hağā
Şirīn lebine sükker-i Mışrī demek vebāl
- 4 Ger cān ise ğarağ ne tekellüf o ğod senün
Ey şüh-ı şiveger bu cefādan nedür me'al
- 5 Meygün lebinı 'arza kıılup aldı 'aqlumı
İtmiş degüldi kimse dağı baña böyle āl
- 6 Tağşıl-i māl Ümidī cihānda hüner degül
Genc-i vişāl-i yāra irişmek durur kemāl

151

mef'ülü mefā' ilü mefā' ilü fe'ülün

- 1 Dil bār-ı ğam-ı zülfüñ ile bağladı maħmil
 ıldı müjeñüñ tığı ile ať -ı menāzil
- 2 Dāl olsa n'ola atlüme ol ğaņer-i ğün-riz
 Meřhürdur ed-dällü 'ale'l-ğayri kefā'il*
- 3 Gelmiş degül ey Zühre-cebīn devr-i amerde
 ať-ı siyehüñ gibi senüñ bir ara cāhil
- 4 Cānā çekilürse ne ğam ol nāvek-i ğün-riz
 Çün ğaņer-i ser-tizüñ olupdur dile mā'il
- 5 Gördi yüzi ağını semen ey gül-i ra'nā
 Āyīne-i ruhsāruña olduğda muābil
- 6 Mecnün ile feryāda gelür miydi ceresler
 Rāh-ı ğam-ı Leylāda eger olmasa yek-dil
- 7 Bir bend ile bağlamış Ümīdī yine cānān
 an itdi meger var ise ol ğamze-i ātil

151 K 13a , S1 137a

S1'de sadece 1, 5, 6 ve 7. beyitler var.

2 * Hadis-i şerif : "Hayra delalet eden onu yapan gibidir" (Gümüşhānevī 2007 : 207).

152

fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün

- 1 Çeng nālemle nevā-sāz degül
Ney fiġānumla hem-āvāz degül
- 2 Fāş ider rāz-ı dili āfāķa
Nāleler 'āşıķa hem-rāz degül
- 3 Sīne peykān-ı ġam-ı ġamzeñden
Çoķ belā çekdi begüm az degül
- 4 Kānı bir dem ki ġam-ı hecrüñde
Hün-ı dil eşķ ile dem-sāz degül
- 5 Muṭribā bezme Ümīdī varıcaķ
Būselik ķıl aña şehnāz degül

153

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Haddüñ ey gonçe-dehān berg-i gül-i ter mi degül
 addüñ ey serv-i revān řā-1 şanavber mi degül
- 2 Bülbülāsā naamāt itse řurāı demidür
 Sāiyā sāar-1 řahbā gül-i amer mi degül
- 3 Hüsni mir'ātına řarřu n'ola gūyālansa
 Tūı-i cāna lebi řand-i mükerrer mi degül
- 4 Sürmeden kul-1 rehüñ çeşmine her nā-bınā
 Gözlerüm merdümi her demde řehā ter mi degül
- 5 Ey Ümıdı ireli a-1 'izār-1 cānān
 Dil ü cān āyinesi yine mükedder mi degül

153 K 13a-13b , S1 137a

Nuhbetü'l-Āsār'da bu gazelin Edirneli Ümıdı'ye ait olduğu belirtilmiştir. İncelemeye aldığımız iki nüshada yer aldığı için divan metnine dahil edilmiştir.

S1'de sadece 2. beyit var.

2 demidür : yiridür K

154

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 'Uḡde-i zülfin kııup ŗāneyle ḡal
Müşkilüm ḡall eyledi ol bī-bedel
- 2 Düşdi sevdā-yı ser-i zülfine dil
Başa varmaz gerçi bu tül-i emel
- 3 Pāyüñe yüz sürmeden ey serv-ḡad
Dāmen-i dībāña hergiz degmez el
- 4 Kūyuña varup nice āh itmeyin
Gelmez olduñ sen de inşāf eyle gel
- 5 Ḍarb idelden seng-i bī-dādıyla yār
Ey Ūmīdī olmuşam ḡarb-ı meşel

154 K 13b , S1 139a

S1'de sadece 1, 4 ve 5. beyitler var.

155

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Devr-i gül irdi gül gibi gülzāra var açıl
Şeb-nem-mişāl bezm-i bahāra dökil şaçıl
- 2 Baḡş eyleme dehān-ı güher-bār-ı yār ile
Ey gonce-i nihāl-i çemen yüri var açıl
- 3 Teşbīh idince gönçe-i gülzār-ı cennete
Oldı dehān-ı şehd ü şeker-bārı teng-dil
- 4 Başına şekkerüñ n'ola teng olsa kā'ināt
Kim didi aña kim dehen-i yāra var ezil
- 5 Yāruñ yolına sürmek olurdu Ümīdiyā
Ger olmasa derāhim-i eşk-i revān kızıl

155 A1 14a-14b , Ç 14b , İ 13a , S1 139a , S3 297b

S1'de sadece 5. beyit, İ'de ise sadece 3, 4 ve 5. beyitler var.

2 yüri var : var yüri S3

3 idince : olunca S3

4 şekkerüñ : sükkerüñ İ ; aña kim dehen-i : saña kim dehān-ı İ ; ezil : açıl Ç

5 Yāruñ : Diyāruñ A1

156

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ārzü kılsam kaçan ol māhdan 'arz-ı cemāl
Tāli'ümde görünür ol gün baña rüz-ı melāl
- 2 Zülf-i 'anber-bāruñ ile dişlerüñ vaşf eyledüm
Rište-i müşkine düzdüm güyyiyā 'ıkd-ı le'āl
- 3 Bir ğazel didüm ħarāmī gözlerüñ vaşfında kim
Didiler budur cihānda var ise siħr-i ħelāl
- 4 Gel raķīb-i kaħbe zenden vaz gel merdümlük it
Ey melek-sīmā degül 'ālemde çün қаħt-ı ricāl
- 5 Bir ħalāvet buldı eş'arı lebüñ vaşfıyla kim
İşidenler dir Ümīdī bendeñe şır-i hilāl

157

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Vaşlı metā'ına olıcağ müşteri göñül
Nāz ile geldi didi [ki] yār şatılığ degül
- 2 Luṭf ile destüñi ipe çek ey raḳīb gel
Ser-rişte-i külāle-i dil-dārdan üzül
- 3 Cām-ı şarāb-ı la'lüñi meclisde yād idüp
Bir ḫālet ile 'aḳlumuz[1] aldı gice mül
- 4 Düşdi görince çāh-ı zenaḫdān-ı dil-bere
Gird-āb-ı gamda ḫaldı ḫalāş olmadı göñül
- 5 Yaḳdı Ümīdī farkına şevḳüñle tāze dāğ
Güyā şoḳındı başına bir kırmızı gül

157 İ 13a

5 Bu beyitin ikinci mısra'ında vezin bozuktur.

ḤARFÜ'L-MĪM

158 *

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Diyār-ı ğamda kūh-ı Bīsütün-ı 'aşğdur başum
Nişān-ı tîşe-i mihr ü maḥabbetdür iki қаşum
- 2 Ayağũñ öpmege bir kerre ey naḥl-i cefā-pîşe
Yoluñda dökilüp saçıldı ḥaylî eşk-i ḥũn-pāşum
- 3 Beyābān-ı reh-i aşğında yāruñ eyle pūyānam
Ki sāyem daḥı ardumca қalur olmaz ayaқdaşum
- 4 Niğārā ğāh zaḥm-ı tîğ u ğāhî đarb-ı nîzeñden
Bugün çok ser-zeniş çekdi yoluñda oñmaduқ başum
- 5 Dem-ā-dem rūy-ı zerd-ālūdumı ḥũn ile al eyler
Göresin 'āqıbet baña Ümîdî yüz yumaz yaşum

158 K 13b , Ç 15b , A1 15a , İ 13a-13b , MC2 86b

* Başlık : Ümîdî Fermāyed MC2

1 'aşğdur : 'aşğ durur A1, Ç

4 ğāhî : ğā ; nîzeñden : sengüñden K, A1, MC2 , sîneñden Ç

159

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Hecrũñ deminde āhumı tağlar Ŗayacuđum
Sengĩn-dil iken işidüp inler Ŗayacuđum
- 2 Hātem yüzüm sürem diyü sımĩn benānuña
Derd ile başdı bağrına taşlar Ŗayacuđum
- 3 Rāhuñ taşımı yoldaş idindüğümü görüp
Ta'ne taşımı urdı 'adũlar Ŗayacuđum
- 4 Döymezse n'ola taş yüregüm nār-ı şasrete
Döymez firāķ odına demürler Ŗayacuđum
- 5 Hālin Ümĩdĩnũñ ğam-ı hecrũñle göreli
Cũlar taş ile döğinüp ağlar Ŗayacuđum

160 *

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Çanlu yaşımla belā deştini ‘ummān itdüm
 Hār u hāşākin anuñ pençe-i mercān itdüm
- 2 Hāme-i āh çıkup yazmağa sūz-ı ‘aşkı
 Şerer-i sīnem ile çerhi zer-efşān itdüm
- 3 Ser-i kūyında nişān-ı süm-i esb-i yārı
 Eşk-i hūn-ābe ile bir gül-i handān itdüm
- 4 Ser-nigūn olsa n’ola zevrağ-ı çerh-i sīm-āb
 Bād-ı āhumla bugün ‘ālemi tūfān itdüm
- 5 Ferağ-ı vuşlata imkān yoğ Ümīdī gördüm
 Dili mu‘tād-ı ğam u ğuşşa-i hicrān itdüm

160 K 13b , A1 15b , Ç 15a-15b , S1 137b , A3 65b , Ü2 42b , Ü2 49b , A7 73b

* Başlık : Ümīdī A3, A7

Bu gazel Ü2 nüshasında iki tanedir ; A1 ve Ç ve Ü2’de 2 ve 3. beyitler yer deĝiştirmiştir.

1 Hār u : Hār-ı Ü2 49b

2 Ü2 49b’de bu beyitin ikinci mısraı dördüncü beyitin ikinci mısraıdır ; sūz-ı : sūzı A1 ; sīnem : şeb-nem
 Ü2 42b

3 hūn-ābe ile bir : hūn-āb ile berg-i A3, hūn-āblar berg-i A7

4 Ü2 49b’de bu beyitin ikinci mısraı ikinci beyitin ikinci mısraıdır ; āhumla : āhumlar A3

5 vuşlata : vaşlına A3, vaşluña A7 ; yoğ : yoğ A3, Ü2 42b, 49b ; Dili : Dil-i Ü2 42b ; ğam u ğuşşa-i :
 ğam-ı ğuşşa-i K, A3, A7 , ğam u mūnis-i S1

161

fe'ılātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Yār ile 'ālem idelüm bir dem
Yüri var 'ālemüñde ol ey ğam
- 2 Dehen-i yārdan virince nişān
Ol dem aġzında öpdi sāġarı Cem
- 3 Na'lçeñ resmi şanma bir 'āşık
Ĥāk-i pāyüñde kıldı kıddini ĥam
- 4 Mülk-i ĥüsne livā-yı sīm kıdütñ
Bir siyeh tūġdur aña perçem
- 5 Toldı şavt-ı nevā-yı nālemler
Işfahān u 'Irāk u mülk-i 'Acem
- 6 Marāz-ı derd-i hecr-i 'uşşāķa
Düstüm leblerüñ olur emsem
- 7 'Ayş u nūşa Ümīdī sa'y eyle
Böyle kıalmaz şaķın geçer 'ālem

161 K 13b-14a , S1 137b

S1'de sadece 3. beyit var.

162

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Virelüm cāna şafā cām-ı muşaffā çekelüm
'Aş idüp yād-ı lebüñle mey-i hamrā çekelüm
- 2 İrişe bir gün ola menziline tîr-i murād
Ya kaşuñ cevrini ey dūst hele yā çekelüm
- 3 Umaruz mîve-i vaşluñ ola 'uşşāka naşîb
Bār-ı cevrüñ hele ey naḥl-i dil-ārā çekelüm
- 4 Halka tıyurmaya lum deprenelüm rindāne
Leb-i yarı şoralum bādeyi tenhā çekelüm
- 5 Ey Ümidî dili garḫ eyledi gird-âb-ı belā
Gel kenāra çıkalum zevraḫ-ı şahbā çekelüm

162 K 14a , İ 13b

2 bir gün ola menziline : menziline bir gün ola İ

3 Bār-ı : Bārı İ

163*

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Cennet añılsa ruḥuñ ḥāṭıra eyler ādem
Ka'be yād olsa ser-i kūyuña varur 'ālem
- 2 Mīve-i zevḳ u şafā ḳandan olurdu ḥāşıl
Bāğ-ı sīnemde gelüp nāvekūñ urmasa ḳalem
- 3 O büt-i muğ-beçe nāz ile tekellüm ḳılsa
Nuṭḳa ḳādir olımaz zerrece yanında şanem
- 4 Şāhid-i bāğa dūr-i eşkini ḳılmış işār
Derlemiş ḥaylī yine şaḥn-ı çemende şeb-nem
- 5 Bilimi bükmiş iken bār-ı belā-yı hicrān
Geldi bir bār-ı girān oldu Ümīdī ğam u hem

163 K 14a , A1 15a , Ç 15a , İ 13b , S1 139a , A3 70a , A6 138a , Ü3 34b , AE1 119a

* Başlık : Ümīdī A3 , Ü3 , Ğazel-i Ümīdī A6

S1 'de sadece 1. beyit var.

1 ḥāṭıra : ḥāṭırına İ ; kūyuña : kūy İ

2 ḳandan : ḳande A3 , A6 , AE1

3 Bu beyit A3'te ve A6'da 4. sıradadır, AE1'de bu beyit ile 4. beyit yer deĝiştirmiştir ; O : Ol İ , Ü3 ;

muğ-beçe : muğ-peçe A3 , A6 ; ḳılsa : itse Ü3 ; olımaz : olumaz A1, AE1, olmaz İ ; yanında : yanuñda İ

4 Bu beyit A3'te ve A6'da 3. sıradadır.

5 ğam u hem : ğam hem K, A1, Ç, A3, Ü3, hem ü ğam A6 , AE1

164

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 İrüp ser-menzil-i kıurba reh-i ħum-ħāneden geçdüm
Yitişdüm cām-ı feyze bāde-i peymāneden geçdüm
- 2 Güzergāh-ı fenāda 'ālem-i eflākı seyr itdüm
Varup ben de o çetrgehine vü vīrāneden geçdüm
- 3 Yüri var bāğ-ı Rıdvānı baña 'arz eyleme zāhid
İrüp mücellā-yı ħüsn-i yāra kāşāneden geçdüm
- 4 Ta'alluķ dāmına bend olmasun diyü gönül mürġı
Varup ser-ħalkā-i zülf-i ruĥ-ı cānāneden geçdüm
- 5 Ser-i zencīr-i zülf-i yārda uşlanmadı gönülüm
Muħaşşal ey Ümīdī bu dil-i dīvāneden geçdüm

164 S3 298b

2 geçdüm : -S3

3 yāra : yāra ol ; geçdüm : -S3

5 geçdüm : -S3

165 *

fe'ılātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Bülbül-i bî-nevā idince nağam
Açılup oldu gönçeler hurrem
- 2 Dürr-i dendān-ı yāra öykünicek
Diline düşdi sūsenüñ şeb-nem
- 3 Niye māni' olur ki pîrehenüñ
Başdan geçmedük ne var bilsem
- 4 Ter düşer dūd-ı āh-ı 'āşıkdan
Yār gökde bulutdan alur nem
- 5 İşigüñde o har raķibe bugün
Dimedi kimse ey perī ādem
- 6 Mülk-i nazmuñ Ümīdī husrevisin
Hāme-i nāmuñ oldu saña 'alem

165 A1 15a-15b , Ç 14b-15a , S1 136b , Ü2 14a

* Başlık : Ümīdī Ü2

S1'de sadece 2, 4 ve 6. beyitler var.

1 Bülbül-i : Bülbüli A1

5 Bu beyit Ü2'de yoktur ; o : -A1

6 'alem : qalem Ü2

166

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Devr-i gül irdi yine 'azm-i gülistān idelüm
Biz de bülbül gibi bir gūşeden efgān idelüm
- 2 Cür'a-i cām-ı mey-i nāb ile sāķī demidür
Ferş-i bāğı varalum la'1-i Bedaḥşān idelüm
- 3 Nūş idüp bāde-i gül-rengi olup mest ü ḥarāb
Biz daḥı bir yaḳadan çāk-i girībān idelüm
- 4 Gül gibi dāğ-ı dili 'arz idelüm cānāna
Niçe bir ḡonçe-şıfat sinede pinhān idelüm
- 5 Ey Ümīdī demidür şarşar-ı āhuñla bugün
Gülñ evrāķını gülşende perişān idelüm

166 A1 15b , Ç 15b , S1 137b , MC2 86b

S1'de sadece 5. beyit var.

2 bāğı : bāğ A1

167

mef'ülü fā'ilātü mefā'ülü fā'ilün

- 1 Sākī-i bezm bāde-i gül-reng ü lālefām
Eksük virürse ğayrıya bizden yaña tamām
- 2 Mecnūn-miṣāl 'azm-i beyābān ider gönül
Tā her ğazāl-i vaḥṣī görüp anı ola dām
- 3 Dil ārzū-yı mīve-i vaṣl-ı niġār ider
Bīmār-ı derd-i 'aşq olan eyler ḥayāl-i ḥām
- 4 Ğavġā-yı 'aşq-ı yār ile telḥ oldu ortalık
Ol ḥāleti görince çekildi kenāra cām
- 5 Çekme elüñi cām-ı mey-i ergavāndan
Meyden Ümidī eyleme destüñ tehī müdām

167 İ 13b-14a , S1 141a

S1'de sadece 1, 3 ve 4. beyitler var.

1 Sākī-i : Ey sākī İ

3 derd-i 'aşq olan : 'aşq olan kişi İ

168

mefā' ilün mefā' ilün fe'ülün

- 1 Ne ğam hāk olsa ten yoluñda şāhum
Eşer itmez mi saña bād-ı āhum
- 2 Şeh-i 'uzlet-nişin-i derd-i 'aşkam
Baş egmez gūşe-i māha külāhum
- 3 Devāt u kilik olup dāğ u elifler
Yazar sīnemde her dem āh şāhum
- 4 Peleng-i bīşezār-ı kūh-ı derdem
Tenüm zeyn ideli dāğ-ı siyāhum
- 5 Şeb-i deycūra döndürdi cihānı
Ümīdī dūd-ı āh-ı şubhğāhum

ḤARFÜ'N-NÜN

169 *

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Bugün meclisde sāķī sāğar almağ dest-i dil-berden
Hemān bir gül oparmağ gibidür řāğ-ı gül-i terden
- 2 Olalı cür'a-i cām-ı leb-i dil-dāra dil hem-dem
Kesildi berş ile afyūndan el çekdi sāğardan
- 3 Ḥağ-ı ruřsārını zūlf ile mestūr itmiş ol kāfir
'Aceb mi 'āşık-ı miskīn oğursa küfri ezberden
- 4 Demidür olular iç buse iřsān eyle 'uřşāğa
Efendi ullara 'ādetdür iřsān çünki biglerden
- 5 Ümīdī olımaz ser-menzil-i mağşūdına vāşıl
Reh-i 'aşğında yāruñ geçmeyen evvel adem serden

169 K 14a-14b , A1 17a , Ç 17b , İ 14a , S1 135a , A3 68a

* Başlık : Ümīdī A3

S1'de sadece 1, 3 ve 5. beyitler var.

2 çekdi : çekdi o A3

4 olular iç : olularla A3 ; ullara : biglere A3

5 ser : ise A3

170 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Gelmez o serv yanumuza āh u zārdan
Nice şikāyet itmeyelüm rūzigārdan
- 2 Bezm-i belāda sīnemüzi eyledi kebāb
Yanduk̄ yakılduk̄ āteş-i 'aşq-ı nigārdan
- 3 Gördükçe mācerā-yı bihār-ı sirişkümü
Deryālar acıyup dögünür her kenārdan
- 4 Zülfüñ şebinde şem'-i ruḥ-ı dil-sitān ile
Gönlüm oḳur vefāñı o ḥaṭṭ-ı ğubārdan
- 5 Qalmaz Ümidī āteş-i 'aşqūndan ictināb
Cānā semender incine mi sūz-ı nārdan

170 K 14b , A1 17b , S1 135a , S3 292a

* Başlık : Ğazel-i Ümidī S3

S1'de 1 ve 3. beyitler var.

3 sirişkümü : eşkümi A1

4 dil-sitānla : dil-sitānlar A1 ; Gönlüm : 'Uşşāq A1, S3

171 *

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 ‘Ālemi faşl-ı bahār eyledi ser-sebz ü çemen
Başladı nağmeye bülbül yine her vādiden
- 2 Nev-bahār oldu güzellendi harīm-i gülzār
Hacetinden eriyüp geçse n’ola berf-i çemen
- 3 Geh güle vālih ü geh gonçeye şeydā geçinür
Daldan dala konar mürğ-ı nihāl-i gülşen
- 4 Mevsim-i bezm-i şafādur diyü şevk üzre olup
Şubha dek dün gice diñlenmedi şem‘-i rüşen
- 5 Ey Ümīdī götürüp lāle-şifat ayağı
Düşegör jāle gibi gūşe-i bāğa erken

171 K 14b , A1 17a , Ç 16a , S1 135b , Ü2 12a , A7 4a , MC1 7b

* Başlık : Ümīdī Ü2

1 sebz ü : sebz-i Ü2, MC1

2 Bu beyit Ü2’de 3.sıradadır ; geçse : geçe A1, S1

3 Bu beyit Ü2’de 2. sıradadır.

4 Mevsim-i bezm-i şafādur : Bezm-i şafādur A1 ; dün : bu S1

172*

mef'ülü fā'ilātü mefā'ülü fā'ilün

- 1 Gördi fezā-yı dīdemüzüñ āb u dānesin
Mürğ-ı hayāl idindi gelüp āşiyānesin
- 2 Öldürmege bahāne ararken cihānı āh
Eyler baña gelince cihānuñ bahānesin
- 3 Ey qaşları hilāl gören māh-ı nev şanur
Burc-ı felekde āteş-i āhum zebānesin
- 4 Seyr itdi yār dāğ-ı ğamuñ eşrefilerin
'Arz itdüm aña sīnemüñ ey dil hizānesin
- 5 Hālāt-ı 'aşq neydüğini bilmek isteyen
Görsün Ümīdīnūñ ğazel-i 'āşıkānesin

172 K 14b , S1 135b , A3 66b

* Başlık : Ümīdī A3

1 fezā-yı : ruḥumda A3

4 itdüm : idem A3

5 Bu beyit S1'de yoktur.

173

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Bunca tūfān kim gözüm gördi geçürdi başdan
Nūh biñ yıl 'ömri olsa dem urumaz yaşdan
- 2 Baş қоşupdur kākül-i fettānuña zülfüñ gibi
Düstum pīrāhenüñ n'ola çıkarsa başdan
- 3 Sahtdur gerçi ğam-ı hicrān ile kalb-i hazīn
Sahtdur ammā taḥammülde cefāña taşdan
- 4 Haṭ degül ruḥsāruñ üzre naqş iderken ḥüsñüñi
Sāyedür düşmiş nigārā ḥāme-i naqqāşdan
- 5 Ey Ümīdī ol melek-sīmāyı görse gözlerüm
Ağlasam bir bir aña bu dīde-i ḥūn-pāşdan

174 *

fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül

- 1 Degül қашуñ üzre nigārā cebīn
Ki ҳурşīd olupdur hilāle қарīn
- 2 Bulınmaz dehānuñ gibi ҳurde-dān
Lebüñ gibi қanı süһan-āferīn
- 3 Görüp çīn-i zülf-i siyāhuñda dil
Şanur ҳāl-i Hindūlaruñ müşk-i Çīn
- 4 Gül-i bāğ-ı cennetdeki jāledür
'İzāruñda cānā o dürr-i şemīn
- 5 Raқīb-i siyeh-rū şen ü şādmān
Ümīdī belā vü gamuñla ҳazīn

174 K 15a , A1 16b , Ç 16b , S1 138b , S3 293a

* Başlık : Gazel-i Ümīdī S3

S1'de sadece 2 ve 3. beyitler var.

1 қашуñ : қāmetüñ S3

3 ҳāl-i : -S3 ; müşk-i : misk-i K

4 jāledür : nihāledür A1

5 belā vü : belā-yı S3

175*

mef'ülü mefā'īlü mefā'īlü fe'ülün

- 1 'Ahd itmiş idi vaşlını dün 'āşığa cānān
 Kılmadı bugün 'ahde vefā yine mi hicrān
- 2 Göz yaşı döküp hāk-i belāda sürünür āb
 Bād ile çemende şalınur serv-i hırāmān
- 3 Müşkīn saçınıñ bendesi reyhān ile sünbül
 La'l-i lebüñüñ çākeri yāķūt ile mercān
- 4 Cānā görecek gözleri yoķ nergis-i bāģuñ
 La'l-i lebüñe öyküneli gonçe-i handān
- 5 Dün va'deler itmişdi Ümīdiye vişālin
 Ol māhı bugün t̄ālī'i gör oldu peşīmān

175 K 15a , A1 16b , Ç 17a , S1 136b , Ü2 41a , MC1 7b

* Başlık : Ümīdī MC1

S1'de sadece 1, 2 ve 4. beyitler var.

1 itmiş idi vaşlını dün 'āşığa : itmiş iken ben kılına vaşlını MC1 ; yine : gine Ü2

3 Müşkīn : Miskīn K ; mercān : reyhān Ç, A1

176*

fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ilün

- 1 Yār gūşına taqınmış yine bir dürr-i şemîn
Oldı bir kevkeb-i dürrī şanasın māha qarīn
- 2 Cem' olup dīdede eşkümlü hayāl-i ruḥ-ı yār
Burc-ı ābīde kırān eyledi māh u Pervīn
- 3 La'1-i cān-baḥşuñı gördükçe idersin pinhān
Düstüm n'ola gözüm yaşı düşerse rengīn
- 4 Būy-ı zūlf-i siyehüñ vaşf idicek bād-ı şabā
Nāfesin yirlere çaldı götürüp āhū-yı Çīn
- 5 Virmedi vaşlı metā'ını Ümīdī cānān
Almayınca dil ü cān naḫdini evvel pīşīn

176 K 15a-15b , S1 137a , A3 66a , A7 74a

* Başlık : Ümīdī A3, A7

S1'de sadece 1, 2 ve 4. beyitler var.

1 kevkeb-i : gevher-i A3 , gevher ü A7

2 ābīde : ālīde A7 ; kırān : qarār S1 ; māh u : māh-ı A3, A7 ; Pervīn : pertevin A7

3 cān-baḥşuñı : cān-baḥşını A7

5 Almayınca : Eylemeyince A7

177

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Şu kadar urdı dile nāvek-i ğamzeñ peykān
‘Arz-ı hāl itmege dil oldı ser-ā-pāy zebān
- 2 Ğam-ı sevdā-yı külāleñle perişān-dil idük
Göñlümüz yazdı birez geldi o haţţ-ı reyhān
- 3 Var ise bencileyin ‘āşık-ı dīdāruñdur
Hiç bir yirde qarār eyliyemez āb-ı revān
- 4 Būse-i la‘line yāruñ tolaşurmuş sāġar
Gice meclisde bulup elledi haylī yārān
- 5 Ey Ümīdī ğam-ı hicrānda bürgermez eşküm
Āh kim faşl-ı şitā irse çoġ olur bārān

178

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Dirîġ itmez şafâ bezminde gördi luṭf u iḥsânın
Şurâhî sâķî-i bezm-i şafânuñ beklede yanın
- 2 Yazuḳdur şalmasun ayaklara rāh-ı maḥabbetde
Demidür ḥākden ref' eylesün ol serv dāmânın
- 3 N'ider el uzadup meclisde zāhid cām-ı şahbāya
Alup n'eyler 'aceb pîr-i muġānuñ bir avuç ḳanın
- 4 Raķîb-i kāfiri başdan şavarsın diyü hışm idüp
Bugün muḥkem ele aldı o ḥūnî tîġ-ı bürrânın
- 5 Ümîdî şevḳ-i la'l-i yār şöyle mey-perest itmiş
Virürdi bâdeye zühhād bulsa dînin îmânın

178 K 15b , A1 18a , Ç 16a , S1 137a , S3 292b , A7 4b

S1'de sadece 1 ve 3. beyitler var.

1 bezm-i şafânuñ beklede : bezmüñ 'aceb mi beklese K

2 ḥākden : kākülünden A1, A7

3 n'eyler 'aceb pîr-i muġānuñ : pîr-i muġānuñ n'eyler ola S3

4 şavarsın : şavarmış A1, Ç, A7 ; ḥūnî : ḥūn A1

5 dînin : dîn ü S3

179

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 H̄aber alınmadı çoğ şordılar cām-ı muşaffādan
Gelüp erbāb-ı 'işret cümlesi geçdi Ğalaţadan
- 2 Şurāh̄inüñ urup ħurd itdi (?) ağzın şaĥne-i devrān
Dilin çekse n'ola bezm-i şafāda cām-ı şahbādan
- 3 İçerdi ħanını bulsa şurāh̄ī bādenüñ şimdi
Egerçi bir zamān sākī şu şızmaz idi aradan
- 4 Eli tutmaz bugün pīr-i muđānuñ lerzeden hergiz
Şu deñlü ħavf u ħaşyet virdiler cām-ı muşaffādan
- 5 Sürüp meclisde cām-ı zer-nigār ile mey-i nābı
Bugün cānā Ümīdī zevrağ ile geçdi deryādan

179 K 15b , S1 137b

S1'de sadece 3 ve 4. beyitler var.

2 itdi (?) : andı

180

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Def‘ için bu zamāne derd-i serin
Sür şarābı dutar gül-āb yirin
- 2 Söyledüp la‘lüñi nezāket ile
Dehen-i yāruñ aldılar haberin
- 3 Bār-ı cevır ü cefāyı urmağa yār
Hiç egerlemedi raķīb-i harın
- 4 Mīh-i müjgān ile o ğamze-i mest
Deldi erbāb-ı meclisün cigerin
- 5 Hān-ı zehr-i ğamuñ Ümīdiye şun
Çıkarur ol begüm anuñ şekerin

180 Ü2 33a , S1 141b

S1’de sadece 1 ve 2. beyitler var.

2 la‘lüñi : la‘lini S1

181 *

mefā' īlūn mefā' īlūn fe'ūlūn

- 1 Şararup cism-i bīmār oldı altun
Bizi hırcanmağ ister gibi gerdūn
- 2 N'ola mürğ-ı cenāb-ı Leyliye ger
Baş üzre dā'imā yir itse Mecnūn
- 3 Leṭāfetde bugün bi'llah sāḳī
Bir içim şu degül mi cām-ı gül-gūn

181 S1 141b , MC2 147a

MC2'de sadece 1. beyit var.

* Başlık : Ümīdī ḫālete niza'da didügi maṭla' MC2

1 Şararup cism-i bīmār oldı : Şarardı rüy-ı zerdüm hem-çü MC2 ; hırcanmağ : hırcanmañ S1

182 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Sen bize öğretme ey sākī meyūñ keyfiyyetin
Döne döne biz anuñ meclisde içdük şerbetin
- 2 Şu seper peykānlaruñ her dem gelüp ey kaçı yā
Nār-ı 'aşkuñ dil tanur ne de görüp germiyyetin
- 3 Öykünürmiş ey melek cism-i laṭīfūñe perī
Yazılı dīvārlarda görmelüdür şüretin
- 4 Beñzüñe bir pāre kan geldi kadeḥ nūş idicek
Zāhidā gördüñ mi cām-ı bādenüñ ḥāşşiyetin
- 5 Ey Ümīdī imtilā itmişdi ḥ'ān-ı gam bizi
Cām-ı bādeyle birez def' itdüñ anuñ sıķletin

182 S3 295a , S1 138a

* Başlık : Ümīdī S3

S1'de sadece 3. beyit var.

3 görmelüdür : görmeyeyin S1

183

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Şāneler çeksün o zülf-i 'anberīnün minnetin
Çekmesün bir kılcā bŷy-ı misk-i Çīnün minnetin
- 2 Ey şabā irgür ğubār-ı ħāk-i pāy-ı dil-beri
Çeşmüme çekdürme kuĥl-ı cevherīnün minnetin
- 3 Kıl tecerrüdle dilā fark-ı felekde yirüñi
Çekme gel 'İsā gibi rūy-ı zemīnün minnetin
- 4 Var iken sīnemde dendānuñ ħayāli ey şanem
Çekmeye ğavvāş-ı dil dürr-i şemīnün minnetin
- 5 Āsitānuñdan Ümīdī bendeñe irürse feyz
Çekmeye hergiz şehā çerĥ-i berīnün minnetin

183 K 16a , S3 292b

4 Çekmeye : İstemez S3

5 irürse : irmezse S3 ; Çekmeye : Çekmese S3

184

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Çīn ider ebrūların 'āşıklara itdükçe kīn
Hāl-i ebrūsı n'ola olursa reşk-i müşk-i Çīn
- 2 'Āķıbet hālvēt-serāy-ı zūhd vīrān olmadı
Mā-ħaşal ğayetde alçaķ deprenür oldu zemīn
- 3 Cevher-i hāk-i der-i yāra nişār itmek diler
Kim şādef ķoyınna ķoymuş bir niçe dürr-i şemīn

185

mef'ülü fā'ilātü mefā'ülü fā'ilün

- 1 Her tîr ki urdı sîneme ol kaçları kemân
Gözden geçürdi bir bir anı zahm-ı hûn-feşân
- 2 Şanma şua'-ı hüsnüñe taḥsîn idüp bugün
Çodı el arqasını yire mihr-i āsumân
- 3 Hadden geçürdi ğamzeñ oqı cevri diyicek
Peykānuñ eyledi dili ta'zîr bi'l-lisân
- 4 Ey çerḥ gerçi ḳaddümi yay eyledüñ benüm
Āhum oqına ben de seni eyledüm nişân
- 5 'Anḳā-yı Ḳāf-ı 'aşḳ olalı şāhbāz-ı dil
Oldı Ümîdî kūy-ı 'adem aña āşiyân

185 K 16a , S1 137b

S1'de sadece 2, 3 ve 4. beyitler var.

4 yay : ya S1

186

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Cismüñi 'uryān idüp çoçdum dimiş ey sīm-ten
Yağası açılmadıķ sözler çıkarur pīrehen
- 2 Tek hemān sen nāz ile gül-geşt-i gülzār eyle gel
Ey sehī-ķad hīdmete tırnış durur serv-i çemen
- 3 Cāmāsā gıll u ğışdan ķalbüñi řāf it diyü
Güş-ı cāna bir řadā irdi hum-ı mey-hāneden
- 4 Rūz-ı hecrüñde nigārā Rüstem-i Zāl-i felek
Gürz-i āha döymeye olursa ger Rüyīnten
- 5 Ey Ümīdī 'āleme āvāze şaldı sözlerüñ
Hep bu sözlerdür 'adūnuñ ķāmetin dāl eyleyen

187

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Alur müdām būseler ol la'1-i nābdan
Hîç bilmen acı mı nice alam şarābdan
- 2 Yād-1 şafā-yı la'lün ile nüş idüp birez
Şular sepildi yüregüme cām-1 nābdan
- 3 Hatt-1 siyāh olalı ruḥ-1 yāra perde-dār
Bir laḥza Ka'be olmadı ḥālī hicābdan
- 4 Āheng-i nāle-i dil-i 'uşşāķı güş idüp
Meclisde çekdi destini muṭrıb rebābdan
- 5 Biryān olalı sīne-i sūzān Ümīdiyā
Bezm-i şarāb-1 ğamda kesildük kebābdan

187 A1 15b-16a , Ç 15b-16a , S3 295b

1 bilmen : bilmem S3

2 Yād-1 şafā-yı : Bād-1 şabā-yı S3 ; birez : gice S3

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Şem'-i münîr meclise gelsün oturmasun
Cām-ı şarāb yürüsün elbette turmasun
- 2 Kānde bulursa cām-ı mey-i nābı sākiyā
Kānını içmesün ehl-i şafā hiç şormasun
- 3 Ey bād şāne destini böyle derāz iden
Dāmān-ı zülf-i yāra iñende el urmasun
- 4 Gūş eylemez fiġānını bülbüllerüñ diyü
Bād-ı bahār gūş-ı gül-i bāġı yormasun
- 5 Ża'f ile kendümüzi dilā idelüm nihān
Küyında ey Ūmīdī bizi kimse görmesün

188 S1 137a , S3 297a

S1'de sadece 4. beyit var.

4 eylemez : itmez S1 ; fiġānını : fiġānına S1 ; bāġı : bāġın S1

189

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ehl-i 'aşkuñ na'rası cām-ı şarāb-ı nābdan
Bülbülüñ āvāzesi berg-i gül-i sīr-ābdan
- 2 Çeşm-i deryā-bārum üzre iki ebrūlar benüm
İki mähidür ki kendin taşra atmış ābdan
- 3 Şöyle nāzükdür ruḥ-ı zībā-yı sākī kim bugün
Bezm-i meyde reng alur cām-ı şarāb-ı nābdan
- 4 Yüz çevürmiş göricek ḥaṭṭ-ı 'izār-ı dil-beri
Zāhid-i nā-dānı gör kim ḥaṭṭı yoḡ i'rābdan
- 5 Ey Ümidī vaḡtidür bedr it hilāl-i sāḡarı
Dil şeb-i tārīk-i ḡamda ḥazṡ ider mehtābdan

189 A1 16a , Ç 17a-17b , S1 140a , S3 296b

S1'de sadece 2 ve 3. beyitler var.

3 alur : olur A1

4 gör : gördüm S3

190*

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Olmuş iken dil ü cān Leylī saçuñla meftün
Vādī-i 'aşka kadem başmamış idi Mecnün
- 2 Beñzer ol Yūsuf-ı gül-çihre harīdāruñdur
Gül-i bāğ aldı yine destine birkaç altun
- 3 Nice beñzer diyü hurşīd 'izār-ı yāra
Māha haylī tolaşur hāle-i çerh-i gerdün
- 4 Hāne-i k'albe ziyā şalmağa mihr-i 'aşkuñ
Dāğ-ı hūnīn yiter sīnede cām-ı gülgün
- 5 Ey Ümīdī yidi iklīme nazīrūñ gelmez
Ser-fürū eyledi biş beytüñe rub'-ı meskūn

190 A1 16a , Ç 17b , S1 139b , Ü2 13b , S3 293b

* Başlık : Ümīdī Ü2 , Gazel-i Ümīdī S3

2 Bu beyit S1'de yoktur ; ol : ey Ç , S3

3 yāra : yārda A1 ; haylī : niçe S3

4 şalmağa : kılmağa S1

191

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Bir kaşı ya vü ğamzeleri hañçer isterin
Ya'nî yolında ölmege bir dil-ber isterin
- 2 Geh tîğ u gâhî ğamzesine meyl ider gönül
Yanuñda mâ-ğaşal düşecek bir yir isterin
- 3 Rüstem gibi kemân-ı ğam-ı 'aşkı çekmege
Zâl-i zamâne didi ki ben bir er isterin
- 4 Beñzüm ğam ile zerd idüp ağladuğum bu kim
Yāruñ yolına sürmege sîm ü zer isterin
- 5 Cān mürğını uçurmağa gülzār-ı kūyuña
Tîrūñden aña her yaña bāl ü per isterin
- 6 Nūş eyledükçe zehrūñi yād eylerin lebüñ
Def' itmegiçün acısını şekker isterin
- 7 Bir baş açuğ gedāyam Ümîdî cihānda ben
Ne tāk u ne kabāçe-i İskender isterin

191 A1 16a-16b , Ç 17a , S1 139b

S1'de sadece 1, 2, 4 ve 5.beyitler var.

1 kaşı ya vü ğamzeleri : kaşları kemān müjesi A1, Ç

2 gâhî ğamzesine : gâh hañçerüñe S1

3 didi ki : didüğü A1

5 Bu beyit A1'de yoktur.

192*

mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

- 1 Ölürse gönül gitmez anuñ hāk-i derinden
Rāzī gibi ol 'āşık-ı bī-çāre yirinden
- 2 Dilde ğam-ı 'aşkı ruḥ-ı zerdümdür iden fāş
Ma'lüm olur ey şūḥ mü'eşşir eşerinden
- 3 Gerçi ki ḥayāl oldu miyānıyla dil-i zār
Ammā n'idelüm geçmedi anuñ kemerinden
- 4 Tıyurdu yine varduḡın ḥalkā dehānı
Bir söz kaçurup yār leb-i la'l-i terinden
- 5 'Arz eyleyicek eşk-i terin yāra Ümīdī
Didi ki Ḥudā şaklaya daḡı beterinden

192 A1 17a , Ç 17b-18a , S1 140b , S3 298a

* Başlık : Ümīdī S3

S1'de sadece 1 ve 4.beyitler var.

1 Ölürse : Ölür A1, Ger ölse S1

3 miyānıyla : me'ānıyla A1

4 varduḡın : var idüḡin S3

5 şaklaya : bekleye S3

193

mefā' ĩlün mefā' ĩlün mefā' ĩlün mefā' ĩlün

- 1 Alursañ cānı al cismümde alb-i nā-tüvān alsun
ayurmaz gönlümüz alursa ey rü-ı revān alsun
- 2 Öperken leblerin nāzükük ile zam-ı dendān ur
Dilā meclisde bizden duter-i rezde niān alsun
- 3 amuñ yirse etüm bezm-i belāda am degül cānā
Hemān tek itlerüñe tende biraç üstü^vān alsun
- 4 Didüm kim cān revān olup amuñla gönlümüz aldı
'Ītāb u nāz idüp didi giden gitsün alan alsun
- 5 Yüri ey bād-ı āhum āsitān-ı yāra yüzler sür
o düsün rāh-ı küy-ı amda ek-i nā-tüvān alsun
- 6 Ümīdī ıa-i 'aı cihāna dāsitān eyle
Dilerseñ aysve dillerde nāmuñ bir zamān alsun

193 A1 17b ,  16b , S1 140a , Ü1 184a , A7 4a

2 alsun : -A7

3 alsun : -A7

4 Bu beyit Ü1'de yoktur ; Didüm : Didi A1, A7 ; 'Ītāb u : 'Ītāb-ı A1, A7 ; alsun : -A7

5 Bu beyit S1'de yoktur.

6 Bu beyit S1'de yoktur ; nāmuñ : cānā A7

194*

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Şāne çeksün elini zülf-i siyehkāruñdan
Şem' kessün dilini āteş-i ruhsāruñdan
- 2 Hāmdü li' llāh ki beyāz-ı ruḡ-ı sīmīnünde
Oḡunur mihr ü vefā ḡaṭṭ-ı siyehkāruñdan
- 3 Bize esrār-ı ḡaṭṭ-ı sebzüñi 'arz itme iñen
Yüri ey ḡonçe-dehen geçdük e esrāruñdan
- 4 Şu kadar şordı ḡöñül sırr-ı nihān-ı lebüñi
Çıkmadı söz dehen-i teng-i güher-bāruñdan
- 5 Bāde-i cām-ı maḡabetdür Ümīdī beñzer
Ki cihān mest senüñ neş'e-i güftāruñdan

194 A1 17b-18a , Ç 16a-16b , S1 137a , S3 293a , A7 4a-4b

* Başlık : Ümīdī Çelebi S3

S1'de sadece 1. beyit var.

3 geçdük e : geçdük A1, A7 , geçdük o S3

4 Şu kadar : Şol kadar S3 ; ḡöñül sırr-ı nihān-ı lebüñi : -A7 ; nihān-ı : dehān-ı S3 ; teng-i : teng ü Ç

ḤARFÜ'L-VĀV

195*

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

- 1 Ne sihr itdi 'aceb ol çeşm-i cādū
Ki baş egdi aña ol iki ebrū
- 2 Yine ceng eyleyüp Tātār-ı çeşmüñ
Ḳafā-dār oldı aña iki gīsū
- 3 Seg-i a'dāya virüp ḥ'āb-ı ḥar-gūş
Bugün 'uşşāḳa rām oldı ol āhū
- 4 İdinmiş mār-ı zülfin tāziyāne
Yine bir sihr ile ol çeşm-i cādū
- 5 Görüp ḥālün ḥayālin dilde buldum
Ki yanmış āteş-i sūzāna cādū

195 K 16a-16b , A3 67b , S3 295b

* Başlık : Ümīdī A3

2 gīsū : ebrū A3

3 virüp ḥ'āb-ı ḥargūş : ḳalmadı dirhem A3 ; virüp ḥāk-i ḥar-gūş S3

4 Bu beyit S3'te yoktur.

5 Bu beyit sadece S3'te var.

- 6 Efendi boynu baęlu ęullaruńdur
'Aceb mi ęarşuńa dizilse lü'lü
- 7 Ümĩdĩ muńrıb-ı hicrān elinden
Fięāna başladı cismümde her mũ

6 Bu beyit sadece S3'te var.

7 cismümde : ęeşmümde K

196 *

fe'ılātün fe'ılātün fe'ılātün fe'ılün

- 1 Sāğar-ı bādeye baķ mihr-i sa'ādetdür bu
Her ħabāba nazār it necm-i hidāyetdür bu
- 2 Künc-i miĥnetde ğam u ğuşşañı yirsem ne 'aceb
'Āşık-ı ĥaste-dile bir ulu ni'metdür bu
- 3 Bezm-i rindāna gelüp bu gice sıķlet virdüñ
Yüri ey zāhid-i nā-dān ne ĥiffetdür bu
- 4 Būy-ı zülfüñ getürür bād meşāmm-ı cāna
Bi'llah ey peyk-i Ĥıřā yine ne zaĥmetdür bu
- 5 Reh-i mey-ĥānede yāri bulıcaķ mestāne
Ey Ümīdī düşegör pāyına furşatdur bu

196 K 16b , A1 18a , Ç 18a , İ 14a , S1 136a , A3 86a , Ü2 54a , S3 298b , A7 4b

* Başlık : Ümīdī A3 , Ümīdī Çelebi S3

S1'de sadece 1 ve 2. beyitler var.

1 bādeye baķ mihr-i sa'ādetdür : bāde degül mihr-i maĥabbetdür Ü2 ; hidāyetdür : sa'ādetdür Ü2

3 sıķlet : zaĥmet Ü2 ; ey zāhid-i nā-dān ne : zāhid zāhid nā-dān ki İ ; ĥiffetdür : ĥamāķatdur Ü2

4 zülfüñ : zülfün A3, Ü2 ; Ĥıřā : şabā S3

5 bulıcaķ : ğoriceķ Ü2 ; düşegör pāyına furşatdur : düşe pāyına ne minnetdür Ü2

197

mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün

- 1 Hıa-ı ruhsāruñı görmez o meh-rū
Bili olur ıra dibi arañu
- 2 Yıķılsun urmasun arşumda mihrāb
Yiter baña hayāl-i āķ-ı ebrū
- 3 Şemīm-i kākülünñ irsün meşāmma
Baña müşk-i Hutenden hoş gelür bū
- 4 Çekinmiş hāk-i pāyına zer-i nāb
N'ola bildürse miķdārın terāzū
- 5 Şafā-bağş olsa eş'āruñ 'aceb mi
Ümīdī dilde ğam omaz aķar şu

197 Ü2 44a , S1 141b

S1'de sadece 2. ve 4. beyitler var.

2 urmasun : durmasun Ü2

ḤARFÜ'L-HĀ'

198

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Tîg-ı müjgānı şuwardum dīdede hūn-āb ile
Şām-ı hecr-i yārda ceng itmegiçün h^vāb ile
- 2 Şāhid-i cāmı beliñletdi şadā-yı bülbüle
Zāhir oldı cā-be-cā la'l-i lebinde āb ile
- 3 Қаşuña öykündügin inkār idermiş ey şanem
Rū-be-rū oldı bugün şūfī varup mihrāb ile
- 4 Sāķī ayağūñ çeker yoķ bir cihān 'ayyārısın
'Aқlumı uğırladuñ cām-ı şarāb-ı nāb ile
- 5 İtleriyle hem-sifāl olup Ümīdī ol şehūñ
'Ārifāne şöhet itdük dün gice aḥbāb ile

198 K 16b , S1 135a

S1'de sadece 1 ve 2. beyitler var.

1 hecr-i yārda : ğamda serverā K

2 bülbüle : bülbül K

199

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Bağlayup gönümüz ol kākül-i ‘anberfāma
Āh kim mürġ-ı dili yine düşürdüñ dāma
- 2 Ğam-ı zülfüñle beyābān-ı maḥabbetde gönül
Beñzer ol rāh-reve ḳalmıḫ ola aḫḫāma
- 3 Biñ bir ibrām ile bir būsesin alduḫ yāruñ
Ḥūblar ḫimdi iñen döymez imiḫ ibrāma
- 4 Ḥalka esrār-ı leb-i la‘lüñi fāḫ itdi diyü
Dil uzatsa n’ola meclisde ḫurāḫī cāma
- 5 Yazmaġa levḫa-i ḫurḫīde Ümīdī ḫi‘rin
Destine aldı ‘Uḫārid yine zerrīn ḫāme

199 K 16b , Ç 20a-20b , A1 18b , S1 135a

4 leb-i : mey-i K, Ç, S1 ; Dil uzatsa n’ola meclisde ḫurāḫī cāma : N’ola meclisde ḫurāḫī cāma dil uzatsa

A1

5 Bu beyit S1’de yoktur ; ḫurḫīde : ḫurḫīd A1

200

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Sāgaruñ kim düşdi 'aks-i dürr-i dendān üstine
Jāledür gūyā ki düşdi verd-i ḥandān üstine
- 2 Gördi yalıñ ḥaṇçeriyle kendüyi eyler helāk
Düşdiler pervāneler şem'-i şebistān üstine
- 3 Çihreden yursun ğubār-ı rāh-ı cānānı diyü
Her müje ḥaṇçer çeker bu çeşm-i giryān üstine
- 4 Hem-demidür gūşe-i miḥnetde 'uşşākuñ diyü
Nāle tıflın aldı pīr-i çerḥ-i gerdān üstine
- 5 Ey Ümīdī mürde-i cisme gelürdi tāze cān
Gelse ol 'İsā-nefes öldükde bir ān üstine

200 K 17a , Ç 18b , S1 135b

S1'de sadece 1 ve 3. beyitler var.

201

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Hāylī şeţāret eyledi meclisde bülbüle
Ağzı şurāhīnünün dün egildi güle güle
- 2 Bād-ı nesīm ile açılır diyü bāğda
Şahı-ı çemende jāle bugün düşdi ter güle
- 3 Zülf-i ruḥında ol şanemün kaçre-i gül-āb
Şeb-nem durur ki düşdi gülistānda sünbüle
- 4 Bu tāze tāze dāğ ile sīnemde her elif
Bāğ-ı belāda beñzedi şāh-ı kıaranfüle
- 5 Beñzer Ümīdī var ise eksükligin diler
Cāmuñ egildi öpdi ayağını bülbüle

201 K 17a , Ç 19a , S1 135b

S1'de 1, 4 ve 5. beyitler var.

1 güle güle : göge güle K

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Ğam kebāb eyledi sāķī cigeri döne döne
Demidür nūş idelüm cām-ı zeri döne döne
- 2 Ten-i pür-dāğum ile nerd-i ğama zar oldum
Ṭās-ı ğamda iderin nāleleri döne döne
- 3 Halka-i zikre girüp dün gice nāzūklük ile
‘Arz-ı ħüsn eyledi halka o perī döne döne
- 4 Küştī-i tīğ-i ğam-ı ğamzeñ olup dil mürğı
Şevğden virse n’ola cān u seri döne döne
- 5 Kadd-i ħam-geşte ile her gice pergār-şıfat
Devr idersem n’ola ol ħāk-i deri döne döne
- 6 Ey Ümīdī yine çevgān-ı ser-i zülfiyle
Kıldı ser-geşte o meh kūy-ı seri döne döne

202 İ 14b , S1 140b

S1’de 1. ve 6. beyitler yoktur.

4 dil : cān S1

203 *

mefā'īlün mefā'īlün fe'ūlün

- 1 Hıyāl-i la'l-i nābuñ çeşm-i terde
Şarābuñ 'aynıdur bādī nazarda
- 2 Açılmadı çemende gonçe-i bāğ
Burūdet var yine bād-ı seherde
- 3 Nigārā hāle içre mäh-ı nevdür
O sīmīn hañçerüñ zerrīn kemerde
- 4 Cemāl-i yārı seyr itmek olurdu
Gözinde zāhidüñ olmasa perde
- 5 Ümīdīye cefā eyler gidersin
Vefālar eyle gel gāhī Kemerde

203 S1 139a , S3 293a

* Başlık : Ğazel-i Ümīdī S3

S1'de sadece 3. ve 4. beyitler var.

204

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 albümüz bulur řafā cām-ı mey-i řamrā ile
Hāneler rūřen olur mihr-i cihān-ārā ile
- 2 İrişince destüñe sīb-i zenaħdān-ı nigār
Egleni řur ey gōñül şimdi hele ayva ile
- 3 Dil kesādı var iken dāġ-ı ġamuñ virdi revāc
Kim metā'-ı şalbdur kıymet bulur tamġa ile
- 4 Hāne-i şalbe zenaħdānı řayālin gōnderüp
Yār yād itmiş dil-i bīmārumı elma ile
- 5 Ey Ümīdı Sidreden şadrüm olurdı müntehā
Bir nefes hem-sāye olsam ol şadi řübā ile

205 *

mefā' ilün mefā' ilün fe'ülün

- 1 Çıķup āhum odından her Őerāre
Şeb-i hecrũnde olur bir sitāre
- 2 İdüp Ferhāda mātem Bīsütũnda
Siyeh-pũŐ oldu her bir seng-i ĥāre
- 3 NiŐān-ı na'l-i esb-i Şeh-suvārum
Taķar gũŐ-ı zemĩne gũŐvāre
- 4 Bu ĥũb-ı āhum ile ĥerĥ-i atlas
Olupdur mehter-i 'aŐķa naķāre
- 5 Ümĩdĩ bir perĩnũn ĥasretinden
Dönüpdür ĥeŐm-i pür-eŐķũm bĩnara

205 K 20a-20b , A3 68b

* Başlık : Ümĩdĩ A3

1 Şeb-i : 'Aceb A3

5 bĩnara : niĝāra K

206

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Şanma yāruñ girdi zülf-i 'anberāsā koynına
Ol büt-i tersā-beçe koymış çelipā koynına
- 2 Gözleri yaşın şadef-mānend deryā eyleyen
Yaraşur girse anuñ bir dürr-i yek-tā koynına
- 3 Dāğlar şanma hayālün şāhini şayd itmege
Eşrefiler koydı 'aşıqlar nigārā koynına
- 4 Halka iden bār-ı hicrān ile qaddin hāleveş
Yiridür alursa bir mäh-ı şeb-ārā koynına
- 5 Yād-ı qaddünle Ümīdī sineye çekdi elif
Güiyā girdi anuñ bir serv-i bālā koynına

207

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Mest-i cām-ı nāz olup cevr itme ben miskīnūñe
Dūstum luṭf eyle ṭayanma iñen bālīnūñe
- 2 İncinüp bir pāre od olmazdı ey sīmīn-beden
Dürr-i mengūşuñ ṭoḫınmasa ruḥ-ı rengīnūñe
- 3 Dāğ şandum göricek ḫalmış nişān-ı çihresi
Mihr-i 'ālem yüz sürince sād-i sīmīnūñe
- 4 Kāşķī şad-pāre ḫılsa tīg-i hicrānuñ beni
Şāneveş irse elüm ol kākül-i pür-çīnūñe
- 5 Cāmdan ḫılduñ ḫabābāsā temāşā 'ālemi
Şad-hezār aḫsent Ümīdī çeşm-i 'ālem-bīnūñe

208

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Neyler ise eyleyüp aşuñ hayāli ey anem
Zāhid-i ehri birez egdi bugün mihrābda
- 2 Gird-i ruhsāruñda ha-1 sebzüñ ey gönçe-dehen
Sebze-i nevestedür gūyā kenār-1 ābda
- 3 Halk-1 'ālem cān virür yāruñ metā'-1 hūsnine
Görmemişdür Yūsuf ol hūsn ü bahāyı h'ābda

209

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Tolaşup silsile-i zülf-i ‘abîr-efşāna
Kendüye itdi yine kendü eliyle şāne
- 2 Halka fāş itdi diyü sūz u güdāz-ı ‘aşkı
Şem‘-i bezmün diline düşdi gice pervāne
- 3 ‘Aşq-ı Leylāyı idüp ‘āleme Mecnūn destān
Rāzını anlara fāş eyledi bir dīvāne

210

mefā 'ilün mefā 'ilün fe 'ülün

- 1 Her oğ kim idesin ağıyāra pertāb
Tōğınur bir uci elbetde cāna
- 2 Degül zaḥmumdaki peykān-ı zerr[ī]n
Şikāf-ı sīneden çıkdı zebāna
- 3 Yiridür şāhbāz-ı evc-i 'aşğ
Hilāl çün olur ise āşiyāna
- 4 Baña ol Yūsuf-ı şānīsiz el-ḥağ
Ümīdī künc-i rindān oldı ḥāne

211

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Şekkerîn sözləri zebānında
 anddur gūyiyā dehānında
- 2 Mevc-i deryā-yı hūsn ü behcetdür
 Sīm hañcer degül miyānında
- 3 Geçdi devrānı māh-ı gerdūnuñ
 Hūbmuş gerçi kim zamānında
- 4 Zeķanuñ çāhı içre şol hālūñ
 Şanki bülbüldür aşıyānında
- 5 Hañcerūñ vaşf iderdi sūsen-i bāğ
 Rūknet olmasa ger zebānında
- 6 Düşmüşem yüzüm üzre yāri görüp
 Yüzümüz yire düşdi yanında
- 7 Dilde peykān-ı tır-i yāri bulup
 Şaqlar anı Ümīdī cānında

211 K 17a , S1 135b

S1'de sadece 1, 3 ve 6. beyitler var.

212

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Dil-i şeydāyı şanurdum hemān kūyuñda dil-dāde
Belā bu hāk-i pāña çatre-i eşküm de üftāde
- 2 ul olmayınca naql-i kāmēt-i bālā-yı dil-dāra
Çemende olmadı bār-ı belādan serv āzāde
- 3 Görinür baqr-i hūsn-i yārda mevc-i melāḫatdūr
Degüldür ḫāşe li'llāh yara ol ruhsār-ı zībāda
- 4 Bugün mey-ḫānede pīr-i muḡān muḫkem yaşaḡ itdi
Ki varup bezm-i yada başmaya hergiz ayaḡ bāde
- 5 Varursan dā'imā 'arz-ı cemāl eylersin aḡyāra
Görinmezsın Ümīdiye gelince ey perī-zāde

213 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Nev-bahār irdi çemen ser-sebz ü ra'nādur yine
Bir gözi āhū ile hengām-ı şahrādur yine
- 2 Her benefşe gird-i ruhsārında bir hāl-i kebūd
Kıl nażar rūy-ı zemīne haylī zībādur yine
- 3 Zīnet-i ezhār ile uçmağa döndi sebzēār
Cūyda 'aks-i şanavber reşk-i Tūbādur yine
- 4 Jālelerden cur'a-rīz olmuş çemende şāh-ı gül
Nūş idüp bülbül seherden mest ü şeydādur yine
- 5 Ey Ümīdī bāde-i 'aşk ile bir muğ-peççenüñ
Na'ra-i mestāneden her gūşe gavgādur yine

213 Ç 18a-18b , S1 139a , S3 295b

* Başlık : Ümīdī S3

S1'de sadece 2 ve 3. beyitler var.

1 ser-sebz ü : ser-sebz-i S3 ; gözi : güzel S3

3 sebze : mürğ-ı S1 ; reşk-i : naħl-i S3

4 yine : -S3

5 'aşk ile bir : şevk ile her S3

214

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Dāğ-ı ğam dilde yiter berg-i gül-i ter yirine
Sīnede her bir elif şāḥ-ı şānavber yirine
- 2 Çıkmadı derd ü ğamuñ sīne-i sūzānumdan
İşinupdur meger ey şūḥ-ı sitemger yirine
- 3 Mīl-i müjgān ile ḥāk-i reh-i yārı ey dil
Çeşm-i nemnākūñe çek kuḥl-ı mücevher yirine
- 4 Luṭf idüp yār baña yazduğı düşnāmları
Ṭutarın 'izzet ile başda du'ālar yirine
- 5 Ey Ümīdī lebi yādına bugün meclisde
Ḥūn-ı dil nūş iderüz bāde-i aḥmer yirine

214 K 17b , A1 18a-18b , Ç 19b , İ 14b , S1 137b , A7 4b-5a

S1'de sadece 2.beyit var.

4 yazduğı : yazdığı Ç, İ

5 aḥmer : ḥamrā İ

215 *

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Nāleye derd ile āgāz idicek mestāne
Nālemün nāyına āheng tutar kāṣāne
- 2 Dil-i sevdā-zedemi böyle periṣān idicek
Elledi zülf-i dil-āvīzüni muḥkem ṣāne
- 3 Çat‘-ı zünnār kılp kākül-i kāfir-kīṣün
Ruḥuñ āyātını geldi göricek İmāne
- 4 Dil-i sūzānumı ğam āteṣine yakma diyü
Düşdi ayağına ṣem‘ün bu gice pervāne
- 5 Şevkden ayağı yirler mi başar meclisde
Bezm-i dil-dāra Ümīdī ireli peymāne

215 K 17b , A3 69b , S1 138a , S3 298b

* Başlık : Ümīdī A3

S1 sadece’de 4 ve 5. beyitler var.

2 dil-āvīzüni : dil-āvīzini K, S3

5 dil-dāra : rindāna S3

216

mef'ülü fā'ilātün mef'ülü fā'ilātün

- 1 Ṭarf-ı ruḥuñda şāhā ol dürr-i gūşvāre
Ṭoğmış şabāḥa karşı gūyā ki bir sitāre
- 2 Baş koşdı zülfüñ ile ṭarf-ı ruḥuñda ḥaṭṭuñ
Fitne bıraқdı şehre bir iki yūzi қara
- 3 Bīmār olan ṭabībā çün āba teşne-dıldür
Cān virse n'ola 'uşşāқ ol tiğ-ı āb-dāra
- 4 Māh-ı ruḥuña şevқum günden güne ziyāde
Sevdā-yı ḥaṭṭuñ ammā gönülde ber-қarāra
- 5 Çāk oldu ey Ümīdī ḥār-ı gamıyla sīnem
Dāğ-ı derūnum oldu gül gibi āşikāre

217

mef'ülü fā'ilātü mefā'īlū fā'ilün

- 1 Dil güft ü gūda 'aks-i ruḥ-ı dil-rübā ile
Dīvānedür tekellüm ider şanki ay ile
- 2 Kadd-i nigāra öykünebilmez ḥurāmda
Biñ kez nihāl-i serv şalınsun şabā ile
- 3 Sāgar-mişāl taşfiye-i bāṭın eylesün
Hem-şoḥbet olmağ isteyen ol dil-rübā ile
- 4 Ağyār-ı kīne-dār ile ğam-ḥānemi o māh
Geldi müşerref itdi gice biñ belā ile
- 5 Sāķī-i derd ü miḥnet elinden ne çekdügüm
Bezm-i belāda ben bilürem bir Ḥudā ile
- 6 Yıllar durur Ümīdī şehā pāy-māldür
Göñlini anuñ al ele bir merḥabā ile

217 K 18a , Ç 18b-19a , S1 138b , S3 293a

S1'de sadece 1, 5 ve 6. beyitler var.

3 Sāgar : Şā'ir S3

5 Bu beyit S3'te yoktur ; bilürem : bilürin S1

218

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Duḡter-i rez sürinüp ‘arızına gül-gūna
Yüz kızardup tolaşurmuş o leb-i meygūna
- 2 N’ola sevdā-yı cünün itse deli dīvāne
İrişür silsilesi çünkü Mecnūna
- 3 Lāğ idüp başladı ḡarcanma ki bizden ol şūḡ
Tenüm iksīr-i cefā döndürelı altuna

219

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

- 1 Hıtañdan revnağ-ı 'anber şikeste
Lebünden hoğğa-i gevher şikeste
- 2 Ğam-ı belā-yı qaddüñle hamīde
Olur şāğ-ı gül-i ağmer şikeste
- 3 Bakup āyine-i ruhsār-ı yāra
Olur mir'āt-ı İskender şikeste
- 4 'Aceb mi ħ^vān-ı yağmā-yı ğamuñdan
Olursa ger sıfāl-i ser şikeste
- 5 Ümīdī seng-i buğrān ile ol şūğ
Gönül āyinesin eyler şikeste

219 Ü2 63a , S1 139b

S1'de sadece 4. beyit var.

4 ğamuñdan : ğamuñda S1

220 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Bir nazār baqmağa hüsñüñ ayına
Günde yüz şüret değışür āyine
- 2 Gel beni öldür disem hışm eyleyüp
Dest urur dil-ber oqına yayına
- 3 Hūblar taqsım idince cismümi
Başumuz degdi o servüñ pāyına
- 4 Çekmege la'1-i lebüñden bir haber
Ağzumuz arar mey-i şahbā yine
- 5 Esb-i tab' ile Ümīdī düstum
Ehl-i nazmuñ at şalar ālāyına

220 Ü2 33a , S1 142a , S3 292a

* Başlık : Ümīdī S3

S1'de sadece 3. beyit var.

1 yüz : biñ S3

2 disem hışm eyleyüp : didükçe hışm ider S3

3 o servüñ : nigāruñ S3

221 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Dūd-ı dilden bu felek oldu duḡāmı lāle
Şerer-i şu'le-i āhum aña yir yir jāle
- 2 'Uḡdelerdür görünür rişte-i cān u dilde
Cā-be-cā la'l-i lebūñ üzre degül tebhāle
- 3 Pūte-i āteş-i 'aşḡuñda ten-i zerd-i raḡīb
Zer gibi yandı bugün şöyle ki gelmez ḡāle
- 4 Māhdur 'aks-i ruḡuñ bāde-i gülgün içre
Ḥalka-i cām-ı muşaffā aña şekl-i hāle
- 5 Ey Ümīdī tıyurup rāz-ı nihān-ı 'aşḡı
Bizi rüsvā-yı cihān eyledi āh u nāle

221 S1 141b , S3 292a

* Başlık : Ğazel-i Ümīdī S3

2 dilde : dilden S3

5 Bu beyit sadece S3'te var.

222 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Ṭabl-ı şāhī şalmadın āvāze çerhūñ bāmına
 Oķunurđı huṭbeler sulṭān-ı 'aşķuñ nāmına
- 2 La'l-i nābuñ şevķine göz degđi cānā her ḥabāb
 Sāġar-ı sīmīn-i sākīnūñ mey-i gülfāmına
- 3 Kānde beñzermiş nihāl-i ķāmet-i mevzūnuña
 Serv-i bāġuñ düstüm bi'llahi bu endāmına
- 4 Cān ile başı benüm boynuma ķurbān eylemek
 Tek beni öldür nigārā vuşlatuñ bayramına
- 5 Tevbe vü zühdi şikest itmiş Ümīdī var ise
 Sākī-i bezm-i şafānuñ uğrayup ibrāmına

222 S3 295a , AE1 119a

* Başlık : Ümīdī S3

3 bu : baķ AE1

4 öldür : irgür AE1

5 itmiş : itđi AE1 ; uğrayup : uğradı AE1

223 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 İdgehde gördüm ağıyarı bugün yārān ile
Ol boğazı iplü tırmaz şalınur urğan ile
- 2 Hāk-i pāyı eşk-i hūnīnüm görüp rengīn olur
Her ne dem kūyına varsam eşk-i hūn-efşān ile
- 3 Gözlerüm yaşı aqıtduqça n'ola gelse hātuñ
Sebzeler neşv ü nemā bulur nem-i bārān ile
- 4 Tāb-ı ruhsārıyla berķ urur o tıfl-ı nāzenīn
Şöyle beñzer bile toğmışdur meh-i tībān ile
- 5 Hār-ı gamda gonçeveş olma Ümīdī teng-dil
Güşe-i hicrāna açıl bir gül-i handān ile

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Şanuram baꞗduꞗça Ƙays-ı nā-murāduñ ꞗaşına
Perr-i şeh-bāz-ı maḥabbetdür şoꞗılmıř başına
- 2 Rehne virmış bādeye tācın ḥabāb-ı cām-ı mey
Āferīn olsun o bezm-i bādenüñ ꞗallāřına
- 3 Tīşe-i merg-i ğama baş egmez idi küh-ken
Bīsütün-ı ğamda ğör āḥir ne geldi başına
- 4 Ağlamaꞗdan şol ꞗadar ağardı çeşm-i eşk-rīz
Döndi şol pīre hemāna kim gire yüz yaşına
- 5 Cevrine anuñ taḥammül idemezsin ꞗorꝼarın
Ey ğöñül baş urma gel yāruñ işiği taşına
- 6 Āb-ı ḥasretle şular řaḥn-ı serāy-ı dīdemi
Bir nazār ꝼılsañ demidür yaşumuñ ferrāřına
- 7 Māh-ı nev řanmañ ꝼulaꝼ ꝼekdi ğörüp ğavvāř-ı çerḥ
Bu Ūmīdīnün dūr-i ṭab'-ı cevāḥir-pāřına

225

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Düşdüm çemende berg-i gül-i aḡmer üstine
Ol serv-i nāz didi yüzüñ güller üstine
- 2 Būs-ı dehān-ı yāra ʈolaşur diyü müdām
Ḥançer çeker şurāḡı gelüp sāḡar üstine
- 3 Cānā buḡūr-ı ḡüsn ü bahādur o ḡaḡ u ḡāl
Kim 'ārızuñda ʈondı bugün āzer üstine
- 4 Her-dem nesīm-i la'1-i şafā-baḡşı ol mehüñ
Şīrīnlik oḡur üfürür ol şekker üstine
- 5 Düşnām-ı yārı levḡ-i mezārında naḡş idüp
Yine Ümīdī sikke ʈodı mermer üstine

225 K 18a , Ç 19a-19b , S1 138b

S1'de sadece 5. beyit var.

3 Kim 'ārızuñda : Nār-ı ruḡuñda Ç

4 üfürür ol şekker : üfürür şekker K

226 *

mef'ülü mefā'īlū mefā'īlū fe'ülün

- 1 Yir itdi hayāl-i ser-i zülfün dil içinde
Leylâyı hayāl itdi gören maḥmil içinde
- 2 Ey serv-i hırām ağlamadın reşk-i ruḥuñla
Çaldı ayağı āb-ı revānuñ gil içinde
- 3 Şerḥ itmege feryādumı dildür ceres içre
Peykân-ı ḥadeng-i gam-ı gamzeñ dil içinde
- 4 Pervānesine mātem idüp şem'-i şeb-efrüz
Yanar yaqılur şubḥa degin maḥfil içinde
- 5 Bir gün ola kim ire nişānına Ümīdī
Āh oğlarını at yüri bu menzil içinde

226 A1 18b , Ç 20a , S1 137b, Ü1 198a-198b , S3 298b , A7 5a

* Başlık : Gazel-i Ümīdī S3

S1'de sadece 3. beyit var.

2 ruḥuñla : ḥadūñle Ü1

3 Şerḥ : Şem' S1 ; dildür ceres içre : bu dil ceres oldı Ü1 , dilden ceresāsā S3

5 içinde : -S3

227 *

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Nice kâfir dimeyem zülf-i ‘abîr-efşâna
Göz göre başar ayağın uzadup Qur’âna
- 2 Dîde[de] ‘aks-i haţ-ı sebzi o gönçe-dehenüñ
Beñzer ol şırça sıfâl içre biten reyhâna
- 3 Şanma başdan ayağa kıldı libâs[ın] gülgün
O gözi hünî dilâ girdi [yine] bunca kıana
- 4 Câna ey gönçe hayâl-i had ü hâlüñ gönder
Kıl ‘aţâ bülbül-i maħbûsuña âb u dâne
- 5 Cümleten ‘âlemi eşk ile Ümîdî ide garķ
Gözden olursa nihân ger o dür-i yek-dâne

227 A1 19a , A7 5a

* Başlık : Ümîdî

3 [yine] bunca : boyınca A7

5 Cümleten ‘âlemi : Cümle ‘âlem A7 ; Ümîdî : Ümîd A7

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Ğam-ı hıtt-ı ğubār-ı cānāna
Uvacuķ ħara sancıdur cāna
- 2 Ğiceler ŧubħa dek olup bīdār
Tolanur kūy-ı ŧem‘i pervāne
- 3 Ğāk-i rāh olalı bu cism-i nizār
Ķatı ayaķlar oldu cānāna
- 4 Ķinde kākūli ser-āmeddür
Rūmda ħāl-i rūyı bir dāne
- 5 Ser-i mestāna ħıŧt-ı ħum bālīn
Cāy-ı rāħat degül mi mey-ħāne
- 6 Bezme sākī gelürse ger ŧūfī
İçür añna bir iki peymāne
- 7 Devr-i güldür Ūmīdī gülŧende
Nūŧ-ı cām eyle gel zārīfāne

228 K 18a-18b , S1 136b

S1’de sadece 3. beyit var.

3 olalı bu cism-i nizār : olduĝın görüp ‘uŧŧāk K

229

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Şām-ı belāda ḥasret-i ebrū-yı yār ile
Döndüm hilāle bu ten-i zerd ü nizār ile
- 2 Çalınsa gūş-ı yāra n'ola nāleler bugün
Kūyında ḥalkā oldu ḳadüm āh u zār ile
- 3 Ḳalmaz miyān-ı baḥr-i felāketde fülk-i dil
İrür kenār-ı 'āfiyete rūzigār ile
- 4 Dün va'de itmiş idi seni öldürem diyü
Öldürdi yār bizi bugün intizār ile
- 5 Meyl eyledi görünce gönül ihtiyārsuz
Şanma Ümīdī sevdi seni ihtiyār ile

230

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Dilā her kim nazār kılsa sıyeh cāmeyle cānāna
Tenin teşbīh ider zulmetde anuñ āb-ı hayvāna
- 2 Cefādan ğayrı hergiz görmedüm bir nesnesin ey dil
Ser-ā-pā çok nazār kıldum bugün diğķatle cānāna
- 3 Görince nā-gehān düşmezdi gönlüm dām-ı zülfine
Leṫāfetde eger ḫāl-i ruḫı olmasa bir dāne
- 4 O ṫfl-ı nāzenīne gūşvāre kıлмаğā ey dil
Gözüm yaşıını döndürdüm bugün la'ı Bedaḫşāna
- 5 Ümīdī acıyup ḫan ağlamazdı çeşm-i ḫün-bārum
Eger peykān-ı tır-i ḫün-feşānı geçmese cāna

230 K 18b , S1 137a

S1'de sadece 1, 2 ve 3. beyitler var.

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Yasağ olalı sāķī bāde-i cām-ı muşaffāya
Muḥaşşal varacağum gelmez oldı hıç Ğalaṭaya
- 2 apusun apayu zabṭ eyleyüp mey-ḥāneyi a'dā
Ayağ başdurmadı bir daḥı rind-i bāde-peymāya
- 3 Yine bir pāre od olmuş miyān-ı ābda gördüm
Nezāketle meger od virdiler keṣṭi-i şahbāya
- 4 Baturdı rüzigār-ı nā-muvāfiķ fülk-i şahbāyı
Yine pīr-i muğān ser-māyesin aldurdı deryāya
- 5 Ayaqlanmadı aldı cur'aveş ḥāk-i mezelletde
Ümīdī acımalıdur bugün cām-ı muşaffāya

232

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

- 1 Fitne-i haṭṭuñ irişürse ne ğavġālar ola
'Arz-ı ḥüsn eyler iseñ niçe temāşālar ola
- 2 Şalınursa ḳad-i bālāsı göñül kişverine
Ḳalup ayaḳda bu cān mülki ne yaġmālar ola
- 3 Mīve-i vaşlını eylerse dirġ ol āfet
Būstān-ı ser-i kūyında ne ayvalar ola
- 4 Gül gibi sāġar-ı şahbāyı şunarsa sāḳī
Ehl-i meclis şanemā bülbül-i ğüyālar ola
- 5 Ger kenār itmez isem ol güher-i nā-yābı
Gözümüñ yaşı Ümidī aḳa deryālar ola

233

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Meyl idüp h̄āline yañağında
Mürğ-ı dil ƣaldı zülfi bāğında
- 2 Dest-i sāḳīde cām-ı bāde-i nāb
Bir gül-i aldur budağında
- 3 Āh kim her seḫer raḳīb-i seg
Avlar ol āhūyı yatağında
- 4 Ḥam-ı ebrūda h̄āl-i fitne-i yār
‘İsīdür Meryemün ƣucağında
- 5 Dilde ƣaddün Ümīdī resm itmiş
Serv naḳş eylemiş ƣabağında

233 K 19a , Ç 19b , S1 139a

S1’de sadece 3 ve 4. beyitler var.

1 zülfi : zülfi-i Ç

234

fe'ilatün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Ğayrı iḥyā idüp vefā ile
Öldürürsin beni cefā ile
- 2 Göricek tīg-i ğamzeñi şūfī
Tutdı gerden aña rızā ile
- 3 Yeltenür bād-ı āha dil yā Rab
Nic'ola ḥālī bu hevā ile
- 4 Zāhid-i şehri çıqdı ḥalvetden
Gördüm oĝlan ḳovar 'aşā ile
- 5 Ḳara ḳaşın çatup Ümīdī nigār
'Ālemi ḳardı yayḳara ile

234 K 19a , S1 139a

S1'de sadece 1, 4 ve 5. beyitler var.

235

mefā' ĩlün mefā' ĩlün mefā' ĩlün mefā' ĩlün

- 1 Elüñe cām alup gülşende var zevk u şafā eyle
Hābāb-ı mey gibi ey dil birez kesb-i hevā eyle
- 2 Qad-i bālā-yı yāri resm idüp levh-i zamīründe
Fünün-ı 'aşkı var yine elifden ibtidā eyle
- 3 Hāyāl-i mīl-i müjgānıyla var ol Ka'be-i cānuñ
İşigi cānibine gözlerüñ kıble-nümā eyle
- 4 Derūnuñ lāle gibi dāğ-ı gamla qalmasun tīre
Demidür jāleveş gülzāra düş kesb-i şafā eyle
- 5 İki yanın gam alup ara yirde qaldı ser-gerdān
Ümidī derdmendi gel efendi bir yaña eyle

235 Ç 19a , S1 138a

S1'de sadece 2, 3 ve 5. beyitler var.

3 Ka'be-i : Kıble-i S1

236*

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Cān virür ol sīm-sāķuñ ķalb-i meyyāl üstine
H^vāce-i dünyā-perest ölür gider māl üstine
- 2 Hatt-ı sebz-i 'ārızuñ açmış gül-i ruhsāruñı
Zülf-i pür-çīnūñ 'aceb düşmiş ruķ-ı al üstine
- 3 Şöyle benzer kıлмаğ ister çeşm-i āhūñı şikār
Kaşlaruñ şebbāzvār açmış per ü bāl üstine
- 4 Almağa naķ'-ı maķabbetde dil-i ferzāneyi
Ol şeh-i çāpük-süvār at şaldı fi'l-hāl üstine
- 5 Nice el virsün vişāl-i yār Ümīdī olmadı
Sā'id-i devlet müsā'id baķt [u] iķbāl üstine

236 Ç 20a , S1 137a , A4 69a , S3 297a

* Başlık : Ümīdī A4

S1'de sadece 2. beyit, S3'te sadece 4. beyit var.

4 Başlık : Müfred-i Ümīdī S3 ; Almağa : Beydaķ-ı A4 ; üstine : -A4

237

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Ne elüm var benüm miyānuñda
Ne dilüm var senüñ dehānuñda
- 2 Devr-i hüsñünde cümle il giryān
Kim güler ben gülem zamānuñda
- 3 ‘Āşık öldürmek ile pādīşehüm
Hānçerüñ yir idindi yanuñda
- 4 Hüsni yāruñ bir ān idi ammā
Bilmedi qādrini bir anuñ da
- 5 Yoq yire dil virür dehānuñçün
Dil ne aşşuñda ne ziyānuñda

238

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 ‘Arz-ı hāl eyle diyü hāk-i harīm-i yāra
Minnet itdüm gice yirden göge āh u zāra
- 2 Hıa şanur rüy-ı siyehkārını görüp ağıyār
Eyledükçe nazār ol āyine-i ruhsāra
- 3 Hāyretinden dikilüp kaldı nihāl-i gül-i bāg
Naħl-i bālāsı nigāruñ gelicek reftāra
- 4 Düşeli ‘aşkına bir tıfl-ı kebüter-bāzuñ
Ser-i küyında gönül mürğı olur āvāre
- 5 Tūṭi-i ṭab‘-ı Ümīdiye idermiş inkār
Göreyin zāg ‘adūnuñ yüzi olsun kıara

238 K 19a-19b , S1 139a , S3 295b

S1’de sadece 1, 2 ve 3. beyitler var.

2 görüp ağıyār : ağıyār görüp S3

4 Düşeli : Düşeyin S3

239

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Dā'im cemāl-i yār görünmez niķābda
Ol ğonçe-leb açılmadı ķaldı ğicābda
- 2 Görmek müyesser olmadı ķapuñda ğün yüzüñ
Hergiz efendi t̄ali'ümüz yoķ o bābda
- 3 Düşmezdi böyle bāde-i ğülgūna dā'imā
La'lüñ hevāsı olmasa cānā ğabābda
- 4 Urmadı ise yarasına leblerüñ nemek
Bu sūz ile bu girye nedür yā kebābda
- 5 Geh noķta dirler ağzına yāruñ gehī şıfır
Şorsañ Ümīdī ikisi de bir ğisābda

239 K 19b , Ç 18a , Ü2 50b

1 niķābda : ğicābda Ü2

3 ğabābda : şarābda Ü2

240*

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Devr-i güldür şanemā nūş-ı mey-i nāb eyle
Dehen-i tengüñi bir gönçe-i sîr-âb eyle
- 2 Ey gönül vaşf-ı leb-i la‘lini îcād itdük
Rişte-i zülf-i dil-âvîzini ıtnâb eyle
- 3 Yazıcağ vaşf-ı gülistân-ı cinânı zâhid
Başka ânda der-i cânâneyi bir bâb eyle
- 4 Rûz-ı miñnetde dilâ kalmasa seyl-âb-ı sirişk
Eridüp dildeki peykânları tîz-âb eyle
- 5 İrmek isterseñ eger kıadr-i vişâl-i yâra
Şâm-ı fûrkatde Ümîdî gözi bî-h^vâb eyle

240 A1 18b , Ç 19b-20a , S1 140b , S3 298b , A7 5a

* Başlık : Ümîdî Çelebi S3

S1’de sadece 1. beyit var.

2 îcād : îcâz A1, A7

3 gülistân-ı : gülistânı S3 ; eyle : -S3

4 seyl-âb-ı : sîm-âb-ı Ç ; peykânları : peykânlar A1 ; tîz-âb : sîr-âb S3 ; eyle : -S3

241*

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

- 1 Baḳup s̄inemde yanan tāze dāğa
Isındı gice pervāne çerāğa
- 2 Göñül mürġı görüp ḥāl-i 'izāruñ
Varup düşdi ḳara zülfünde ağa
- 3 Ḳanı pervāne gibi bir dil-āver
Ki meclisde vara yalıñ bıçağa
- 4 Şımağa revnaḳ-ı bezm-i şarābı
Urur cām-ı meyi zāhid ayağa
- 5 Ümīdī şun meded cām-ı şarābı
Yubūsetden yapışdı dil damağa

241 K 19b , Ü2 20a , S3 295a

* Başlık : Ümīdī Ü2 , Ğazel-i Ümīdī S3

3 vara : varur S3 ; bıçağa : yarağa Ü2

5 yapışdı : yatışdı S3

242

mefā' ĩlũn mefā' ĩlũn mefā' ĩlũn mefā' ĩlũn

- 1 İçilse ğonçe-leblerle çemende nev-bahār olsa
Şaçılsa cur'alar rũy-ı zemĩne lālezār olsa
- 2 Şabā ile nihāl-i ğũl şalınsa ğonçe açılsa
İrũp hengām-ı sermā āħire evvel bahār olsa
- 3 Şarāb-ı nāb ile dil-ħaste-i miħnet şifā bulsa
Ĥakĩmāne içilse elde cām-ı ĥoş-ğuvār olsa
- 4 Nihāl-i ķāmet-i bālā ile yanumca şalınsa
Miyān-ı sebzede ol serv-ķāmet der-kenār olsa
- 5 Çemende ğonçe-lebler şunduğınca ğũl gibi sāğar
Ümidĩ içmemek olurdı elde iħtiyār olsa

243

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Giryeden ağardı göz döndi ḥabābuñ 'aynına
Beñzedi cūy-ı sirişk-i dīde ābuñ 'aynına
- 2 Cūybār-ı eşk-i ḥūn-ālūd olup gözden revān
Ḳāmet-i ḥam döndi bir cısr-i ḥarābuñ 'aynına
- 3 Çeşm-i nemnāki şişüp ḥaylī hevālanmış yine
Var ise nesne toḳınmışdur ḥabābuñ 'aynına
- 4 N'ola 'uşşākı göze göstermese meh-pāreler
Zerreler zīrā görünmez afitābuñ 'aynına
- 5 Tāra döndi cismi eyler bezm-i miḥnetde fiḡān
Ey Ümīdī yine dönmişsin rebābuñ 'aynına

243 İ 14a , S1 139b , Ü1 191b-192a

1 cūy-ı : çün bu İ

2 ḥūn-ālūd olup gözden : ālūd olup oldı Ü1 ; cısr-i ḥarābuñ : çenber-i ḥarānuñ İ

4 Bu beyit S1'de yoktur.

5 Bu beyit S1'de yoktur ; cismi : cismüñ Ü1 ; rebābuñ : zübābuñ Ü1

ḤARFÜ'L-YĀ'

244 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Çana müstağrağ görüp sīnemde ol şeh-pāreyi
Çanludur diyü tutup bağladı ol bī-çāreyi
- 2 Şevkden başı göge irse yiridür hālenüñ
Çün şafā sürer alup қоynına bir meh-pāreyi
- 3 Yüz virüp hem-sāye itmiş āfitāb-ı ḥüsnine
Ḥāl ü ḥaṭ didükleri bir iki yüzi қarayı
- 4 Ayrı düşmişdür şehā tīğüñ gibi dem-sāzdan
Acıyup bağruma başdum dilde her bir yarayı
- 5 Ey Ümīdī sīnede dāğ-ı siyāha kıl nazār
Āsumān-ı gāmda seyr it münḥasif seyyāreyi

244 K 20a , İ 16b , S1 138a , S3 297b

* Başlık : Ümīdī Çelebi S3

S1'de sadece 1, 2 ve 5. beyitler var.

1 şeh-pāreyi : meh-pāreyi S3

2 meh : māh K

4 Ayru : Ayrı İ ; tīğüñ gibi : tūrūñ gibi İ , tūrūñ dil-i S3 ; bağruma : bağrıma İ

245 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Boynına bend itmek olur kākül-i cānāneyi
N'eyleyin zencīrler tutmaz dil-i dīvāneyi
- 2 Şem' nār-ı şevk ile cānlar eritdi dün gice
Şubħa dek görünce döndi üstine pervāneyi
- 3 Gördiler her dem ıolaşur 'anberīn gīsūlara
Pāre pāre kıldılar tīg ile cānā şāneyi
- 4 Halka itse kāmetin 'aşk ile hātem ğam degül
Dā'imā baĝrına başar ol dür-i yek-dāneyi
- 5 Ğalbümüzde ğam kıomaz bir dil-ber-i gül-çihredür
Ey Ūmīdī kıutsam el üzre n'ola peymāneyi

245 K 20a , İ 16a-16b , S1 138a , A3 34a

* Başlık : Ūmīdī A3

S1'de sadece 2 ve 5. beyitler var.

1 N'eyleyin : N'ideyin A3

3 ıolaşur : dolaşur İ

4 kāmetin 'aşk ile : kāmēt-i zerdini İ ; ol : bir K, A3

246*

mef'ülü mefā' ilü mefā' ilü fe'ülün

- 1 Āsān idi meclisde gice būs-ı dehānı
Ammā n'ideyüm haylīce teng idi zamānı
- 2 Anuñ gibi bir yār-ı sebük-rūḥ ele girmez
Meclisde şaḳīl añlamañuz rıḥl-ı girānı
- 3 Peykān-ı ḥadeng-i ğam uran ğamzeleridür
Yoḳ yire nigāruñ çekilür ḳaşı kemānı
- 4 Taḥrīk-i şabā ile çemende dili tırmaz
Ger sūsen-i bāḡuñ ḳurusa n'ola zebānı
- 5 Hecr-i ruḥ-ı yār ile Ümīdī bu çemende
Gözden çıkarursa demidür āb-ı revānı

246 S1 141a , MC2 120a

* Başlık : Ümīdī Fermāyed MC2

S1'de sadece 3. ve 4. beyitler var.

5 Hecr-i : Hecri

247 *

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Ayağa şalma diyü zülf-i 'anber-efşanı
Şarıldı boynına ol āfetün girībānı
- 2 Ğubār-ı hāk-i rehün tütüyā iden gözine
Alur mı 'aynına hıç sürme-i Şıfāhānı
- 3 Hırām idince bugün nāz ile o serv-i revān
Reh-i cefāda ne tozlar kıopardı dāmānı
- 4 Efendi bir kılna degmez ol siyeh zülfün
Diyār-ı Çin ü Hıttā milket-i Karamānı
- 5 Egerçi fāris-i meydān-ı nazma had yoķ lık
Semend-i tab' ile aldı Ümīdī meydānı

247 K 20b , Ç 23a , İ 15a , S1 135a , A3 70b , MC2 119a

* Başlık : Ümīdī A3

S1'de sadece 1, 2 ve 3. beyitler var.

1 āfetün : kāfirün A3

2 rehün : rehin A3 ; 'aynına hıç : hıç gözine A3

3 revān : hırām İ, S1

4 Çin ü Hıttā milket-i : Çin-i Hıttā milket-i K , milket-i Çin ü Hıttā İ , Çin-i Hıttā vü milket-i A3

5 lık : bu meydānda İ

248

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Giceler dil ser-i zülfünde kıllur zārlığı
Nāleler ideli ta'līm aña şebkārlığı
- 2 Serv-i bālāña müşābih degül ise şimşād
Bād-ı şubhuñ ya nedür aña hevā-dārlığı
- 3 'Aqlumı almağa hāl-i ruhuñ itmiş dārū
Zülf-i fettānuñ iletdi başa 'ayyārlığı
- 4 Bād-ı şubh ile gülp oynamada şāhid-i gül
Hār-ı miñnetde çeker gönçe gönül tarlığı
- 5 Ser-i zülfünde iken la'lüne meyl itdi gönül
'Ālemüñ gördi 'ademdür soñ ucı varlığı
- 6 Bağrına başdı diyü sīnede peykānını dil
Eyledi hañçer-i hūn-rīzi dilā zārlığı
- 7 Vaşf idüp gamze-i cādūlaruñı sihr itdi
Kimden öğrendi Ümīdī yine sehhārlığı

248 K 20b , İ 16a , MC2 119a-119b

1 Giceler dil ser-i zülfünde kıllur : Kimler diler ser-i zülfünde ider MC2 ; ideli : ide mi MC2

6 zārlığı : āzārlığı İ

249 *

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 İñlerüm çerhe girüp derd ile dülāb gibi
Şerhalar kıan akıdur sinede mızāb gibi
- 2 Düşmesün halkuñ iñen ağızına la‘lūñ şanemā
Şunma leb her kişye cām-ı mey-i nāb gibi
- 3 Mīve-i vaşluñı ağıyāra idelden mebzūl
Dökilür kıanlı yaşum yirlere ‘unnāb gibi
- 4 Sāğar-ı bādeyi meclisde saķın görme tehī
Ki aķar halk-ı cihān ayağına āb gibi
- 5 Bāğ-ı kūyuña irem diyü Ümidī ey serv
Ağlayup zārī kıılır derd ile dülāb gibi

249 K 20b-21a , Ç 22a , A1 19a , S1 136a , A3 69a , Ü2 49b , A7 5a

* Başlık : Ümidī A3

1 dülāb : tülāb Ü2

3 vaşluñı : vaşlımı A1

4 halk-ı cihān ayağına : ayağına halk-ı cihān S1, A7

5 Bu beyit S1’de yoktur ; kūyuña : kūyına A3, Ü2 ; irem diyü : diyü irem A1 ; Ağlayup : Ağlayu A1 ;

kıılır : ider A3 ; dülāb : tülāb A1, Ü2

250 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Geyinüp nāz ile ol şūḥ bugün gülgünī
Çana girdi yine boyınca dilā ol ḥūnī
- 2 Cāmveş zehr-i ğam u ğuşşaya olmaz nāfi'
Baña tiryāk diyü şatmañ inen afyūnı
- 3 Ol saçı Leyliye aḥvālūmi taşvīr itdüm
Şüret itdüm bugün arada yazup Mecnūnı
- 4 Āşinā-yı yem-i 'aşk olalı tıfl-ı eşküm
'Aynına almadı Nīl ü Aras u Ceyḥūnı
- 5 Bezm-i ğamda beni çeng-i ğama tār eyledi āh
Ey Ümidī şeh-i 'aşkuñ bu mıdur kânūnı

250 K 21a , Ç 22a-22b , S1 136a , S3 293a

* Başlık : Ğazeliyyāt-ı Merḥūm Ümidī Çelebi S3

S1'de sadece 1. beyit var.

2 ğam u : ğam-ı S3

5 tār : çeng K, Ç

251 *

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 ol olar boynua zülfü geh giribanu gibi
Yüz sürer gh dşü ayaa dmanu gibi
- 2 Hlme ram eylemez hl-i siyekaru senü
Bir ara gönülldür zülf-i periqanu gibi
- 3 Dil dökü nzükük ile sneme itdi duul
Görmedüm bir ehl-i dil 'lemde peykanu gibi
- 4 Yarı bizden 'ıbet dr itdü ey kfir raib
Yoımış ramu diriqa dnü imanu gibi
- 5 Güş-i amda Ümid b-kes ü tenh bugün
Olmaya eglence hergiz h u efganu gibi

251 S1 136b , S3 297a , MC2 120a

* Başı : Ümid Fermyed MC2

S1'de sadece 3. beyit var.

1 olar boynua zülfü geh : dolar geh boynua zülf MC2 ; gibi : -S3 ; dşü : dutup MC2

2 hl-i : hli MC2

3 gibi : -S3

4 diriqa : yir ile S3 ; gibi : -S3

252

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Şolmasun hergiz diyü giryân olup bülbül gibi
Şuya koydum dāde-i terde hayālün gül gibi
- 2 Dūd-ı āhum qorqarın bir gün ola kim 'ālemi
Başuña ey meh qarañu eyleye kākül gibi
- 3 Fitne bābında şarāb-ı la'l-i şūr-engizünün
Ey büt-i ra'nā ayağımı çeker yoq mül gibi
- 4 'Āşık-ı bī-hānümānuñçün neme yarar benüm
Hiç gül içün ağlar olmaz düstum bülbül gibi
- 5 Hāmdü li'llāh kim ser-i zülfin Ümīdī dil-berün
Yirde buldum gökde isterken yine sünbül gibi

253

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Kızardı dāğ-ı ğamuñ sīnem üzre lāle gibi
Demidür üstine eşküme düşerse jāle gibi
- 2 Gelince halka-i ehl-i şafāya nāz ile
Alurlar ortaya ol meh-liķāyı hāle gibi
- 3 Beyāz-ı levh-i cebīnünde ol ham-ı turrañ
Göründi levha-i sīmindeki celāle gibi
- 4 Şurāhī gibi yirün bekle sāķiyā yūri var
Düşürme kendüni elden ele piyāle gibi
- 5 Bahār mevsimi gül devri vaķt-i 'işretdür
Kenār-ı gülşene açıl Ümīdī lāle gibi

254

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 La'lüñ cefâsı cānuma kār itdi sîm gibi
Bu derd ile helāk olam ahir ölüm gibi
- 2 Mıẓrāb-ı tîğ-i ğamzeler irdükde sîneme
Feryāda geldi rişte-i cān zîr ü bem gibi
- 3 Aldı sipāh-ı hāl ü haṭı milket-i dili
Geldi nihāl-i ḳaddi dikildi 'alem gibi
- 4 Devr-i bahār-ı ḥüsnidür ol serv-i serkeşüñ
Cūy-ı sirişküm olsa revān n'ola dem gibi
- 5 Olduñ Ümîdî lücce-i 'aşḳ ile āşinā
Ger telḥ-kām iderse felek n'ola yem gibi

254 Ü2 64b , S3 292b

2 irdükde : irdükçe S3 ; cān : -Ü2

4 revān : -Ü2 ; gibi : -S3

5 Olduñ : Oldı S3

255

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Yād idüp albe dil-i cānāneyi
aş ile orutmañ ol dīvāneyi
- 2 Őem'-i meclis yamaa sūz ehlini
ĀteŐe Şaldı gice pervāneyi
- 3 Pāyına ser or nie Dārā vü Cem
ālī mi Őañduñ um-ı mey-āneyi

256

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün

- 1 Çoma sebū-yı mey gibi destî miyānuña
 Devrān seni şikest ider āḥir ḥazef gibi
- 2 Bir sille irdi dest-i ğam-ı rūzigārdan
 Çıñlarsa kulağum n'ola meclisde def gibi
- 3 Peykān-ı tīr-i ğamzeñe çüñkim nişānedür
 Görsün Ümîdî 'āleme göğsin hedef gibi

257 *

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Seherden nāz ile hücre[me] ol nāzük beden geldi
Müşerref eyledi ğam-ĥānemi bilmem neden geldi
- 2 Sabā ile irişdi nükhet-i gül bülbül-i zāra
Dil-i ŝürīde-i Ya'ķūba bŷy-ı pīrehen geldi
- 3 Getürdi müjde-i ĥāk-i rehüñ bu çeşm-i nemnāke
Bi-ĥamdi'llah yine peyk-i ŝabā ŝaĝ u esen geldi
- 4 Gözüñ āhū-yı müŝkīñ zülf-i pür-ĉinüñ sevād-ı Ćīn
Baña Hindū-yı ĥālüñ nāfe-i misk-i Ĥuten geldi
- 5 Çekermiŝ dā'imā ĥalvetde cām-ı bāde-i nābı
Görince zāhid-i nā-dānı ĥaylī sŷ'-i şan geldi
- 6 Ümīdī ğamze-i dil-düz-ı yāra cānı teslīm it
Ki tŷmār-ı maĥabbetdür bugün cānāneden geldi

257 İ 15b-16a , A3 96a

* Başlık : Ümīdī A3

1 nāz ile hücre[me] ol nāzük : ĥāneye nāz ile ol A3 ; bilmem : bilmen A3

2 A3'te 3. sıradadır.

3 A3'te 2. sıradadır.

4 A3'te yoktur.

5 Bu beyit sadece A3'te yer almaktadır.

6 ğamze-i dil-düz-ı yāra cānı : nāvek-i dil-düz-ı yārı cāna A3

258 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Bir dil mi var ki tîr-i cefā ile delmedi
 aşı kemānı yo yire yāruñ çekilmedi
- 2 Peykān-ı tîr-i amze-i dil-düzü dil-berüñ
 Tîg-i cefālar ile arası kesilmedi
- 3 Gerçi ubār-ı cismümi am kıldı pāy-māl
 Ammā Şu deñlü var ki raıbe başılmadı
- 4 Agyāra açdı sîne-i zîbāsını nigār
 Ol onçe daı kimseye böyle açılmadı
- 5 Mestāne düşdi ise eger hāk-i pāyüñe
 Ma'zür tut efendi Ümîdî[yi] bilmedi

258 İ 16a , S1 141b , Ü3 34b

* Başlık : Ümîdî Ü3

S1'de sadece 3 ve 4. beyitler var.

2 tîr-i : -Ü3

5 efendi Ümîdî[yi] : Ümîdî va'llahi Ü3

259 *

mef'ülü mefā' ilü mefā' ilü fe'ülün

- 1 Çaddüñ ki şehā leşker-i 'uşşāka şalıñdı
Yağmāya virüp şabrı niçe diller alıñdı
- 2 Mevlāyī gibi girdi felek raqş u semā'a
Var ise ney-i nāle kulağına çalıñdı
- 3 Cevr itme diyü 'āşıka ol dürr-i bünāgüş
Yāruñ yine boynına kulağına şalıñdı
- 4 La'l-i lebüñ öpmiş diyü cām-ı mey [ü] şahbā
Mestāne gice haylīce ruhsāruñ alıñdı
- 5 İrmek diler iseñ der-i maqşūda Ümīdī
Ġavvāş-şıfat baħr-i me'āniye talıñdı

259 Ç 23a-23b , İ 15b , S1 139b , S3 298a , MC2 120a

* Başlık : Ümīdī S3

S1'de sadece 1. beyit var.

1 'uşşāka : müjgāna S3

5 der-i : reh-i S3

260

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

- 1 Meded dil-teşne olduḡ ḡandedür mey
Yürüt ayağı ey sāḡī pey-ā-pey
- 2 Senüñçün göz ḡulaḡ olmışdur ey meh
Ḥabāb-ı bāde ile sāḡar-ı mey
- 3 Ğamuñ gencine sīne mühr urupdur
Dil-i şad-pārem üzre cā-be-cā key
- 4 Degül şekl-i elif sīnemde cānā
Ki 'ömrüm nāmesin itdi ḡamuñ ḡay
- 5 Ayağı tozına ol serv-ḡaddüñ
Ümīdī naḡd-i cānı virelüm pey

261 *

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Düşeyin hāk-i pāyüñe қо beni
Düstüm sen de gör saña düşeni
- 2 Naqd-i cān virmek ile ey dil-i zār
Bulınur şanma dil-berüñ deheni
- 3 Tāma‘-ı hām ider görüp agyār
Sīb ğabğab ile o bih zekānı
- 4 Bulup ol tıfl-ı nāzenini bugün
Yağasından geçürdi pīreheni
- 5 Ölmedin kııl Ümīdiye dermān
Seven ölsün mi a begüm ya seni

261 K 23a , Ç 21b , İ 15b , S1 139b , A5 121a , Ü2 39b , MC2 120a,148a
MC2 148a’da sadece 1. beyit var.

* Başlık : Ümīdī Fermāyed MC2 148a

3 ile : -Ü2 ; o bih : ol bih K, Ç, S1 ,Ü2 , MC2 , öpe A5

262 *

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Görince *ķāmet-i bālāñ* ile *ruḥsāruñ ey ḥūrī*
Dikildi *ķaldı ḥayret*den yirinde *ķem'-i kāfūrī*
- 2 Nice *beñzer* diyü ol *āsītān-ı ķible-i cāna*
Ögüp göge *ķıķardılar nigārā Beyt-i Ma'mūrı*
- 3 *Ṭolanur būse-i la'l-i leb-i cānāna* meclisde
Şaķınsun sāķiyā bir gün *şıķarlar āb-ı engūrı*
- 4 *Fenā dārında* cismin *pāy-māl-i derd-i 'aşķ* itmiş
'Aceb mi ḥākden ref' eylese eflāk *Manşūrı*
- 5 *Belāsı balına* degmez *Ümīdī* *ķerḥ-i bed-mihrūñ*
Bu remzi *fehm idüp gūş* eylegil *feryād-ı zenbūrı*

262 K 22b-23a , Ç 21b-22a , İ 16b , S1 137b , A2 58a , MC2 119a

* Başlık : *Naẓīre-i Ümīdī* A2

S1'de sadece 2 ve 4. beyitler var.

1 *ķāmet-i* : *ķāmeti* MC2 ; *Dikildi* : *Dökildi* A2 ; *ḥayret*den : *ḥayretde* A2

3 *Ṭolanur* : *Ṭolaşur* Ç, İ, *Dolaşur* A2 , MC2 ; *āb-ı* : *bint-i* İ

263

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Sāḫiyā dilde ḳomaz zerrece dünyā ğamını
Çekelüm her ne ise cām-ı muşaffā ğamını
- 2 Ğayrılar yār ile 'işretde dem-ā-dem tenhā
Āh kim ben çekerin hecr ile tenhā ğamını
- 3 Hār-ı zaḥmın yimeyen şāḥ-ı gül-i ra'nādan
Ḳande fehm ide dil-i bülbül-i şeydā ğamını
- 4 Yār luṭf itdi bugün şalmıṣ iken ferdāya
Hāṭırumda ḳomadı zerrece ferdā ğamını
- 5 Ğāyet-i hār-ı cefā ile ciger pārelene
Çekelüm n'olsa gerek bir gül-i ra'nā ğamını
- 6 H'ān-ı faḳr ile geçin gūşe-i istiğnāda
Ey Ümīdī yime gel ni'met-i dünyā ğamını

264 *

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Çatlüme 'azm idicek nāvek-i hūn-efşānı
Çarşudan nāleler eyler göricek peykānı
- 2 Bī-tekellūf düşer ayağına ol serv-çadıñ
Āh kim hiç elüme girmeye mi dāmānı
- 3 Dil ü cān kesb-i hevā kılnmağa bu maħbesde
Cā-be-cā sīnede revzenler açar müjgānı
- 4 Hāk-i pāyı geçinürmiş o sehī-çāmetüñ āh
Gözlerüm görmiye mi sürme-i İşfāhānı
- 5 Nār-ı hicrāna Ümidīyi şalınca cānān
Yandı yakıldı birez aña dil-i sūzānı

264 K 22b , S1 137a , MC2 119b

* Başlık : Ümidī Fermāyed MC2

S1'de sadece 3. beyit var.

5 cānān : hicrān MC2 ; dil-i : dili MC2

265 *

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

- 1 Tutup cām-ı şarābı muhtesib incitdi yārānı
Mey-i nābı sürüp telḥ itdi devrān bezm-i rindānı
- 2 Dil ağız virmeyüp yatur şurāḥī niçe demlerdür
Piyāle üstine dönmez unuttı 'ahd ü peymānı
- 3 Mey-i nābı döküp aqıtdılar ḳanını küffāruñ
Ḥarāba yüz tutup mey-ḥāneler yıqıldı her yanı
- 4 Yine miḳrāz-ı 'ayş u 'işreti jengār-ı ğam tutdı
Açılmazsa 'aceb mi sāġaruñ gülgün giribānı
- 5 El altından yürüt turma ayaġı vaḳtidür sāḳī
Ümidī niçe bir berş ile bengüñ ola ḥayrānı

265 K 22b , S3 292a , MC2 119b

* Başlık : Ğazel-i Merḥūm Ümidī Çelebi Raḥmetu'llāḥi 'Aleyhi S3

1 devrān : yine K

4 'aceb mi sāġaruñ : sāġaruñ ṭañ mı durur S3

266

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Leb-i yār ile baña cām-ı şarāb-ı nābı
Bülbül-i gülşene gonçeyle gül-i sîr-ābı
- 2 Āb-ı hayvāna leb-i la‘lūnî teşbîh idenüñ
Hele gūş urdı mıdı sözleri haylî ābı
- 3 Āşiyān-ı harem-i hāne-i çeşm-i terden
Tıfl-ı eşküm uçurur her gice mürğ-ı h^vābı
- 4 Nağme-i āh-ı sehergāhuma hîç öykünemez
Gerçi bāguñ seherî nağme kıılır dülābı
- 5 Ey Ümidî leb-i cānāna tolaşur dirler
Elledüm haylî bulup cām-ı şarāb-ı nābı

266 K 22a-22b , Ç 22b , S1 137a , MC2 119b-120a

S1’de sadece 3. beyit var.

267

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Kendüye bezm-i şafāda ısıdur yārānı
Sāḳiyā ḳahve-i nābuñ ısıcaḳdur ḳanı
- 2 Beng ü esrār yubüsetle helāk itdi bizi
Sāḳiyā şun berü şol ḳan olıcağı ḳanı
- 3 Hālḳa-i bezm-i şafāda nazār it cām-ı meye
Gel beri hālede seyr eyle meh-i tābānı
- 4 Pāk-dāmān-ı ser-i kūy-ı melāmet zāhid
Şol gedādur ki mey-ālūde ḳıla dāmānı
- 5 Deşt ü şahrāya Ümidī düşecek demlerdür
Nüş idüp bir gözi āhū ile tavşan ḳanı

267 K 22a , Ç 22b-23a , İ 15A , S1 136b

S1'de sadece 3 ve 4. beyitler var.

1 Sāḳiyā : Var ise İ, Ç

2 esrār : afyün İ ; bizi : beni İ ; berü : beri İ, Ç

4 melāmet : selāmet İ ; zāhid : ey dil Ç ; Şol : Şu Ç

268

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 Naşīb kılmadı h^vān-ı vişāl-i dil-dārı
Müyesser eylese dīdārını Hudā bārī
- 2 N'ola fütāde ise hāk-pāyüñe cānā
İñen ayaklama yazuğ bu dil-i dil-figārı
- 3 Zamān-ı 'ayş u şafādur diyü nesīm-i şabā
Silüp süpürdi harīm-i serāy-ı gülzārı
- 4 Seḥāb-ı zülf-i siyehkārı olmasa māni'
Yağardı 'ālemi tāb-ı 'izār u ruḥsārı
- 5 Ümīdiye o şehi yār ola dir idüm līk
Ne çāre n'eyleyelüm kılmadı Hudā yārī

268 K 22a , S1 136b , S3 292b , MC2 119b

S1'de sadece 3 ve 4. beyitler var.

1 h^vān-ı : hūn-ı K

2 ayaklama : ayaklama ki S3 ; bu : -K

3 Bu beyit ile 4. beyit MC2'de yer değiştirmiştir.

269

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- 1 Alduğičün ağzına dā'im nebātuñ adını
Virdi ol şīrīn-dehen 'uşşāka ağzı dadını
- 2 Sen lebi şīrīni koyup virdügiçün gayra dil
Düstüm öldürmelidir Bīsütün Ferhādını
- 3 Cā-be-cā encüm degül peykān-ı tīr-i āh-ı dil
Her gice çerhüñ deler āyīne-i pülādını
- 4 Bīsütün-ı gamda çok sa'y eyledi Ferhād-ı dil
Almadı husrevā Şīrīn lebünden dādını
- 5 Ey Ümīdī āsitān-ı yārdan olup cüdā
Seg raķīb irgürse çerhe yiridür feryādını

270

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Şalup nigār ayaklara zülf-i siyāhını
Alup n'ider ki boynına anuñ günāhını
- 2 Kuhl-i cilā idinse n'ola dīde-i nücūm
Ögüp göge çıkardı şabā hāk-i rāhını
- 3 Dilden zalām-ı guşsa gider gön̄lüm açılır
Açduqça bād bürqa'-i zülf-i siyāhını
- 4 Kūyuñ tolanmasun gice şol meh diyen levend
Başına yoqsa tar iderin şeb-külāhını
- 5 Biñ nāz ile Ümid̄inüñ ol serv-i nāzen̄in
Meyl eyledi görünce bugün bād-ı āhını

270 K 21b , Ç 21a , S1 138a , Ü2 44b

Ü2'de 2. beyit 4. , 3. beyit 2. , 4. beyit 3. sıradadır ; S1'de sadece 2, 4 ve 5. beyitler var.

4 Başına yoqsa : Yaşına yoqsa Ç, Başına yoqsa Ü2

5 ol : o Ü2

271 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Lāle çemende tazeledi bağır dāğını
Yağmağa bezm-i gülde maḥabbet çerāğını
- 2 Bād-ı nesīm n'eyler ise eyledi bugün
Gülşende egdi kendüsine gül budağını
- 3 Mestāne sāḳiyā gice meclisde sāğaruñ
Toldurdu nāle ile şurāḫî kulağını
- 4 Girdi gözine gönline gülşende jāleler
Nergis n'ola yidürse aña gözi yağını
- 5 Kılson Ümidî āyine-i ḳalbüñe nazar
Görsün raḳīb-i rüy-siyeh yüzi ağını

271 K 21b-22a , Ç 21a , S1 138a , A3 67a , A7 75a , MC2 121a

* Başlık : Ümidî Fermāyed MC2 , Ümidî A3, A7

S1'de sadece 2, 4 ve 5. beyitler var.

1 gülde : güldi MC2

3 sāğaruñ : sāğarm A7

4 jāleler : gönçeler MC2

5 ḳalbüñe : ḳalbine A7 ; raḳīb-i rüy-siyeh : raḳīb-i rü-siyeh K , 'adū-yı rüy-siyeh S1 , 'adū-yı siyeh A3, A7

272

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Öpmiş nezâket ile diyü la'l-i dil-beri
Bezm ehli haylî ellediler gice sâgarı
- 2 Dîv-i raqîbi terk idüp oldu bize enîs
Âdemlik eyledi yine gâyetle ol perî
- 3 Zühhâd şadr-ı şavma'aya da'vet itmesün
Mey-hâne küncidür çü bizüm zevkümüz yiri
- 4 Nâzüklük ile leblerini dişleyüp nigâr
Biri birine koydı bugün la'l ü gevheri
- 5 Gördi Ümidî bir güzel aqar bînarı var
Şâh-ı hayâl idindi mekân dîde-i teri

272 K 22a , Ç 21b , S1 138b

S1'de 1, 4 ve 5. beyitler var.

1 Öpmiş nezâket ile diyü : Nâzüklük ile emdi diyü K , Öpmiş nezâket ile meger S1

273

mef'ülü mefā' ilü mefā' ilü fe'ülün

- 1 'Uşşāka ser-i kūy-ı ḥabīb ile niyāzı
Zāhid yūri var saña Ḥicāz ile namāzı
- 2 Gönlüm düşeli āteş-i ruhsāruña cānā
Yağdı bizi yandurdı anuñ sūz u güdāzı
- 3 Dil zülfüñe bağlandı gönül kūyuña düşdi
Ey düst kimi Şāmı sever kimi Ḥicāzı
- 4 Mestāne gice n'eyler ise eyledi muṭrıb
Uydurdı hevāsına bu āvāze-i sāzı
- 5 Meclisde açup sīne-i pür-dāguñ Ümīdī
Rāzī degülüz kimseye gel açma bu rāzı

274

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Rişte-i cān u dile add-i dü-tā eng oldu
Nağme-i nālelerüm Zühreye āheng oldu
- 2 Gice mestāne ğam-ı ğamzeñ ile meclisde
Dil ü cān anerüñ üstine düşüp ceng oldu
- 3 Deşt-i ğamda yine bir kebg-i hümā-pervāzuñ
Pāy-ı şeh-bāz-ı ayāline gözüm jeng oldu
- 4 Şöyle alışdı dem-i hecrüñ ile hūn-ı ciger
Bezm-i hecrüñde bugün ikisi yek-reng oldu
- 5 Nāleler ılsam Ümīdī n'ola mānend-i ceres
Rāh-ı miñnetde gönül bār-ı ğama deng oldu

275

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Şeh-suvāram dil ü cān oldı atun oynağı
Naqş-ı na'l-i süm-i esbüñdür anuñ her dāğı
- 2 Pāy-māl eyleyelüm ceş-i ğam-ı hicrānı
Meded ey sākī yürüt kande ise ayağı
- 3 Turmaya bağ ile cennetde saçıla şuverā
Mesken olalı gönül mürğına zülfün bāğı

276 *

fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- 1 İrdi vaqt-i şabāḥ ey sākī
Beri şun var ise mey-i bākī
- 2 Kilk-i āhum yazarsa sūz-ı dili
Tutuşa nüh-sipihriñ evrākı
- 3 Ḥāk-i rāh olduĝın görüp cānān
Kıatı ayaklar oldu 'uşşākı
- 4 Ḥaste çeşmin nigār beste kılup
Göze göstermez oldu āfākı
- 5 Ey Ümīdī ḥarāb ider āḥir
Seyl-i eşküm bu nīlgün tākı

276 K 21a , Ç 22b , S1 137b , Ü2 42a , MC2 119a

Bu gazel, Sabahattin Küçük tarafından hazırlanan Bâkî Dîvânı'nın 540. gazelidir. Bâkî Dîvânı'nda gazelin 1 nüshada yer aldığı belirtilmiştir.

* Başlık : Ümīdī Fermāyed MC2

S1'de sadece 4. beyit var.

1 şabāḥ : şabūḥ Ü2 ; Beri : Bize MC2

2 Bu beyit Ü2'de 4. sıradadır ; evrākı : āfākı Ü2

3 Bu beyit Ü2'de 2. sıradadır ; görüp cānān : görince nigār Ç

277

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Dilā devr-i bahār irişdi geldi zevküñ eyyāmı
Düşürme lāleveř bir dem elüñden gül gibi cāmı
- 2 Tebessüm kıldı eţfāl-i çemen mehd-i zümürüdde
Bu hālātı görüp bülbüllerüñ qalmadı ārāmı
- 3 Meger şāh-ı şnavberden düşüpdür yirlere sāye
Ki yatur şahn-ı gülşende qararmış cümle endāmı
- 4 Nevā-yı nağme-i cūy ile raqş eyler habāb-ı āb
Uzanup şāh-ı gül almış eline cām-ı gülfāmı
- 5 Bahār u mevsim-i güldür Ümīdī ţarf-ı gülşende
Yüri 'ayş-ı müdām eyle bulup bir çeşmi bādāmı

277 K 21a , S1 138a

S1'de sadece 3. beyit var.

2 eţfāl-i : انھال

278

mefā‘īlün mefā‘īlün fe‘ülün

- 1 Göñül ‘aşkuñla ʔolmışdur ser-ā-pāy
 ʔarār u şabra hergiz ʔalmadı cāy
- 2 Bu gice haylī döndi yürüdi cām
 Gelür diyü o şem‘-i meclis-ārāy
- 3 Niye ihmāl ider meclisde muṭrib
 Bu deñlü gelmiş iken ağıza nāy
- 4 Meh-i enver yüzüñ Nāhīd ḥālūñ
 Kemān ebrūlaruñ ʔavs-i ʔuzah y’ay
- 5 Ser-i kūyında nālem ey Ümīdī
 İrişdi dün gice eflāke eyvay

278 K 23a , Ç 21a-21b , İ 15a-15b , S1 139a , MC2 120a

S1’de sadece 1. beyit var.

3 MC2’nin 2. mısra’ı 4. beyitin ikinci mısraıdır ; gelmiş iken ağıza : ağıza gelmiş iken İ

4 Bu beyit MC2’de yoktur ; y’ay : ya ay K

279 *

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlü fā'ilün

- 1 Ey pîr-i çerh kıaddüñ egildi kemān gibi
Peykân-ı āha var ise sîneñ nişān gibi
- 2 Atışdı birbiriyle yine tîr-i ğamzeler
Bā'ış bu fitneye hıta-ı 'anber-feşān gibi
- 3 Āzürde-dildür ey kaşı yā sîne de göñül
Peykân-ı tîr-i ğamzelerüñ bed-zebān gibi
- 4 Mestāne bulsa ğamze-i hün-h'âr-ı çeşm-i yār
Kıanum içerde cām-ı mey-i ergavān gibi
- 5 Çekmez Ümîdî sîneye bir māh-pāreyi
Kıaddin hamîde eylemeyen āsumān gibi

279 K 21a-21b , S1 138a , S3 297b

* Başlık : Ümîdî Merhûm S3

S1'de sadece 2, 3 ve 5. beyitler var.

3 zebān : gümān S3

[KIT'ALAR]

1

mefā'īlün mefā'īlün fe'ülün

- 1 Neden baş egdi gülşende şabāya
Bu deñlü serkeşigin serv-i bālā
- 2 Görinen nāfeñ üzre hāl-i hoş-bū
Kūyuñ miski durur bir hūb u garrā

2

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

- 1 Helāk itmek beni derd ü gamuñ ey bī-vefā yigdür
Ki ağyār ile görmekden seni ölmek baña yigdür
- 2 Nevā-yı nāleden n'ola dil āgāz eylese āha
Ki bīmār olana dirlər ki tebdīl-i hevā yigdür

1 S1 140b

2 S1 140a

3

mef'ülü fā'ilātü mefā'îlî fā'îlîn

- 1 La'l-i lebûñ ğamını dil-i nā-tüvān çeker
Bir rinddür ki cām-ı mey-i ergavān çeker
- 2 Mestāne yār sīnemüze na'ller keser
Menşür-ı derd ü miḥnet-i aşka nişān çeker

4

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Sākıyā cism-i laṭifünde görinen bilsem
'Acabā sāġar-ı sīmīn mi yāḥud nāf mıdur
- 2 Yār teşhîş-i 'ayār itmege ehl-i 'aşkuñ
Naqd-i ḳalbini çalar taşlara şarrāf mıdur

5

mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün mefā'îlün

- 1 Nidā ḳılsam n'ola ḥāl-i 'izār-ı yāra firdevsi
Anı bir dāne pür-nāçize şatmış bunda in'am var
- 2 N'ola şayd eylese mürġ-ı ḥayālün ḥalka-i çeşmüm
Dökülmiş cā-be-cā çün ḳatre-i eşküm gibi yemvār

3 S1 140b

4 S1 141a

5 S1 141a

6

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Gerçi tūmār-ı tīri gönderür ol
Līk ben mübtelāsına degmez
- 2 Müşterī olma aṭlas-ı çerḥe
Aldanursın bahāsına degmez

7

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

- 1 Furşat elde iken Ümīdī yūri
‘Ayşā şarf eyle naḳd-i ‘ömri birez
- 2 Devr dönmez murāduñ üzre müdām
Her zamān cām-ı mey ele girmez

8

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Zāhid almazdı ele sübhā-i mercānın eger
Çaṭresin görse idi cām-ı şarāb-ı aluñ
- 2 Bir megesdür ki gelüp kendüyi urmuş şem‘e
Görinen ol ruḥ-ı zībādaki müşkīn ḥālūñ

6 S1 140a

7 İ 16b

8 S1 141b

9

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Harekât itse o kıadd-i mevzün
Dil-i ‘aşıkda kıomaz şabr u sükün
- 2 Sille-i āh-ı seher-ĥizümnden
Gögerüb geçdi Ümîdî gerdün

10

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- 1 Naqd-i cân ise garaż yoluña mebzül olsun
Gitme ey şūĥ murāduñ ne ise ol olsun
- 2 Sīneme hecrüñ ile çekdüm elifler tā kim
Gelmege şāhid-i derd ü ğama bir yol olsun

11

mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

- 1 Pîş-i ruĥında ol şanemüñ oldı ser-nigün
Zülf-i siyāhı beñzedi kâfir livāsına
- 2 Āzār iderse yā kıaşını ğin idüp nigār
Alınmasun Ümîdî anuñ yayġarasına

9 S1 140b

10 S1 141a

11 S1 141a

12

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

- 1 Gelicek atlüme ey Şüh meded lu eyle
aner-i sīne-güzārı yanua al bile
- 2 Beyza-i al degüldür görinen destinde
Dil-i hūnīnüm o tersā-bee almıŐdur ele

13

mef'ülü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün

- 1 Öyküendi diyü 'arız-ı cānāna bu seer
Sūsen emende dilledi hayli gül-i teri
- 2 Őām-ı belāda üstüme dönmez diyü benüm
Āhum Ümīdī ekdi evürdi felekleri

[MATLA‘LAR]

1

fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

Yazmağa mu‘cize-i ħüsni debîr-i ħikmet
Oldı çāh-ı zeķan-ı yār aña bir sîm devāt

2

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Ĥāl-i ‘anber-bū ki ey dil ol büt-i Çînüñdedür
Merdüm-i dîde gider çeşm-i cihān-bînüñdedür

3

fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

Cām-ı mey rūy-ı yārı gül gül ider
Söyledür ehl-i bezmi bülbül ider

1 S1 140b

2 S1 140b

3 S1 141a

4

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Yūsuf-ı jāle çeh-i ğonceye düşmüş beñzer
Çıkarur rişte-i zerrīn ile mihr enver

5

mef'ülü mefā'īlū mefā'īlū fe'ülün

Dil kevkeb-i hāl-i ruħuña kılsa neẓāre
Çāh-ı zeķanuñ aña raşadgāh olabilse

6

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Zulm ider māni' olur қоçmaġa sen sīmīni
Girmesün aramıza boynuña al pīreħeni

7

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

Sirişk-i dīdelerüm ġarķa vireli hāki
Fiġān u nālelerüm pīr idindi eflāki

4 GŞ 215

5 S1 140b

6 R 41

7 S1 140b

[MÜFREDLER]

1

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Āb-ı engür ile ey zāhid riyādan yursañ el
Ol televvüşden Ümīdī gibi pāk olsañ gerek

2

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

El ucu ile tutar nabzumı her bār tabīb
Bu tutumla ola mı derdüme yā Rab çäre

3

mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

Şanmañ görinen na'lçesi naqşıdur ol mäh
Meydān-ı melāhatde bugün başdı hilāli

4

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Öykünür kıametine diyü Ümīdī yāruñ
Serzeniş kıldı şabā serv-i hırāmāna birez

1 S1 137a

2 S1 139a

3 S1 140a

4 S1 140a

5

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
 Ser-i küyında Ümīdī cān vir
 Yatduğñ yir ola tā huld-i riyāz

6

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
 Hıa-ı pinhān olalı la'l-i lebüñde peydā
 Tıydılar cānda nihān eyledüğüm esrārī

7

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün
 Degül lü'lü-yı ter bağrında niçe başlar çıkdı
 Şadağ ey dürr-i bī-hem-tā kulağdan saña 'āşıkdur

8

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
 Çoğdan olurdı binā-yı ten-i fersüde harāb
 Ser-i peykānuñ eger urmasa yir yir mismār

9

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
 Şanma pervāneleri yanmadan eyler pervā
 Şem'-i kāfūrī anuñ yarasına merhem olur

5 S1 140a

6 S1 140a

7 S1 140a

8 S1 140a

9 S1 140a

10

mef'ülü fā'ilātü mefā'ilü fā'ilün
 Çāk itdi dāmen-i felegi dest-i āhumuz
 Dikmek diler Ümīdī gelüp süzen-i şu'ā'

11

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
 Göreli silsile-i zülfüñi ey Leyli-ḥırām
 Dil-i āşüfteler oldı yāreni Mecnūnuñ

12

fe'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün
 Ḥün-ı bülbülden ider 'ārızına gül-güne
 Nazar it rengine bi'llah gül-i sīr-ābuñ

13

mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün
 Çapuñda қadd-i ḥamīdemle ḥün-ı eşk-i dili
 Şehā felekde şafaқla hilāle beñzetdüm

14

fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün
 Zülfüñi kesdükçe olur lem'a-i ḥüsnün ziyād
 Şem'uñ artar şu'lesi ey meh kesildükçe fetīl

 10 S1 140b

11 S1 140b

12 S1 141a

13 S1 141b

14 S1 141b

15

mefā' ilün fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

Şarardı geçdi bisāt-ı çemende nergisler

Ölümlü hasteleridür o çeşm-i bīmāruñ

16

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

N'ola ol sīm-ten dellāke naqd-i eşki harc itsem

Meşeldür ey Ümīdī çünki hammāma giren derler

17

mef'ülü mefā' ilü mefā' ilü fe'ülün

Şu gibi aķar ayagına ehl-i velāyet

Meclisde meded görmeyelüm sāgarı hālī

15 S1 141b

16 H 183

17 R 41

ÖZEL ADLAR DİZİNİ

A

‘Acem : G 161/5
 ‘Aden : K 10/13
 Aḥmed : K 4/16
 Aḥmed-i Muḥtār : K 2/5
 ‘Alī (Hz.) : K 3/21
 Allāh : G 99/2
 ‘Anḳā-yı Ḳāf : G 185/5
 ‘Arab : G 8/4
 Aras : G 105/4, G 106/1, G 250/4
 Āṣaf : K 11/2

B

Bedaḥṣān : K 10/24, G 48/2, G 166/2,
 G 230/4
 Behmen : K 10/1, K 10/2
 Behrām : K 9/6
 Berāt : G 41/3
 Beyt-i Ma‘mūr : G 262/2
 Bihzād : G 23/3, G 138/5
 Bilāl (Hz.) : K 3/9
 Bircīs : K 7/22
 Bīsütün : G 23/1, G 158/1, G 205/2, G
 224/3, G 269/2, G 269/4

C

Cem : K 1/7, K 6/24, G 39/1, G 53/2,
 G 57/1, G 73/3, G 85/1, G 132/1, G
 161/2, G 255/3
 Ceyḥūn : G 250/4
 Cibrīl : K 3/22

Ç

Çin : K 2/30, G 31/4, G 91/3, G 137/4,
 G 143/4, G 149/3 , G 174/3, G 176/4,
 G 183/1, G 184/1, G 228/4, G 247/4,
 G 257/4, MT 2

D

Dārā : G 147/5, G 255/3

E

Ebübekir (Bü-Bekir) (Hz.): K 3/21,
K 4/16
Erjeng : K 4/2, K 6/3
Eyyüb (Hz.) : G 135/5

F

Ferhād : K 6/12, G 23/1, G 25/7, G
57/2, G 61/5, G 141/2, G 205/2, G
269/2, G 269/4
Furāt : G 41/5

G

Ġalaṭa : G 179/1, G 231/1
Genc-i Bād-āver : G 59/3

H

H^vāce-zāde (Mehmet Çelebi) :
K 4/15, K 8/19
Hak : K 1/41, K 8/3, G 93/6
Hallāc : G 37/2
Harem : K 9/22

Ḥasan (Hz.) : K 3/21

Ḥātem : K 6/24

Ḥiṭā : K 1/5, G 196/4, G 247/4

Ḥıẓr (Hz.) : K 5/19, G 16/4

Ḥicāz : G 117/1, G 273/1, G 273/3

Hindū : K 1/30, K 5/20, K 6/25, K
8/11, G 9/4, G 174/3, G 257/4

Ḥudā : K 3/13, G 192/5, G 217/5, G
268/1, G 268/5

Ḥusrev : G 1/6

Ḥüşeng : K 1/7

Ḥuten : K 10/20, K 10/25, G 63/2, G
69/2, G 133/4, G 136/1, G 150/3, G
197/3, G 257/4

I

‘Irāk : G 161/5

Işfahān : G 161/5, G 264/4

İşhāk : K 2/5

İ

İhlāş : G 109/4

İlāh : K 1/6

‘İmrān (Hz.) : K 5/10

İrem : G 150/1

‘İsā, ‘İsī (Hz.) : K 10/22, G 72/2, G
183/3, G 200/5, G 233/4

İskender : G 191/7, G 219/3

K

Ka'be : K 7/37, K 9/20, G 4/1, G 27/5,
G 49/4, G 97/3, G 99/4, G 117/1, G
131/1, G 163/1, G 187/3, G 235/3
Ḳāḏī-zāde (Ahmet Efendi) : K 9/14,
K 10/15
Ḳadr : G 12/4, G 41/3
Ḳahramān : K1/7, K 1/33
Ḳaḥṭarān : K1/7
Ḳaramān : G 247/4
Ḳays : G 57/2, G 77/2, G 108/1, G
138/3, G 193/6, G 224/1
Ḳayser : G 144/4
Kemer : G 203/5
Keṣer : K 6/27
Keyḥusrev : K 1/7
Keyḳubād : K 1/33
Ḳur'an : G 227/1

L

Leylī, Leylā : K 12/5, G 77/2, G
114/4, G 121/3, G 138/3, G 151/6 , G
181/2, G 190/1, G 209/3, G 226/1, G
250/3, M 11

M

Maḥmūd : K 3/21, K 4/16
Maṣṣūr : G 37/4, G 146/4, G 262/4
Maṭṭiḳu't-Ṭayr : K 8/16
Maṭṭa'u'l-Envār : G 31/1
Mecnūn : K 6/13, K 12/5, G 35/2, G
114/4, G 121/3, G 151/6 , G 167/2, G
181/2, G 190/1, G 209/3, G 218/2, G
250/3, M 11
Meḥammed Ḳelebi (Hocazāde) : K
3/20, K 5/26, K 6/20, K 7/20
Meryem : G 233/4
Mevlāyī : G 259/2
Mıṣr : K 2/16, G 138/4, G 144/4, G
150/3
Muḥammed : G 92/2
Muḥammed (Hz.) : K 4/16
Mūsā (Hz.) : K 5/10
Muṣṭafā (Hz. Muhammed) : K 4/16
Müşterī : K 1/6

N

Nāḥid : K 3/3, G 278/4
Nevrüz : K 5/8
Nīl : G 105/4, G 250/4
Nizāmī : G 40/5
Nūḥ : G 173/1
Nūṣirevān : K 1/28

O

‘Osmān (Hz.) : K 3/21

Ö

‘Ömer (Hz.) : K 3/21, K 4/16

P

Pervīn : K 7/1, K 10/18, G 118/5, G 176/2

R

Rab : G 8/5, G 234/3, M 2

Raḥmān : G 92/1

Rıḍvān : K 5/49, G 164/3

Rūm : G 8/4, G 51/3, G 68/4, G 228/4

Rüyīnten : G 186/4

Rüstem-i Zāl, Rüstem : G 186/4, G 191/3

S

Şafā : G 97/3

Selīm (II.) : K 1/8, K 2/20

Selmān : K 5/44, K 7/37

Şıfahān : K 5/37, G 51/3, G 128/5, G 247/2

Sidre : K 3/22, K 9/35, G 4/3, G 122/2, G 204/5

Sikender : G 70/3

Subḥatu'l-Ebrār : G 31/1

Süleymān (Hz.) : K 5/15

Süleymān (Kanuni) : K 1/8, K 2/19

Şüreyyā : G 47/3

Ş

Şām : K 3/12, K 3/15, G 91/3, G 273/3

Şīrīn : G 23/1, G 61/5, G 269/4

T

Tātār : K 2/22, K 4/9, K 10/20, G 31/4, G 43/2, G 195/2

Ṭübā : K 5/31, G 4/3, G 122/2, G 204/5, G 213/3

U

‘Uṭārid : K 1/6, K 1/39, K 4/29, G 10/4, G 199/5

Y

Ya'qūb (Hz.) : G 103/1, G 257/2

Yezdān : G 92/1

Yūsuf (Hz.) : K 2/16, G 22/3, G
103/1, G 190/2, G 208/3, G 210/4,
MT 4

Z

Zāl : K 3/7, K 3/42, G 40/4, G 191/3

Zühre : K 10/9, G 151/3, G 274/1

KAYNAKÇA

- AÇIKGÖZ, Namık, (2006), “Reyhan”, *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, V, Ankara: AKM Yayınları, 152.
- AHDÎ, (2005), *Ahdî ve Gülşen-i Şu‘arâsı*, Hazırlayan: Süleyman Solmaz, Ankara: AKM Yayınları.
- ÂLÎ, Gelibolulu, (1994), *Kühü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı*, Hazırlayan: Mustafa İsen, Ankara: AKM Yayınları.
- ÂŞIK ÇELEBÎ, (1994), *Meşâ‘irü’ş-Şu‘arâ*, Hazırlayan: Filiz Kılıç, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi (Basılmamış).
- ATEŞ, Süleyman, (?), *Kur’ân-ı Kerim ve Yüce Meâli*, İstanbul: Yeni Ufuklar Neşriyat.
- AYDEMİR, Yaşar , (2007), “Metin Neşrinde Mecmuaların Rolü ve Karşılaşılan Problemler”, *Turkish Studies*, 2/3 , 122-137.
- AYNUR, Hatice, (2005), *Üniversitelerde Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları Tezler, Yayınlar, Haberler, Toplu Sayı: 1990-2005*, İstanbul: Mas Matbaacılık.
- BAYRAM, Yavuz, (2004), “16. Yüzyıldaki Bazı Divan Şairlerinin Şiiri Nitelemek Üzere Kullandıkları Sıfatlar”, *Türkbilig*, 8, 36-53.
- _____, (2006), “Sanavber”, *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, V, Ankara: AKM Yayınları, 212.
- BEYÂNÎ, (1997), *Tezkiretü’ş-Şu‘arâ*, Hazırlayan: İbrahim Kutluk, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- BUYRUK, İbrahim Etem, (2005), *Bâkî Divanı’nda Gül*, Hacettepe Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı, Mezuniyet Tezi.
- CİNÂNÎ, (1994), *Cinânî, Hayatı, Eserleri, Divanının Tenkidli Metni*, Hazırlayan: Cihan Okuyucu, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, (1991), “Bâkî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, IV, 537-540.
- _____, (2001), *Bâkî ve Divanı’ndan Örnekler*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, (2001), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, İstanbul: Aydın Kitabevi.

- DİLÇİN, Cem, (2004), *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- DOĞAN, Muhammed Nur, (1998), *Bâkî*, İstanbul: Şule Yayınları.
- GÜLTEKİN, Hasan, (2000), *Mecmû‘a-i Nezâîr (Transkripsiyonlu Metin)*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, (Basılmamış).
- GÜMÜŞHÂNEVÎ, Ahmed Ziyaüddin (2007) , *Râmûz El-Ehâdis (Hadisler Deryası)*, Hazırlayanlar : Lütfi Doğan, Cevat Akşit, Osman Nuri Çataklı , I , İstanbul : Gonca Yayınevi.
- HASAN ÇELEBİ , (1989), *Tezkiretü’s-Şu‘arâ*, Hazırlayan : İbrahim Kutluk, Ankara : Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- HORATA, Osman, (1998), “Necâti Beyden Bâkî’ye Döne Döne”, *Bilig*, 7, 44-66.
- İPEKTEN, Haluk, (1998), *Bâkî Hayatı Sanatı Eserleri*, 3. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- _____, (1996), *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- İPEKTEN, Haluk-İSEN, Mustafa, (1992), “XVI. Yüzyıl Divan Edebiyatı”, *Türk Dünyası El Kitabı*, Ankara : Sistem Ofset Matbaacılık.
- İSEN, Mustafa ; AKSOYAK, İsmail Hakkı; MACİT, Muhsin; HORATA, Osman; KILIÇ, Filiz, (2002), *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- İSEN, Mustafa; İPEKTEN, Haluk, (1997), *Basılı Divanlar Kataloğu*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- İSMAİL BELİĞ, (1999), *Nuhbetü’l-Âsâr li-Zeyli Zübdeti’l-Eş‘âr*, Ankara: AKM Yayınları.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, (2001), “Bâkî’nin Şiiri”, *Klasik Dönem Türk Şiiri İncelemeleri*, Ankara: Akçağ Yayınları, 109-117.
- KARAKÖSE, S, (2006), “Sünbül”, *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, V, Ankara: AKM Yayınları, 357.
- KARTAL, Ahmet, (1998), *Klâsik Türk Şiirinde Lâle*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KILIÇ, Filiz, (1998), *XVII. Yüzyıl Tezkirelerinde Şair ve Eser Üzerine Değerlendirmeler*”, Ankara : Akçağ Yayınları.

- KÖKSAL, M. Fatih, (2006), *Sana Benzer Güzel Olmaz Divan Şiirinde Nazire*, Ankara : Akçağ Yayınları.
- KÖPRÜLÜ , M. Fuad, (1934) ; *Eski Şairlerimiz, Divan Edebiyatı Antolojisi*, İstanbul : Muallim Ahmet Halit Kitaphanesi.
- KURNAZ, Cemal, (1987), *Hayâlî Bey Divanı Tahlili*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KUTLAR, Fatma Sabiha, (2004), *Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî Dîvânı*, Ankara.
- KÜÇÜK, Sabahattin, (1994), *Bâkî Divanı-Tenkitli Basım*, 1. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- _____, (2002), *Bâkî ve Divanından Seçmeler*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KÜÇÜK, Sabahattin-YILDIRIM, Ali-DEMİREL, Şener, (2004) “İlk Klasik Dönem (1512-1600)”, *Türk Dünyası Edebiyat Tarihi*, V, Ankara : AKM Yayınları, 222-330.
- LEVEND, Agah Sırrı, (1984), *Divan Edebiyatı*, İstanbul: Enderun Yayınları.
- _____, (1973), *Türk Edebiyatı Tarihi*, I, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- MAZIOGLU, Hasibe, (1983), “Türk Edebiyatı-Eski-XVI. Yüzyıl”, *Türk Ansiklopedisi*, Ankara: MEB Yayınları, XXXII, 111-123.
- Milli Kütüphane Yazmalar Kataloğu (Türkçe Dîvânlar) VI* , Ankara, 2001.
- MUHİBBÎ, (1987), *Muhibbî Dîvânı*, Hazırlayan: Coşkun Ak, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- MUALLİM NACİ, (1995), *Lugat-i Nâci*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- NECÂTÎ , (1963), *Necatî Beğ Dîvanı*, Hazırlayan: Ali Nihad Tarlan, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- OCAK, F. Tulga, (1997), “Labial Hı’nın Çevriyazıda Yazımı Sorunu”, *Çağdaş Türk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış-Nevin Önberk Armağanı*, 167-172.
- ÖZTEKİN, Özge, (2002), “Divan Şiiri ile Deyişbilim Arasında Yapısal Bir Köprü: Fuzûlî ve Bâkî Divanlarında Yer Alan Biçimbirimsel Yinelemeler”, *Türkbilig*, 3, 83-105.
- PALA, İskender, (2000), *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

- RİYÂZÎ, (1982), *Riyâzü’ş-Şu‘arâ*, Hazırlayan: Namık Açıköz, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış).
- SEMİH, Mehmet, (1993), *Türk Edebiyatında Mahlaslar, Takma Adlar Tapşırmalar ve Lakaplar*, İstanbul : Anahtar Kitaplar Yayınları.
- SERDAROĞLU, Vildan, (2006) , *Sosyal Hayat Işığında Zâtî Divanı*, İstanbul : İsam Yayınları.
- STEINGASS, F., (2005), *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- ŞEMSEDDİN SAMÎ, (2004), *Kâmûs-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları.
- ŞENTÜRK Ahmet Atilla-KARTAL Ahmet , (2006) *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul : Dergah Yayınları.
- TANYERİ, M. Ali, (1999), *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- TARLAN, Ali Nihad, (1990), “Hayalî-Bâkî”, *Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan’ın Makalelerinden Seçmeler*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 150-162.
- TOLASA , Harun , (2002) , *16. Yüzyılda Edebiyat Araştırma ve Eleştirisi* , Ankara : Akçağ Yayınları.
- TÖKEL, Dursun Ali, (2000), *Divan Şiirinde Mitoloji*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- TURAN, S., (2006), “Sûsen”, *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü*, V, Ankara: AKM Yayınları, 348-349.
- UZUN, Mustafa , (2003), “Mecmua”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Ankara : Türkiye Diyanet Vakfı Yayın Matbaacılık, 265-268.
- ÜNVER, İsmail, (1993), “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, *Türkoloji Dergisi*, XI, 1, 51-89.
- Yeni Tarama Sözlüğü*, (1983), Düzenleyen: Cem Dilçin, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- YILMAZ, Mehmet, (1992) , *Edebiyatımızda İslami Kaynaklı Sözcükler*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- www.yazmalar.gov.tr < Erişim tarihi : 15.02.2009 >
- www.suleymaniye.gov.tr < Erişim tarihi : 15.02.2009 >
- <http://yazmalardtcf.ankara.edu.tr> < Erişim tarihi : 15.02.2009 >
- <http://katalog.ibb.gov.tr/Yordam01.htm> < Erişim tarihi : 15.02.2009 >

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : İbrahim Etem BUYRUK
Doğum Yeri ve Tarihi : Ankara , 30.07.1983

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, 2005.
Bildiği Yabancı Dil : İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurum : Kültür ve Turizm Bakanlığı

İletişim

E-Posta Adresi : ie_buyruk@hotmail.com

Tarih : 10.06.2009

